

עיר וקדיש מז שמיא נחית

זיא תשבת מפז זרען

ספר
התשובה
חלק א

בזוהר דא יפקון מן גלותא ברחמי

והמשכילים יזהרו כזוהר הרקיע

חוברת מספר 136

תמוז תשע"ד - עיה"ק בית שמש תובב"א

הוצאת:

שע"י "חברה מזכי הרבים העולמי" מפעל עולמי להצלת הדת

מיסודו של הגה"צ רבי שלום יהודה גראס
כ"ק מרן אדמו"ר מהאלמין שליט"א

MIFAL HAZOHAR HOILUMI
C/O CHEVREH MAZAKEI HARABIM HOILUMI
Under The Supervision Of Rabbi Sholom Yehuda Gros
The Head Of The Rabbinical Court Of Holmin

מצוה גדולה לזכות את הרבים

ולפרסם ספרי הזוהר היומי

בבתי כנסיות, בבתי מדרשות, בשמחות, לכל החברים וידידים,
ולכל אחד ואחד מישראל, לקרב הגאולה שלימה בב"א
וכל המזכה את הרבים זוכה לבנים צדיקים
ולכל ההבטחות הרשב"י זיע"א

מכתבי הסכמה מגדולי ישראל, כבר באו בדפוס בשאר
הספרים שהוצאנו לאור - וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן

"מפעל הזוהר העולמי"

רחוב נחל לכיש 24/8

רמת בית שמש ארץ ישראל

טל: 054-843-6784 / פקס: 095-1300-995-02

בס"ד

עימוד ועיצוב ספרים מקצועי

'מקראי אור'

052-7615936

yoel32@neto.net.il

בעזרת השם יתברך
זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ספר התשובה

והוא סדר תיקוני תשובה
מחולק לפי סדר פרשיות השבוע
חלק ראשון - סדר בראשית

מדריך ומורה דרך להרוצים לעלות מעלה מעלה בדרך התשובה, שאי אפשר להגיע לתורה לשמה בלי שיעשה תשובה מקודם.

בו יבואר גודל ענין הלימוד על עניני תשובה ואמונה בשכר ועונש.

גם יבואר בו תיקונים נחוצים איך ומה ובאיזה אופן שיכול לתקן על כל העבירות שעבר ובפרט על מה שפגם בפגם הברית, כי הוא בדוק ומנוסה שמי שמקלקל הברית קודש אפילו נולד במזל טוב להיות עשיר מתהפך לו למזל רע רחמנא לצלן אפילו זהב ביד מתהפך לו לנחושת. ועוד הפוגם הברית גורם לו להיות נע ונד ולשפוך דם נפשות אביונים.

זה השער לה' צדיקים יבואו בו, אשר בו יאחו צדיק דרכי נתיבו. אור זרוע לצדיק וישמח לבו. בו כלול כל עניני תיקוני התשובה על כל מיני עבירות, ואזהרות ישרים זכים וברים. אשר יעשה אותם האדם וחי בהם יפרח בימיו צדיק.

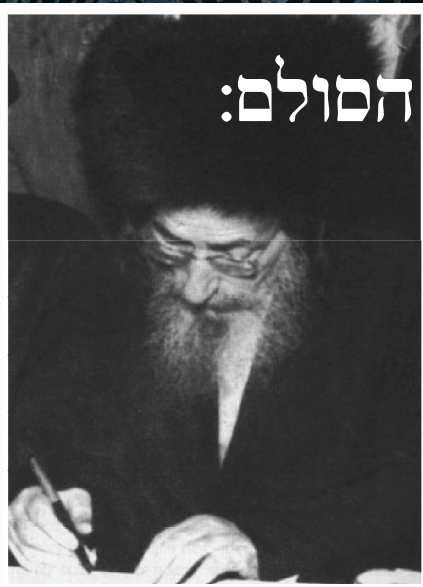
גם יבואר בו תיקונים וסגולות מלוקטים איך לזכות לתשובה שלימה, המבוארים בדברי הזוהר הקדוש והאר"י זכרנו לברכה והאחרונים, כי אין לך דבר העומד בפני התשובה. כי אין ישראל נגאלין אלא בתשובה.

על ידי הלימוד בספר הזה יתבונן בשכלו הזך כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, וכמה שעות מימי חיו הלכו לבטלה.

יצא לאור בשנת תשס"ה על ידי

כ"ק האדמו"ר מהאלמין רבי שלום יהודה גראס שליט"א בית שמש,
ועתה יוצא לאור מחדש ע"י מפעל הזוהר העולמי בת ים כסלו תשע"ג

מכתב שכתב בעל הסולם:

יודעת נאמנה, שעציון לא
היה מצאן האר"י ז"ל ע
היום הזה, לי שיהיו את
שטת האר"י ז"ל, ע' שורשו
וכי והנה ברצון העליון
יתי, זכיתי לעיבור נשמת האר"י ז"ל, לא לפני מעשי
הטובים, אלא ברצון עליון, שנשגב גם לפני עבדתי,
אמה נבחרתי אנכי אנשמה נפלאה זו, שלא זכה
בה אצב מעת פטירתו ע' היום, ולא אוכל להאריך
בענין זה לפני שאין זרכי בזה לזכר הנפלאות".

(מרן בעל "הסולם" זי"ע במכתב משנת תרפ"ו)

בסייעתא דשמיא

ספר

התשובה

והוא

סדר תיקוני תשובה

בו יבואר גודל לימוד עניני תשובה, ושאין ישראל נגאלין אלא בתשובה
זה השער לה' צדיקים יבואו בו, אשר בו יאחז צדיק דרכי נתיבו. אור זרוע
לצדיק וישמח לבו. בו כלול כל עניני תיקוני תשובה, ואזהרות ישרים זכים
וברים. אשר יעשה אותם האדם וחי בהם יפרח בימיו צדיק.

גם יבואר בו עניני אמונה ויראת שמים והתעוררות, וגודל הפגם המגיע לנפש
וגוף האדם הנכשל בעבירות רחמנא ליצול ובפרט המכשול באי ידיעת עניני
יראת שמים ויראת העונש בעון פגם הברית ואופני ותיקוני התשובה על עון
זה, ובפרט בעבירות בין אדם לחבירו.

כל זה מלוקט מדברי חכמינו זכרונם לברכה בש"ס בבלי
ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש וספרי הראשונים,
ומספרי מוסר וספרי ח"ן מגדולי האחרונים וספרי תלמידי
הבעל שם טוב זצללה"ה, ודבריהם הקדושים חוצבים להבות
אש, מלהיבים נפש האדם לעבודת הבורא. דברים העומדים
ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, ואפילו הלומדים
והיראים מחמת חסרון ידיעה. ועל ידי ספר זה יהיה יד הכל
ממשמשין בהן ויזכרו לשמור ולקיים.

בו ימצאו רבנים, מגידי שיעור וראשי ישיבות, מלמדים
ומחנכים את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון. גם
כל בני אדם ימצאו בו הדרכה נפלאה איך להדריך את בניהם
לתשובה לתורה ויראת שמים.

המעין בספר זה בלתי ספק יקבל תועלת גדולה ונפלאה בהתעוררות
בלתי גבול להתאמץ ולהתחזק לקיים מצוות הבורא יתברך שמו על ידי
שידע כל עניני שכר ועונש וזהירות בעניני פגם הברית.

*

בסייעתא דשמיא

הקונטרס הזה יוצא לאור לראשונה, וכבושם הזה עדיין לא נראה, מאיר עינים, ומעט מן האור ידחה הרבה מן החושך אשר יכסה ארץ, ובעזרת השם יתברך יעורר את לבות בני ישראל מתרדמתם, ויביא תועלת רבה לעם ישראל, יען כי רבתה בה ההזנחה, ובוודאי שהמעייין בקונטרס לבו יתעורר להתחזק ולהתאמץ ביתר שאת וביתר עז, לעורר את עצמו ואת הזולת ללימוד השולחן ערוך בכל יום, ויפעל בכל כוחו ואונו לזכות את הרבים.

יצא לאור על ידי מפעל עולמי ללימוד עניני תשובה לפי סדר פרשיות השנה

**עיקר התיקון תלוי בתשובה,
ובו תלוי גם כן ביאת משיחנו
באלף הששי ועיכוב הגאולה.**

ערב הוא אלף הששי שהוא יסוד יהיה אור גדול שיתגלה אור הגנוז הוא סוד היסוד כשיתקון, וזה שאמר הכתוב הבוקר אור שהוא תיקון יסוד, והאנשים שלחו מהגלות והוא מבית יוסף שהוא גם כן מדה זו. (זוהר סבא י"ח עמוד א', אור צדיקים, זוהר חי פרשת נח ופרשת ויחי).

וזכרון משיח בן דוד עבדך (כוונת ר"ח י"ו) - ח' היא המילה שניתנה לשמיני (כתבי האר"י זכרוננו לברכה) והיא נקראת יסוד צדיק - ובא לציון ג'ואל ו'לשבי פ'שע ראשי תיבות גו"ף (ספר הכוונות דף ל"ז עמוד א').

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

בעזרת השם יתברך

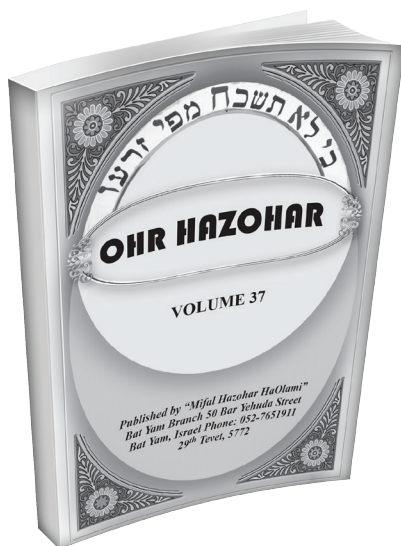
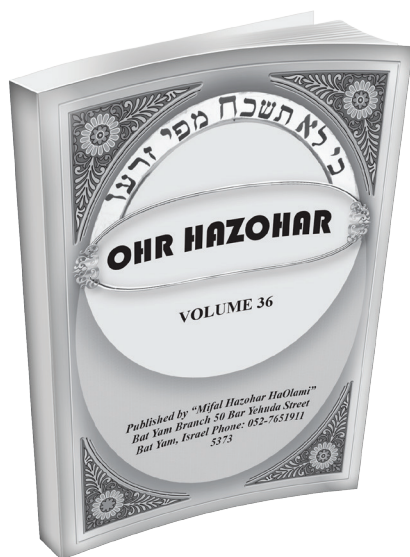
הקונטרס הזה יוצא לאור לראשונה, וכבושם הזה עדיין לא נראה, מאיר עינים, ומעט מן האור ידחה הרבה מן החושך אשר יכסה ארץ, ובעזרת השם יתברך יעורר את לבות בני ישראל מתרדמתם, ויביא תועלת רבה לעם ישראל, יען כי רבתה בה ההזנחה, ובוודאי שהמעייין בקונטרס לבו יתעורר להתחזק ולהתאמץ ביתר שאת וביתר עז, לעורר את עצמו ואת הזולת

ללימוד עניני תשובה בכל שבוע לפי סדר הפרשיות,

ויפעל בכל כוחו ואונו לזכות את הרבים בלימודים אלו.

יצא לאור על ידי מפעל עולמי ללימוד תשובה בכל שבוע לפי סדר הפרשיות

בו יבואר גודל לימוד עניני תיקוני התשובה מהעבירות, וקדושת תיקון פגם הברית, השכר הגדול להשומרו, והעונש הגדול להמונע עצמו ללימוד עניני תשובה, אמונה ושכר ועונש, והוא מהיסודות הגדולים בקדושת ישראל וטהרתן

בעזרת השם יתברך

האם אתה רוצה להיות בן עולם הבא?

בהקדשת מספר דקות בכל יום ללימוד
עניני תשובה בכל שבוע לפי סדר
הפרשיות, אתה זוכה להיות בן עולם
הבא

הנה מובא כאן ספר התשובה, מחולק
לפי סדר פרשיות השבוע

על ידי שילמוד עניני תשובה בכל
שבוע לפי סדר הפרשיות במשך כל
השנה, יזכה להיות "בן עולם הבא"

נא לפרסם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות
ובשמחות וכל החברים וידידים לזיכוי הרבים
ולזכות ללמוד תורה לשמה, וכל המזכה את
הרבים זוכה לבנים צדיקים

בעזרת השם יתברך

ספר התשובה

הקדמה

ענה א'

ברוך שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה לברך על
המוגמר מגמר "ספר התשובה" חלק א' סדר בראשית,
מלאכת הקודש הלזו אשר לא נראה ולא נשמע כבושם הזה
מעולם כי אין תמורה ואין ערך ליקר תפארת גדולת
קדושת ספר הנפלא והנורא, שנלקט מספרים שהם
מצדיקים הקדושים שהם היו בבחינת קדשי הקדשים
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

השיר והשבח לחי העולמים, שהגיענו לעת הזאת,
להגיש לציבור שוחרי ואוהבי תורה, אוצר בלום מלא כל טוב,
מאות מאמרי חכמינו זכרונם לברכה וספרי קודש שנלקטו
ליקוטי בתר ליקוטי, דיבורים קדושים ונפלאים, התעוררות
בענין התשובה ואמונה בשכר ועונש ועניני יראת שמים שאין
איש שם על לב לעבדה ולשמרה, והעלינו את המאמרים האלו
על ספר למען יעמדו ימים רבים, ולמען יאירו לדורות הבאים
את אורחותיהם.

ובאמת גם מי שהוא תלמיד חכם ולמדן גדול ומתמיד
בלימודו, מכל מקום לא נמצא בו שיעשה תשובה בכל יום ועל
ידי זה יגיע ליראת שמים ואהבת השם כראוי באמת, ושיהיה
דבוק באמת בהשם יתברך ובעבודתו, או שיתקן אפילו מדה
אחת בשלימות על פי התורה.

וכמה פעמים רואים למדן שעוסק בתורה יומם ולילה
ומתמיד בה בתשוקה רבה, והולך מחיל אל חיל מתורה לתפלה

ומתפלה לתורה בהתלהבות, ומכל מקום לא זכה להארת התורה והעבודה האמיתית, כי לפעמים מרוב למדנותו של התלמיד חכם קל בעיניו לבטל אנשים אחרים ואינו משים אל לבו עיקר העבודה שהוא ענוה ויראת ה', ולכאורה מאין בא לו זאת, הלא הוא למדן ועובד ה', ונראה שחפצו לקיים את התורה, והרי וודאי למד ויודע עונש וגנות כל עושה אלה. אך התשובה על זה הוא משום שמסתפק בידיעתו וזכרונו על דברים אלו רק בכלל הלימוד, ואינו עוסק בפרטיות להזכיר עצמו תמיד ולעורר נפשו ונשמתו על ענין התשובה ולעסוק בספרי מוסר, ולהתבונן על יראת שמים האמיתית ועל תיקון המדות.

לכן אף שלמד תורה הרבה עם כל זה לא נחקקו הדברים בלבו לזכור וליזהר בהם תמיד. ולכן נתפשטה הגאווה ונתמעט האמת, כי כל אשר יתמיד האדם בפשט ופלפול התורה, בלי התעסקות בעבודות תשובה על העבירות שעל ידי זה יגיע ליראת שמים ותיקון המדות, ודאי יש בו גאווה ומדות פחותות יותר משאר אדם, כי מרוב לימודו לבו מתנשא עליו, ועל ידי זה בא לידי קלקול יותר מלתיקון.

ומשנה שלימה שנינו (אבות פרק ו') רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', אוהב את המקום, אוהב את הבריות וכו', ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקו מן החטא ומקרבתו לידי זכות וכו', והוה צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו.

רואים מזה שלימוד התורה כשהיא לשמה מביאה את האדם לידי אהבת ויראת השם יתברך ולכל מעלות ומדות טובות, אבל הרי צריך להיות לשמה. ובכלל לימוד התורה לשמה הוא שיביא הלימוד לידי מעשה בעניני המדות והמעשים על ידי עבודות הפרטיות, ואז גם הלימוד בעצמו

מזכך את האדם ומקדשו ומסייעו הרבה לתקן המדות. אבל אם עוסק בלימוד גרידא בלי עבודה פרטית על יראת שמים ותיקון המדות, לא יבוא למעלות אלו, ואף אם יתעורר לפעמים ליראת שמים ותיקון המדות, אחר כך יתקרב מזה וישכח מכל אלה. ולכן צריך תמיד התעוררות חדש ליראה ולאהבה את השם יתברך ולתקן המדות, שהוא יסוד כל עבודת האדם בעולם הזה.

וידוע מה שאמר רבן של ישראל החתם סופר זכותו יגן עלינו, שכאשר נזדמן לו יום אחד שאינו עוסק בספרי מוסר, הוא מתקרב מעבודת השם יתברך. וכן ידוע מהגאון הקדוש רבי הלל מקאלאמיי זכר צדיק לברכה שאמר על עצמו: "השבט מוסר עשה אותי ליהודי". הוא היה אומר, מי שאינו עוסק בספרי מוסר אינו יכול להיות יהודי.

וידוע שהצדיק הקדוש רבי ר' אלימלך מליזענסק בעל נועם אלימלך זכותו יגן עלינו היה שגור בפיו הספר הקדוש קב הישר ולמד וחזר עליו עד ק"ב פעמים כמנין שם הספר ופרקיו.

וכן האדמו"ר הגאון הקדוש השר - שלום מבעלזא זכותו יגן עלינו סיפר על עצמו שלמד את הספר הקדוש "קב הישר" ק"ב פעמים (-כמנין ק"ב), והעיד כי היראת-שמים שלו שאב מדברי כיבושין של ספר-קדוש זה.

וכן כתב הגאון הקדוש רבי חיים פלאגיי זצוק"ל כותב: יצוה כל אחד לבניו ללמוד בספר קב הישר ועוד.

גם הוא בעצמו גמר הספר בשיעורו בספרי מוסר במוצאי שבת.

וכן הגאון הקדוש בעל החיד"א זצוק"ל מזכיר רבות בספריו את דברי המחבר, ממליץ עליו כספר מעורר ליראת-ה' והיה מצוי על שולחנו בעתות רצון.

ובספר פתגמין קדישין הביא בשם הרב הקדוש רבי אהרן מזיטומיר זכר צדיק לברכה בעל מחבר ספר תולדות אהרן,

שאמר בזה הלשון: ועיקר שלא ישכח אפילו רגע אחת מעבדות השם יתברך, ויעשה לעצמו סימנים בביתו שיזכיר לו יראת השם כל אחד ואחד לפי שכלו, וכן שיזכור להנצל מגאווה וכעס ושקר ושאר עבירות ולא יסמוך על עצמו, עיין שם.

וגלל כן לקחנו על שכמנו לסדר ספר זה על ענייני תשובה ואמונה בשכר ועונש וגלגולי נשמות והשארית הנפש, ועובדות הקשורים בעולם של הרוח והנשמה, התגלות הנשמות בעולם הזה, הגלגולים, חיי הנצח בעולם שכולו טוב, הקשר ותיקון הנשמות בעולם הזה, ענייני יראת שמים, והכל למטרה אחת - לחזק את האמונה בבורא העולם יתברך ויתעלה.

וידוע מכתב ההתעוררות מכתבי הגאון הצדיק המפורסם רבי שלמה בלאך זכר צדיק לברכה, שהיה תלמיד החפץ חיים זכר צדיק לברכה, שכתב בשם הגר"א זכותו יגן עלינו (וכן כתב הגר"א בעצמו במכתבו הידוע שכתב לזוגתו ולמשפחתו מארץ ישראל), וזה לשונו:

במדרש רבה (בראשית פרשה כ') ד' תשוקות הן וכו', ואמר הגר"א זצוק"ל יש עוד תשוקה אשר אין בכח איש לצייר ולשער חֲזָקָה וְגִדְלָה בעת שמוליכין את האדם מביתו לקברו ואז תפקחנה כל חושיו ורואה מה שלא יכול לראות בימי חיותו, ומראין לו עונשי הגיהנם ותענוגי הגן עדן, ורואה איך כילה ימיו בהבל, וכל כספו וזהבו אשר עמל עליהם הם לצנינים ולחוחים בעיניו, כי בעבורם קנה לנפשו עונשי הגיהנם, וגם הפסיד תענוגי הגן עדן, ויתבונן אז בשכלו הזך כמה תענוגי גן עדן הפסיד בעולם הזה, כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, וכמה שעות היה בכל ימי חייו אשר הלכו בבטלה, אשר כל שעה ושעה היה יכול להרויח גן עדן בתענוגים נפלאים אשר עין לא ראתה, ומחמת גודל התשוקה אשר הוא רוצה להתעדן שם

והוא אינו יכול להכנס שם מחמת שהוא מלוכלך בצואת עונותיו, הוא מרוצה להענש בגיהנם בענשים קשים ומרים רק שיבוא אחר כך לתענוגי הגן עדן, ואין בכח אדם לצייר גודל שבירת לבו וחרטתו, ואם יהיה לאדם בעולם הזה אחד מאלף אלפים חלק מהצער שיש לו שם בעולם הבא, היה מוכרח למות מחמת שלא היה יכול לסבול גודל הצער, רק בעולם הבא נותן לו הקדוש ברוך הוא כח שיוכל לסבול זה הצער, ואז גודל תשוקתו שיתן לו רשות לחזור לביתו ולעסוק בתורה ועבודה כל ימי חייו, וממרט שערות ראשו וקורע את בשרו ואומר אוי לי איך החלפתי עולם בתענוגים נצחיים על עולם חושך, והצער הזה קשה לו מכל יסורי גיהנם, עד כאן לשונו.

ענף ב'

טעם למה פתח הרמ"א זכרוננו לברכה חיבורו על שולחן ערוך,

בעניני יראת שמים ובענין קיום שויתי ה' לנגד תמיד.

א. רבינו הרמ"א זכר צדיק לברכה פתח הגהותיו על השולחן ערוך (רמ"א שולחן ערוך אורח חיים סימן א' סעיף א'), בשם המורה נבוכים (חלק ג' פרק כ"ב), בזה הלשון:

שויתי ה' לנגדי תמיד*, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת האדם

(*) א. עיין בראשית חכמה שער האהבה (סוף פרק א'), ובשער הקדושה שם

(פרק י').

הוכיח לבני אדם שאינם מקיימין שויתי ה', גם בעסקיו בסחורה

ומשא ומתן

ב. ועיין בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף פרשת וירא בשם הרב הקדוש רבי נחמן קאסאווער זכר צדיק לברכה שהוכיח לבני אדם שאינם מקיימין שויתי ה' וכו', גם בעסקיו בסחורה ומשא ומתן, וכי תימא איך אפשר זה, והא בהיותו בבית הכנסת ומתפלל אפשר לו לחשוב בכל מיני סחורה ומשא ומתן, הוא הדין איפכא נמי אפשר עד כאן.

ג. ובתהלים תפלה למשה (תהלים י"ז) כתב דהגם שנודע שבנהמא דכסופא מתבייש למחמי אפין כמבואר בזוהר הקדוש, אמנם מי שמקיים בו שויתי ה' לנגדי תמיד אז גם בעת קיבול שכרו זוכה ורואה אפין באפין מדה כנגד מדה, עיין שם.

ד. הבעל שם טוב זכר צדיק לברכה פירש הפסוק אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון, היינו שאם רגע אחד אינו חושב כי שם ה' לנגדו, אז נחשב אצלו זה לעון מחמת שהורגל לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד.

ה. בשערי תשובה (סוף סימן תרצ"ז) הביא בשם הברכי יוסף שהרמ"א זכרונו לברכה בחכמה יסד חתימה מעין פתיחה, שני תמידין כסדרן, הוא פתח בראש הגהותיו שויתי ה' לנגדי תמיד, וחתם וטוב לב משתה תמיד, עיין שם.

החושב בשם הוי' ברוך הוא בגדולתו יבא לו שמחה על ידי זה

ו. ובראשית חכמה שער האהבה פרק י' כתב דבר נפלא על זה, דהחושב בשם הוי' ב"ה בגדולתו יבא לו שמחה על ידי זה. והביא ראיה לזה ממה שאמר הכתוב שויתי ה' לנגדי תמיד, ואחר כך כתיב לכן שמח לבי וגו' עד כאן דבריו.

ז. ושם בשער הענוה פרק ו' כתב, כי מי שחשוב בהקדוש ברוך הוא דרך עראי אין יראתו קנויה בלבו.

השוכח את הקדוש ברוך הוא עובר בלא תעשה כל רגע

ח. ורבינו יונה זכרונו לברכה כתב שהשוכח את הקדוש ברוך הוא עובר בלא תעשה כל רגע, כמו שנאמר השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך. גם כתבו שמצות עשה מן התורה שיהיה האדם דבוק תמיד במחשבתו בהקדוש ברוך הוא, וכמו שכתוב ולדבקה בו. וכן כתב בייטב

ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועתו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדיבורו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', מיד יגיע אליו היראה* וההכנעה בפחד השם יתברך ובשתו ממנו תמיד.

פנים לשלש עשרה מדות אות א' כתב: כי השוכח את ה' רגע אחד עובר בלא תעשה.

מצות עשה מן התורה לזכור את ה' תמיד

ט. ועיין בספר החינוך בהקדמה וברמב"ן על התורה על פסוק את ה' אלקיך תירא וכו' ובו תדבק, ועיין בחרדים ובחיי אדם כלל א', שמצות עשה מן התורה לזכור את ה' תמיד, על דרך שויתי ה' לנגדי תמיד, וכמו שכתוב וזכרת את ה' אלקיך וגו', כמו שכתב בספר המצוות ובסמ"ג עשין ד' ובחינוך סימן תל"ד, שהמצות עשה של את ה' אלקיך תירא נוהגת בכל כעת ובכל רגע ובכל מקום.

י. בספר בארת המים פרשת ואתחנן על הפסוק לא יהיה בך אל זר, כתב בשם הרב הקדוש רבי צבי הירש מרימנוב זכר צדיק לברכה, הפסוק ירמוז לנו בזה לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד, ובאם לאו נקרא זר ונכרי עמך, כמו הבא רק לימים רחוקים ועתים ידועים, עד כאן.

(*) א. ועיין בספר הקדוש עבודת ישראל במתניתין דאבות, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו, שכתב וזה לשונו: יש כמה פתאים בעולם שאין משגיחים את בניהם ביראת ה' ועבודתו בימי הבחרות ומניחים לבניהם לעשות כל הרעות שבעולם, ועיקר מגמתם הוא רק בענין לימודם שיהיו למדנים ואומרים שלעת זקנתם ועמדם על דעתם יחזיקו אז ביראת ה' ועבודתו, והם עניי הדעת חסרי לב כי מה תועלת יבא להם בלימודם כי אף אם יזקינו ישגו באולתם ובעונם רחמנא ליצלך, עד כאן לשונו.

ב. ובספר נוצר חסד מהגאון הקדוש מקאמארנא זכר צדיק לברכה (פרק ג') על המשנה כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו כתב וזה לשונו: תמיד מנעוריו בהיותו ילד יקדים יראת חטאו לפי השגחתו לחכמתו דלא הוה כמו איזה שוטים שאין מחנכין את הילד ביראה ואומרים שזה יהיה

ג. וכתב שם הבאר היטב (סעיף קטן ג') בשם האר"י זכרוננו לברכה: שויתי ה', שיצייר שם הוי' תמיד נגד עיניו כזה ה', וזהו סוד שויתי ה' לנגדי תמיד, **וזה תועלת גדול לענין היראה**, עד כאן לשונו.

ד. ובמשנה ברורה (שולחן ערוך סימן ח', סעיף קטן ז') כתב בזה הלשון: ונכון שיכסה ראשו בטלית, שכיסוי זה מכניע לב האדם ומביאו לידי יראת שמים, עד כאן.

ה. ובספר הקדוש פרי עץ חיים (שער רוח הקודש, דף נ"ז עמוד א') כתב: טוב לאדם שיצייר אותיות שם הוי' תמיד בציורם לנגד עיניו, ודבר זה גורם להביא בלב האדם יראתו יתברך וגם לזכך הנפש, וזה שאמר דוד המלך לה' שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט.

לו זמן בעת שיתגדל אז יתפלל ויענה אמן, אלא מחנכין הילד עיקר ביראה שיטול ידיו תיכף בעת ניעור משנתו ויאמר עמו ברכות ושבתים לפי שניו ויטול ידיו לאכילה ויברך כל הברכות במתון ויענה אמן, ואחר כך מחנכין אותו שיתפלל מלה במלה ויחנכו בדרך ארץ כו', ואז בודאי חכמתו ששיג הן מקרא או משנה או גמרא ופוסקים יתקיים בידו, אבל אם מקדים חכמתו בדרך איזה שוטים שואמרים יהיה יכול ללמוד ויהיה חכם ודברים אלו של יראה יהיה לו עוד זמן כשיתגדל, אז זה וזה לא מתקיים בידו וכו', עד כאן לשונו.

ג. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה בפרק חלק (סנהדרין דף ק"י ע"ב) תנא משום רבי מאיר, בשעה שיאמר אמן שנאמר (ישעיה כ"ו) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן, מאי אמן, אמר רבי חנינא א-ל מלך נאמן. וברש"י שם ד"ה מאי אמן, כתב וזה לשונו: כשעונין על ברכה וברכה אמן, האיך משמע קבלת יראת שמים. ושם ברש"י ד"ה א-ל מלך נאמן, כתב וזה לשונו: בנוטריקון שמאמין עליו הקדוש ברוך הוא.

ד. ובקיצור שלחן ערוך סימן קס"ה כתב, ידקדק לבחור מלמד שהוא ירא שמים למען ירגיל את התינוק מנעוריו ביראת שמים.

יתן ה' שימצא ספר זה חן ושכל טוב בעיני ציבור היראים את דבר ה' שאליו הספר מופנה בעיקר, ושבשבילו כל מאמץ כדאי ומשתלם, ויאירו דברי הספר את עיניהם של ישראל בכל מקום שהם לדבוק ולילך בדרכי הצדיקים המובאים בהספר לזכות וליאור באור פני מלך חיים, וזכותם של הצדיקים הנזכרים לעיל יגינו עלינו ועל כל בני ביתנו, להשלים משאלין דלבאי ולבא דכל עם ישראל לטב ולחיין ולשלם אמן כן יהי רצון.

חיבור הנוכחי מטרתה להקל מעול הציבור לדפדף בספרי הפוסקים לידע דינים היותר נחוצים ורגילים בנושאי התשובה שלימה ובאמונה בשכר ועונש, וענייני יראת שמים, אשר בלעדן אי אפשר לקיים מצות אפילו כיהודי פשוט, כאשר עיני כל תחזנה משרים.

יהי רצון שיערה ה' עלינו רוח טהרה ונזכה לטהר לבבנו לעבוד ליוצרנו בכל כוחנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו עד שישלח לנו משיחנו ויקבץ נדחנו במהרה בימינו אמן.

ענף ג'

ברוך השם לא אלמן ישראל, הספרים הקדושים כתבו כי אין העולם יכול להתקיים אלא כשיש ל"ו צדיקים נגלים ול"ו צדיקים נסתרים ועליהם העולם עומד.

עוד כתבו שהעולם מתקיים על ג' עמודים תורה עבודה וגמילות חסדים. והקושיא עצומה, אנו רואים כל

כך הרבה רבנים בתי מדרשים וישיבות לאלפים ואולי לרבבות בתי מדרשים וישיבות וכוללים מלאים ברוך השם, ואף על פי כן אנו שומעים כל כך הרבה צרות שכל יום גרוע מחברתה ואין איש שם על לב על מה ולמה באים כל הצרות האלו ומה היא הגורם האמיתי לכל הצרות הגדולות רחמנא ליצלן.

ברוך השם שזכינו שאיזה צדיקים נסתרים עובדי ה' באמת הוציאו לאור ספרי שער התשובה – מאמר יומי לעניני תשובה, מסודר ללמוד מידי יום ביומו - תשובה יומית, וגם כן לפי פרשיות השבוע, שכך יוכל להתחיל באיזה יום שרוצה. ובו מבואר כל עניני תשובה שהוא יסוד היסודות של האמונה בשכר ועונש, כולל עונשי הגלגולים, (וכבר יצאו לאור עולם ספרי שכר ועונש ששה חלקים מסודר על פרשיות השבוע) ועניני יראת שמים מלוקט מספרי חכמינו זכרונם לברכה ראשונים ואחרונים ומזוהר הקדוש וספרי האר"י זכרונם לברכה ומשם נתגלה לנו שהעיקר עבודת ה' היא מה שגילה לנו האר"י זכרונם לברכה שהעמודי עולם תורה ועבודה וגמילות חסדים הם שווים אך ורק אם יראת שמים כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד, ובלי יראת שמים כל התורה והעבודה אינו נחשבת לכלום, ואי אפשר להגיע ליראת שמים בלי תשובה ואמונה ביראת העונש. והעיקר של גמילות חסדים היא לרפאות הנפש להביאו ליראת שמים, וזהו אוצרו של הקדוש ברוך הוא, וכמו שאנו אומרים בתפלה "**לעולם יהא אדם ירא שמים**", וכמו שכתב בספר הקדוש מאור עינים (פרשת שמיני) וזה לשונו: כתבו בשם הבעל שם טוב זכרונם לברכה

שכל הפחדים אפילו בבעלי חיים המגיע לאדם, היא כוונת השם ברוך הוא להפחידו¹ כדי שיזכור לירא את השם.

ואם האדם חכם ומתבונן את זה אין שום דבר המפחידו להרע לו, מחמת שבתחלה הייתה כוונת השם ברוך הוא להפחידו לא משום שיענישו על ידי הפחד, כי אם שמפחד זה יבא לירא ולפחד מהשם. וכן יעשה האדם. אבל אם האדם לא יתבונן את זה ולא יפחד ויירא מהשם אז באה עליו הרעה

(1) ובדברי הבעל שם טוב הנזכר לעיל, מצאנו הפתרון לצמוא את הדרך הנכון כיצד ניתן לגדוע זרוע רוצחים ותעונות ואסונות אלו. כנסת ישראל אין כוחה אלא בתשובה.

אנו מתפללים בכל יום **"בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס"**, איך נוכל לזכות לבונה ירושלים ה' שהשם יבנה לנו את ירושלים כמו שאנו מבקשים בתפילתינו **"ולירושלים עירך ברחמים תשוב"**, **"עירך"**, (ולא עירם של פושעי ישראל), הוא רק על ידי שכל אחד יקבל על עצמו **"עול מלכות שמים"** ויתנו באהבה רשות זה לזה להקדיש (הזמן שלהם) ליוצרים (ולא לבלות הזמן באהבה ותענוגים גשמיים ודברים של מה בכך), בנחת רוח, קדושה כולם כאחד יענו באימה ויאמרו ביראה קדוש, קדוש, קדוש, ה' צבקות מלא כל הארץ כבודו.

צריכים אנו לזכור מאמר דוד המלך עליו השלום שאמר: **"ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את האלוקים"**, בפסוק הזה אנו רואים שהעיקר החכמה היא **לדרוש את האלוקים, ולהבין** אשר יש מנהיג ושליט בעליונים ובתחתונים, ומלכותו בכל משלה על בני אדם, ועל כל מה שנמצא ונראה בכל העולם, וכל זה כטיפה מן הים נגד הנבראים בעולמות העליונים אשר אי אפשר לראותם. ועל ידי זה יכול האדם לבוא ליראה ופחד מפני גדולתו יתברך שמו.

על ידי זה שנעשה כל אשר ביכולתנו להחזיר את אחינו בני ישראל לאבינו שבשמים, נזכה בקרוב ממש להיוושע בתשועת עולמים, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, ומדת הרחמים עלינו התגלגלי, ובעד עמך רחמים שאל, אמן כן יהי רצון.

שהיה מפחד² ממנה. וזהו אשרי אדם מפחד תמיד, היינו שבכל הפחדים המגיעים עליו על ידי זה הוא ירא מהשם ומתפחד ממנו תמיד ואז אשרי לו.

עם ישראל שרויים בפחד כה גדול ואין איש חושב כי הפחד הזה יש לו איזה שייכות וכתובת מיוחדת לכל אחד ואחד.

הפחד הגדול בארצינו הקדושה אי אפשר לתאר, אדם הולך על הרחוב ואם עד כמה שעות לא בא הביתה ולא שמעו ממנו כבר חושבים מי יודע מה קרה איתו חס ושלום? מפחדים כל רגע בכל מקום מי יודע אולי יש כאן פצצה חדשה!! ואין איש שם על לב על מה ולמה באים כל הצרות האלה?

(2) נבוא ונתבונן קצת בפרט בזמן הזה אשר עם ישראל בארץ הקודש נתון במצב קשה מאוד ומעורר חרדה, דם ישראל נשפך כמים, צוררי ישראל הרימו ראש וחוצפתם הולכת וגוברת, והאחרון הכביד נוכח הפיגוע האיום שהפיל חללים הי"ד, ופצע עשרות, ובמקום זה ביום אחד 11 יהודים נהרגו וחמש נפצעו קשה, **ביום אחד, ביום אחד**, בלי פצצת ערבים, בלי מכונית תופת, בלי פגזים, 5 חיילים נהרגו, וצדיק ואשתו ועוד משפחת יהודים טובים נהרגו, והרבה פצועים, כל אחד במקום אחר בתנועות דרכים, השם יתברך ירפאם ויחלימם במהרה.

ולא די זה מה שהערביים עושים לנו, והרבה אנשים חושבים שזה בדרך הטבע, כי אם הערביים גרים אתנו, בוודאי שצריך להיות פצצות, וכבר הרגלו בזה, ואין איש שם על לב שצריכים לעשות תשובה, לכן שלח לנו הקדוש ברוך הוא אסון חדש עם הרכבת, שעלה לנו הרבה קרבנות ופצועים רחמנא ליצלן, והכל כדי לעורר אותנו שנחזור בתשובה.

עם ישראל, אנחנו כל כך עיוורים, הס"מ מסמא את העיניים לראות את האמת, אפילו כשיש לנו כל כך הרבה קרבנות, רוצים אנו לשכוח שה' שולח לנו הכל אך ורק למטרה אחת לזכור ולהגיע לתכלית האמיתית לחזור ולהדבק אך ורק בהקדוש ברוך הוא, ורק על ידי שכל אחד יקבל על עצמו לחזור ולהתקרב אליו יתברך שמו.

וזה מה שגילה לנו הבעל שם טוב הקדוש שאשרי אדם מפחד תמיד, סובב על יראת העונש, וכמו שמובא בספר שבט מוסר (פרק כ"ב) וזה לשונו:

וכדרשת רבותינו זכרונם לברכה: מעשה בחסיד אחד שהיה עומד ומתפלל ובא הזאב ונטל בנו מאצלו, ולא הפסיק את תפלתו. ואחר שסיים אמרו לו תלמידיו: רבנו, לא חסת בעצמך כשבא הזאב ונטל את בנך מאצלך? אמר להם: תיתי לי, שלא חסתי בו! לא הספיק לגמור את הדבר, עד שבא הזאב והחזיר את התינוק למקומו. אמר לו אביו: מה עשה לך הזאב? אמר לו הכניסני לתוך חורבה, ושמעתי בת-קול שהיתה אומרת לו: לא על זה שלחתי אותך, אלא על בן פלוני! ולא הספיק הנער לגמור את הדבר, עד ששמעו קול בכי צועקים ואומרים: בן פלוני נשכו הזאב! עד כאן לשונם.

ומזה אפשר להבין שמע שאנו שומעים מה קרה שם ושם, צריך לדעת שעל כל דבר יש בת קול מיוחד מן השמים כמו שאמר החפץ חיים זכר צדיק לברכה שעל כל כדור יש כתובת מיוחדת באיזה מקום, הכתובת והזמן.

ידוע שעכשיו בחודש ניסן הוא זמן הגאולה ובכל יום ויום אנו מחכים לו שיבא, כמו שכתב החיד"א בספרו לב דוד שבליל פסח אנו בני חורין ומעותדין לגאולה. וכן כתוב האור החיים הקדוש על התורה בפרשת ראה בשם הזוהר די חדא קהלה או חדא כנישתא יתערון בתיובתא, מיד אתי בן דוד.

הנביאים וחכמינו זכרונם לברכה הקדושים מודיעים לנו בלשון ברורה מאוד, שכל התיקונים לא יועילו להסיר החרון האף הגדול של "צרות רבות" מן הדור, כל עוד שלא נתקן בראש וראשונה את עניני **התשובה שבא על ידי**

אמונה בשכר ועונש³, ועניני ערבות ומחאה. שכל ישראל ערבין זה לזה. דמכיון שאלו הם יסודי עמודי העולם, הרי כל רפיון שבזה גורם לחרון אף גדול ולהתמוטטות העולם.

(3) הספר הזה מפיץ אור נוגה, ומורה באצבע על גודל חומרת חיוב הערבות והתוכחה המוטל על כל איש ואיש מישראל על חבירו, ושעם ישראל מאוחדים כגוף אחד, והעונשים הנוראים שנתחייבו על ידי הערבות, ומתבאר בזה איך לקיים מצות התוכחה ומחאה כמבואר בש"ס ופוסקים ועיין שבת (דף נד.), ובשבת (דף קט.). שחורבן ירושלים היה על שלא הוכיחו זה את זה, וראה (ב"מ דף ל) שאפילו תלמיד לרב חייב להוכיח אפילו מאה פעמים, ובסנהדרין (דף כח). "וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו", מלמד שכולם ערבים זה לזה, והוא שהיה בידם למחות ולא מיחו, וכל הנגעים באים על מניעת התוכחה כמבואר בזוהר הקדוש (חלק ג' דף מ"ו:) עיין שם.

חוב קדוש מוטל על כל אחד ואחד מישראל לעמוד על המשמר להיות בעזרתם של כל עם ישראל להחזירם בתשובה בתורה ועבודה וגמילות חסדים ובעניני מילה, חינוך, חופה וקדושין, מקוואות כשרות, טהרת המשפחה, כשרות, ועוד. ולקיים דברי חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין לז:): **"כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא"**, כמבואר בש"ס ופוסקים.

וראיתי בספר אחד שהצדיק הקדוש רבי משה לייב מסאסוב זכותו יגן עלינו, נכנס לבית המדרש ושמע איך שחסידיו פלפלו במשנה סנהדרין (דף לז), **"כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא"** ורש"י הקדוש מבאר המשנה של **"כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא"**, וכו': **שמאדם אחד יוצא עולם מלא ממש**, וכל אחד אמר חשבון שלו, כמה אנשים שיוצאים מאדם אחד, כדי לדעת בדיוק החשבון כמה אנשים שיכולים להציל אם מצילים רק נפש אחת מישראל, ואמר רבי משה לייב מסאסוב זכותו יגן עלינו, למה אתם צריכים לעשות חשבונות, הלא אנו רואים בתורתנו הקדושה **שמ"אדם**

ונבוא לבאר הענין בעזרת ה', ונקדים מה שכתב הרמב"ן זכרנו לברכה בפתיחתו על התורה וזה לשונו: "יש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא שהתיבות מתחלקות לשמות, דרך משל כי פסוק בראשית ברא אלקים יתחלק גם לתיבות אחרות, וכל התורה

הראשון" לבד יצא ממש עולם מלא. ואין כאן מקומו להאריך בזה, רק נציין כמה מראה מקומות להמעיינים, בשאלות ותשובות תשב"ץ (ח"ב תשובה מ"ז), שאלות ותשובות הריב"ש (תשובה תל"א) שאלות ותשובות בנימין זאב (תשובה רפ"ב, ש"ג), מהרלב"ח (תשובה ע"ו).

וידוע שבמצות צדקה אין לך דבר שהוא קודם לפדיון שבויים כמבואר ברמב"ם (פרק ח' ממתנות עניים הלכה י') וזה לשונו: **פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן, ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים וכו',** והמעלים עין לעזור לאחינו בני ישראל בכל מקום שהם, הוא יותר חמור ממעלים עין מפדיון שבויים שהרי הוא כבר פדוי ואין כאן נסיון הממון הגדול לפדותו, רק לעזור לו שיוכל לקיים עיקרי ויסודי הדת. **ועל ידי ששולחים לחבירו ספרים על יסודי הדת יכולים בנקל להצילו.**

וזה לשון הרמב"ם שם, "והמעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על "לא תאמץ את לבבך", ו"לא תקפוץ את ירך", ועל "לא תעמוד על דם רעך", וביטל מצות "פתוח תפתח את ירך לו", ומצות "וחי אחיך עמך", "ואהבת לרעך כמוך", ו"הצל לקוחים למות" והרבה דברים כאלו, ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים, עכ"ל, וכלשון הזה כתב המחבר שם בסעיף ב', עיין שם. אם כן הגע בעצמך מה לגבי פדיון שבויים שהיא הצלת הגוף מסכנה נאמר להלכה שנתנית צדקה כדי לפדותו היא קודמת לכל, אם כן מכל שכן וקל וחומר בנידון שלפנינו שאנו תובעים עליה דהיינו הצלת הנשמות והגופים השבויים. ואשרי חלקם של אותם הנטפלים למצוה רבה של זיכוי הרבים לקרב לב ישראל לאבינו שבשמים ולהציל עם ישראל, וה' יהיה בעזרם, ויהי חלקינו עמהם.

כן, מלבד צירופיהן וגימטריותיהן של שמות, וכבר כתב רש"י זכרונו לברכה במסכת סוכה (מ"ה עמוד א') כי השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בג' פסוקים **ויסע ויבוא ויט** בפרשת בשלח וכו', (וראה בספר הקדוש קב הישר פרק ס"ה).

[והנה שם ע"ב שמות של הקדוש ברוך הוא מובא ברש"י (סוכה מ"ה ריש עמוד א' דיבור המתחיל אני והוא בגימטריא אנא ה') יוצאים מן הפסוקים ויסע ויבא ויט. ובזה המזמור מרומזים כל אותיות של ע"ב שמות 4, ועיין

4) ע"ב שמות היוצאים משלשה פסוקים אלו (שמות יד, יט-כא):
"ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם, ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם".
"ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה, ולא קרב זה אל זה כל הלילה".
"וויט משה את ידו על הים, ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה, וישם את הים לחרבה ויבקעו המים".
בכל פסוק יש ע"ב אותיות, וכל שם ושם משלש אותיות פסוק אחד ישר, ואחד הפוך (למפרע) ואחד ישר. (זוהר ויקרא קנא):
ועיין מזה בזוהר שמות נב, ער. ויקרא נא: זו"ח פרשת אחרי, ד"ה פתח. תקוני זוהר, תיקון ע קז: תקוני זו"ח קיח. ע"ח שער נו"ן פ"ד, שעה"כ ק"ש דיוצר סוף דרוש ה'.
ועיין רש"י סוכה מ"ה ריש ע"א ד"ה אני והוא בגימ' אנא ה' ועוד משבעים ושתים שמות הן הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת בשלח ויסע ויבא ויט וכו', וראה בפ' ר"א ב"ע שמות ל"ג כ"א ובפסיקתא זוטרתא בשלח י"ד כ"א דע כי אלו שלשה פסוקים ויסע ויבא ויט כל אחד ואחד יש בו ע"ב אותיות כנגד ע"ב שמות, ומהם אתה מוצא שם המפורש אות מן הראשון ואות מן האמצע ואות מן האחרון וכו', ותמצא זה השם בספר הישר והוא הנקרא וה"י יל"י סי"ט על"ם כו'.

וראה במגלה עמוקות אופן קע"ט שכתב שם של ע"ב יש בו כל כ"ב אותיות חוץ מאות ג', וכן בשלשה פסוקי ימין שבתורה ימינך ה' נאדרי בכח, נטית ימינך, מימינו אש דת למו יש בכל אחד כל אותיות ולא נעלם רק אות גימל, וכן בפסוק וללוי אמר תומיך

בתוספות יום טוב ובאור החיים הקדוש שם. ובספרי הבעל שם טוב מובא, שכשאמר הקדוש ברוך הוא "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו", מקשים המפרשים מה היה לו למשה רבינו עליו השלום לעשות בעת צרה חס ושלום אם לא לצעוק אל השם יתברך; [אז עס טוט וויי שרייט מען]. ומתריצים המפרשים, שהיות והיה הקטרוג גדול, שהסמ"ך מ"ם טען הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, והשם יתברך לא יכל להשתיק את המקטרג, לכן אמר הקדוש ברוך הוא למשה מה תצעק אלי, לא יעזור לך כולם הצעקות, רק "דבר אל בני ישראל ויסעו", פירוש תכוין השם של חסד (ע"ב) "ויסע ויבא ויט", שבג' פסוקים אלו יש שם החסד. ובזה השם יכולים להשתיק כל שטן ופגע רע ומקטרג.].

ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בענין זה שהזכרנו היה, שהיתה כתובה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות, ותקרא על דרך קריאתינו בענין התורה והמצוות, ונתנה למשה רבינו עליו השלום על דרך קריאת המצוות, ונמסר לו על פה קריאתה בשמות (עיין שם שהאריך). וכתב עוד שם, שמ"ט שערי בינה שנמסרו למשה רבינו בו כלול כוחות של כל הנבראים ותולדותם וכוחות הנפש ובריאת העליונים והתחתונים, וכל הנמסר למשה רבינו עליו השלום בשערי הבינה הכל נכתב בתורה בפירוש, או שרמוזה בתיבות בגימטריאות או בצורות האותיות וכו' או בקוצי האותיות ובכתריהן וכו' (עד כאן דבריו הקדושים). המורס מכל אלה דהכל נרמז בתורה הקדושה,

ואוריק, ג"כ נעלם ג', וכן בפסוק ארון וכפורת וכרובים (ועי' בכלי יקר ושפתי חכמים תרומה כ"ה י"א אות ק'), וכן בפרשת סוטה וכן בכל תמניא אפי באות ק', וכן בי"א סליחות שהתפלל שלמה על בית המקדש, ה' במלכים ו' בדה"י, בכל אלו אין בהם גימל כו' עיין שם.

וראה בזהר צו ל"ד ע"ב ומום אין בך אלו הסנהדרין דאינון לקבל ע"ב שמהן, וכתב בספר דברי יצחק שהכוונה שהצירוף האחרון הע"ב הרי הוא "מום", וזה שאמרו דסנהדרין קבל ע"ב שמהן, ואם תאמר הרי סנהדרין אינם רק ע"א, על זה סיימו ומו"ם אין בך, עיין שם.

וישתנו צירופי אותיות התורה לכמה פנים, ועל ידי השתנות הצירופים ירמזו על ענינים רבים ונשגבים.

ונקדים עוד מה שאמרו זכרונם לברכה בבראשית רבה (פרשה ב' ס"ד) רשב"ל פתר קריא בגליות והארץ היתה תוהו זה גלות בבל וכו' על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה וכו' עד כאן דברי המדרש.

מבואר דהקדוש ברוך הוא רמז בתורה הקדושה מיד בשעת בריאת העולם את כל הגליות וכל מה שיארע לישראל בכל הדורות, ולכאורה הרי די' לצרה בשעתה, ולמה ירמז הכתוב על הגלות והחורבן מיד בשעת הבריאה.

ויובן על פי מה שכתב **הכלי יקר** על הפסוק **"והארץ היתה תהו ובהו"**, ולכאורה מה צורך בידיעה זו ומה דהוה הוה. ונראה לי, לפי שמששת ימי בראשית והלאה אין הקדוש ברוך הוא משנה שום דבר מכמות שהי', וצפה הקדוש ברוך הוא שעל ידי מעשה הרשעים יחזור העולם לתהו ובהו כמו בדור המבול, וכן בחורבן הבית כתיב ראיתי את הארץ והנה תהו, והודיע לנו הכתוב שאם יקרה בזמן מן הזמנים שעל ידי מעשה הרשעים יחזור העולם לתהו, לא יהיה נחשב שינוי בבריאה וכו' כי תנאי התנה הקדוש ברוך הוא עם כל מעשה בראשית שעל ידי קלקול הרשעים יחזור העולם לכמות שהיה עד כאן תוכן דבריו זכרונם לברכה, והוא כעין מה שכתב הרמב"ם זכרוננו לברכה הטעם מה שהתנה הקדוש ברוך הוא תנאי עם הים שיקרע לישראל, ולכאורה מה צורך לתנאי זה הלא השם יתברך כל יכול והוא אמר ויהי, ויתקיים דבורו יתברך אף בלי תנאי. אך כדי שלא יהא נחשב כמו שינוי בבריאה, על כן הותנה תנאי מתחלת הבריאה. נמצא שאין זה שינוי, מתחלת הבריאה היה על דעת כך, וכל הגליות⁵ כבר הם

(5) ויען כי עתה עת צרה היא ליעקב, בפרט בארצינו הקדושה אשר בני ישמעאל מצירים את רגליהם של ישראל רחמנא ליצלן,

על כן כדאי להעתיק את לשון הזהב של הגאון הקדוש רבי חיים וויטאל זכותו יגן עלינו בספר הקדוש עץ הדעת טוב על תהלים, (שם קכ"ד), על פסוק שיר המעלות לולי ד' שהיה לנו וכו', וזה לשונו:

כבר ידעת כי הגליות אינם אלא ד', בבל ומדי ויון ואדום. אבל עוד עתידין ישראל להיות באחרית הימים בגלות ישמעאל כנזכר בפרקי ר' אליעזר ובמדרשי רבותינו זכרונם לברכה, ובספר הזוהר סוף פרשת לך לך ובענין משא דומה וכו'. ושם בפרשת לך לך אמר כי ישמעאל להיותו בן אברהם ונימול נקרא פרא אדם ולא אדם גמור מפני שמל ולא פרע. אבל שאר ד' הגליות הן משולות אל החיות כנזכר בספר דניאל. והנה דוד עליו השלום נתנבא ברוח הקודש במזמור זה כל מה שישראל עתידין להיות בגלות הנזכר.

והנה בהיות ישראל בגליות הארבעה הם עתידין לומר לולי ד' שהיה לנו נא. כלומר עתה בד' גליות אלו היינו אובדין לגמרי כמו שכתוב אח"כ אזי חיים בלעונו וכו' וסרס את המקרא כאילו אמר יאמר ישראל לולי ד' שהיה לנו. ר"ל עתה באלו הד' מלכיות. אבל עוד יש גלות חמישי אחרון לכולם וקשה מכולם. והוא גלות ישמעאל הנקרא פרא אדם כנזכר לעיל ואינו נמשל אל החיות. ואז יאמרו ישראל באופן אחר. והוא לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם, כי להיותו אדם לסיבת היותו בן אברהם ויש לו זכות אבות כמו שמצינו שאמר לו ישמעאל יחיה לפניך, וגם יש לו זכות המילה, כי גם לסיבה זו נקרא אדם ולכן גלותו תקיפה משאר ד' מלכיות. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה כי לכן נקרא ישמעאל על שעתידין ישראל לצעוק צעקות גדולות בימי גלותו ואז ישמעם א-ל ויענם. ולפי שאר האומות תמיד היתה בהם ממשלה על שאר אומות, ולא כן ישמעאל שתמיד היו ערביים שוכני אהלים ומדברות ואין להם עסק עם זולתם. אלא נמשלים ללסטים היוצאים ומקפחים בני אדם וחוזרין לאהליהם וכמו שכתוב והוא יהיה פרא אדם ידו בכל וכו', ואחר כך עתידין למלוך על העולם ועל ישראל. לזה אמר בקום עלינו, על דרך מה שנתבאר בספר הזוהר על פסוק ויקם מלך חדש דבקדמיתא הוה שפיל מכל אומיא והשתא קם למלוכה. וביאר את אשר יאמרו אז

ישראל בגלות ישמעאל שקם הערבי ההוא נביאם משפלות גדול לרום מעלות כנודע.

וזה אשר יאמרו אז לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם שהוא ישמעאל, אזי חיים בלעונו וכו' כלומר אזי בזמן זה הגלות הה' הוא משונה מכל מה שעבר, כי אז חיים היו רוצים לבלוע אותנו עד דרך "ותבלען השבלים וכו' ולא נודע כי באו אל קרבנה" וכו' כי חס ושלום בחרות אפם בנו רצונם למחות שם ישראל מתחת השמים כדמיון הדבר הבלוע שאין מציאותו נודע כלל וכאילו לא היה כנז'. וזה אמרו אזי חיים בלעונו וכו', מה שאין כן בד' גליות הראשונות אשר אזי המים שטפנו וכו', כי גלותם יותר קל והיינו אז דומים למי ששטפוהו המים וגופו קיים ולא נבלע לגמרי. כי אז הנחלה והכאב לא עבר אלא על נפשנו ולא על הגוף מה שאין כן בגלות ישמעאל אשר בלעונו חיים בהיותנו בגוף ונפש מחוברים יחד.

וביאר מהו ענין ההפרש הזה ואיך תחלה לא היה הנחלה והצער אלא על נפשנו ולא לגופנו. ואמר "אזי עבר על נפשנו המים הזדונים" הם שאר האומות הנקראים מים הזדונים כנזכר בספר הזוהר פרשת פנחס ופרשת ויקרא בענין ניסוך המים שבחג. והנה כל כוונתם היתה להמיר דת ישראל שלא יעסקו בתורה ולא יקיימו המצות כנודע בזמני השמד חס ושלום. והנה זה היא נחלה לנפשנו לא לגופנו. כי לא היתה כוונתם אלא על הנפשות לבד להוציאם מן הדת, אלא שמזה היה נמשך לנו היזק אל גופנו שהיו הורגים אותנו כשלא רצינו להמיר דתינו. ועל ידי כך אדרבה הבורא ברוך הוא היה מרחם עלינו. וזה שאמר "ברוך ד' שלא נתננו טרף לשניהם", וכמעשה דדניאל על התפלה ודחנניה מישאל ועזריה על דלא פלחו לצלמא וכאלה רבים בצדיקים פרטיים. ואף גם בכללות ישראל לא עזבנו הוא יתברך "ולא נתננו טרף לשניהם" והננו קיימים. יען ראה כי כוונתם להעבירנו על תורתנו ומצותיו ותקנתו קלקלתו. ומה שביקשו לטרוף נפשנו ולהמיתם בסוד הרשעים בחייהם קרויין מתים לא נתננו טרף לשניהם. מה שאין כן בגלות ישמעאל שהם רוצים להרוג נפשות וגופות ולכלות הממון של ישראל ולבולעם חיים ולא להשאיר מהם שורש וענף.

גם ירמוז על המים הזידונים הטמאים שהיו מזין כומרי אדום על ישראל והיו ממירין אותם על כרחם באונס. וז"א אזי עבר על נפשנו, כי לא העברנום אנחנו מרצוננו, ולכן כיון שאנוסים היינו ריחם ד' ית' ולא נתננו טרופים בין שניהם לעולם, כי אחר שכבר טרפו אותנו בידיהם כנזכר, אמנם לא גמרו לטרוף אותם גם בין שניהם, כי אז לא היתה לנו תקוה חס ושלום. וזהו ענין האנוסים "מספרד" "ומפורטוגאל" שחזרו לדת ישראל לאלפים ולרבבות ויצאו מתחת ידם ולא נשארו גוים אבודים ביניהם ת"ל. מה שאין כן בגלות ישמעאל שעתידין להצר את ישראל צרות קשות ומשונות לא נראו כמותם כנזכר לעיל בשם רבותינו זכרונם לברכה שלכן נקרא שמו ישמעאל, ואם כן אנחנו לא נדע מה נעשה, ואין לנו תקוה אחרת זולתי שנבטח בשמו הגדול יתברך שיושיענו מידם, וזה שאמר "עזרנו בשם ד'" וכו', כלומר סיבת בטחוננו בו יתברך הוא, לפי שהוא אשר עשה את השמים ואת הארץ. ונודע כי לא בראם אלא בשביל ישראל שיקיימו את התורה כמו שכתבו רבותינו זכרונם לברכה על בראשית ברא וכו' בשביל התורה שנקרא ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, וכמו שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וכו'", ואם כן מוכרח הוא שיעזרנו מידם ויגאלנו גאולה שלימה העתידה במהרה בימינו כדי שיהיה קיום לשמים ולארץ כנזכר, כי אין להם קיום זולתי על ידי ישראל, עד כאן דבריו הקדושים.

והקדוש ברוך הוא ינחמנו בכפליים, עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה של זיווג י'-ה' בו'-ה', והזיווג יעלה יפ"ה, וכמו שכתב בספה"ק זרע קודש מהרה"ק מראפשיץ זכותו יגן עלינו על האי דאמרי אינשי בשעת החתונה שהזיווג יעלה יפה, דהכוונה הוא, דכתבו בספרים הקדושים כי לעתיד ישתנה שם הוי' ב"ה לאותיות יהי"ה בשתי יודי"ן, והשילוב של השני שמות אדנ"י יהי"ה יעלה למספר צ"ה כמנין תיבת יפ"ה, וזהו שמברכים שזיווגם יקרב את ביאת המשיח ואז יעלה זיווג השמות כמספר יפ"ה, בב"א.

מרומזים בתורה הקדושה בתחלת הבריאה, כמו שכתוב בבראשית רבה הנזכר לעיל והיה תנאי מיד בשעת הבריאה כמו שכתוב בכלי יקר הנזכר לעיל.

ומעתה כבר היו מוכנים הצירופים ההם, והרוח הקודש גילה לחכמי ישראל אותם הצירופים אשר היו מוכנים מתחלת הבריאה".

ונקדים עוד מה דאמרו חכמינו זכרונם לברכה בשבת (פח, א) אמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה, ולמה יראה, כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה"א יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

ובשיר השירים רבה (פרשה א') איתא: דמיתין רעיתי, רבן אמרי רעיתי דעולמי (פירוש רעיתי בבריאת העולם, כלומר שהיו שותפים בבריאתו כמו שמבאר והולך) שקבלו תורתו שאילו לא קבלתו הייתי מחזיר את עולמי לתוהו ובוהו, דאמר ר' חנינא בשם ר' אבא כתיב (תהלים עה) "נמוגים ארץ וכל יושביה, אנכי תכנתי עמודיה סלה", אילולא שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע היה העולם מתמגמג (לשון המסה - עץ יוסף) וחוזר לתוהו ובוהו, ומי בסם (נתחזק על בוריו - שם) העולם "אנכי תכנתי עמודיה סלה", **בזכות "אנכי ה' אלקיך" תיכנתי עמודיה סלה.** עד כאן לשון המדרש.

והטעם שהיה חוזר לתוהו ובוהו, כתב בספר **נפש החיים** (שער ד' פרק ט' י') דאיתא בזוהר הקדוש פרשת תרומה (דף קס"א), **אסתכל באורייתא וברא עלמא וכו',** וכמו שבעת הבריאה בתורה נבראו ונאצלו כל העולמות, כן מאז התורה היא **"נשמתם" "וחיותם" "וקיומם"** על סדר מצבם, לכן מעת

הבריאה שהיתה התורה גנוזה עדיין במקור שורשה הנעלם ומרחוק לבד האירה לכל העולמות להחיותם ולקיימם, עדיין היו העולמות רופפים ורותתים ולא היו על מכונם האמיתי והיו תלויים ועומדים עד מתן תורה כידוע מאמרם זכרונם לברכה (שבת דף פ"ח) שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית אם מקבלים ישראל את התורה מוטב, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו. ומאז שנשתלשלה וירדה כביכול ממקור שורשה הנעלם לזה העולם **כל חיותם וקיומם של כל העולמות הוא רק על ידי הבל פינו והגיונינו בה. והאמת בלי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי חס ושלו** אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותוהו חס ושלו⁶". עד כאן לשון מוה"ר חיים וואלאזין בקצרה.

ומבואר דהתנאי שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, אם ישראל לא יקבלו את התורה חס ושלו יחזור העולם לתוהו, **אינו כעונש**, רק שכל החיות והמציאות של העולם תלויה בעסק התורה, וכשנפסקת החיות שהיא התורה, נפסקת מציאות העולם ויחזור העולם לתוהו, ולפיכך רתתו עליונים ותחתונים, לפי שכל מציאותם תלויה בקבלת התורה, שיעסקו בה.

וביאור דברי הזוהר הקדוש הנזכר לעיל בפרשת תרומה "אסתכל באורייתא וברא עלמא"⁶ מצאנו שכתב הגר"א זכרוננו לברכה, בספר "רוח אליהו" מביאורו לספרא דעניעותא:

(6) איתא במסכת תענית (דף ט') "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ואיתא במסכת סנהדרין "למה נקראו ראשונים סופרים? שהיו סופרים כל אותיות שבתורה".

השם יתברך כתב את התורה כתכנית בניה לעולם, על כל הברואים וכל המאורעות שיארעו במשך ששת אלפי השנה הבאים. לפי תכנית זו נברא העולם ומונהג עד היום הזה.

אין דבר בעולם שלא מרומז בתורה. "רמז" הוא אחד הדרכים ללימוד התורה (פרד"ס - פשט, רמז, דרוש, סוד). בזה ישנם כמה סוגים: גימטריא, ראשי תיבות, סופי תיבות, חילופי אותיות א"ת ב"ש. בשנים האחרונות נתגלה לעינינו דרך חדשה, והוא משמש כמפתח לרמזים רבים נפלאים, שהיו מכוסים עד כה.

הראשון שגילה דרך זו היה הגאון הצדיק ר' מיכאל דוב ווייסמאנדל זכר צדיק לברכה. בצעירותו הבחין הרב ווייסמאנדל בעינו החדה, דבר מעניין בפירוש רבינו בחיי על התורה. שהאותיות "בהר"ד" (שמרמזים על הימים בהם נבראו המאורות) מרומז בין האותיות של התורה. האות הראשונה הוא "ב" מ"בראשית". כשנספור 42 אותיות, נמצא האות "ה" מ"ובהו". 42 אותיות אחרי זה נמצא האות "ר" מ"ויאמר". לאחר 42 אותיות נמצא האות "ד" מ"ויבדל".

הרב ווייסמאנדל למד מכך, שזוהי דרך נוספת לבאר את התורה - למצוא אותיות מפוזרים בין הפסוקים, באותו מספר אותיות בין אחד לשני.

עוד מצא הרב ווייסמאנדל זכר צדיק לברכה, שהמילה **"משיח"** נמצא בפסוק "היפלא מה" דבר למועד אשוב אליך כעת חיה" - היש דבר בלתי אפשרי לגבי הקדוש ברוך הוא? אני נשבע שבזמן הנכון אשוב אליך.

[והנה בתיבת אש"ב מרומז שו"ב תשו"בה, לרמז שאם נשוב בתשובה שלימה נזכה תיכף ומיד לביאת משיח צדקינו בב"א, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין דף צ"ח עמוד א') רבי יהושע בן לוי אשכח לאליהו, דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי, אמר ליה: אתינא לעלמא דאתי? אמר ליה: אם ירצה אדון הזה. אמר רבי יהושע בן לוי: שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי. אמר ליה: אימת אתי משיח? אמר ליה: זיל שיליה לדידיה. והיכא יתיב, אפיתחא דרומי. ומאי סימניה? יתיב ביני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסירי חד. אמר: דילמא מבעינא, דלא איעכב. אזל לגביה, אמר ליה: שלום עליך רבי ומורי, אמר ליה שלום עליך בר ליואי. אמר ליה: לאימת אתי מר? אמר ליה: היום. אתא לגבי אליהו. אמר ליה: מאי

אמר לך? אמר ליה: שלום עליך בר ליואי. אמר ליה: אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי. אמר ליה: שקורי קא שקר בי, דאמר לי היום אתינא, ולא אתא. אמר ליה: הכי אמר לך (תהלים צ"ה) היום אם "בכלו תשמעו". היוצא לנו מדברי הגמרא הנזכר לעיל דאם נקיים את התורה יבא משיח צדקינו תיכף ומיד לגאול אותנו מהגלות].

עוד מביא בספרו "מן המיצר" עשרות רמזים על דרך זו. כיום, בעידן הטכנולוגיה והמחשבים, חולל גילוייו של הרב ווייסמאנדל זכר צדיק לברכה מהפכה של ממש. פרופסורים בעלי שם מאוניברסיטאות הנכבדות ביותר חקרו וניסו דרך זו, והגיעו לידי מסקנות מדהימות. הם הכניסו לתוך המחשב את שמותיהם של 25 גדולי ישראל מפורסמים, כמו הרמב"ם, הרמב"ן, אור החיים הקדוש, הבעל שם טוב, הגאון מווילנא (הגר"א) ביחד עם יום הולדתם ויום היארצייט שלהם וספריהם שחיברו, ונתנו הוראה למחשב לחפש כל הפרטים האמורים בפסוקים שבתורה עם הפסק שווה בין אות לאות (ואין כאן המקום להאריך).

תוצאות המחקר הראו, ששמו של כל גדול עם יום הולדתו ויום הזכרון וספריו שחיבר, נמצאים באותם הפסוקים, כי הקדוש ברוך הוא הזמין לפונדק אחד (ראה שמות כא, יז. על הפסוק "ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה" ועיין רש"י שם. עיין מכות דף י' ע"ב), כמו שכתב הזוהר הקדוש והגר"א לעיל.

כמו כן מצאו רמזים בקשר למהפכה הצרפתית, מלחמת העולם השנייה, מלחמת המפרץ (גא'לף) - וכולם בפסוקים המרמזים על מאורעות אלו. לדוגמא, השם "דרייפוס", הקצין היהודי-צרפתי שנאשם בריגול נגד צרפת (ואחר כך יצא זכאי) נמצא פעמיים בפסוקים בהם השבטים נאשמים בריגול; "יצחק רבין" עובר דרך המילה "ירצח".

בפסוקים שלפנינו נמצאים המילים

"מטוס" (בחזרה בהבדל של 33 אותיות ביניהם) "הפיל" (39)

"ויך" "מגדלי" (71); "תאומים" (36) "פעמים"

"למות שם" "ישמעאל" (11) "אסלים" (72)

"כי כל מה שהיה והוה ויהיה עד עולם, הכל כלול בתורה מבראשית עד לעיני כל ישראל, ולא הכללים לבד אלא אפילו

למנות שם אנחנו ובעירנו: ולמה העליטנו ממצרים להביא אותנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשותות: ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם ויֵרָא כְבוֹד ה' אליהם: ויִדְבֹר ה' אל מֹשֶׁה. ה' לאמר: קח אֶת הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה אֹתָהּ וְאַהֲרֹן אֲחִיךָ וְדַבַּרְתָּם אֵלַי הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמִיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִים מִן הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם: ויקח משה את המטה מלִפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר צֻוָּהוּ: ויקהל משה ואהרן את הקהל אל פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמְעוּ נָא הַמְּרִים הָמָן הַסֵּלַע הַזֶּה נֹלְצִיא לָכֶם מַיִם: ויֵרָם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֵּלַע בַּמַּטֶּה וַיֵּצְאוּ מִיָּם רַבִּים וַתִּשֶׁת הָעֵדָה וּבְעִירָם: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל... (במדבר כ' ד'-י"ד)

מעניין, שהמילים "מִגְדֹּלֵי" ו"תַּאֲוִמִּים" מתחיל מהתיבה לַמְּנוֹת שֵׁם אֲנַחְנוּ, בהמשך הפסוקים מוצאים אנו את המילים 'שמעו נא המורים', ומסתיים במילים 'יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל'. בפסוקים אלו נמצאים גם המילים "וַיִּשְׁמַעְאֵל" ו"אִסְלֵם".

והנה אמרו חכמינו זכרונם לברכה ראש השנה (דף כט.) במשנה והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', ועיין מהרש"א שם בדיבור המתחיל והיה, ובפרשת מי מריבה על נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו ובחטאם זה - "ויבא עמלק" וגו' כדאמרינן (שבת קי"ח) דלולי חטאם דלעיל לא שלטה בהן כל אומה ולשון עיין שם.

פרטיו של כל מין ומין של כל אחד בפרט, וכל מה שאירע לו מיום היולדו עד סופו, וכל גלגוליו וכל פרטיו⁷ ופרטי פרטיו, וכן כל מין בהמה וחיה וכל בעל חי שבעולם, וכל עשב וצומח ודומם, כל פרטיו ופרטי פרטיו של כל מין ומין ואישי המינים עד לעולם.

ונקדים עוד מה שכתב בספר **יערות דבש** (דרוש י"ב):
 "הנביא הוא עושה רק כמעשה כלי בעלמא ורוח ה' בקרבו ומוציא מפיו את אשר ישים ה' בפיו, ובזה מפרש מה שכתוב: '**הרם כשופר קולך**' שעושה רק מעשה כלי **כשופר** שמוציא מה שנופחין וממילא אין עונש אם מזכיר עוונות ישראל, אפילו אומר עם טמא שפתים רק אם אומר מעצמו", עיין שם ביערות דבש.

ענף ד'

ברוך השם שנתגלה לנו כעת הרבה רמזים שמובאים בתורתנו הקדושה, ונדפסו בזה כבר הרבה קונטריסים, ואחד מהדברים שנתפרסמו הוא כדלהלן:

(7) וכל אלו הפרטים מרומזים כמה פעמים בתורה כמו מפה שרואים כל הרחובות וכל העיירות בכל העולם.

בסדר ויקרא פרשה י"ט פסוק י"ז כתוב לאמור:

לֹא תִשָּׂא אֶת אֶחִיךָ בְּלֶבְךָ

הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתְךָ

וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֶטְא

כשתספור מסוף הפסוק לתחלתו, ותדגיש כל אות עשירית, תקבל המילה

"טַלִּי בֵּן"

ובסדר ויקרא (פרשה י"ט פסוק י"ח) נאמר: **לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'.** וצריך ביאור סמיכת הפסוקים האלו, מהו השייכות של "הוכח תוכיח את עמיתך" ל"ואהבת לרעך כמוך, אני ה'".

ולבאר הענין נקדים עוד מה שכתב בספר הקדוש **קב הישר** (פרק ה'): וזה לשונו: ואהבת לרעך כמוך (דברים ו, ה), אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תורת כהנים, פרשת קדושים, ד') זה הוא הפסוק, שהוא כלל גדול שבתורה. ואין לך אהבה יותר, כשרואה האדם דבר מגונה באחיו ישראל,

שעושה איזה חטא ועוון, שצריך להוכיחו⁸ על זה, כי נשמתן של ישראל הן קשורין ודבוקין זה בזה. אבל הכלל הוא, שצריך האדם מי שהוא יודע ההרפתקאות והסיבות והעונשים⁹ שבאים לנשמת האדם אחר יציאת הנשמה מהגוף, צריך להודיע לחבירו¹⁰, אולי על ידו יזכה חבירו גם כן ויעזוב דרכו הרשעה "ושב ורפא לו" (ישעיה ו, י). וכתוב (דברים ד, י) אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון, ופירש רש"י: "יִלְמְדוֹן" - ילפון לעצמם, "יִלְמְדוֹן" יאלפון לאחרים. עד כאן לשונו.

מבואר מכל הנזכר לעיל **דהכל מרומז בתורתינו הקדושה**.
וזהו ביאור הרמז: למה באו הטליבנים ועשו לנו

(8) ואין לך אהבה יותר... שצריך להוכיחו על זה. ובזה מתבאר בטוב טעם דבריהם זכרונם לברכה, שואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, כי האהבה הגדולה ביותר לחבירו הוא להוכיחו כשרואה בו איזה חטא, ולקרבו לעבודת ה' לקיים המצוות שבתורה.

(9) והסיבות והעונשים שבאים לנשמת האדם אחר יציאת הנשמה מהגוף, אם לא השלימה ותיקנה בעולם כראוי וכנכון. (יסוד יוסף, מאורי האש).

(10) אבל הכלל הוא... צריך להודיע לחבירו. כלומר, שלא יסתפק להוכיחו סתם, שאינו נוהג עצמו כשורה, אלא יודיע לו גם כן העונש על החטא שהוא נכשל בו, כי אולי על ידי זה יעזוב דרכו הרשעה ויזהר ביותר מלהכשל בם עוד. (מאורי האש, לפי ביאור אשכנז).

כל הצרות¹¹ הנזכר לעיל באחד עשר יום לחודש
 סעפטעמבער - (סעפטעמבער 11)¹² ובארצינו
 הקדושה כנזכר לעיל.

והנה ידוע מה שמרומז בתורתינו
 הקדושה שעיקר העבודה שיזכו להגאולה
 שלימה בקרוב הוא התשובה, ונעתיק קצת
 מה שכתוב בספר קץ שם לחושך, עם
 תוספות ביאור:

(11) כל הצרות והעונשים בעולם הזה כדי שלא ידח ממנו נדח
 כמבואר בספר פרי צדיק (פרשת משפטים) וזה לשונו: וה' יתברך
 מרחם על נפשות ישראל שלא ידח ממנו נדח, וכדאיתא ב"סבא",
 שה' יתברך מסבב לנשמתין שיתקן הכל, ומנשמת ער ואונן ומחלון
 וכליון הוא בנין משיח, ואיתא (בבא בתרא יד): "רות' נלמה נקרא שמה
 רות? - פרענות דאית לה אחרית", ופירש רש"י - "סוף הפרענות
 נהפך לאחרית ותקוה, שיצא דוד משם".

- ולא יתיאש שום אדם מישראל - כי הקדוש ברוך הוא "חשב
 מחשבות, לבלתי ידח ממנו נדח" (שמואל-ב יד, יד) - שלא יאבד שום
 נפש מישראל!

- והיינו, ענין כל העונשים בעולם הזה ובעולם הבא כדי שלא
 ידח ממנו נדח, דאף אם הרבה לפשוע, חס ושלום, יש עצות אצל
 ה' יתברך לטהרו!

(12) עוד רמז נורא אנו יכולים לראות כאן: כי התאריך של
 האסון ב"מגדלי התאומים" הוא: 9. 11 והוא לפי סדר החדשים
 שלנו תשעה באב!

התשובה והגאולה

עיקר העבודה שיזכו לביאת המשיח הוא התשובה

התשובה

הצרות הרבות הבאות על ישראל מביאים אותם לתשובה דבר שהתגלה כבר בגלותם הראשונה של ישראל במצרים כשהמצרים רדפו אחריהם בדרכם לים סוף, במצב קשה זה כשהמצרים והים הקיפו אותם ללא מוצא נשאו עיניהם למעלה כלפי שמים וחזרו בתשובה כפי שאומר הפסוק להלן:

בספר שמות פרשת בשלח (פרק י"ד ט'): וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיִגּוּ אוֹתָם חֲנִיִּים עַל הַיָּם כָּל סוֹס רֶכֶב פָּרָעָה וּפָרָשָׁיו וַחֲיִלוֹ עַל פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בַעַל צֶפֶן:

ופרעה הקריב "התשובה" – כל 5 אותיות –

רמז על ה' חומשי תורה

(ו) וּפָרָעָה הִקְרִיב וַיִּשְׁאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וַהֲנִה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'.

התשובה כל 52 אותיות – שובו בני כל 26 אותיות

רמז בן, בנים למקום, ושם הרחמים

בספר דברים פרק כ"ט: (כח) הִנְסַתְרֹת לֵה' אֲלֵהֵינוּ וְהִנְגַּלְתָּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹכָה הַזֹּאת: ספר דברים פרק ל':

(א) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לִבְבְּךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחְךָ יְדֹד אֱלֹקֶיךָ שָׁמָּה:

(ב) וְשִׁבַּתְתָּ עַד יְדֹד אֱלֹקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבְנֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

(ג) וְשָׁב יְדֹד אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמְךָ וְשָׁב וּקְבַצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצְךָ יְדֹד אֱלֹקֶיךָ שָׁמָּה:

(ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ידוד אלקיך
 ומשם יקחך :

שבו בני

(ה) והביאך ידוד אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך
 וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך :

(ו) ומל ידוד אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את
 ידוד אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך :

(ז) ונתן ידוד אלקיך את כל האלות האלה על איביך ועל
 שנאיך אשר רדפוך :

(ח) ואתה תשוב ושמעת בקול ידוד ועשית את כל מצותיו
 אשר אנכי מצוך היום :

(ט) והותירך ידוד אלקיך בכל מעשה ידך בפרי בטןך ובפרי
 בהמתך ובפרי אדמתך לטבה כי ישוב ידוד לשוש עליך
 לטוב כאשר שש על אבותיך :

(י) כי תשמע בקול ידוד אלקיך לשמר מצותיו וחקותיו
 הכתובה בספר התורה הזו כי תשוב אל ידוד אלקיך בכל
 לבבך ובכל נפשך :

על הביטוי בפסוק (שמות יד, י'), "ופרעה הקריב" ולא "ופרעה קרב"
 כפי שהיה צריך להיכתב, אומר מדרש תנחומה (שמות בשלח, פרק
 ח'), והזהר הקדוש (חלק ב' מז, א), כי השינוי בפסוק הקריב ולא קרב
 מלמד שקרבת פרעה אל ישראל והסכנה שהיו נתונים בה ישראל ולא
 קרב מלמד שקרבת פרעה אל ישראל והסכנה שהיו נתונים בה ישראל
הקריב את לבם לתשובה. מצב קשה של צרות בגלות האחרונה הוא
 שיביא אותם לתשובה בעתיד. כפי שהתורה מרחיבה בדברים בפרשת
 נצבים פרשה שמינית המרמזת לפי הגאון מוילנא למאה השמינית
 באלף הששי בו אנו מצויים.

ולדרכינו יתבאר כל זה, דהנה אם יש אהבת ישראל אמיתית
 שכל אחד אוהב את חברו באמת, אז יוכיח אותו

כמו שכתב הקב הישר הנזכר לעיל. וכמו שאנו רואים
 בחכמינו זכרונם לברכה (שבת קי"ט) אמר רבי עמרם אמר רבי
 חנינא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה,

עיין שם. וכמו כן מובא שעונש דור המבול בא על שלא הוכיחו זה את זה. (עיין סנהדרין ק"ח, ועיין ילקוט כי תשא על הפסוק "וישב העם לאכול ושתו" ועיין אלשיך הקדוש פרשת צו). ואם אין מקיימים מצוות התוכחה כמו שצריך, השם יתברך שולח לנו הטאליבאנים שהם כמו הצפרדעים שמוסרים נפשיהם ומוכיחים ומזכירים לנו לקיים המצוה של הוכח תוכיח במסירת נפש כנזכר לעיל.

בואו ונעשה קצת חשבון הנפש, איה ההשתוקקות והרצון שלנו להתקרב אל ה' ולעשות רצונו באמת, נתבונן קצת בדברי חובת הלבבות (שער חשבון הנפש פרק ב'): **על המאמין לחשוב עם נפשו, במה שהוא חייב לאלקים יתברך ומה שיגיע אליו במעשה - ישתדל בו ויטרח, ומה שלא יוכל להשיגו במעשה - ישיגהו בַּיְדֵיָהוּ וַיְתַאֲוֶהוּ**, כמו שאמר דוד עליו השלום (תהלים קיט, ה): **"אחלי יכנו דרכי לשמור חקיד", והבורא יְדִינֶהוּ לְזָכוֹת, והוא חייב לצפות לעתות אשר תשיג ידו ויוכל בהם לשלם מה שיתכן לו מחובות הבורא יתברך. עד כאן.**

יש קונה עולמו בשעה אחת

אהובי אחי, תאמינו לי, והוא מלא בכל הספרים, אשר מה שהיו צריכים הצדיקים הראשונים להשיג בכמה ימים וחדשים, אפשר כעת לתקן בשעה אחת, (בית אהרן, לפסח).

הבא לטהר מסייעין לו

בדורות הללו, בעקבתא דמשיחא, שהחשכות כל כך גדולה, אין ספק שיש עזרה גדולה מאתו יתברך - לא רק להבא לטהר, אלא **אפילו למתחיל לבא לטהר**¹³, רק שיהיה לו לכל הפחות רצון ויבקש מה' יתברך שיעזור לו, ואז **סומך ה' לכל הנופלים**.

(13) הבא ליטהר מסייעין אותו (יומא לח, ב). לכן, **כשיש לאדם מחשבה טובה לעשות, מסייעין אותו מן השמים להוציא מחשבתו מכח אל הפועל לעשות ולקיים**. זה פרוש מחשבה טובה מצרפה למעשה - המחשבה הטובה מצרפת וגוררת את המעשה לעשות

על ידי השתוקקות באמת לזכות הרבים זוכה להיות מזכה ומורה דרך לרבים

בכל מה שעובר על האדם איך שהוא, אם יחזק את עצמו ברצון, היינו שאפילו כשאנו זוכה להוציא מכח אל הפועל הדבר שבקדושה שחפץ לעשות או המדרגה בעבודת ה' שרוצה להשיג, אף על פי כן לבו הומה ומיחל תמיד בכל מעיו ובכל איברים הפנימיים שלו לגמור ולעשות רצונו, **בבחינת "מעני מעני אוחילה"** (ירמיהו ד, יט), ועל ידי זה מרחם עליו ה' יתברך ומורה לו דרך האמת לְכַוֵּן רצונו, **עַד שזוכה לחבר ספרים קדושים**¹⁴ **לבאר דרכים ועצות איך לעשות רצונו יתברך ולבטל כל הספקות שיש לשאר בני אדם בענין עבודת ה' ועשית רצונו יתברך.**

(דרכי הצדיקים פרק ב')

בדורות אלו, שהחשכות כל כך גדולה שאין רואים שום ניצוץ אור, **שהקדוש ברוך הוא קרוב ביותר לכל אחד הרוצה להתקרב אליו**, ועל מה שדורות הקודמים היו הצדיקים צריכים הרבה יגיעות והתאמצויות להתקרב אליו - בזמננו **על ידי עובדא שאיש יהודי עושה ורוצה להתקרב לה'**¹⁵, **זוכה למדרגות גדולות.** (בית אברהם פרשת מסעי) והנה מבואר בתורתנו הקדושה.

ולקיים, על דרך מצוה גוררת מצוה, והבן. (דברי ישראל, כללי דאורייתא אות מ')

(14) ואף כי יש הרבה מניעות לקרב עצמו לתורה - על ידי שמשתוקק לתורה ורוצה להמשך אחריה, **נתנת לו התורה במתנה.** (שפת אמת, פרשת במדבר תרל"ה ד"ה באבות).

(15) **העיקר היא התשוקה:** בחתם סופר, פרשת שופטים (ד"ה וכי), על הפסוק "וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה' ושרת בשם ה' אלקיו ככל אחיו הלויים העומדים שם לפני ה'" (דברים יח, ו-ז).

על כן לקחנו על עצמנו להדפיס ספרי "שער התשובה" ונחלק לפרשיות השבוע, ומסודר ללמדו מידי יום ביומו, ועל ידי שנלמוד בהספרים הנזכרים לעיל נזכה בעזרת השם לתשובה שלימה ונזכה להגאל בקרוב ממש על ידי הגואל האמיתי במהרה בימינו אמן.

נא ונא שכל אחד יראה לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, בבתי מדרשים וישיבות, והמלמדים בתלמוד תורה, וכל קהילה או ישיבה יכולים להדפיס מזה כמה

רצה לומר, מי שגר ומתגורר מרחוק ואי אפשר לבא בעצמו ולעבוד בגופו ממש עבודת ה', רק בכל אות נפשו ותאותו וחשקו הוא משתוקק וחפץ לעבוד את ה', ומתפלל וקורא בשם ה' בחפץ וחשק הרבה, אזי יהיה מחשבתו הטובה נרצית ככל הלויים העומדים שם בפועל לפני ה'.

בכל דבר שבקדושה, בתורה ותפלה ובכל מצות התורה, אם לב האדם יחפץ לעשות ואינו יכול, ולבו נשבר מזה שאינו יכול להוציא מכח לפועל, ה' יתברך הבוחן לבות וכליות כביכול עושה בעבורו, ומעלה עליו כאילו עשה אדם המצוה בפועל, וזוכה להרגיש האורות הקדושות מהמצוות. (תפארת שמואל, פסח שני ד"ה ויאמרו).

כמו שהמלאכים יש לכל אחד שורש מיוחד לעשות רצון הקדוש ברוך הוא בשליחותו, כן יש לכל אחד מבני ישראל חלק מיוחד בתורה, ויש מי שמתקן כל מעשיו לגמרי, ומועטין הם בני עליה. אך גם מי שאינו כן - עם כל זה, על ידי התשוקה והרצון בחילא סגי, כמו בעל תשובה, יכולין לקפוץ למעלה ממדרגתן. (שפת אמת, פרשת במדבר תרל"ד ד"ה במדרש הביאנו).

"שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת ח, ה) - דהיינו, שומר ומצפה על דבקות וחושק לדבק בו יתברך - לא ידע דבר רע. דהיינו, שאז יהיה מרחק מן הרע. ובחינה זאת יוכל לדחות כל החשכות שגרם לו בעונותיו, וגם כל החשכות שהיתה לו מכבר, ויהיה מאיר בכל עולם ועולם. (ליקוטי תורה [טשערנאביל], פרשת נח ד"ה ופתח)

שירצה, ועל ידי זה יזכו בני ישראל הקדושים להתעורר ולשוב בתשובה שלימה לאבינו שבשמים כי השעה צריכה לכך, כי מדת הדין מתוחה עלינו רחמנא ליצלן, וגדולה תשובה שמביא רפואה לו ולכל העולם, כמו שכתוב בספר אוהב ישראל (ירמיה), פירוש הפסוק בימים ההם וגו' יבוקש את עון ואיננו, שעל ידי התשובה אליו יתברך נעשים מהעבירות מצות כאמרם זכרונם לברכה מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד.

ענף ה'

גלות האחרון של עם ישראל הוא גלות אמעריקא

והנה אנו כעת קרובים מאוד אל הגאולה שלימה, כי הגלות האחרון הוא גלות אמעריקא, כמו שאמר רבינו הקדוש מצאנו זכותו יגן עלינו, ראה בקונטרס שבט מישראל חודש סיון גליון ד' דף כ"א, וזה לשונו:

סיפור על הגאון הקדוש בעל דברי חיים מצאנו זכר צדיק לברכה

סיפר הגאון הצדיק ר' מאיר רוקח שליט"א מקאזלוב, ששמע (להבחל"ח) מפי כבוד קדושת אדמו"ר ר' אלעזר שפירא מקיוויאשד זכר צדיק לברכה (בקץ, בערך שנת תשכ"ו), ששמע מפי קדשו של הגאון הקדוש מגארליץ זכר צדיק לברכה בעת שהתחילו כמה מן היהודים להעתיק מושבם מאירופא

לאמעריקא, ואם שלא היה דעתו נוחה בזה, בתחילה ¹⁶ אולם סיפר על אביו הקדוש בעל דברי חיים מצאנז זכר צדיק לברכה, שבדרך כלל לא היה דרכו לערוך ה"שולחנות" בשבתות וימים טובים בזמן מאוחר בלילה יותר מדאי, ועל כן כאשר פעם בליל שביעי של פסח היה סגור ומסוגר זמן ארוך מאד ולא נכנס אל ה"שלחן", תמהו החסידים והמקורבים ואנשי שלומינו מה נשתנה ליל יום טוב זו משאר לילי יום טוב? כאשר נכנס לבסוף בשעה מאוחר ביותר, ונטל הכוס של קידוש בידו הק', וכאילו רצה לתרץ את עצמו למה נכנס בזמן כל כך מאוחר?

פתח פיו הקדוש ואמר: "כנראה שמשיח יבא למדינת אמעריקא" ¹⁷ ובלי לפרש את דבריו ¹⁸ התחיל נוסח הקידוש,

(16) כמו שכתוב באריכות בספר "דברי ברוך" (גארליץ) חלק "ברוך שאמר" (פרק יט), שאכן בתחילה הרבה הרב הקדוש מגארליץ ללחום בזה, ודיבר עלי' דברי חריפים מאר, אולם לבסוף פנה לאחיו הרב הקדוש משינאווא וקאשנוב שיסעו עמו לאמעריקא כדי להציל את העם אשר כבר השתקעו שם מרדת שחת, [ואולם הם מאנו ללכת איתו, כנודע], ומביא שם עוד ענין בדבר שינוי טעמו בשם הגה"צ משטראסבורג שליט"א, אבל הסיפור המובא כאן לא הביאו.

(17) דבר זה שמשיח יבא מחוץ לארץ ומשם יעלה לארצינו הקדושה נמצא גם כן בילקוט שמעוני ישעי' פרק כ"א, רמז תכ"א [והוא מפרקי דרבי אלעזר], בזה הלשון:

היה רבי ישמעאל אומר שלש מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים, אחת בים ומפני קשת דרוכה, ואחת ביבשה מפני חרב נטושה, ואחת בכרך גדול שהוא כבד משניהם שנאמר ומפני כובד מלחמה, ומשם בן דוד יצמח ויראנו באבדן אלו ואלו, ומשם יבא לארץ ישראל שנאמר (ישעי' סג, א') מי זה בא מאדום וגו' מדוע אדום ללבושך וגו'. כי יום נקם בלבי וגו' (במלכים ברמז רס"א).

וזה לשון ילקוט שמעוני ישעיהו - פרק סג - המשך רמז תקו:

אמר ריש לקיש בשלשה טעיות עתיד שר של אדום לטעות שנאמר
מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה,

טועה שאינה קולטת אלא בצר והוא גולה לצברה.

טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך.

טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד..

מי זה בא מאדום (כתוב ברמז ת"מ). **היה ר' ישמעאל אומר שלש מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים** שנאמר "כי מפני חרבות נדדו מפני חרב נטושה", אחת בים ומפני קשת דרוכה ואחת ביבשה מפני חרב נטושה, ואחת בכרך גדול שהוא כבד משניהם, שנאמר ופני כבד מלחמה, ומשם בן דוד יצמח ויראנו באבדן של אלו ושל אלו. **ומשם יבא לארץ ישראל שנאמר מי זה בא מאדום וגו' מדוע אדום ללבושך. מי זה בא מאדום כשהקדוש ברוך הוא בא מאדום באים מלאכי השרת כנגדו ומוצאים את בגדיו שהם אדומיים כתולעת שני**, אומרים מדוע אדום ללבושך, אומר להם גת קטנה היתה לי ודרכתיב שנאמר "פורה דרכתי לבדי", באותה שעה נוטל הקדוש ברוך הוא כל עונותם של ישראל ונותנם על עשו הרשע שנאמר "ונשא השעיר עליו את כל עונותם", ואין שעיר אלא עשו הרשע שנאמר הן עשו אחי איש שעיר, אומר עשו לפני הקדוש ברוך הוא כמה כח יש לי שאתה נותן עלילי כל עוונות יעקב אחי, באותה שעה נוטל הקדוש ברוך הוא כל עונותם ונותנם על בגדיו ונעשים אדומים כתולעת שני ושוב מכבסן עד שנעשים לבנים כשלג שנאמר לבושיה כתלג חיור: פורה דרכתי לבדי. כי יום נקם בלבי (כתוב ברמז צ"ב).

וראה עוד בספר "בתי מדרשות" (חלק ב - מדרש שלשה וארבעה - אות ח), וזה לשונו: **שלש מלחמות גדולות עתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים** שנאמר (ישעיה כא טו) כי מפני חרבות נדדו ואין חרבות אלא מלחמות אחת בערב שנאמר (שם) מפני חרב נטושה ואחת בים שנאמר (שם) ומפני קשת דרוכה ואחת בכרך גדול של רומי והוא כבד משניהם שנאמר (שם) ומפני כובד מלחמה **ומשם בן דוד יצמח ויראה באבדון אלו ואלו ומשם יבא לארץ ישראל שנאמר (שם סג א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים**.

סברי מרנן ... ואחר כך הוצטרכו למהר את מסיבת השלחן כדי שיוכלו לברך ברכת המזון לפני אור הבוקר.

ובשבט מישראל חודש תשרי חשון תשס"ג גליון ה' דף מ"ג, וזה לשונו: עיין בספר שאר ישוב על התורה (מהגאון הצדיק רבי אלעזר שפירא זכר צדיק לברכה אבדק"ק קיוויאשד, ברוקלין, תשנ"ב), בפרשת במדבר על הפסוק (פרק ג' פסוק כ"ג) מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֵׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יֵחֲנוּ יָמָה, שמרמז, משפחות הגרשוני, שהיינו משפחות ישראל הגרשוני, אחרי המשכן יחנו ימה, דהיינו בסוף גלותם, כי כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא (בראשית פרק מ"ד ה'), דהיינו בזמן רב בסוף הגלות שהוא אחר חורבן בית המקדש שנקראה משכן שנתמשכן בעונותיהם של ישראל (עיין תנחומא פרשת פקודי [הובא ברש"י שם]), יחנו ימה, אז יהיה להם מנוחה, ימ"ה במדינת הים שהוא אמריקא, שנקראת ימה, מעבר לים, [ועיין

18) ואולי מאמר זה מתאים היטב עם מאמר אחר המובא שם (בספר דברי ברוך), שאמר הרב הקדוש מצאנו, שרואה שהתורה גולה לאמעריקא, עד כאן.

והוא על פי מה שכתב האור החיים הקדוש (בראשית מט, יא), שהיות שמשנה רבינו עליו השלום הוא הגואל לעתיד לבא, על כן מתארך ימי הגלות כי ממאן הוא לגאול עם בטלנים מן התורה (עיין שם ריש פרשת תצוה).

ואולי שייך שפיר ענין הגאולה לשביעי של פסח דייקא, כי הוא זמן קראת ים סוף, והרי אמרו (סוטה ב.), שקשה לזווגן כקריאת ים סוף, ואם כן הוא הדין שענין זיווג כנסת ישראל וקוב"ה כביכול מתברר גם כן בזמן קריאת ים סוף.

אולם בספר חיים בחסד (ברוקלין תשס"ב) עמוד י', הביא דבר זה בנוסח אחר מכתב יד הרב הקדוש ר' סיני מזמיגרוד זכר צדיק לברכה (שעדיין לא נדפסה), בזה הלשון: פעם ישב רבינו הקדוש מצאנו זכותו יגן עלינו בשעת סעודה שלישית בדביקות נורא זמן רב, ופתאום נתעורר מדביקותו והכריז "להוי ידוע, די לעצטע גולת וועט זיין גלות אמעריקא" [הגלות האחרון יהיה גלות אמעריקא].

שם בפרשת נצבים (דברים פרק ל' פסוק י"ג) על הפסוק¹⁹ "וְלֹא מֵעֵבֶר לָאִם", ש"עבר לים" גימטריה "אמריקא" במספר מכוון, כי שם ינוחו יגיעי כח בגלותם האחרונה, עד כאן דבריו, וגם ב"שן גימטריה אמריקא, ואפשר רמוז בכתוב (תהילים פרק ס"ח פסוק כ"ג) אָמַר אֲדֹנָי מִבֶּשֶׁן אָשִׁיב אָשִׁיב מִמַּצְלוֹת יָם, כפירוש רש"י שם²⁰, עד כאן דבריו בשאר ישוב²¹.

ונסיים בדברי הספר אזור אליהו (פרשת נצבים) כתב בשם הבעל שם טוב זכר צדיק לברכה, דמה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה אין בן דוד בא עד שיהיה כולו זכאי או כולו חייב, הכוונה שלא יהיה עירוב טוב ורע, רק מי שיהיה זכאי, יהיה כולו זכאי, ומי שיהיה חייב יהיה כולו חייב. ומפני כך תהיה הגאולה, **שבשביל צדיק אחד נמי יכולה להיות הגאולה, אם יהיה הצדיק כולו טוב**, עד כאן לשונו. [נועל ידי זכות הרבים הזאת שיתפרסם הספרים האלו שעל ידי זה יתקרבו בני ישראל לעשות תשובה שלימה, יכול לזכות להיות שיהיה כולו זכאי].

(19) (דברים פרק ל' פסוק יג) וְלֹא מֵעֵבֶר לָאִם הוא לאמר מי יעבר לני אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה.

(20) ראה רש"י תהילים (פרק סח פסוק כג) אמר אדני מבשן אשיב - כי כן הבטיח להשיב אותנו מתוך אבירי בשן ומאיי הים, עכ"ל.

ובמצודות דוד על תהילים (פרק סח פסוק כג) אמר ה' - כבר הבטיח לנו להשיב אותנו לארץ ישראל.

ובמצודות ציון על תהילים (פרק סח פסוק כג) ממצולות ים - מעומק ה"ים".

(21) (הערת המערכת), גם בריש הספר הדפיסו מכתב מהמחבר זכר צדיק לברכה משנת תש"ז, וזה לשונו בא"ד: מיינט נישט אז אמעריקא איז עפּיס אנדערש וויא מיר האבין אלץ געהערט אין געוויסט, דאס איז עס טאקע, נאר בעונותינו הרבים זעהן מיר אז מ'וויל מן השמים דאס ביסעל יודען, המקום יהיה בעזרכם, זאלען פין דא גייען מיטן גואל צדק.

יהי רצון שנזכה לשוב לשמו יתברך באמת בכל לבבינו ובכל נפשינו מאהבת השם יתברך, במהרה בימינו אמן.

ענה ר'

החיד"א זכר צדיק לברכה כותב על גדולי הצדיקים, כמו ספר החינוך, ועוד כמה מספרי הראשונים שהוציאו הספרים שלהם לזכות הרבים וכולו לשם שמים בלי נגיעה עצמית, כמו כן אנו מפרסמים הספרים האלו בלי שם המוציא לאור, ואנו מבקשים מכל אחד ואחד שרוצה לזכות לכל הפחות פעם אחת בחיים חיותו לעשות מצוה לשם שמים בלי נגיעה כלל וכלל שיפרסם הספרים האלו בבית המדרש שלו ובישיבות, לכן אנו מקדימים ומפרסמים את הגליונות לפי זמן של הפרשה של פרשת השבוע, כדי כשיגיע הזמן בעזרת השם יתברך יהיה מוכן לכל אחד לפרסם בבית המדרש שלו, ולכן אנו שולחים כעת הגליונות להבתי מדרשים, כנזכר לעיל.

הגליונות האלו נחלקים בחינם, והרשות נתונה לכל מי שברצונו להדפיסם ולחלקם וביעקב ולהפיצם בישראל, כדי להרבות תורה ויראת שמים בעולם ולעורר לבב אחינו בני ישראל לתשובה שלימה באמת ובתמים.

ענה ז'

ונסיים בדברי הלקוטי הלכות, ודברי החפץ חיים זכר צדיק לברכה בספרו שם עולם, שמביאים יסוד גדול להכנה להאולה שלימה ומה שכתוב על מדינת אמעריקא ועוד, ושאין הגאולה תלוי' אלא בתשובה

וביאת משיח יהיה על - ידי שישבו ישראל לאביהם שבשמים,
 כי אין הדבר תלוי אלא בתשובה, כמו שכתוב, ובא לציון גואל
 ולשבי פשע וכו'. ועקר תקון התשובה הוא על - ידי תקון שלמות
 העצה, כי עקר מה שרחוקין מהשם יתברך הוא רק על - ידי שאין
 יודעין עצה שלמה איך לשוב להשם יתברך כל אחד ממקומו אשר
 נתעה לשם, כי באמת הכל חפצים ליראה את שם ומתגעגעים
 לשוב להשם יתברך, אך אין יודעים עצות איך לשוב מני חשך
 אשר נלכד בו כל אחד ואחד לפי בחינתו והעקר על - ידי פגם
 אמונת חכמים, כי אי אפשר לידע עצות איך לשוב להשם יתברך
 כי אם על - ידי צדיקים אמתיים שבכל דור ודור המורים לנו
 הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה

בספר ליקוטי הלכות - הלכות סוכה (הלכה ז) וזה לשון קדשו:
 על - פי התורה "חדו רבי שמעון ואמר ה' שמעתי²² שמעך וראיתי
 וכו'", עין שם כל הענין בליקוטי הראשון בסימן סא: וכבר דברנו
 מזה ובארנו קצת בהלכות הושענא רבא שדברי התורה הזאת, היא
 בחינת ראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום הכפורים וסכות
 והושענא רבא ושמיני עצרת ושמיחת תורה, עין שם
 עתה שמתי עיני ולבבי עוד בענין זה. וראה זה מה שמצאתי עוד
 בחסדי ה' ענין סכות וכו' שמרמז בהם רב התורה הנ"ל, כי דברי
 רבנו הקדוש זכרוננו לברכה יכולין למצא בכל מצוה ומצוה
 (וכמבאר מזה במקום אחר, עין שם).

**בראש השנה אז עקר העבודה לתקן האמונה הקדושה ועקר
 האמונה הוא על - ידי אמונת חכמים ואז מתחילין לעשות תשובה,
 ועקר התשובה היא על אמונת חכמים שהוא יסוד כל התורה כלה,**

(22) "שמעתי" ראשי תיבות ש'חיתה מ'קוה ע'ירוב ת'שובה
 י'סוד. ואפשר לפרש כי מי שמקיים מצות אלו זוכה ל"שמעך
 וראיתי", שירא מה"שמע" ישראל ה"א ה' אחד.

ועל - ידי התשובה על אמונת חכמים, על - ידי זה נתרבין ביותר הספרים הקדושים של התורה.

(א) כי בראש השנה אז עקר העבודה לתקן האמונה הקדושה ועקר האמונה הוא על - ידי אמונת חכמים (וכמבאר מזה לעיל, עין שם). ואז מתחילין לעשות תשובה, כי הוא יום ראשון מעשרת ימי תשובה. ועקר התשובה היא על אמונת חכמים שהוא יסוד כל התורה כלה ועל - ידי התשובה על אמונת חכמים, על - ידי זה נתרבין ביותר הספרים הקדושים של התורה, (כמו שמבאר בהתורה הנ"ל). וזה שאנו מבקשין בראש השנה ועשרת ימי תשובה על רבוי הספרים הקדושים של התורה שזה בחינות מה שמבקשים כמה פעמים, וכתבנו בספר החיים, ובספר חיים וכו', כי אז נתרבין הספרים גם למעלה בבחינת שלשה ספרים נפתחין בראש השנה וכו', כי באמת הכל אחד. כי ספרים הקדושים של התורה וספרי חיים של ישראל שנכתבין בהם לחיים הם בחינה אחת ממש, כי ישראל הם התורה, כי שרש נשמות ישראל הם בהתורה הקדושה וכל אחד מישאל יש לו אות וחלק בהתורה ומשם כל חיותו, כי הם חיינו וארץ ימינו, כמו שכתוב שם (דברים ל), כי הוא חייך וארץ ימיך וכו'. ועקר בקשתנו בראש השנה וכל עשרת ימי תשובה להיות נכתבין לחיים כוננתנו על חיים נצחיים שהם חיים אמתיים, דהינו שנוצה לקיים את כל דברי התורה אשר הוא חיינו, וכמבאר בשלחן ערוך ושאר ספרים בענין זכרנו לחיים בפתח, עין שם. שזהו בחינת חיים טובים שמבקשים עין שם, נמצא שכל חיותינו בגשמיות ורוחניות הוא התורה הקדושה ועל - כן כשאנו מבקשים כתבנו בספר החיים, הינו בספר התורה שהוא ספר החיים, הינו שנהיה נכתבין ונשרשין בספרי התורה הקדושה אשר שם החיים. וכל מה שישאל נשרשין ונכללין ביותר בספר התורה הקדושה מאיכה ומזכרת התורה הקדושה ביותר ונשלמת ביותר על -

ידי רבוי ספרים הרבה שנעשין ונתרבין על - ידי ישראל
שנמשך עליהם הארה גדולה משרש נשמותיהן שבהתורה
הקדושה על - ידי שנכתבו ונשרשו שם ביותר. עד שזוכין
לחדש חדושין דאורייתא הרבה ונתרבין ספרים קדושים
ביותר.

(ב) נמצא שאנו עוסקים בראש השנה לעשות ספרים הרבה אין
קץ שיתרבו ספרים קדושים של התורה וכוזכר לעיל. וכל זה
זוכין על - ידי אמונת חכמים שנתתקן אז כנוזכר לעיל, שעל
- ידי זה נתרבין הספרים ביותר כנוזכר לעיל. וכן בכל עשרת
ימי תשובה אנו עוסקין בתקון זה לתקן אמונת חכמים על -
ידי התשובה שעושין אז, שעל - ידי זה נתרבין הספרים,
שזהו בחינות מה שמבקשין בכל עשרת ימי תשובה בספר
חיים וכו' וכתבנו בספר החיים וכו'. ועל - ידי רבוי הספרים
הקדושים של התורה, על - ידי זה זוכין להמתיק כל הדינים
שבעולם וכל מקום שנמצא איזה דין נמתק, כי נכללת
התורה בתוך אבן שתיה שהוא בחינת שכל הכולל, בחינת
חכמה עלאה דמתמן אורייתא נפקת, ששם כל הדינים
שבעולם נמתקין בשרשן העליון הכולל כל הצמצומים וכל
הדינים שבעולם, כי כל צמצום ודין שרשו בחכמה ושכל, כי
כלם במחשבה איתברירו וכל דין נמתק בהשכל ששם שרשו,
כי אין הדין נמתק אלא בשרשו, אבל יש שכל הכולל שהוא
שרש כל השכליות שהם שרשי כל הדינים. ושם בשכל
הכולל נמתקין כל הדינים, כי בשכל הפרטי אין יכולין
להמתיק כי אם הדין השני לשכל זה ששם שרשו, אבל
בשכל הכולל שכולל הכל, שם נמתק הכל - כל דין וצמצום
שבעולם, כי שם שרש הכל. ואפלו כשרוצין להמתיק איזה
דין על - ידי שכל הפרטי אי אפשר גם כן להמתיקו כי אם
על - ידי שמקבל זה השכל הפרטי הארה משכל הכולל ואז
דיקא יש לו כח להמתיק.

**כִּי שְׁלֵמוֹת תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב הִיא עַל - יְדֵי תּוֹרָה שֶׁבָּעַל פֶּה שֶׁהֵם
הַסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים שֶׁמִּתְחַבְּרִין הַצְּדִיקִים וְהַכְּשָׁרִים הָאֲמִתִּיִּים בְּכָל
דּוֹר וָדוֹר. שְׁעַל - יְדֵי זֶה נִשְׁלָמֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה.**

נִמְצָא, שֶׁעֵקֶר הַהִמָּתֶקָה עַל - יְדֵי שֶׁכָּל הַכּוֹלֵל, שְׁעַל - יְדֵי זֶה נִמְתָּק
הַכָּל בֵּין בְּכָלל בֵּין בִּפְרָט, אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל מִשְׁכָּל הַכּוֹלֵל שֶׁהוּא
חֻכְמָה עֲלֵאָה, שֶׁהוּא שֶׁרֵשׁ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כִּי מִתַּמָּן אוֹרִיתָא
נִפְקֶת כִּנּוּכָר לַעִיל כִּי אִם עַל - יְדֵי שֶׁיֵּשׁ לְהַתּוֹרָה שְׁלֵמוֹת. וְשְׁלֵמוֹת
הַתּוֹרָה הוּא עַל - יְדֵי שֶׁנִּתְרַבֵּין סְפָרִים הַרְבֵּה בְּהַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כִּי
יֵשׁ עֲכָשָׁיו סְפָרִים הַרְבֵּה. וְעוֹד עֲתִידִין לִהְיוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה. וְכֵלָם
צָרִיכִין לְהַעֲוֹלָם. וְאֲסוּר לְהַלְעִיג מֵאַחַד מֵהֶם, כִּי הֵם שְׁלֵמוֹת הַתּוֹרָה,
כִּי שְׁלֵמוֹת תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב הִיא עַל - יְדֵי תּוֹרָה שֶׁבָּעַל פֶּה שֶׁהֵם
הַסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים שֶׁמִּתְחַבְּרִין הַצְּדִיקִים וְהַכְּשָׁרִים הָאֲמִתִּיִּים בְּכָל
דּוֹר וָדוֹר. שְׁעַל - יְדֵי זֶה נִשְׁלָמֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וְאִז עוֹלָה הַתּוֹרָה
וְנִשְׁלָמֶת בְּשֶׁרֶשָׁה שֶׁהוּא חֻכְמָה עֲלֵאָה שֶׁכָּל הָעֲלִיּוֹן הַכּוֹלֵל. וְאִז
הַתּוֹרָה בְּבַחֲיִנַת לוֹחוֹת הָאֶבֶן, כִּי נִכְלָלָת בְּהָאֶבֶן שְׁתִּיָּה שֶׁהוּא קִדְּשֵׁי
קִדְּשִׁים. וּמִשָּׁם כָּל הַהִמָּתֶקוֹת שֶׁל כָּל הַדִּינִים שֶׁבְּעוֹלָם. בְּבַחֲיִנַת
יִשְׁלַח עֲזָרְךָ מִקִּדְּשׁ. וְכָל זֶה מִבְּאֵר בְּהַתּוֹרָה הַנִּיֵּל, אֲךָ כִּפְלַתִּי
הַדְּבָרִים כְּדֵי לְבַאֵר הָעֲנָן בְּיוֹתֵר, כִּי יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁנִּכְתְּבוּ שָׁם בְּקִצּוֹר.
וְכֵאן בְּאַרְתִּים בְּיוֹתֵר, (עֵינִי שָׁם וְכֵאן וְתֵבִין הֵיטֵב).

וְזֶה בְּחִינַת יוֹם הַכְּפוּרִים שֶׁאִז הוּא סוּף גִּמְרַת הַתּוֹשׁוּבָה, כִּי הוּא יוֹם
אַחֲרוֹן מַעֲשֶׂרֶת יְמֵי תּוֹשׁוּבָה. וְאִז זֹכִין עַל - יְדֵי רַבּוּי הַסְּפָרִים
שֶׁנִּתְתַּקְּנוּ עַל - יְדֵי תַקּוּן הָאֲמוּנָה בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תּוֹשׁוּבָה לַעֲלוֹת וּלְכַלֵּל
בְּתוֹךְ הָאֶבֶן שְׁתִּיָּה שֶׁהוּא קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים שֶׁשָּׁם נִכְנָס הַכֹּהֵן גָּדוֹל
בְּשִׁבִּיל כָּלָל יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם הַכְּפוּרִים לְתוֹךְ בֵּית קִדְּשׁ קִדְּשִׁים. וּמִשָּׁם
מִמֵּתִיק כָּל הַדִּינִים שֶׁבְּעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת כְּפָרַת וּסְלִיחַת כָּל
הָעוֹנוֹת בְּיוֹם הַכְּפוּרִים, כִּי הָעוֹנוֹת הֵם דִּינִים, כִּי אֵין יְסוּרִים בְּלֹא
חֶטָּא וְכוּ' וּסְלִיחוֹת כָּל הָעוֹנוֹת הוּא בְּחִינַת הַמִּתְקַת כָּל הַדִּינִים
שֶׁנִּמְשָׁךְ מִקִּדְּשׁ קִדְּשִׁים, מֵאֶבֶן שְׁתִּיָּה שֶׁנִּכְנָס לָשָׁם הַכֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם
הַכְּפוּרִים, כִּי אִז קֵבֵל מִשָּׁה רַבָּנוּ לוֹחוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת וְאִז נִתְרַצָּה לוֹ

השם יתברך בשמחה ואמר לו סלחתי בדבריך, כי אז נכללת התורה בשכל העליון בבחינת לוחות האבן, בחינת אבן שתיה וכיו. ומשם נמתקין כל הדינים שבעולם, שהם בחינת סליחות כל העוונות כנזכר לעיל.

על ידי תקון אמונת חכמים נמתקין כל הדינים, שזהו בחינת יום הכפורים כנזכר לעיל, על ידי זה זוכין לעצה שלמה.

ג) ועל - בן אחר יום הכפורים עושין סבות, שהוא בחינת תקון העצה כנזכר לעיל בדברינו הקודמים, כי על - ידי תקון אמונת חכמים שעל - ידי זה נמתקין כל הדינים, שזהו בחינת יום הכפורים כנזכר לעיל, על - ידי זה זוכין לעצה שלמה. וזה בחינת סבה, שהוא בחינת תקון העצה בבחינת ופרס עלינו סבת שלומך ותקננו בעצה טובה מלפניך וכנזכר לעיל, ועל - בן דפנות הסבה הם בחינת נצח הוד יסוד, (כמבאר בפניות, שהוא בחינת עצות פיזוע, כי כשפוגמין באמונת חכמים ואז נחלקת העצה לשתיים חס ושלום, ואין יכולין לשית עצות בנפשו איך להתנהג, כי העצה נחלקת לשתיים, שבתחלה נדמה לו שצריך לעשות כך ולהתנהג כך ואחר כך בא על דעתו סברא לעשות להפך ממש, כי העצה חלוקה אצלו לשתיים חס ושלום, וכל זה על - ידי פגם אמונת חכמים כנזכר לעיל ואז היא בחינת סבת דוד הנפלת, בחינת עצתו נופלת, כי דוד הוא בחינת אמונה, שהוא בחינת מלכות, בחינת אמונתו וחסדי עמו, שנאמר בדוד, הינו בחינת אמונת חכמים, שזהו בחינת תורה שבעל פה, שהוא בחינת חסדי דוד הנאמנים (פיזוע ומבאר בדברי רבנו זכרנו לברכה במקום אחר). וכשזוכין לעצה שלמה על - ידי תקון אמונת חכמים בזה מקימין סבת דוד מנפילתה בבחינת ביום ההוא אקים את סבת דוד הנפלת, כי סבה הוא בחינת תקון המלח והדעת שזוכין על - ידי אמונת חכמים שעל - ידי זה נתתקן העצה, כי סבה היא בחינת

אימא דמסככא על בנן, שהיא בחינת בינה אימא עלאה, בחינת אם לבינה תקרא ששם מקור העצה, כי אימא עד הוד אתפשטת ששם העצות כידוע. וזה שכתוב במשיח, ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה וכו' רוח דעת ויראת ה'. כי העצות נמשכין מבינה, שהיא בחינת סכה שזוכין לזה על - ידי תקון האמונה, שעל - ידי זה מקימין סכת דוד מנפילתה מבחינת עצתו נופלת שעל - ידי זה נתתקן ונתאחד מלכות בית דוד ממשי, כי הכל אחד (וכמבאר לעיל מזה). ועל - פן מרמז תקון העצה שלא תתחלק בפסוק ולא יחצו לשתי ממלכות עוד, שמדבר מתקון ואחדות מלכות בית דוד כי הכל אחד וכו' לעיל, כי עקר תקון מלכות בית דוד יהיה על - ידי משיח שיבא במהרה בימינו שאז יתקנים, ורועה אחד יהיה לכלם למלך וכו' ודוד עבדי נשיא להם לעולם. וכו'.

וביאת משיח יהיה על - ידי שישובו ישראל לאביהם שבשמים, כי אין הדבר תלוי אלא בתשובה, כמו שכתוב, ובא לציון גואל ולשבי פשע וכו'.

(ד) וביאת משיח יהיה על - ידי שישובו ישראל לאביהם שבשמים, כי אין הדבר תלוי אלא בתשובה, כמו שכתוב, ובא לציון גואל ולשבי פשע וכו'. ועקר תקון התשובה הוא על - ידי תקון שלמות העצה, כי עקר מה שרחוקין מהשם יתברך הוא רק על - ידי שאין יודעין עצה שלמה איך לשוב להשם יתברך כל אחד ממקומו אשר נתעה לשם, כי באמת הכל חפצים ליראה את שמך ומתגעגעים לשוב להשם יתברך, אך אין יודעים עצות איך לשוב מני חשך אשר נלכד בו כל אחד ואחד לפי בחינתו והעקר על - ידי פגם אמונת חכמים, כי אי אפשר לידע עצות איך לשוב להשם יתברך כי אם על - ידי צדיקים אמתיים שבכל דור ודור המורים לנו הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה, כי באמת עקר

תקון שלמות העצה צריכין רק בעבודת ה', כי בודאי מי שפא על איזה עצה ותחבולה איך לעשות איזה עברה חס ושלום. לגנב או לנאף חס ושלום, בודאי אין זה נקרא עצה מאחר שעל - ידי עצתו זאת מוסר עצמו ליסורין ולמיתה בעולם הזה ובעולם הבא שיורד עד שאול תחתיות.

וכן אפלו כשפא על עצה איך להרויח ממון אם אין הממון מסגל לו לעבודת ה'. ואדרבא, על - ידי זה יתרחק ממנו יתברך חס ושלום, גם זה אינו עצה טובה, כי הוא עשר שמור לבעליו לרעתו מאחר שנתרחק על - ידי זה מהשם יתברך אשר הוא חיינו וארך ימינו לעולמי עד ולנצח נצחים.

ה) וכן אפלו כשפא על עצה איך להרויח ממון אם אין הממון מסגל לו לעבודת ה'. ואדרבא, על - ידי זה יתרחק ממנו יתברך חס ושלום, גם זה אינו עצה טובה, כי הוא עשר שמור לבעליו לרעתו מאחר שנתרחק על - ידי זה מהשם יתברך אשר הוא חיינו וארך ימינו לעולמי עד ולנצח נצחים. כי בודאי עצת הגנבים והנואפים שעושים מעשיהם על - ידי כמה עצות ותחבולות ועל - פי רב תופסים אותם בכבלי עני וברזל ואחריתם עדי אויב בודאי אין עצתם נחשבת לעצה. וכמו כן כל עצת הרשעים והרחוקים מהשם יתברך מאחר שאין זוכין על - ידי עצתם לתכלית האמתית תכלית הנצחי, אדרבא מתרחקים על - ידי עצות כאלו מהשם יתברך, כי בודאי מי שפא על עצה ותחבולה איך לעשות ספין או חרב נפלא ואחר כך הורגין אותו בחרבו ובספינו, כמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה (פסחים כח), סדנא בסדנא יתיב אף - על - פי שהחרב נעשה בחכמה גדולה אינה נחשב לחכמה ועצה כלל, אדרבא, אין שטות וכסילות יותר מזה שחשב עצות איך להרג את עצמו משני עולמות, רחמנא לצלן, וכמו שמצינו כמה מעשיות שמספרים המחקרים בעצמן מגדל מפתתם הרעה של כל אותן שהמציאו חכמות נפלאות

בעולם כמו אסוקראט שדנו אותו והרגוהו בשביל חכמתו, וכן זה שהמציא הכלי תחבולה להנצל מרעמים נהרג על - ידי רעם **וכן קלאמבוס וחבריו שמצאו אמעריקא** כל אותן שהיו העקר בענין זה כלם מתו ונהרגו על - ידי זה דיקא, כמבאר בספריהם בעצמם גדל מפלתם על - ידי חכמתם בעצמם שהמציאו דיקא וכיוצא בזה מעשיות רעות כאלה מענין חכמים גדולים שהמציאו חכמות גדולות שהיו להם מפלה גדולה על - ידי חכמתן שהמציאו דיקא (וכמבאר בדברי רבנו זכרנו לברכה במקום אחר, עין שם).

נמצא, שעצות וחכמות כאלו בודאי הם שטות גדול מאחר שלא חשבו כלום על עולם הפא עולם הנצחי רק על עולם הזה להראות כבודם ועשרם ולבסוף נאבדו ונעקרו משני עולמות, היש שטות גדול מחכמה כזו שחשב כל ימיו חכמות עד שהמציא פלים נפלאים וכל פונתו היה להרבות כבודו ועשרו ולבסוף נפל כתוא מכמר על - ידי זה דיקא ומאומה לא נשא בעמלו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, כי אחריתו עדי אובד, כי על - ידי חכמתו נתגאה וחפה דברים אשר לא פן על השם ותברך ועל תורתו על עמו הקדוש הנבחר, כי דמה בלבבו בגדל גאותו וזדון לבבו שפכו שפא בדעתו וחכמתו להמציא פלי זאת הנפלאה, פן הוא יכול לעלות על פמתי עב לדמות בדעתו סברות על אל עליון ותברך. אוי להם, אוי לחכמתם הרעה והמה בוערים ולא יודעים כי גם זאת מאת ה' צבאות יצאה שהגיע העת שתצא פלי כזאת לעולם, על - פן שלח בדעתם זאת שיבואו על חכמה ותחבולה זאת להמציא הכלי זאת, כי הם פגרזן פיד החוצב בו ולא היה להם להתגאות על - ידי זה ולבא לידי פפירות בהי ובתורתו ובעמו על - ידי זה, אשר על - ידי זה נהפך הגלגל עליהם ונעקרו על - ידי חכמתן של עצמן דיקא כנוצר לעיל, על - פן העצות והחכמות של העולם שאינם פועלים על - ידי אלו העצות להתקרב להשם ותברך לזכות לחיים נצחיים אלו העצות אינם עצות כלל, מפל שפן וכל שפן פשמתרחקים על - ידי אלו העצות מהשם ותברך, רחמנא לצלו, שבודאי אלו העצות אינם נקראים בשם

עצות כָּלל ועל עצות כָּאֵלֹו נֶאֱמַר (דְּבָרִים לב), כִּי גוֹי אֲבִד עֲצוֹת הַמָּה. וּכְתִיב, אִין חֲכָמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֶצָה לְנֶגֶד ה'. הִינוּ כְּשֶׁהוּא נֶגֶד ה' שְׁאִין מְגִיעַ מִזֹּאת הַחֲכָמָה וְהָעֶצָה לְהִתְקַרֵּב לַהֲשֵׁם יִתְבָּרַךְ, אִין נִקְרָא בְּשֵׁם חֲכָמָה וְעֶצָה כָּלל וְכִנּוּכָר לַעִיל. כִּי מִי שֶׁהוּא חָכֵם אֲמַתִּי וְרוּצָה לִישֵׁב דַּעְתּוֹ בְּאַמֶּת וּלְהִסְתַּכֵּל עַל עֲצָמוֹ וְעַל תְּכֵלִיתוֹ בְּאַמֶּת וְאִינוּ רוּצָה לְהִטְעוֹת אֶת עֲצָמוֹ, בּוֹדָאִי רָאוּי לוֹ שִׁיחַשֵׁב רַק תַּחֲבוּלוֹת וְעֲצוֹת אֵיךְ לְהִנָּצֵל מִן הַשְּׂאוֹל תַּחֲתִיּוֹת וּמִתַּחַתָּיו, כִּי זֶה רוּאָה כָּל אָדָם, מִכָּל שָׂכֵן מִי שֶׁהוּא חָכֵם קָצַת גְּדֹל גְּנוּת זֶה הָעוֹלָם שֶׁהוּא מָלֵא יְגוֹנוֹת וְכָל יָמָיו כַּעַס וּמְכַאוּבִים וְאִין שׁוּם אָדָם בָּעוֹלָם שִׁיחֶיָּה לוֹ נַחַת וְטוֹב בְּזֶה הָעוֹלָם הַמָּר הַמָּלֵא יְסוּרִים מִתַּחֲלָה וְעַד סוֹף שְׂאִי אֶפְשָׁר לְבַאֵר בְּכֵתֵב, וְגַם אִין צֶרֶךְ לְבַאֵר לְמִי שֵׁישׁ לוֹ מִחַ בְּקִדְקִדּוֹ קָצַת. וְסוֹף הָאָדָם לָמוּת. וְמֵה יִתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ וְכִנּוּכָר לַעִיל וְכוּ', וְעַל - כֵּן בּוֹדָאִי הִיָּה רָאוּי לְכָל הַחֲכָמִים שֵׁישׁ לָהֶם שֶׁכָּל גְּדוֹל אֶפְלוֹ לְחַכְמֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם שִׁיתְקַבְּצוּ כָּלָם יַחַד וְיַחַשְׁבוּ מִחֲשָׁבוֹת חֲכָמוֹת וְתַחֲבוּלוֹת בְּדֶרֶךְ הָאֲמֶת לְאַמְתּוֹ מֵהוּ הַתְּכֵלִית שֶׁל זֶה הָעוֹלָם וּבִשְׁבִיל מֵה נִבְרָא הָאָדָם וּלְבִלּוֹת יָמִים וְשָׁנִים עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אֲבִרָהֶם אֲבִינוּ וְכָל הָאָבוֹת קִדְּם מִתֵּן תּוֹרָה, מִכָּל שָׂכֵן וְכָל שָׂכֵן אֲנַחְנוּ עִם קְדוֹשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּבֵר זְכִינוּ לְקַבֵּל הָעֲצוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת בְּמֵה לְזָכוֹת לַחֲיֵי עוֹלָם, דְּהִינוּ עַל - יְדֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, עַל - יְדֵי תַרְנִי"ג עֲטִין דְּאוֹרִיתָא, בּוֹדָאִי רָאוּי לָנוּ לָשׁוּם כָּל חֲכָמֵתָנוּ וְדַעְתָּנוּ לְקִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה בְּתַמִּימוֹת וּבִפְשִׁיטוֹת לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד, לְשֹׁמֵר וּלְעֹשֵׂה וּלְקִים וְכוּ'. כִּי זֹאת הַחֲכָמָה הַגְּדוֹלָה מִכָּל הַחֲכָמוֹת וְהָעֶצָה הָאֲמִתִּיּוֹת כְּשִׁזְכָּה עַל - יְדֵי חֲכָמָתוֹ וְעֲצָתוֹ לְקִים אֶת הַתּוֹרָה בִּפְשִׁיטוֹת אֲשֶׁרִי לוֹ. וְעַל - כֵּן הַתַּחֲלִיל דּוֹד הַמֶּלֶךְ, עָלִיו הַשְּׁלוֹם, סִפְרוֹ, אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֲצַת רְשָׁעִים. כִּי צָרִיכִין לְהִתְרַחֵק מִעֲצַת רְשָׁעִים בְּתַכֵּלִית הַרְחוּק, כִּי כָּל עֲצָתָם לְהִרְעֵ אָף - עַל - פִּי שְׁלַפְעָמִים נִדְמָה עֲצָתָם לְאִיזָה חֲכָמָה, אָבֵל מֵאַחֵר שְׁאַחֲרִיתָהּ מָרָה כְּלַעֲנָה, כִּי אַחֲרִית רְשָׁעִים נִכְרְתָה (תַּהֲלִים לז), בּוֹדָאִי צָרִיכִים לְבָרַח מֵאִדּ מַעֲצוֹת כְּאֵלֹו כְּבוֹרַח מִן הָאֵשׁ. וְעַל - כֵּן מֵה שֶׁנֶּחֱשֵׁב בְּשֵׁם עֶצָה הוּא כְּשִׁזְכִּין לְעֶצָה שְׁלֵמָה בְּאַמֶּת אֵיךְ לַעֲבֹד

את ה' באמת ואין ישוב מני חשך, כל אחד ואחד ממקום שנלכד לשם כדי להציל נפשם מני שחת לאור באור החיים זה נקרא בשם עצה באמת וזה בחינת כלליות התורה שנקרא בשם עצה, כמו שכתוב (משלי ח), לי עצה ותושיה. בחינת תר"ג עטין דאורייתא.

ועצה שלמה בעבודת ה' אי אפשר לזכות כי אם על - ידי הצדיקים אמתיים שבדור, שהם בחינת קדשי קדשים שאי אפשר לקבל מהם שום עצה כי אם על - ידי אמונה, הינו אמונת חכמים, כי ישראל נקראין קדש, כמו שכתוב, ואנשי קדש תהיו לי וכו'. והצדיק היא בחינת קדשי קדשים

ג) ועצה שלמה בעבודת ה' אי אפשר לזכות כי אם על - ידי הצדיקים אמתיים שבדור, שהם בחינת קדשי קדשים שאי אפשר לקבל מהם שום עצה כי אם על - ידי אמונה, הינו אמונת חכמים, כי ישראל נקראין קדש, כמו שכתוב, ואנשי קדש תהיו לי וכו'. והצדיק היא בחינת קדשי קדשים, (כמבאר בהתורה הנ"ל), ומשם, מבחינת קדש קדשים, שהוא שכל הכולל, משם נמשך עקר תקון העצה השלמה שלא תהיה נחלקת לשתיים חס ושלום, כי חלקת העצה לשתיים נמשך מפגם עץ הדעת טוב ורע שהוא בעצמו פגם אמונת חכמים (כנזכר לעיל בדברינו הקודמים). כי עקר חלקת העצה הוא בעבודת ה' מה שמספקין לפעמים אין להתנהג וזה נמשך מפגם עץ הדעת טוב ורע שעל - ידי זה נתערב טוב ורע עד שאין יודעין להבחין בין טוב לרע. וכל אלו הספקות והבלבולים וחלקת העצה שיש בעבודת ה', כל זה הוא בחינת להטת החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים, כי אם לא היה אוכל אדם הראשון מעץ הדעת היה יודע הדרך הנכון אין להתדבק תמיד בה' ולכלל בחינת החיים, שזהו בחינת דרך עץ החיים. אך מחמת שחטא ואכל מעץ הדעת טוב ורע ונתגרש מגן עדן, על - כן שם ה' את להט החרב המתהפכת שמשם נמשכין כל ההפוכים והתמורות שמתהפכת דעתו ממחשבה למחשבה ומעצה לעצה, כי אין יודעין באיזה דרך להתקרב לעץ החיים לזכות לחיים נצחיים, כי הכל

חפצים ליראה את שְׁמִי, אֵךְ בְּכָל יוֹם יֵצְרוּ מִתְגַּבֵּר עָלָיו וְאַלְמָלָא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ וְכוּ'. וְכַצְּפָרִים הָאֲחוּזוֹת בְּפֶחַ כָּהֶם יוֹקְשִׁים
בְּנֵי אָדָם, וּבִנְדָאִי יֵשׁ עֲצוֹת בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא אָפְלוֹ אִם הוּא בְּמְקוֹם
שֶׁהוּא גַם שֵׁם יֵשׁ עֲצוֹת וְתַחבּוּלוֹת וּדְרָכִים אֵיךְ לָצֵאת מִשָּׁם, אֲבָל
אִין אָדָם יוֹדֵעַ אֶת הָעֲצָה הַיִּשְׁרָה בְּשִׁלְמוֹת אֵיךְ לְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִנִּי שַׁחַת
כִּי אִם עַל - יְדֵי אֱמוּנַת חֲכָמִים. כִּי בְּאַמֶּת הָעֲצָה בְּשִׁרְשָׁהּ הַכֹּל אֶחָד,
כִּי בְּשִׁרְשׁ הַכֹּל הוּא כָּלוּ טוֹב כָּלוּ אֶחָד, כִּי שֵׁם אֵין שׁוּם רַע כָּלָל וְשֵׁם
אֵין שֵׁיךְ חֲלָקֶת הָעֲצָה כָּלָל מֵאַחֵר שֶׁכָּלוּ אֶחָד כָּלוּ טוֹב, רַק לְמַטָּה
בְּמְקוֹם אֲחִיזַת עֶץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע, מִשָּׁם נִמְשָׁךְ חֲלָקֶת הָעֲצָה
לְשִׁתִּים, כִּי מֵאַחֵר שֵׁיט טוֹב וְרַע נִמְצָא שֵׁיט שְׁנֵי דְבָרִים וְצָרִיכִין עֲצָה
לְדַבֵּק עֲצָמוֹ בְּטוֹב וּלְהִתְרַחֵק מֵהָרַע. וּמִחֲמַת חֲטָא אָדָם הָרָאשׁוֹן אוֹ
כָּל אֶחָד מִחֲמַת חֲטָאֵיו וְעוֹנוֹתָיו נִתְעַרֵּב טוֹב וְרַע עַד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ
לְהִבָּחִין בֵּין הַדֶּרֶךְ הַטּוֹב לְהַהֲפֹךְ, כִּי יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אִישׁ וְאַחֲרִיתוֹ
דְּרָכֵי מוֹת (מִשְׁלֵי יד). וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ חֲלָקֶת הָעֲצָה שֶׁאֵין יוֹדְעִין לְשׁוֹת
עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ אֵיךְ לָצֵאת מִן הַחֹשֶׁךְ שֶׁנִּלְכַּד בּוֹ בְּעוֹנוֹתָיו וּלְשׁוֹב מִמּוֹת
לְחַיִּים שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת לֵהִט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת דֶּרֶךְ עֶץ
הַחַיִּים כְּנוֹכַח לַעִיל, אֲבָל הַצַּדִּיק הָאֱמֵת שֶׁהוּא בְּחִינַת קָדְשֵׁי קָדְשִׁים,
בְּחִינַת הַשֶּׁכֶל הָעֲלִיוֹן הַכּוֹלֵל, שֶׁהוּא שִׁרְשׁ הַכֹּל שֶׁשֵּׁם נִמְתָּק הַכֹּל,
הוּא יוֹדֵעַ כָּל הַדְּרָכִים וְכָל הַנִּתְיבוֹת שֶׁבַעֲמֻקֵּי הַחֹשֶׁךְ, כִּי הוּא יוֹדֵעַ
מֵה בְּחִשְׁכָּא וְכוּ', כִּי שֵׁם בְּשִׁרְשׁוֹ, הָרַע נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב וְיִזְדוֹנוֹת
נִתְהַפְּכִין לְזִכּוּיּוֹת וְנִכְלָל הַכֹּל בְּאַחָד וְשֵׁם הָעֲצָה בְּשִׁלְמוֹת גְּמוּרָה מֵאַחֵר
שֶׁלֹּא הִתְחִילָה עֲדִין לְהַחֲלִק כָּלָל. וְעַל - כֵּן הוּא יוֹדֵעַ לְהַמְשִׁיךְ מִשָּׁם
עֲצוֹת לְכָל אֶחָד וְאַחָד לְפִי מֵה שֶׁהוּא לְפִי מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ וּמִדְּרָגָתוֹ.
וְזֶהוּ בְּחִינַת מַעֲלוֹת הַתְּקַרְבוֹת לְצַדִּיקִים, כִּי צָרִיכִין דּוֹקָא לְהִתְקַרֵּב
אֲלֵיהֶם וְאֵין דֵּי בִסְפָרִים לְבַד, כִּי זֶה עֶקֶר בְּחִינַת תּוֹרָה שֶׁבַעֲלָה מֵה
שֶׁמֶקְבָּלִין מִפִּי צַדִּיק הָאֱמֵת שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִתֵּן לְכַתֵּב, כִּי אֵי
אֶפְשָׁר לְכַתֵּבוֹ כָּלָל, עַכְל"ק.

ענה ז'

ונעתיק כמה גרגרים מספר צפית לישועה - מאמר התוכחה

[הגהה - מאת חתן החפץ חיים הרב אהרן הכהן זכר צדיק לברכה, והדפיסו בסוף קונטרס צפית לישועה שהוציא לאור בתל אביב שנת תרפ"ט בחיי החפץ חיים, ועל כן מזכירו בברכת החיים אדמו"ח [אדוני מורי חמי] שליט"א].

פתיחה אדמו"ח (שליט"א) [זכר צדיק לברכה] היה אומר, שכשאדם רוצה להוכיח את חברו על איזה דבר שעשה שלא כהוגן, הן במילי דשמיא והן במילי דעלמא, הוא צריך להוכיחו בלשון רכה ובדברי נועם, ויזהר מאד שלא להביא את חברו לידי ניצוח, מפני שאם יוציא אותו על ידי תוכחתו מגדרו ויכריחו להתעקש, אז חס ושלוש אין שכינה חשובה כנגדו, וכיון שבא לכלל ניצוח אז רצונו משחדו לעבור על כל זדון בשאט נפש ולא לשוב מפני שום דבר, הן מה ששייך למדת דרך ארץ והן מה שנוגע לחברו בנפשו.

ומפני שבזמן האחרון הולכת ונעשית מצות התוכחה לענין הדורש שימת לב וחריצות יותר ויותר (לפנים היתה על פי רוב התוכחה נשמעת רק על חטאים קלים והמוכיח היה נוהג להעיר את חברו בידידות על מה ששגג ודבריו היו נכנסים בלבו, אבל לא כן הדבר בזמננו, אשר המוכיח ומקבל התוכחה הם שני סוגי אנשים שונים, והדברים שעליהם צריכים להוכיח המה נזפי עוונות חס ושלוש, ויש בהם כדי להוציא את המוכיח מגדרו שידבר דברים קשים, ואז חס ושלוש יכולה תוכחה כזו להביא רק הפסד ולגרום שחבירו יחטא עוד יותר). וכל בר דעת אינו יכול בימינו להשתמט ממצוה זו בטענה שהיא שייכת רק לרב ולראשי העדה, מפני שהיום כולם רואים בחוש שרב יכול להשפיע רק באופן כללי, אבל עיקר התוכחה כבר נכנסה לרשות הרבים, וכל יהודי חרד לדבר ה' יכול להשיג השפעה רבה בין קרוביו וידידיו, הן על הנהגתם בכלל והן בתקון הפרט. ודברי אמת של אדמו"ח שליט"א [זכר צדיק לברכה]

מה שאמר שמצות התוכחה צריכה לימוד, בימינו אנו על אחת כמה וכמה שהתוכחה צריכה לימוד ודעת איך להשתמש בה. על כן אמרתי לברר את ענין התוכחה מעט, ולהביא כמה דוגמאות מחכמינו זכרונם לברכה לדעת איך להתנהג בענינים שונים.

ספר צפית לישועה - מאמר התוכחה

סדר מצות תוכחה כהלכתה

מצות תוכחה היא מצות עשה מן התורה כדכתיב (ויקרא יט, יז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. הכוונה של מצוה זו היא ענין ההטבה עם חברו ברוח, ההפך מלא תשנא וכו' וענפים של הרבה מצוות נכללות במצוה זו, כגון מצוה של ואהבת לרעך כמוך, וכי ימוך אחיך והחזקת בו, שמצוות ההחזקה בוכי ימוך ברוח היא לא פחות מאשר בוכי ימוך בגשם. צדק צדק תרדוף, ואין רדיפה יותר טובה אחר הצדק מאשר לשרש את החטא מהלב של השני.

ועל כן אם אדם רואה איך שחבירו עושה דבר שלא כשורה הוא מחוייב להוכיחו. ואין חילוק בענין התוכחה, בין שהוא איש קרובו או רחוק לו, בין איש פשוט לאיש נכבד. וכל הטענות הנשמעות היום מפי אנשים שונים, שאין אדם צריך להתערב בעניני חברו הפרטיים ומכל שכן בעניני איש שאינו מכירו כלל וכלל, ושזה כאילו נגד הנימוס ודרך ארץ, כל אלו הן בהבל יסודן. וזה דומה כמו שאחד היה אומר, איזו רשות יש לי לקיים מצוות פריקה עם אדם הרובץ תחת משאו והלא לא הכרתיו מעולם ולא נתתי לו אפילו שלום. מפני שבמקום שיש הטבה עם חבירו שם לא שייך נמוס חצוני מפני שזה למעלה מהנימוס. וכבר אמרו חכמינו זכרונם לברכה (בבא מציעא לא) הוכח, אפילו מאה פעמים משמע. תוכיח, אין לי אלא רב לתלמיד, תלמיד לרב מניין, תלמוד לומר הוכח תוכיח. ואם כן אנו רואים שאפילו תלמיד לרב שהוא מחוייב בכבודו, הן על פי מצוות התורה והן על ידי מדת דרך ארץ, ואחד

מענייני הכבוד הוא שלא להתערב אפילו בתוך דברי רבו, ואף על פי כן התורה מחייבת אותו להתערב בענייני רבו הפרטיים לאין שיעור, אפילו מאה פעמים.

צריך לחשוב תמיד על קדושת התורה ומצוותיה שאין להן תמורה

ויש אנשים שאינם מוצאים עוז בנפשם להוכיח את חבריהם בתקופתנו שירדה פלאים, ואומרים בלבם איך יכולים אנחנו ללכת בגדולות להוכיח את השני על דא ועל הא בזמן שהזלזול במצוות ה' וההפקרות כל כך מתרבים רחמנא ליצלן, ומתוך טענה זו המה מרשים לעצמם לחשות אפילו על עוונות גדולים הנעשים לעיניהם, והכל על ידי הטענה מה יש לעשות ולפעול בזמן הנורא. הזה. אבל מחשבות כאלו המטמטמות את נפש ישראל מלהתריע על העוון כבר אנו מוצאים בדור החורבן והנביא מקונן עליהם, אמרו חכמינו זכרונם לברכה (שבת קיט) אמר רב עמרם בריה דר"ש בר אבא אמר ר' חנינא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו²³ זה את זה שנאמר (איכא א') היו שריה כאילים לא מצאו מרעה, מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה וכו' הרי שגם בדור החורבן היו בעלי התוכחה בבחינת ראשו של זה בצד זנבו של זה, שראו את עצמם מסובבים בפחיתות וחטא עד שנפלו ברוחם ולא הרהיבו בנפשם לבוא בטרונא עם השני ולהעמידו על הדין והאמת. ועל כן מי שהוא בעל נפש איננו צריך ליפול לידי יאוש חס

(23) חתנו של רבינו החפץ חיים זכותו יגן עלינו סיפר: כי החפץ חיים בסוף ימיו רצה להדפיס עוד הפעם הספר שמירת הלשון, והתיישב שלא להדפיסו שאמר שראה שעל ידי ספרו היו אנשים שמנעו עצמם מלדבר באופן שמחויב לדבר ולהוכיח למכשילי הרבים וכו', (ועיין בספר חפץ חיים ובספר נדחי ישראל בהקדמה, ועוד), והבן עד היכן הדברים מגיעים.

ושלום ולכבוש את פניו בקרקע שעל עוון זה חרבה ירושלים תבנה ותכונן, אלא צריך לחשוב תמיד על קדושת התורה ומצוותיה שאין להן תמורה²⁴, וכי רבים וכן שלמים נאמנים לה' ולתורתו, וענינים קדושים ונשגבים מאד עומדים בתקופתנו על הפרק, זמן של חבלי משיח.

ובזכות מצוות התוכחה, יחיש השם יתברך את בנין עיר הקודש על תלה, כיון שעל ידי חטא זה נגרס חורבנה כן בתיקון עון זה ימהר ויחיש בנינה במהרה בימינו אמן כי מדה טובה מרובה ממדת פורעניות כידוע.

ומסיים בסוף הקונטרס בזה הלשון: כן הדבר בענינינו, מלפנים כשהיה כל אחד מישראל שורה במקום אבותיו, היה כל אחד מישראל נמשך אחר אבותיו שמקיימים את התורה, והזירזו של האבות לבניהם וכן תוכחת המוכיח היה רק ליפות כל מצוה שיעשו אותה בגדר השלימות בכונה לשם ה' ובזריזות ובשמחה, אבל היעלה על הדעת שיצטרך האב לזרז לבנו הגדול וכן המוכיח בשער שיניחו תפלין וכן שיקיימו מצות ציצית, והיה ללעג בפי הבריות אם יזכיר דבר זה. וכן כהאי גוונא בענייני האיסורים כגון שלא לעשות מלאכה ביום השבת או שלא לאכול מאכלות האסורות והקפת פאת הזקן וכדומה, לא היו צריכים כלל לדבר מזה ולהזהיר על עצם האיסור כי אם על פרטיהם. וכל זה היה מלפנים שכל אחד היה דר בתוך משפחתו והיתה ידיעת התורה מפורסמת מאד בישראל, אבל כעת שמצוי להיות נודד ממקומו ולבא למקום שנמצאים שם הרבה

(24) כתב בספר שער יששכר מהגאון הקדוש ממונקאטש זכותו יגן עלינו, שזקיניו הגאון הקדוש רבי משה לייב מסאסוב זכותו יגן עלינו אמר, שאין לו פנאי לעשות תשובה על חטאתיו מפני שצריך לעשות עוד מצוות ומעשים טובים, ומה יהי' אם יפסקו לו גיהנם על שלא עשה תשובה, אז יעבוד את השם יתברך בגיהנם, עד כאן תוכן דבריו, וכתב הגאון הקדוש ממונקאטש שראוים הדברים למי שאמרם.

הפרוצים בעיקרי הדת, ומצות התורה הפקר בעיניהם, ועלול להמשך אחריהם, וגם שכמה פעמים נוגע לו קיום התורה לפרנסתו דהיינו שבא למקום שאם לא יטעום ממאכלם האסור יגרשוהו מביתם ולא יקנו ממנו דבר, וכן אם לא יתרצה לעשות עמהם ביום השבת לא יקבלוהו לבתי החרושת אף בחול, וכן אם לא יגלח פאת זקנו כמותם יהיה ללעג ולבוז בעיניהם כל היום. ואם לא ידע גודל חיוב כל מצוה ומצוה וגודל שכר המקיימה ועונש המבטלה, וכן לענין איסורים אם לא ידע חומר כל איסור ואיסור, בודאי עלול להכשל ולעבור עליהם.

ועל כן מוטל כיום על כל אב ללמד לבנו גודל החיוב של קיום המצות וגם פרטי הלכותיהן, וכהאי גוונא בענייני אסורים לידע גודל חומר כל איסור ואיסור וגודל עונשם, וכן על המוכיחים יש חוב קדוש כיום להזהיר להעם על עקרי הדת וחומר כל האיסורים וכנזכר לעיל. וכן בכל חבורה שלומדים תורה בכנופיא, מצוה על מוריהם להגדיל ולהרחיב בעיניהם כל העניינים הנזכר לעיל, ובפרט לענין שמירת שבת ומאכלות האסורות שלא להכשל בהם.

ענף ח'

ביאור הענין איך שמוזדים בשמים חשיבות של צדיקים קדושים ובפרט בענין מעלת "ורבים השיב בתוכחות על עון", שהמזכה את הרבים להחזירם בתשובה הוא ה"יחסן" הכי גדול בשמים.

בספר ישמח משה על תנ"ך בהקדמה (קונטרס תהלה למשה דף י"א עמוד ב'), וזה לשון קדשו:

מבואר בזוהר תרומה דף קכ"ח עמוד ב', ההוא זכאה בעי למרדף בתר חייבא וכו' בגין דיתחשב עליי כאילו הוא ברא ליי,

ודאי איהו שבחא דיסתלק ב"י יקרא דקודשא בריך הוא יתיר משבחא אחרא וכו', ועל דא כתיב באהרן ורבים השיב מעון, וכתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום. ועיין שם בדף קכ"ט עמוד א' כמה הפליגו שם כמה גדולים זכות הצדיקים שמחזירים רשעים בתשובה.

וכן שמעתי מאדוני מורי חמי זכרוננו לברכה, אשר סיפר לו מוזלל"ה, איך שפעם אחת נפגשו בעולם העליון רש"י זכרוננו לברכה עם הרב הקדוש ר' איציקל מדראהאביטש, ושאל רש"י זכרוננו לברכה [מאת] ר' איציקל, איזה זכות ומצוה יש לו לבנו הרב הקדוש ר' מיכל המגיד מישרים מזלאטשוב מה ששומע שמרעישין בכל העולמות עם בנו הרב הנזכר לעיל. והשיב לו ר' איציקל הנזכר לעיל, איך שלומד תורה לשמה. ולא נתקררה דעתו של רש"י זכרוננו לברכה. ואמר לו עוד, שבנו הרבה לסגף את עצמו בתעניתים וסיגופים, וגם בזה לא נתקררה דעתו הקדושה. ואמר לו עוד, אשר הרבה בגמילות חסדים וצדקה ופיזר נתן לאביונים וכדומה, ועוד לא נתקררה דעתו.

שוב אמר לו שרבים השיב מעון ועשה הרבה בעלי תשובה בעולם, ובזה נחה ושקטה דעתו של רש"י זכרוננו לברכה, ונחה דעתו הקדושה מה שמרעישים אתו כל הפמליא של מעלה, עד כאן.

דברי הועד

בעזרת השם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה שבאסיפת אברכי כוללים מאוד חשובים יודע תורה ובעלי מסירת נפש שקבלו עליהם העולם להחזיר בתשובה שלימה לכל אחד ואחד מישראל. וכמו כן אנו מבקשים מכל קהלה נאה כמו שהיא להצטרף עמנו לעשות חיל לה' ולתורתו בכח רבים היפה, ופונים אנו לכל יראי ה' להשתתף בפעולות האלו, להדפיס מהקונטריסים הללו לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל.

ובטוחים אנו בחסדי ה' וברחמי שמים שבעזרת השם יתברך שמו יעלה בידינו לפעול גדולות ונצורות על ידי הדפסת הספרים והגליונות האלו שיגיע לכל אחינו בני ישראל בגולה ובתפוצות. ואמת ה' לעולם אגיד ושומרי הבטחתו אשר הבטיח על ידי דוד עבדו, רגלי חסידיו ישמור, ובו בטחנו, כה יעשה עמנו, והבא ליטהר מסייעין אותו.

עורו נא התעוררו נא קומו נא השתתפו בפעולות הועד, ובכן נזכה למאמר הפייט הקדוש "ראשון הוא לכם וכו' להתקדש בתוכם בביאת גואל צדק במהרה בימינו, וכימי צאתינו מארץ מצרים נראה נפלאות בישועות הניבאות אכ"ר.

המערכת

ירחון שבועי – ותשובה יומית

בעניני התשובה ואמונה בשכר ועונש

כולל גודל ענין הלימוד של עניני תשובה ואמונה
בשכר ועונש, והעונשים הגדולים אשר מענישים
את האדם בעולם הזה ובעולם העליון על כל עבירה
ועבירה, עניני יראת השם ואהבת השם

**התשובה ואמונה בשכר ועונש הוא
אחת מיסודות הגדולות בקדושת
ישראל ובטהרתן**

יוצא לאור

**בהשתתפות עוסקי בצרכי ציבור
לשם שמים בלבד**

שהקדוש ברוך הוא משלם שכרם

הקונטרס הזה נדפס לזכות את הרבים, ונחלק
בחינם לכל דורש ומבקש, והרשות נתונה לכל מי
שברצונו להדפיס הגליון הזה או חלקים מזה בכל
לשון ובכל מדינה ומדינה, כדי להרבות תורה ויראת
שמים.

בראשית

פרק א'

התשובה קדמה לעולם

זהר הקדוש פרשת בראשית כ"ג עמוד א'

...ולא עוד אלא אם אדם חב, הא אקדים ליה תשובה ר"ל לאדם הקדמתי מדת התשובה עוד קודם בריאת העולם, לאהדרא למאריה לאתקנא במה דחב שיחזור להקדוש ברוך הוא ויתקן את אשר חטא ופגם, אבל למלאכים לא מועלת התשובה.

שבעה דברים נבראו קודם בריאת העולם

ואחד מהם התשובה

ילקוט שמעוני בראשית פרק ב' רמז כ'

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. תורה מנין שנאמר ה' קנני ראשית דרכו. תשובה מנין שנאמר בטרם הרים יולדו וגו' ותאמר שוב בני אדם. גן עדן מנין שנאמר ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. גיהנם מנין שנאמר ערוך מאתמול תפתה. כסא הכבוד ובית המקדש מנין שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. שמו של משיח מנין שנאמר לפני שמש ינון שמו:

ויש אומרים התורה וכסא כבוד נבראו והאחרים עלו במחשבה להבראות והתורה קדמה לכסא הכבוד דכתיב ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז קדם לכסא הכבוד שכתוב בו נכון כסאך מאז:

תשובה – רפואה למכה

ספר כז הקמח ערך ראש השנה

פלס ומאזני משפט לה' מעשהו כל אבני כיס (משלי י). מחסדי השם יתברך על בראיו שברא התשובה קודם שברא העולם לפי שהאדם מוטבע מיצר הרע והיה גלוי וידוע לפניו שעתיד לחטוא, והנה הוא חסר מצד התולדה עד שיתחזק שכלו ויתגבר וימשול על יצרו, והנה דוד המלך עליו השלום אף על פי שהיה בתכלית החסידות והשלימות מצינו בו

שהתנצל מצד התולדה בענין בת שבע שאמר (תהלים נא) הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי, יאמר כי כל מה שקרהו היה מצד התולדה, וכן הוא אומר (צלאקית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו וכתוב (סס ו) וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום. על כן גבר חסד השם יתברך על נבראיו והקדים להם רפואה למכה וברא להם התשובה, ושבעה דברים הן שנבראו קודם שנברא העולם ואלו הן, תורה תשובה גן עדן גיהנם כסא הכבוד בית המקדש שמו של משיח, וזהו הסדר המסודר והנכון וסדורם למעלה כן וליודעים חן. וקשור הענין התורה שישאל נזהרין בה מחייבת התשובה ומחייבת גן עדן וגיהנם, שאם ישוב הרי גן עדן ואם לא ישוב הרי גיהנם, וקיום התורה צריך מקום העולם השפל שנברא בשבילה המתקיים בתנועת השמים שהם כסא הכבוד, ובכלל העולם צריך מקום פרטי והוא בית המקדש ולכך נתחייבה מחשבת בית המקדש, ולפי שעתיד ליחרב יתחייב שיבא משיח, ותכלית הדברים להשגת ידיעת השם יתברך ולמתן שכרן של מצות, ולא הוצרך להזכיר מחשבת ישראל בכללם כי ידוע הוא, וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה מחשבתן של ישראל קדמה, ושבעה דברים אלו שנבראו קודם שנברא העולם הוכיחו אותם רבותינו זכרונם לברכה מן הכתובים, הוא שדרשו תורה מנין שנאמר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו, תשובה מנין (תהלים ז) בטרם הרים יולדו וגו', גן עדן מנין שנאמר (צלאקית ז) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם. גיהנם מנין שנאמר (ישעיה ז) כי ערוך מאתמול תפתה יום שיש לו תמול ואין לו שלשום. כסא הכבוד מנין שנאמר (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון. בית המקדש מנין שנאמר (סס) מרום מראשון מקום מקדשנו. שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב) לפני שמש ינון שמו עד כאן:

עיקר התשובה להתבונן בשפלותו

ספר כז הקמח ערך תשובה

דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו (ישעיה נה) ידוע כי התשובה היא מכלל שבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם. ואלו הן תורה תשובה גן עדן גיהנם כסא הכבוד בית המקדש שמו של משיח, תורה מנין שנאמר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. תשובה מנין שנאמר (תהלים ז) בטרם הרים יולדו וגו' תשב אנוש

עד דכא ותאמר שובו בני אדם, גן עדן שנאמר (בראשית ז) גן בעדן מקדם, גיהנם מנין שנאמר (ישעיה ז) כי ערוך מאתמול תפתה. כסא הכבוד מנין שנאמר (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון, בית המקדש שנאמר (ס) מקום מקדשנו, שמו של משיח שנאמר (תהלים עג) לפני שמש ינון שמו. וכבר ביארתי כל זה באות רי"ש ראש השנה, כי מחסדי השם יתברך על נבראיו שברא התשובה קודם שברא את העולם לפי שגלוי וידוע היה לפניו שעתיד אדם לחטוא ולפיכך הקדים לו רפואה למכה, וכבר ביארתי שם כי ז' דברים אלו נקשרים זה בזה קשר אחד וכל אחד מחייב לחבירו. וצריך אתה לדעת כי ענין התשובה הוא שיתחייב אדם שיתבונן בשפלותו ובפחיתות עצמו כי הוא עפר ואפר בחייו רמה ותולעה במותו, כי בזה תתכן לו יותר פעולת התשובה ויעשה תשובה שלימה בכונה רצויה וזכה, וכן מצינו באיוב שהיה מהביל ומפחית האדם בעיקר תולדתו. ובהיותו תמיד מזומן למקריים הוא שאמר (איוב יג) אדם ילוד אשה וגו' כציץ יצא וימל וכו'.

פרק ב'

קדמה תשובה לעולם - המשך

זהר הקדוש פרשת תולדות קל"ד עמוד ב'

כד בעא למברי אדם כשרצה הקדוש ברוך הוא לברוא את האדם, אמרה תורה קמיה אמרה התורה לפני הקדוש ברוך הוא, אי בר נש יתברי ולבתר יחטי אם האדם יהיה נברא ואחר כך יחטא, לפי שהוא עלול לחטוא מחמת שדעתו מורכבת מעץ הדעת טוב ורע, ואנת תידון ליה ואתה תדון אותו כמעשיו, אמאי יהון עובדי ירך למגנא למה יהיו מעשי ירך לשוא, דהא לא ייכול למסבל דינך כי לא יוכל לסבול את דינך ועונשך, כי כפי ערך מה שחטא האדם לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אין לו תקנה לעולם אפילו על ידי רבוי עונשים, אמר לה קודשא בריך

הוא, הא אתקינת תשובה עד לא בראתי עלמא אמר לה
הקדוש ברוך הוא הרי כבר תיקנתי תשובה עד שלא בראתי את
העולם ואם יחטא האדם ויתקן את אשר עוות בתשובה אני אמחול
 לו,

תשובה בחינת חסד חינם

ספר ליקוטי הלכות – הלכות מילה הלכה ג'

(ב) כי מעקרא דדינא קשיא לכאורה למה נתן ה' יתברך תחלה ארץ - ישראל ביד כנען ואחר כך נתנה לישראל? ומדוע לא נתנה לישראל מיד?! וכבר מבאר בספרים קשיא זו, אך התרוץ מבאר היטב על - פי המאמר הנזכר לעיל, כי זה שארץ - ישראל היתה תחלה ביד כנען ואחר כך נתנה לישראל, זהו בעצמו מה שעשרים וששה דורות נתקיים העולם בלא תורה ואחר כך נתנה תורה שגם זה פליאה גדולה מדוע לא נתן ה' יתברך את התורה מיד תכף בעת בריאת העולם, כי הלא באמת אין שום חיות לעולם בלא התורה ועקר קיום העולם הוא רק על - ידי התורה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על ה' דהששי שכלם תלויים ועומדים עד יום ששי בסיון שבו נתנה תורה. וכמו שכתוב, אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי?! ואם כן מאחר שבאמת אין שום קיום והעמדה וחיות להעולם כי אם על - ידי התורה הקדושה איך היה העולם אפלו יום אחד בלא התורה ומדוע לא נתן את התורה תכף בשעה הראשונה שנברא העולם? אך באמת הכל היה לטובתנו, כי ה' יתברך חושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח כי אם היה נותן את התורה מיד בעת בריאת העולם ולא היה שום קיום לעולם בלא התורה. ואחר כך תכף כשהאדם היה עובר חס ושלום, על דברי תורה לא היה יכול להתקיים אפלו שעה אחת וכל העולם לא היה יכול להתקיים כלל והיה נחרב העולם חס ושלום, תכף כשהיה אחד עובר על דברי תורה, כי אין להעולם שום קיום בלא התורה וזה אי אפשר שלא ימצא אחד שלא יעבר על דברי תורה, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב וכו'. כי בהכרח שיהיה בחירה כי אם אין בחירה אין שכר וענש ואין שייך מצות התורה. ומאחר שיש בחירה בשביל שכר וענש אזי בודאי באפשר שימצא אחד שיעבר על דברי תורה ואם כן אם היה נותן התורה מיד ולא היה שום קיום להעולם בלא קיום התורה אם כן תכף כשהיה אחד עובר

משהו חס ושלום, מדברי תורה, היה נחרב העולם חס ושלום, בשביל זה הוא טובה גדולה מה שהיה העולם מתקים עשרים וששה דורות בלא התורה והיה מקים העולם בחסד חנם לבד שהוא בחינת התורה הנעלמת כנזכר לעיל. ובזה הראה לנו ה' יתברך שאף - על - פי שעקר בריאת העולם היה רק בשביל התורה כמו שכתוב, בראשית ברא וכו', בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית וכו', אף - על - פי - כן הוא ברחמיו יכול לקים העולם עשרים וששה דורות בלא התורה ועל - כן גם עכשו שנתנה תורה אף - על - פי - כן בעת שבטלין מן התורה, או אפלו כשאחד עובר חס ושלום, על דברי תורה, אף - על - פי - כן אין ה' יתברך מחריב העולם, רק מקים העולם בחסדו, בהחסד חנם שהיה מקים העולם קדם קבלת התורה כנזכר לעיל. וזה בחינת תשובה שקדמה לעולם, כי תשובה היא למעלה מהתורה, בחינת חסד חנם הנזכר לעיל, בחינת התורה הנעלמת הנזכר לעיל שהיה מקים העולם קדם מתן תורה. כי על - פי מדת הדין אין מועיל תשובה לשום חטא, כמובא בדברי רבותינו זכרונם לברכה, שלפי מדת הדין הנפש החוטאת היא תמות. אך ה' יתברך ראה שאין העולם מתקים בזה, על - כן הקדים תשובה לעולם וגזר בחסדו הגדול שמועיל תשובה אפלו אם עבר על כל התורה כלה ואפלו אם עשה מה שעשה מועיל תשובה תמיד. ובאמת בחינת התשובה הוא בחינת התורה הנעלמת, כי תשובה הוא בחינת יום כפור, בחינת בינה שהוא עלמא דאתכסיא, בחינת התורה הנעלמת, כי מאחר שעבר על דברי תורה איך יועיל תשובה ואיך יוכל לתקן זאת? אך אז מכרח לעלות על - ידי התשובה ולהתתקן על - ידי בחינת החסד חנם הנזכר לעיל, שהוא בחינת התורה הנעלמת שהיה מקים את העולם אפלו בלי קיום התורה ועל - ידי זה נתתקן וחוזר לה' יתברך:

תשובה לפני משורת הדין

ספר עץ הדעת טוב פרשת בא

...והביאור במה שיקדים הקדמה אחת והיא כי ענין התשובה אינה כפי הדין כי אחר שחטא ראוי שיקבל עונשו ובפרט כי חוטא למלך מלכי המ' הקדוש ברוך הוא והראי' בזה ממחויבי מיתות בית דין שאינן נמחלין על ידי התשובה ואמנם היות הקדוש ברוך הוא מקבל שבים הוא חסד גמור וכמו שמצינו באדם הראשון החכם מכל הבריות שלא ידע כח התשובה

עד שהודיעו קין בנו וכמו שאמרו זכרונם לברכה כי התשובה קדמה לעולם לפי שאמרה התורה לפניו למה רצונך לברוא העולם כיוון שעתידין בני אדם לחטוא אז אמר לה השם יתברך הרי בראתי התשובה. נראה כי כפי משפט התורה אין ראוי למחיל' על ידי תשובה עוד אחרת כי אפילו עם התשובה אין כח לימחל כי אם כשעבר אדם על מצות עשה בלבד ואפילו מצות לא תעשה הקלה אינו נמחל עד שילקה ואם כן כיוון שאינו אלא חסד פשוט אינו ראוי לקבל רק תשובת ישראל לבד ולא של אומות העולם...

תשובה ניתנה רק לישראל

ספר בית אלוקים שער התשובה פרק ארבעה עשר

התשובה היא חסד אלהי כי אין השכל מחייב שיחטא איש ויעבור דבר ה' ואחר כך יכופר במבטא שפתיו, והפליא חסדו זו לישראל בני בחוניו אברהם יצחק ויעקב שקבלו תורתו והמון מצותיו בסיני כנזכר, ואמרו זכרונם לברכה (אליהו כזא פרק י"ח) כי התשובה נמשלה למים כדכתיב (איכה ב') שפכי מים לבך וגו', כמו התורה שנמשלה למים כדכתיב (ישעיה נ"ה) הוי כל צמא לכו למים וגו', לומר שלא ניתנה התשובה אלא לשומרי התורה שהם ישראל:

תשובה קדמה לעולם על פי תורת הסוד

ספר כתר שם טוב לרבי אברהם מקולוניא זכרוננו לברכה

ואלה השתים רצה לומר החסד והגבורה הם סוד כרובים, והם כנגד זרועות עולם, וזה שאמר מענה אלהי קדם מדת התשובה שקדמה לעולם, ומתחת זרועות עולם זה חסד וגבורה...

אלמלא עולם התשובה לא היה העולם מתקיים

מאור ושמש פרשת ואתחנן

ונראה בזה דאיתא בזוהר הקדוש ונהר יוצא מעדן יצא אין כתיב אלא יוצא שהוא יוצא תמיד. ואיתא שבינה נקראת רחובות הנהר והוא עולם התשובה והוא יוצא תמיד שבת קול מכרזת בכל יום שובו בנים שובבים, ואז מתעורר כל אדם לתשובה וכל אחד מרגיש בעצמו העת הזאת שבאותו רגע בא אליו הרהור תשובה, ואלמלא עולם התשובה לא היה

העולם מתקיים. וקודשא בריך הוא ברא עלמין עיקר כונתו היה להיטיב לברואיו רק שרצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל שיקבלו שכר טוב ולא יאכלו מנהמא דכסופא, צמצם אלהותו יתברך שמו מעילה לעילה עד שברא עולם הגשמי, ואם האדם מזדכך את עצמו ומוסר גופו ונפשו להקדוש ברוך הוא אז מסיר כל המסכים ומבדילים ומשיג אלהותו יתברך. ועיקר שכר הטוב הוא השגת אלהותו יתברך שמו, אך להשיג אלהותו יתברך שמו אי אפשר בלתי כי אם שיזדכך את עצמו מהחומר מכל וכל ויעבוד את השם יתברך במסירות נפשו וגופו וממונו באהבת הרוממות וביראת הרוממות עד כלות הנפש אליו יתברך אז הוא משיג אלהותו יתברך שמו.

פרק ג'

עשרת ימי תשובה – זמן לתשובה

זהו הקדוש פרשת ויחי ר"כ עמוד א'

תא חזי, כד אתער דינא בעלמא בא וראה כשמתעורר הדין בעולם דהיינו בראש השנה, דקודשא בריך הוא יתיב על כורסי דדינא למידן עלמא שאז הקדוש ברוך הוא יושב על כסא דין לדון את העולם, בעי בר נש לאתערא (בדינא) תשובה דייתוב מחיובא (נ"א מחובין) אז צריך האדם להתעורר בתשובה שישוב מחטאיו, דהא ההוא יומא פתקין כתיבו כי באותו היום כותבים פסק דינו בפתקין, ומשתכחי כלהו באחמתא הא כתיבין ונמצאים כל הפתקין של כל בני אדם כתובים באוצר המלכות שהיא האוצר המקבל הכל, אי זכי בר נש דייתוב קמי מאריה, קרעין פתקין דעליה אם זכה האדם לשוב בתשובה לפני קונו בעשרת ימי תשובה קורעים גזר דינו שכתוב בפתקין.

עשרת ימי תשובה כנגד עשרה מאמרות בהם נברא העולם

שם משמאל חלק מועדים ערב יום הכיפורים שנת תרע"ד

עשרת ימי תשובה הם נגד עשרה המאמרות שבהם נברא העולם. ובאשר תשובה נבראה קודם שנברא העולם (נראשית רבה פרק א'), על כן כשישראל זוכין ומתדבקין בתשובה, זוכין לשורש של עשרה המאמרות קודם שבאו לכלל מאמר.

תשובה בעשרת ימי תשובה מקובלת יותר

בית אלוקים שער התשובה פרק חמישה עשר

תועלת תשובת יום הכיפורים גם כי לא תהיה כל כך שלימה, ודרשת חכמינו זכרונם לברכה בפסוק דרשו ה' בהמצאו וגו', וטעם לדבר: התשובה מועילה לעולם, אבל מראש השנה ליום הכפורים מועילה יותר ומקובלת, גם כי לא תהיה כל כך תשובה גמורה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (ראש השנה י"ח) דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, אלו י' ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים שאז נמצא וקרוב לכל קוראיו, ואפילו היחיד. וראוי לתת טעם בזה כי כפי הנראה אינם ראויים אלו הימים לשתהיה התשובה מקובלת בהם יותר מבשאר ימות השנה, וזה כי ביום ראש השנה הוא ית' יושב על כסא דין לפקוד על כל העולם פרי מעלליהם ומחשבותיהם אם לטוב אם לרע במשפט צדק, ואם כן לא יאות לקבל תשובה באותן הימים שהם ימי דין ומשפט כי כשהמלך יושב על כסא דין אינו עובר על פשע עד שיעמוד מכסא דין וישב על כסא רחמים:

ולזה אני אומר, כי נתיחדו אלו הימים [עשרת ימי תשובה] לשתהיה התשובה מקובלת יותר בהם, להיותם בזמן בריאת העולם, וזה כי בזמן בריאת העולם רצה האל ית' והסכים לקבל תשובת השב בתשובה, להיות בריאתו עפר מן האדמה, ויצר לב האדם רע מנעוריו, ואי אפשר לו מבלי שיחטא, ואם לא היה מקבל התשובה היתה בריאת העולם לריק, שאי אפשר שלא תהיה רבה רעת האדם בארץ וישחית האל את העולם, וזה שאמרו (פסחים נ"ד) ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם ואחד מהם התשובה, כי קודם שנברא העולם הסכים לקבל תשובת השב מחטאו, שאם לא כן לא היה בורא העולם שלא היה יכול לעמוד כנזכר,

ולכך בזמן שנברא העולם זוכר האל ית' שעל מנת כך בראו שיקבל התשובה, וגם שעומד בכסא דין בפלס ומאזני משפט ביום שברא העולם במזל מאזנים, וגוזר על כל באי העולם מה שראוי לבא עליהם בדין ומשפט, עם כל זה בזכרו תנאי שהתנה עם מעשה בראשית בקבלת התשובה כנזכר, עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים לקבל תשובתם שלא להעניש אותם כפי חטאתם:

חייב כל אדם לפשפש במעשיו בימים אלו

קצור שלחן ערוך סימן קל דיני עשרת ימי תשובה

א. עשרת ימי תשובה, שמם מורה עליהם שהם מיוחדים לתשובה. וכל אדם מחוייב אז לשוב בתשובה שלימה לפני ה' יתברך שמו קודם בא יום הגדול והנורא יום הכיפורים, שנאמר לפני ה' תטהרו. ונאמר דרשו ה' בהמצאו, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. לכן צריך האדם בימים אלו לפשפש במעשיו ולשוב ממעשיו הרעים.

עשרה ימים נתנה שהות לחוטא לשוב

מחטאו לפני חיתום דינו

כד הקמח ערך ראש השנה

התשובה מכפרת העונות בכל עת ובכל זמן וכל שכן בעשרה ימים אלה שהן ימי הדין והמשפט הנוראים הנקראים בכל ישראל עשרת ימי תשובה, ומיוחדים לעולם לתפלה ולבקש שערי תשובה, ויש מקומות בישראל שמתעניין אותן כלן, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה שהקדוש ברוך הוא נמצא בהם לכל יחיד ויחיד הוא שדרשו זכרונם לברכה (נאט) (סנה 77 יח עמוד 3') (נעטיה נה) דרשו ה' בהמצאו אלו עשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים, ועל זה קבעה תורה בראש חדש זה של תשרי שיהיה יום הדין לכל באי עולם וקבעה חתימת הדין בעשור לחדש, ועשרה ימים בינתיים לתת זמן ושהות לחוטא לשוב מחטאו קודם שיחתמו את דינו. ולפי שנברא העולם בראש השנה במדת הדין חייבה החכמה להיות יום הדין בראש השנה להיות מעשה כל הבריות זכיותיהן ועבירותיהן שקולין בו,

עשרת ימי תשובה כנגד: כנגד עשרה קרבנות**פסיקתא רבתי פרשה מ**

ועשיתם עולה לה' (נמלכז כ"ט ז') ובמקום אחר הוא אומר והקרבתם עולה לה' (ספ) וכאן ועשיתם אמר רבי יצחק למה ועשיתם אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עשו תשובה באילו עשרת הימים בין ראש השנה ליום הכיפורים ואני מזכה אתכם ביום הכיפורים (נולא) [ובורא] אתכם ברייה חדשה כעניין שנאמר ויעש אלהים את הרקיע וגו' (נללסית א' ז'). וכמה קרבנות נוסף אמר להם עשרה פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה ושעיר עזים אחד לחטאת הרי עשרה ולמה עשרה כנגד עשרת ימי תשובה ואם עשיתם תשובה בהם ואתם באים לפני ביום הכפורים ואפילו יש [לכם] עונות מן הארץ ועד השמים אני מלבינם כשלג

כנגד תשע מידות שכתב הנביא והם כנגד תשעה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים

וכן אמר להם הנביא רחצו הזכו [וגו'] (יסעיה א' ט"ז) תשע מידות כתב כאן כנגד תשעה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים [רחצו וגו'] שפטו יתום ריבו אלמנה הרי תשע מידות כאן ומה כתב אחריו לכו נא ונוכח יאמר ה' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ספ).

כנגד עשרה מאמרות בהם נברא העולם

דבר אחר למה עשרה כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם שביום הזה כל העולם עומדים בדין לפני הקדוש ברוך הוא והעולם מתחייב כלייה מפני שבריותיו מלוכלכים בעבירות והקדוש ברוך הוא מזכה את עולמו נמצאת אומר כאילו בו ביום נברא העולם.

כנגד עשרת הדברות

דבר אחר למה עשרה כנגד עשרת הדברות שקבלו בסיני שהם סניגורים של ישראל שלא קיבלו אותם אומות העולם וישראל קיבלו אותם מאהבה

כנגד עשרה פסוקים של מלכויות, זכרונות ושופרות

[וכן] התקינו עשרה מלכיות ועשרה זכרונות ועשרה שופרות כנגד עשרת ימי תשובה אמר ישעיה ועוד בה עשיריה ושבה והייתה לבער (ס' ו' י"ג) אמר הקדוש ברוך הוא בראש השנה אני דן את עולמי ובו ביום הייתי צריך לגמור את הדין ולמה אני תולה עד עשרה ימים כדי שיעשו תשובה עוד ולמה עוד בה עשיריה כדי שיעשו תשובה ושבה והייתה לבער שאם עשיתם תשובה באילו הימים אפילו יש בכם כמה עונות אני מבערם ומזכה אתכם ואם לא עשיתם בהם תשובה הוו יודעים שדינכם מתפסק ביום הכיפורים ולא עשיתי בכם אלא אתם עשיתם בעצמכם למה שכך התקנתי לכם שתהיו תוקעים בשופר בראש השנה (כפתייה) [כדי שתהיו] חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמיכם לתשובה אמר הנביא אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו (עמוס ג' ו') לפיכך אם יהיה רעה בעיר וה' לא עשה (ס'):

ראש השנה כנגד מאמר בראשית

שפת אמת דברים ראש השנה שנת תרמ"ב

עשרת ימי תשובה הם נגד עשרה מאמרות שנברא בהם העולם. וראש השנה נגד בראשית כדאיתא בראשית נמי מאמר הוא. והוא כולל כולן. ועל זה אמרו והלא במאמר אחד. היה יכול להבראות שהוא מאמר האחדות שעלה במחשבה לפניו ית'. וכמו שיהי' לעתיד כשיתוקן הכל. ועל זה אמרו חכמינו זכרונם לברכה גם כן עלה במחשבה לבראות במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים ושיתף עמו מדת הרחמים. והכלל כי קודם חטא אדם הראשון הי' מוכן להיות בחי' מאמר אחד כנזכר לעיל. אך על ידי התערובת נעשה בחי' השיתוף מדת הרחמים והי' הבריאה בעשרה מאמרות ליתן שכר ועונש כדאיתא במשנה. ואמת כי הרשעים שהיו עתידין לצאת מאדם הראשון הם גרמו החטא. והצדיקים ובנ"י שנאמר עליהם ועמך כולם צדיקים הם המעוררין כח האחדות. ועליהם אמרו חכמינו זכרונם לברכה גם כן כי בנ"י עלו לפניו ית' במחשבה מקודם שנברא העולם כנזכר לעיל.

בראש השנה – "ותנח התיבה", ומשם נמשך הכח לעשרת ימי תשובה להיותם מוכשרים לקבל תשובת השב

יערות דבש חלק שני דרוש ה

ולכך דרש הזוהר [חלק ג' קמ"ט עמוד ב'] ותנח התיבה, שהיא כסא כבוד, בירח שביעי, הוא ראש השנה, בהרי אררט, כי זה הרי קדם, אבל קודשא בריך הוא לא סר חסדו, ובימים אלו הבטיח לאדם לקבל תשובתו, והושם לחוק לימים אלו לקבל תשובתו ולא כעס בהם, ולכך אמר הנביא [ירמיה ל"א] מרחוק ה' נראה לי, כי במזרח תכלית הריחוק, כרחוק מזרח ממערב, כן הרחיק פשעינו, ולכך הבטחה זו באדם הראשון לקבל - בימים אלו ששוכן בהרי קדם כביכול - התשובה, אמר מיכה [מיכה ז'] חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, דייקא, והם יו"ד ימי תשובה שהם מוכשרים לתשובה וימי חסד, ולכך אומרים בימים אלו י"ג מדות דמיכה:

פרק ד'

יום הכפורים – יום מיוחד לתשובה

זהר הקדוש פרשת ויחי ר"כ עמוד א'

לבתר קודשא בריך הוא זמין קמיה דבר נש יומא דכפורי, יומא דתשובה אחר כך מזמין הקדוש ברוך הוא לפני האדם יום הכפורים שהוא יום המיוחד לתשובה, אי תב מחטאוי טב אם שב מחטאיו הרי טוב, ואי לא ואם לא שב גם ביום הכפורים פקיד מלכא למחתם פתקין מצוה המלך ברוך הוא לחתום הפתקין שנכתבו בראש השנה, והיינו בשעת תפילת נעילה, ווי דהא תשובה בעיא לאסתלקא מניה אוי לזה האדם כי מדת התשובה רוצה להסתלק ממנו, ר"ל אם היה שב ביום הכפורים היה מספיק תשובה מועטת לפי שאז הבינה שהיא מדת התשובה שולטת, אבל

אחר יום כפור שמדת התשובה מסתלקת צריך תשובה גדולה יותר ויותר כדי שיקרעו גזר דינו,

תכלית השנה – תפילת נעילה

השל"ה הקדוש מסכת חולין פרק נר מצוה [ג]

הנה תכלית השנה היא עשרת ימי תשובה, ותכלית עשרת ימי תשובה הוא יום כיפור, ותכלית יום כיפור הוא תפילת נעילה, ואז יום כפורים, כי יום כפורים מכפר בסופו. ושם קבעו אנשי כנסת הגדולה לומר בנוסח התפילה, ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום צום הכיפורים הזה קץ ומחילה וסליחה על כל עונותינו, למען נחדל מעושק ידינו:

עצומו של יום מכפר לשבים מעוונותיהם

רבינו בחיי ויקרא כג כח

(כח) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפורים הוא - מה שהזכיר הכתוב כאן לשון כפרה ולשון עצם, מפני שלא תאמר כיון שלא הזכיר קרבן בפרשה, אם אין מקדש ואין קרבן אין יום הכפורים מכפר, לכך בא לומר שאין הכפרה תלויה בקרבן ולא בשום דבר אחר אלא עצומו של יום מכפר, ויש לו סגולה זו שהוא מכפר, ובלבד לשבים, וכענין שדרשו מלשון אך בעשור וכענין שהזכרתי:

עצומו של יום מכפר לפועלים לכפרת עוונותיהם

בית אלוקים שער התשובה פרק שני

אבל מי שעשה עונות שהוא מוזהר מלעשותם ועשאו בפועל גם כי התשובה מועילה להיותו צדיק בהרהור תשובה בלבו כמבואר למעלה, עם כל זה צריך פועל לכפרת העון שעשה בפועל, והוא עינוי יום הכיפורים שעצומו של יום מכפר לשבים ולא לשאינן שבים, כמו שכתוב אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכפורים הוא וגו', עצומו של יום מכפר לשבים ולא לשאינן שבים, דאך כתוב שהוא ממעט אותם שלא שבו, ובעונות החמורים שיש בהם כרת צריך פועל יותר שיקבל עליו היסורין הבאים עליו בפועל, ובחלול השם המיתה שתמרק על עוצם חטאתו:

תשובת ראש השנה תולה ויום הכפורים מכפר

תורת משה ויקרא כג לא - לב

או יהיה ענין הכתובים בדרך אחרת, בהזכיר מאמר רבי מתיא בן חרש (יומא פו א) כי שלשה חלוקי כפרה הם ותשובה עם כל אחד מהם. עבר על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלים לו, עבר על מצות לא תעשה שאין בהן כרת תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורין ממרקין כו'. והנה ביאור המאמר כתוב אצלנו והן לא הובא פה רק להתכת תחלת הכתובים על פיו. והוא כי אחר הזהירו יתברך על התשובה בראש השנה בפסוק הקודם, באומרו (פסוק כז) (ויס) [זכרון] תרועה (יהיה לכס), בא ואמר, אל יעלה על רוחך לדבר ולומר מה לי עוד להתכפר הלא שבתי ורפא לי על כל עון ופשע וחטאה. כי דע איפה כי אך בעשור לחדש השביעי הזה ששבת בו, דוקא הוא יום הכפורים ולא מאז שבת באחד לחדש. כי הנה תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, ולא כפרה אחת בלבד כי אם כפורים רבים, על לאוין שאין בהם כרת לגמרי ועל שיש בהם כריתות ומיתות בית דין, ועל חלול ה' התחלת כפרה ליגמר אחד בייסורין ואחד בייסורין ומיתה. וזה אומרו כפורים לשון רבים. ואל תתמה לומר אחר שאני שב בראש השנה, למה לא יגמור היום ההוא. לזה אמר מלת הוא, כלומר כי הוא בעצמו יש לו בחינת קדושה זו, כי עצמו של יום מכפר מה שאין כן ליום זולתו, שעל כן תשובת ראש השנה תולה ויום הכיפורים מכפר. וזהו יום הכפורים הוא.

מחילת העוונות ביום הכפורים היא על מנת

שיוכלו להתעלות אל דביקות העליון

תפארת שלמה על המועדים יום כפורים

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו (ויקרא טז, ט), הנראה לי לפי מה שאיתא בגמרא (כמיתות יח, ג) עצמו של יום מכפר. הוא להיות כי הקדוש ברוך הוא חפץ כיום בדביקות של ישראל שיתעלו היום למעלה מבחי' המלאכים להיות ראויים לעמוד בהיכל המלך לכך הנה בעל כרחך אי אפשר זה בלתי היות ישראל מטהרים מכל שמץ ודופי חס ושלום כמו שכתוב (ישעיהו נט, ג) כי עוונותיכם היו מבדילים כו'.

על כרחך הנה עוצם וכוחו של יום הזה גורם שימחול ויסלח הקדוש ברוך הוא לכל עוונם ולא יראה בהם ערוות דבר כדי שיהיו ראויים לעמוד לפני המלך בדביקות הנעלה ההוא. וכמו שמבואר זה בזוהר הקדוש (מחיי ג סט, ז) ר' יהודה אמר זכאין אינון ישראל דקודשא בריך הוא אתרעי בהו ובעא לדכאה להו דלא ישתכח בהו חובא בגין דיהון בני היכליה וידורון בהיכליה עיין שם. והנה זהו שאומרים מחול לעונותינו ביום צום הכפורים הזה כו' כאמור אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני. פירוש למעני כדי שיוכלו להתעלות אל דביקות העליון לכך אנכי הוא מוחה פשעיך כו'. ונאמר (ישעיהו מד, כז) מחיתי כעב פשעיך שובה אלי כי גאלתיך כנזכר לעיל. ונאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד' פירוש כי בעל כרחך מוצרך לכם לעמוד לפני ד' בהיכל המלך לכך תטהרו.

יתאמץ לעורר לבבו בתפילת נעילה

מטה אפרים סימן תרכג

כי תכלית כל העשרת ימי תשובה הוא יום הכפורים, ותכלית יום הכפורים הוא תפלת נעילה, שהכל הולך אחר החתום ואדם להבל דמה, איך יזכה בחתימה, ולא יביא בידו מאומה, תשורה להביא אל הקדש פנימה. ואם החרש יחריש בעת ההוא כעבד ישאף צל להשלים חקו ולביתו הוא מהומה, אך לריק יגע זה כמה. ואם לא עכשו, אימתי יגיע עת רצון להענות ויזכה להבנות הנהרסות ולנטע הנשמה. והחלש יאמר גבור אני (לשון הכתוב יואל ה, י) לעמד לשרת עבודה תמה. ודברים אלו וכיוצא בהם יעיר אזנם ויעוררו נפשם הרפה שיוסיפו אמץ בתפלת נעילה לשפך לב כמים ותעל שועתם אל האלקים השמים.

יסוד התשובה

הקדמה

כשמו כן הוא, כולל בקצור ספרי מוסר וכל עניני תקנת תשובה על כל חטא פרטי, וביחוד תקון קרי שהוא ברית המעור ותקון ברית הלשון, שהם חטאים המצויים ושכיחים בעולם הזה אצל רוב העם. כל תקוני תשובה הללו מלוקט ומבוקר מכל הפוסקים ומספר "עמק המלך" וספר "ויחל משה" ומשאר שאלות ותשובות ומתוך ספרים הנחמדים שלא הובאו ב"ראשית חכמה" ובשל"ה ובשאר המחברים ה"ה הרב רבינו משה אלשיך ומכתבי קודש א' קדוש המדבר האחרון בזמן והראשון במעלה ה"ה האלוקי המפורסם נורא מאוד מהור"ר יצחק לוריא זלה"ה ומספר "חסד לאברהם" המבוארים כל מיני תשובה וכל עניני תקוני תשובה, והתועלות היוצאות מזה הספר רבות הן.

המעלה האחת היא גדולה למעלה להעיר לבות בני אדם לעלות למעלה במעלה עולה ונפלאה - מעלות התשובה - המבוארת בתורה ובנביאים ובכתובים ובש"ס ובמדרשים ובזוהר חדש ובתיקונים, ומי לנו גדול מהרב ה"בית יוסף" שהזהירו המגיד, שיהיה לו שעור מיוחד בכל יום בספרי מוסר. אכן בזוהר ואתחנן מבואר להדיא **דאף בהגיע זמן הקץ אינם נגאלים אלא בצרופ התשובה**, וכן הוא בהקדמת תקוני הזוהר במענה אליהו הנביא עליו השלום לרשב"י זלה"ה.

המעלה השניה היא לשואל ולדורש אל המורה, להורות לו דרך תשובה ודרך החיים, שלא יצטרך הרב המורה לצדקה לחפש בספרים המפוזרים בהם תקוני תשובה על כל חטא פרטי, אחד הנה ואחד הנה, ובפרט שלא כל אדם זוכה שיהיו אלו הספרים מצויים בידו.

המעלה השלישית היא לבעל תורה העושה דבר עבירה ומתבייש בה להודיע נגעי מכאוביו למורה. יפרש כפיו אל הספר הזה הנרשם מעל"ד וימצא לנפשו מזור ותרף, וכדי לזכות את הרבים אסף ולקט וברר זעירא דמן חברייה החבור הלזה מכל הספרים הנזכרים לעיל מעל"ד ורובו אסף וקבץ מספר **"קנה חכמה"**, ומחמת טעמו ונימוקו עמו לא רצה לישא שמו על שפתיו.

מפתחות

פרק א' - בו יבואר הענין, שהתורה והתפילה אינם רצויים כי אם אחר התשובה, ולא די שאינם רצויים אלא שנענש עליהם, על התורה ועל התפילה ועל המעשים טובים שעשה קודם התשובה, כי נתן כח אל החיצונים כמבואר ב"רעיא מהימנא" ובכתבי האר"י זלה"ה וב"חסד לאברהם", ובו יתבאר, שראשית התשובה שידע מה שחטא, ובאור מה שאמר הכתוב: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה'". - בב' לשונות: "חפוש וחיקור", ובאור מה שאמר רבא: "אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו".

פרק א'

מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו

צריך תשובה תחילה קודם תורה ותפילה, כי אם לא שב כראוי אין תורתו רצויה ומקובלת לפני הקדוש ברוך הוא, כמו שאמר הכתוב: "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", וכתב ה"ראשית חכמה" פרק ב' משער התשובה וזה לשונו: ולזה כיוון ר' יהודה בר אלעאי באומרו: אשרי מי שעמלו בתורה

ועשה נחת רוח ליוצרו – פירוש, שהעוסק בה מנוקה מחטא ועוון, שאז המלך משתעשע בו ובתורתו, אבל מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו. הטעם הוא, כי בעסק התורה האדם ממשיך השכינה עליו, ובהיותו נקי מחטא מצאה השכינה כסא ומושב שבו תשב ותנוח, כאדם היושב בכסא המתוקן כראוי, שהכסא ההוא נחת רוח לו - כן התורה הנקיה היא כסא מתוקן לשכינה שתשרה בו, אבל בהיות האדם מלוכלך בכתמי עוונותיו אין התורה שורה בו, כי אין בו כסא לשרות, לא התורה ולא השכינה, כי כל קוץ מכאוב וממאיר ליושב על הכסא, לכן קודם כל ירחץ צואת עוונותיו בתשובה כראוי, ורק לאחר מכן יעסוק בתורה, ויקח דמיון מהדין הפשוט בגמרא: במקום שיש ריח רע אסור לעסוק שם בתורה ובתפילה, וכידוע, שהעוונות נקראו "צואה", כמו שכתוב: "אם רחץ ה' את צואת בנות ציון", ולכן כל הקדושים העליונים מתרחקים ממנו אף בעוסקו בתורה.

ומצינו שלא עמדה תורה לדואג ולאחיתופל, כי שניהם - אין להם חלק לעולם הבא, אף על פי שהיו דורשים כמה מאות הלכות במגדל פורח באויר, ועיקר התשובה מביא לידי תורה ומעשים, עד כאן לשונו.

כל המעשים שאדם עושה והוא רשע מוסיף כח בקליפה

והוא נענש על לימודו

יותר מכך אמרו, איתא ברעיה מהימנא וכן בכתבי האר"י זלה"ה ובחובת הלבבות: כל המעשים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע, לא די שאינו מוסיף כח ואומץ בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה, ונענש על לימודו, כי מאחר שהרשע נמצא תוך הקליפה הוא משפיע אל הקליפה, וגם אם לא שב כראוי אין תפילתו רצויה, וכמו שכתוב בגמרא: אמר אביי בתעניתא עד פלגי יומא מעיינו במילי דמתא ומפלגי דיומא ריבעא דיומא קרי ומפטרי ורבעיא

דיומא בעי רחמי ואיפך אנא לא ס"ד וכו'. גם כתב בספר "חרדים" בשם ר' סעדיה גאון: בשביל ז' דברים אין תפילת האדם נשמעת ואחד מהם, אשר גברו עוונותיו ולא עשה תשובה שנאמר: "עוונותיכם מבדילים ביניכם".

קצת דברים המביאים אל התשובה, ושלא ינצל מהדין הגדול והנורא כי אם על ידי תשובה

וקודם שנבאר דרכי התשובה איכותה ומהותה נביא תחילה מעט מן הדברים המביאים אל התשובה.

בספרי מביא ז' דברים ואחת מהם, שידע רוע מעשיו וחטאיו, וידע שלא ינצל מדין הגדול והנורא, כי אם על ידי תשובה, כמו שכתוב: "כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך", דאם לא כן שמא יחשוב שמה שעשה אינו חטא, וכן אמר ירמיה, עליו השלום: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה'". - הרי מבואר, שקודם שיעשה תשובה צריך תחילה פשפוש מעשים וחקירה עליהם, כדי שידע על מה יעשה תשובה, ומה שאמרו ב' לשונות: "חפוש וחקור", נקדים מה שאמר רבא בגמרא: אם ראה אדם שיסורים באים עליו - יפשפש במעשיו. משמע, שהקדוש ברוך הוא שולח יסורים לחוטא, כדי שיעשה תשובה, וכן אמרו בגמרא: אין יסורים בלא עוון, וכן הוא בזוהר, מה שאמרו: או הודע אליו חטאתו או ידע מבעי ליה, אלא קודשא בריך הוא פקיד ליה לאודעי לבר נש חובה דחב בדינא, כמו שאמרו: "הודע ירושלים את תעבותיה", וקשה הלא כתוב: "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו" - פרש רש"י, דמשלם טובה לרשעים בעולם הזה להאבידו מעולם הבא, ועל כן מתרץ, דהפסוק מיירי בחטאים הידועים לו ואין צריך פשפוש. הגמרא והזוהר מיירי בחטאים, שהוא דש אותם בעקביו ואין מחזיק אותם כחטא, כי אם אחר פשפוש, לזה שולח הקדוש ברוך הוא יסורים, כדי שיפשפש במעשיו, וגם יש לומר דהפסוק מיירי שאם שלח עליו יסורים, אף על פי כן אינו

מפשפש במעשיו, כמו שכתב הזוהר זכרוננו לברכה: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" - קודשא בריך הוא אוכח ליה לבר נש ברחימא אי יקבל יאות ואי לאו שארי ולא אוכח לה וישבוק ליה ויעביד רעותיה, ובענין דש בעקביו כתב השל"ה, שיש ב' סוגים: האחד מה שאמרו, עבר עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר, כגון: לשון הרע ואבק גזל וריבית ורבות כהנה וכהנה, אף על פי שידע מחומר איסורם, מה שאין כן אותם שהם מסוג הב', מחמת חסרון ידיעה מצוה זו או חומר עבירה זו. הנה אותם שהם מסוג א' ימצא בחפוש קל, כי יודע מחומר איסורם, מה שאין כן אותם שהם מסוג ב' צריך חקירה עליהם על ידי לימוד התורה לידע מחומר איסורם. זה שאמרו תחילה "נחפשה דרכינו" - רצונו לומר, מה שדרכנו בעקבינו והורגלנו בהם והם מסוג הא', ואם לא ימצא בחפוש קל אזי "ונחקורה" - על ידי חקור רב לידע אותם החטאים ולמצוא אותם, ואחר כך "ונשובה אל ה'" - ולהתחרט עליהם, ואלה הם דברי הגמרא: אמר רבא: אם רואה אדם, שיסורים באים עליו, והם על כרחך בשביל אותם החטאים שאדם דש בעקביו - יפשפש במעשיו, דהיינו - באותם חטאים שהוא רגיל בהם, אף על פי שידע מחומר איסורם. פשפש ומצא יעשה תשובה; פשפש ולא מצא - יתלה מה שלא מצא בביטול תורה, רצונו לומר - על שלא למד ואינו יודע מחומר איסורם וצריך ללמוד ולחקור עליהם, וכאשר יתודע לו יעשה עליהם תשובה, ואם תלה ולא מצא גם אחר החקור על ידי הלימוד, אז בידוע שהם יסורים של אהבה.

שערי תשובה לרבינו יונה

השער הראשון - אות א'
באור התשובה ועקריה:

מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם בְּרוּאָיו, כִּי הֵכִין לָהֶם הַדֶּרֶךְ לַעֲלוֹת מִתּוֹךְ פַּחַת מַעֲשֵׂיהֶם וּלְנוֹס מִפַּח פְּשָׁעֵיהֶם, לַחֲשׁוֹךְ נִפְשָׁם מִנִּי - שַׁחַת וּלְהַשִּׁיב מַעֲלֵיהֶם אֲפֹ, וּלְמַדָּם וּהַזְהִירָם לְשׁוּב אֵלָיו כִּי יַחֲטְאוּ לוֹ לְרַב טוֹבוֹ וַיִּשְׁרֹ, כִּי הוּא יָדַע יִצְרָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כה, ח) טוֹב - וַיִּשְׁרֵ יְיָ עַל - כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בַּדֶּרֶךְ. וְאִם הִרְבּוּ לַפְּשׁוּעַ וּלְמַרּוֹד וּבִגְדָּ בּוֹגְדִים בְּגִדּוֹ, לֹא סָגַר בַּעֲדָם דִּלְתֵּי תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לא, ו) שׁוּבוּ לֵאשֶׁר הֶעֱמִיקוּ סָרָה. וְנֶאֱמַר (ירמיה ג, כב) שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים אַרְפָּה מְשׁוֹבְתֵיכֶם. וְהַזְהִירוּנוּ עַל הַתְּשׁוּבָה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתּוֹרָה, וְהַתְּבַאֵר, כִּי הַתְּשׁוּבָה מְקַבֶּלֶת גַּם כִּי יָשׁוּב הַחוּטָא מִרַב צְרוּתָיו, כָּל - שָׁכַן אִם יָשׁוּב מִיָּרֵאת - הַשֵּׁם וְאַהֲבָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ל) בִּצֹר לָךְ וּמִצָּאוֹךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבָּת עַד - יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ. וְהַתְּבַאֵר בַּתּוֹרָה, כִּי יַעֲזֹר הַשֵּׁם לְשָׁבִים כַּאֲשֶׁר אֵין יָד טִבְעָם מִשְׁגָּת, וַיַּחֲדֹשׁ בְּקִרְבָּם רוּחַ טְהָרָה לְהַשְׁיֵג מַעֲלַת אֶהְבָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל, ב) וְשַׁבָּת עַד - יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ כָּל אֲשֶׁר - אֲנֹכִי מֵצוֹךְ הַיּוֹם אֶתָּה וּבְנֶיךָ בְּכָל - לִבְבֶּךָ וּבְכָל - נַפְשֶׁךָ. וְאֹמֵר בְּגוֹף הָעֵנָן (שם שם, ו) וּמַל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת - לִבְבֶּךָ וְאֶת - לִבֵּב זִרְעֶךָ, לְהַשְׁיֵג אֶהְבָּתוֹ. וְהַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים דְּבָרוּ תָמִיד עַל דְּבַר הַתְּשׁוּבָה, עַד כִּי בָאוּ עֲקָרֵי הַתְּשׁוּבָה כָּלָם מִפְּרָשִׁים בַּדְּבָרִיהֶם כַּאֲשֶׁר יִתְבַּאֵר:

אות ב

וַיֵּדַע, כִּי הַחוּטָא פֶּאֶשֶׁר יִתְאַחַר לְשׁוּב מִחֲטָאתוֹ, יִכָּבֵד עָלָיו מְאֹד
עָנְשׁוֹ בְּכָל יוֹם, כִּי הוּא יוֹדֵעַ כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף עָלָיו וַיֵּשׁ לוֹ מָנוֹס
לְנוֹס שָׁמָּה, וְהַמָּנוֹס הוּא הַתְּשׁוּבָה, וְהוּא עוֹמֵד בְּמַרְדּוֹ וְהוֹנֵה
בְּרַעְיוֹתָיו, וּבְגִידוֹ לִצָּאת מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה, וְלֹא יִגּוֹר מִפְּנֵי הָאֵף
וְהַחֲמָה, עַל כֵּן רָעָתוֹ רַבָּה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּה עַל
הָעֲנָן הַזֶּה (קֹהֶלֶת רַבָּה ז', ט"ו), מְשַׁל לְכַתּוּב שֶׁל לִסְטִים שֶׁחֲבָשׁ
הַמֶּלֶךְ בְּבֵית - הָאֲסוּרִים, וְחָתְרוּ מִחֲתָרֶת, פָּרְצוּ וַיַּעֲבֹרוּ, וַיִּנְשְׂאוּ
אֶחָד מֵהֶם. בָּא שָׁר בֵּית - הַסֵּהֶר וְרָאָה מִחֲתָרֶת חֲתוּרָה וְהָאִישׁ
הַהוּא עוֹדְנָה עָצוֹר, וַיֵּן אוֹתוֹ בְּמִטָּהּ. אָמַר לוֹ, קֶשֶׁה - יוֹם, הֲלֹא
הַמִּחֲתָרֶת חֲתוּרָה לְפָנֶיךָ, וְאֵיךְ לֹא מִהֲרָת הַמֶּלֶט עַל נַפְשְׁךָ :

אות ג

וְלֹא יִמָּצֵא אַחֲרֵי הַתְּשׁוּבָה זִילְתִּי בְּעַמִּי הָאֶרֶץ, אֲשֶׁר הֵם יִשְׁנִים
שׁוֹכְבִים, וְלֹא יִשְׁיבוּ אֶל לִבָּבָם, וְלֹא דַעַת וְלֹא תְבוּנָה לָהֶם
לְמַהֵר לְהַמְלִיט עַל נַפְשָׁם. וַיֵּשׁ מֵהֶם נִדְחִים מֵעַל הַשָּׁם בְּרוּךְ -
הוּא, לֹא יֵאֱמִינוּ לַעֲנֹשׁ הַחֲטָא. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּה
(בְּרֻכּוֹת יט, א) אִם רָאִיתָ תִּלְמִיד - חָכָם שֶׁעָבַר עֲבָרָה בְּלִילָה, אֵל
תִּהְרַהֵר אַחֲרָיו בַּיּוֹם, כִּי (בְּאַמֶּת) [נִדְאִי] עָשָׂה תְּשׁוּבָה :

א.

פרשת נח

פרק ה'

סוכות – ראשון לחשבון עוונות

זהר הקדוש פרשת ויחי ו"כ עמוד א'

אי זכי בתשובה ולא שלימתא בדקא יאות ואם אחר יום כפור זכה לעשות תשובה אבל לא היתה תשובה שלימה כראוי, תליין ליה עד ההוא יומא בתראה דעצרת דהוא תמינאה לחג תולים לו עד יום האחרון שהוא שמיני עצרת, ואי עבד תשובה שלימתא לקמי מאריה אתקרעו ואם עד אז עשה תשובה שלימה לפני קונו קורעין את גזר דינו, ואי לא זכי ואם לא זכה לעשות תשובה שלימה, אינון פתקין נפקין מבי מלכא אותם הפתקין עם הפסק דין שבו יוצאים מבית המלך, ואתמסרן בידוי דסנמירא, ודינא מתעביד ונמסרים בידיו של המקטרג והדין נעשה, ופתקין לא מהדרן תו לבי מלכא והפתקין לא חוזרים עוד לבית המלך, והדין נפעל על ידי מלאכי הדין. (רא"ג ומקדש מלך ומפרשים)

ראשון לחשבון עוונות על פי משל

ילקוט שמעוני ויקרא פרק כ"ג רמז תרנ"א

ביום הראשון זה חמשה עשר ואת אמרת ביום הראשון. רבי מני דשאב ורבי יהושע דסיכנין בשם רבי לוי משל למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך והלך המלך לגבותה. יצאו בתוך חמשה עשר מיל גדולי המדינה וקראתו וקילסו אותו. והתיר המלך שליש מדימוסיא שלהן. בתוך חמשה מיל יצאן פטרופלי המדינה וקילסו אותו והתיר להם שליש מדימוסיא שלהן. וכיון שנכנס המלך למדינה יצאו כל בני המדינה לקראתו וקילסו אותו וא"ל מלכא מה דאזל אזל מכאן ולהלן חושבנא. כך באין ישראל בראש השנה ועושין תשובה. והקדוש ברוך הוא מתיר להם שליש של עונותיהם. באין עשרת ימי תשובה ומתענין הכשרים והקדוש ברוך הוא מתיר להן רוב עונותיהן. כיון שבא יום הכפורים וכל ישראל מתענין

הקדוש ברוך הוא סולח לכל עונותיהן. אמר רבי כתיב כי עמך הסליחה למען תורא הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה. וכל כך למה. למען תורא ליתן אימתך על הבריות. מיום הכיפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות זה עוסק בסוכתו וזה עוסק בלולבו וביום טוב הראשון של חג הם נוטלין לולביהן ואתרוגיהן בידיהן. ומקלסין להקדוש ברוך הוא והקדוש ברוך הוא אומר להן כבר מחלתי לכם על מה שעבר מכאן ואילך חשבו עונותיכם [לפניכם]. לפיכך אמר ביום הראשון ראשון לחשבון עונות מיום הראשון של מועד ואילך.

כפי ערך התשובה כן תגדל היחוד והאהבה

תפארת שלמה על המועדים לשמיני עצרת

שמנה ימים יהי' תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה קרבן אשה לד' (אמור, ויקרא כג, כז) הנראה לי על פי מ"ש לעיל בפירוש הכתוב (נלאשית לג, יז) ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות. ויבן רומז לעולם הבינה הוא רמז לתשובה עלאה אם הבנים שמחה. בית רומז לחכמה (משלי כה, ג) בחכמה יבנה בית. ולמקנהו עשה סוכות רמז לימי התשובה אנו יושבים בצל הסוכה אחר התשובה. ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לד' שיהי' היחוד קודשא בריך הוא ושכינתו. כי לפי ערך התשובה לנכון בימים העברו בימי הדין כן תגדל היחוד ואהבה ביום השמיני עצרת. וזה שאמר (תהלים קיט, קס) צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה. לשון מצרף לכסף שהוא כור הבחינה אם עלו לרצון המצות ומעשים טובים אשר עושה האדם בדו"ר לעשות פרי למעלה ושרש למטה אם יבא האדם אחר כך לבחי' האהבה וזה פירוש הפסוק בקריאת שמע (דברים יא, יג) והי' אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה. תשמעו אל עצמיכם ותסתכלו במעשיכם אם הגעתם למדרגת האהבה השלימה כנזכר לעיל. גם כל המצות המה מסוגלים כל אחד להביא את האדם לתכלית המכוון מזה. כגון מצות ציצית (צמדנז טו, ט) למען תזכרו וכו' ומצות תפילין (שמות יג, ט) למען תהי' תורת ד' בפידך. ואם האדם מסתכל בעצמו לאחר מצות תפילין שאיננו משתוקק כלל ללימוד התורה ממילא מוכרח שלא עשה המצות תפילין כתקנה. וגם שמיני עצרת היא הבחינה על ימי התשובה העברו אם עשה תשובה בשלימות כראוי ונכון אזי

כשהגיע יום שמיני עצרת זוכה לאהבה ולשמחה האמיתית כמו שכתוב צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה:

חג הסוכות הגנה לבעלי תשובה

שם משמאל חלק המועדים סוכות שנת תרע"ג

ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות, על כן קרא שם המקום סוכות (נחשית ל"ג י"ז). ויש לדקדק למה לא קרא שם המקום בית על שם הבית שבנה לנפשות שהם העיקר, אלא קרא סוכות על שם הסוכות שעשה למקנה שהוא הטפל:

ונראה דהנה ברעיא מהימנא (זוהר הקדוש ח"ג ק' עמוד ז') שהוא רמז על ישראל אחר יום הכיפורים מה כתיב ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית וגו' על כן קרא שם המקום סוכות, כיון דיתבי בסוכות הא אשתזיבו מן מקטרגא, עד כאן לשונו. ונראה דהנה מה שצריכין להגנה הוא לבעלי תשובה שהיתה מקודם לסטרא אחרא שליטה עליהו וניצולו מידם, ומכל מקום כחות החיצונים רודפין להכניס בהם מחשבות והרהורים רעים ולקטרגא עליהו, וזה מבואר בלשון הרעיא מהימנא עיין שם. אבל מי שלא הי' מעולם תחת שליטת הסטרא אחרא אינו נצרך להגנה:

ובדוגמא זו הי' המקנה של יעקב אבינו עליו השלום, שהוציא מלבן את כל חלקי הקדושה שהיו תחת רשותו ושליטתו של לבן והכניסם לקדושה. והנה סוכה היא לשון הגנה כדכתיב (תהלים ק"מ ח') סכותה לראשי ביום נשק, ולמקנה היה צורך בהגנה. אבל הנפשות לא היו מעולם תחת רשותו ושליטתו של לבן, על כן לא היו צריכין להגנה ולא הי' בזה נס ושבח כלל אלא למקנה. על כן לזכרון הנס קרא סוכות. והוא ממש כעין חג הסוכות הגנה לבעלי תשובה, שנקרא החג על שם הסוכה, שכחות החיצונים רודפין אחריהם כנזכר לעיל והם נצולים במה שהשם יתברך מכניסם תחת כנפיו כענין דכתיב (סיר השירים א') הביאני המלך חדריו. והוא כעין שאמר בלעם על יתרו (נמדנר כ"ד כ"א) איתן מושבך ובמדרש (שמות רבה פרק כ"ז) משל לצייד שהיה צד צפרים ברחה הצפור וישבה לה על איקונין של מלך אמר לה הצייד למקום יפה ברחת ונפלטת, עיין שם:

בתנחומא (פרשת אמור סימן כ"ז) ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' ראשון לחשבון עוונות. והקשה השל"ה אם כן חס ושלום באלה ארבעת הימים

הותרה הרצועה. ונראה דהנה יש להבין הלוא כל שכר ועונש הוא רק מפאת הבחירה שהיא חפשית ושאין לאדם שום מכריח לשום צד כמו שכתבו הרמב"ם והרמב"ן, ואם כן התינוח בעבירה ראשונה, אבל משנ' ואילך הלוא עבירה גוררת עבירה וכמעט שהוא כאנוס או כשוגג, ועל כל פנים הבחירה איננה כל כך חפשית, ולמה מענישין על כל עבירה ועבירה בפ"ע:

אך יובן על פי דברי הריב"ש בתשובה (סימן קע"צ) שנשבע שלא לשחק בקוביא אסור לילך למקום שיהי' מוכרח לעבור על שבועתו, ואסור להביא עצמו לידי אונס. ואם כן בנידן דידן נמי מאחר שהוא הוא שהביא את עצמו לאונס אינו נחשב כאנוס. והנה ביום הכיפורים שנמחלו כל העוונות נמחל גם חטא זה שהביא את עצמו לאונס, ומכל מקום הרי עדיין רודפין אחר האדם לגררו לעבירה, ועל זה צריכין להגנה בסוכה כמו שכתבו בספרים הקדושים. אם כן באותן הימים מיום הכיפורים עד סוכות שוב אין עליו עונש לא על החטא שהביא את עצמו לאונס שהרי כבר נמחל, ובעבירה שעושה מפאת שהעוונות הקודמים גוררין אותו הרי הוא כאנוס, אם כן אי אפשר להתחיל חשבון עוונות, אלא מיום הראשון שישראל יושבין בסוכה שהסוכה מגינה כנזכר לעיל ושוב הבחירה חפשית לגמרי:

בסוכות מתחילים חשבון חדש

ספר התודעה פרק שביעי

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ וגו' (ויקרא כג) - 'ראשון לחשבון עוונות':

בנוהג שבעולם אדם יוצא זכאי בדין, זחה עליו דעתו ולבו שמח הרבה; אוכל ושותה ומבלה בנעימים ופורק מעליו מקצת מיגיעו; אבל ישראל אינם כן, אלא כיון שיצאו זכאים בדין אחר יום הכיפורים, מיד מתחילים להתיגע במצוות אלקיהם ואינם פנויים לשמחה עד שבא חג הסוכות בחמשה עשר לחדש השביעי:

כל אותם ארבעה הימים שבין יום הכיפורים לסוכות, עוסקים בסוכותיהם ובלולביהם ובשאר מצוותיהם ואינם באים לידי חטא. ואף הקדוש ברוך הוא אינו בא עם ישראל בחשבון עוונות על אותם הימים

כיון שהם טרודים במצוותיו. ואיזהו 'ראשון לחשבון עוונות' של ישראל? זה יום חמשה עשר בתשרי. יום שמלא מצוות כרימון: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' - זה יום חמשה עשר - ואתה אומר ביום הראשון? וכו', משל למדינה שחיבת קנס למלך והלך המלך לגבותו. בתוך עשרה מיל (קוץ למדינה) יצאו גדולי המדינה וקלסוהו למלך - ויתר להם שליש מן הקנס; בתוך חמשה מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו - התיר להם עוד שליש; כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו - והתיר להם הכל. אמר להם המלך: מה שהלך הלך - מכאן ולהבא נתחיל חשבון חדש; - כך, בערב ראש השנה, גדולי הדור מתעניין והקדוש ברוך הוא מתיר להם שליש מעוונותיהן. ומראש השנה ועד יום הכיפורים, היחידים מתעניין והקדוש ברוך הוא מתיר להם שליש מעוונותיהן. וביום הכיפורים כולם מתעניין אנשים ונשים וטף, והקדוש ברוך הוא אומר להם לישראל, מה שהלך הלך, מכאן ולהבא נתחיל בחשבון; - ומיום הכיפורים עד החג, כל ישראל עסוקין במצוות, זה עוסק בסוכתו, וזה בלולבו, וביום טוב הראשון של חג, כל ישראל עומדין לפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקדוש ברוך הוא, ואומר להם: מה שהלך הלך, מעכשו נתחיל חשבון חדש. לפיכך משה מזהיר לישראל: ולקחתם לכם (כלומר, לטונתס) ביום הראשון:

אשריו שנעשו קטרוגיו – סנגוריו!

אשריהם ישראל, שכך הם טובלים במצוות. בא המקטרג לבקש עונם, והרי הוא מוצא אותם שהמצוות מקיפות אותם מכל צד. ידיהם מצוות מלאו, לולב ואתרוג; פיהם מלא הלל ותשבחות לשמו של הקדוש ברוך הוא, לבם מלא רינה ושמחה לפני ה' אלקיהם, וכל שאר אבריהם וגידיהם וכל גופם - בסוכתו של מלך מלכי המלכים קבעו להם דירה, ובצלו הם חוסים כולם, בצלא דמהימנותא, בצל אמונתו: משל למלך שאמר לבלשיו: צאו ובלשו בבית פלוני אם לא הברית את המכס, ואם לא עבר על שאר גזרותי. הלכו ומצאו כל הבית מלא דורונות עבור המלך ומכינים שם סעודה שמנה לכבודו. חזרו ואמרו למלך: פלוני זה - אוהבך הוא, אין הוא עובר על גזרותיך אלא טורח כל היום רק לכבודך. אשריו לזה שנעשו קטגוריו - סנגוריו!:

לפיכך משה מזהיר את ישראל ולקחתם לכם ביום הראשון, בראשון לחשבון עוונותיכם. בסכת תשבו וגו':

פרק ו'

חטא אדם הראשון

זהר הקדוש פרשת ויחי רכ"ד עמוד א'

כדי להבין מאמר הבא נקדים מש"כ הארי זכרוננו לברכה (מוצא במקדש מלך) כי אדם הראשון כשנברא היו לו נפש רוח נשמה דאצילות, ולבושי הנפש רוח נשמה שלו היו מחשמלי עולמות בריאה יצירה עשיה, וכשחטא נסתלקו ממנו הנשמה והרוח שהם נקראים זיהרא עלאה, והלבושים דחשמלי בריאה יצירה עשיה לקחתם קליפת נוגה, ונשארה בו הנפש לבדה, ועשה הקדוש ברוך הוא לבוש לנפשו מחשמל הסובב את גן עדן הארץ וזה היה הכתנות א'ור בא', לכן בתורתו של רבי מאיר היה כתוב כתנות אור בא' בשביל החשמל הזה, ואחר כך עשה לו הקדוש ברוך הוא עוד לבוש אחר מקליפת נוגה והוא נקרא בתורה כתנות ע'ור בע'.

תנינן ברזא דמתניתין למדנו בסוד המשנה, מאי דכתיב (צראשית ג וידעו כי ערומים הם פירוש, ידיעה ידעי ממש אדם וחוה ידעו ידיעה ברורה, דההוא לבושא דיקר דאתעביד מאינן יומין גרע מנייהו (ה"ג ד"ק) שאותו לבוש הכבוד שהיה ראוי שיעשה מניצוצי הימים שלהם נגרע ונחסר מהם בחטאם, ולא אשתאר יומא מאינן יומין לאתלבשא ביה ולא נשאר להם אפילו יום אחד מאותם הימים שנבראו עמהם להתלבש בו כי כולם נפגמו בחטאם, הדא הוא דכתיב שאדם הראשון אמר להקדוש ברוך הוא (תהלים קלט טז) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו (פירוש צעוד שהייתי גולם צלי נשמה ראו עיניך אותי, וכל המקרים שלי כולם היו כבר ידועים לך כאלו הם כתובים לפניך צספר), ימים יוצרו, ימים יוצרו ודאי ודאי שהימים נוצרו ונבראו עם אדם הראשון ביום בריאתו, אבל אחר שחטא נפגמו כל ימיו, על כן, ולא אחד בהם פירושו. דהא לא אשתאר חד מנייהו לאתלבשא בהו כי לא נשאר לו אפילו יום אחד להתלבש בו, כי כל ניצוצי ימיו שהם לבושי הנר"ן שלו כולם נפלו לקליפת

נוגה, עד דאשתדל אדם ועבד תשובה וקודשא בריך הוא קביל ליה עד שהשתדל אדם ועשה תשובה והקדוש ברוך הוא קבל תשובתו, ועבד ליה מאנא לבושא אחרנין ולא מן יומי ועשה לו לבוש אחר מקליפת נוגה שהוא הכתנות עור ולא מן ימיו, כי לא תיקן בתשובתו את הימים שנאבדו ממנו, הדא הוא דכתיב (בראשית ג כא) ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם דהיינו שעשה להם לבושים אחרים.

אדם הראשון נברא בראש השנה ומפני שחטא אנו עוסקים בזמן זה בתשובה לתקן בחינת אדם

לקוטי הלכות שבת הלכה ז

(לא) ובראש השנה הוא עקר התשובה, כי הוא ראשון לעשרת ימי תשובה, כי אז נברא אדם הראשון ונקרא אדם כדי שיזכה להיות נכלל בבחינת אדם הנזכר לעיל, ופגם אז בחטאו, ועל - ידי - זה נפגם בחינת אדם הנזכר לעיל, והתקון על - ידי תשובה שצריכין לעסק בתקון זה בכל שנה מראש - השנה עד שמיני - עצרת, והכל לתקן בחינת אדם.

כשם שאדם הראשון יצא זכאי בדין כן

אנו זוכים בדין

מנורת המאור אות רצא

בניסן נגאלו ובתשרי עתידין ליגאל. אתיא שופר שופר, כתיב הכא: 'תקדו בחדש שופר', וכתוב התם: 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול' וגו' (ישעיה כז, יג). ורבי יהושע אומר: בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל. מאי טעמא? אמר קרא: 'ליל שמרים הוא לה' (שמות יב, מז), לילה המשמר ובא מששת ימי בראשית. ואידך, ההוא לילה המשמר ובא מן המזיקין: שמעינן מהכא, שהוא יום בריאת אדם הראשון, כפי האמת וכפי הראוי, בכל שנה מתחיל מאותו יום השנה לכל באי עולם והוא ראוי לפקודה וגם הוא יום שנפקדו בו הצריכים פקודה:

וגם ביום שנברא אדם הראשון בו ביום חטא ועשה תשובה ונתכפר, ולפיכך ראוי הוא לדין ולתשובה ולכפרה. ובו ביום אמר לו הקדוש ברוך הוא: כשם שמחלתי לך ביום הזה, כך אני עתיד למחל את בניך ביום

הזה. וגרסינן בפסיקתא (כג, קמט): 'לעולם ה' דברך נצב בשמים' (תהלים קיט, פט) וכתוב: 'למשפטך עמדו היום' וגו' (שם שם, לא), רבי אליעזר אומר: בעשרים וחמשה באלול נברא העולם. ואתיא כההיא דתניא: 'זה היום תחלת מעשיך', נמצאת אומר: בראש השנה נברא אדם הראשון. בשעה ראשונה עלה במחשבה, בשניה נתייען עם מלאכי השרת, בשלישית כנס עפרו, ברביעית גבלו, בחמישית רקמו, בששית עשאו גלם, בשביעית זרק בו נשמה, בשמינית הכניסו לגם עדן, בתשיעית נצטוה, בעשירית סרח, באחת עשרה נדון, בשתיים עשרה יצא לדימוס. אמר לו הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון: זה סימן לבניך, כשם שעמדת לפני ביום הזה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך להיות עומדין לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס:

קין למד את אדם הראשון מהי כחה של תשובה

מדרש רבה בראשית פרשה כב פסקה יג

(יג) ויצא קין מלפני ה' מהיכן יצא רבי יודן בשם ר' איבו אמר הפשיל דברים לאחוריו ויצא כגונב דעת העליונה רבי ברכיה בשם רבי אלעזר ברבי שמעון אמר יצא כמפריס וכמרמה בבוראו רבי חמא בשם רבי חנינא בר רבי יצחק אמר יצא שמח היך מה דאת אמר (שמות ז) הנה הוא יוצא לקראתך וגו' פגע בו אדם הראשון א"ל מה נעשה בדיןך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים כג) מזמור שיר ליום השבת וגו' א"ל לוי המזמור הזה אדם הראשון אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' וגו':

מכסה פשעיו לא יצליח

מדרש תהילים מזמור ק

מזמור לתודה. אמר רבי יעקב אמר רבי אבהו בשם רבי אחא, מזמור לתודה, יודו בי כל האומות ואני מקבלן, שנאמר (ישעיה מה, כג) כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון (לפניך). אם לי תכרע כל ברך ותשבע כל לשון, אני מקבלן. מזמור לתודה. זהו שאמר הכתוב (משלי כח, יג) מכסה פשעיו לא יצליח. מכסה פשעיו, זה אדם הראשון שאמר להקדוש ברוך

הוא, (נרמקסית ג, יב) האשה אשר נתת עמדי. לא ביקש לעשות תשובה, שנאמר (סס, כג) ועתה פן ישלח ידו. אמר רבי אבא בר כהנא, היה הקדוש ברוך הוא אומר לו עשה תשובה, והוא היה אומר, פן. ואין עתה אלא תשובה, שנאמר (דברים י, יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. ואין פן אלא לאו. הוי, מכסה פשעיו לא יצליח. ומודה ועוזב ירוחם. זה קין, שנאמר (נרמקסית ד, טז) ויצא קין מלפני ה'. אמר רבי הונא בשם רבי חנינא בר יצחק, יצא שמח, כענין שנאמר (ססמח ה, ט) ויצא המן ביום ההוא שמח. פגע בו אדם הראשון, אמר לו, מה נעשה בדינך. אמר לו, עשיתי תשובה ונתפשרתי. אמר לו אדם הראשון, וכך התשובה טובה, אמר, (תהלים כג, ז) טוב להודות לה'.

ומודה ועוזב ירוחם

דבר אחר מכסה פשעיו, זה שאול, שנאמר (שמואל א-טו, יד-טז) ומה קול הצאן הזה באזני. ויאמר שאול מעמלקי הביאום. ומודה ועוזב ירוחם, זה דוד שאמר, (שמואל ב-כד, יז) ויאמר דוד לאלהים הלא אנכי חטאתי תהי נא ידך בי. מיד אמר לו, (שמואל ב-ז, יג) גם ה' העביר חטאתך. דבר אחר מכסה פשעיו. אמר רבי סימון ורבי יהושע בן לוי בשם רבי חלפתא, מלך בשר ודם בשעה שהוא מודה הוא נותן לו ספקו, ובשעה שאינו מודה אינו נותן לו ספקו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, (אפילו) בשעה שאינו מודה נותן לו ספקו, ומשהודה נוטל דימוס. הוי, ומודה ועוזב ירוחם:

אדם הראשון השיג את תקונו הנצחי אחרי מיתתו

השל"ה הקדוש מסכת ראש השנה פרק תורה אור (כא)

ועל פי הדברים האלה מתורצת הקושיא שהקשיתי - מאחר שעשה אדם הראשון תשובה גמורה למה לא נקרע גזר דינו שנגזר עליו שימות. כי מאחר שנתגשם בעטיו של נחש אז היה מן הנמנע מצד הטבע מכח מסך חומרו להשיג הנצחיות כמו שהיה בכחו להשיגו קודם החטא, כי החומר הוא מסך מבדיל בינו ובין ההשגה כדלעיל בשם הבחיי. על כן היה מטובו יתברך שימות האדם כדי שיהיה לו תקנה להשיג הנצחיות במותו, וכמו שהשיב השם יתברך למשה רבינו עליו השלום כי לא יראני האדם וחי, רק אחר הפרד החומר [מהנפש] כדלעיל בשם הבחיי, ואם כן לפי זה טוב היה מותו מחייו, וק"ל:

אדם הראשון חזר בתשובה 130 שנה

מסכת עירובין יח ב

היה רבי מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלושים שנה ופירש מן האשה מאה ושלושים שנה והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלושים שנה...

אדם הראשון התענה עד שנעשה גופו כמין

כברה ונתקבלה תשובתו

ראשית חכמה שער התשובה פרק ראשון

הערה השמינית הוא שראוי שיחשוב בכמה הערה שמצינו שעשו תשובה ונתקבלו, ראשונה אדם הראשון, אמרו בפרקי רבי אלעזר (פס' כ') באחד בשבת נכנס אדם במי גיחון העליון עד שהגיעו המים עד צוארו והתענה שבע שבתות ימים עד שנעשה גופו כמין כברה, אמר אדם לפני הקדוש ברוך הוא רבון כל העולמים העבר נא חטאתי מעלי וקבל את תשובתי וילמדו כל הדורות שיש תשובה ואתה מקבל תשובת שבים מה עשה הקדוש ברוך הוא פשט יד ימינו והעביר את חטאתו מעליו וקבל תשובתו, שנאמר (תהלים לז, ט) חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי וגו' נשאת עון חטאתי סלה, סלה מן העולם הזה וסלה מן העולם הבא, עד כאן לשונו.

כל מי שיודע פשעיו ועוזב ניצול מדינה של גיהנם

וכן אמרו בפרקי רבי אליעזר, שמזמור שיר ליום השבת אדם הראשון אמרו, שבערב שבת גורש מגן עדן ובא יום השבת ונעשה סניגור לאדם הראשון וכו' ואמר לקמן זה הפסוק (תהלים לז, ז) טוב להודות לה' אדם הראשון אמרו כי ילמדו כל הדורות שכל מי שיודע פשעיו ועוזב, ניצול מדינה של גיהנם, שנאמר טוב להודות, עד כאן לשונו לענינו:

כשהכיר אדם הראשון בכחה של תשובה עמד

ואמר מזמור שיר ליום השבת וכו'

עוד אמרו בבראשית רבה, ועתה פן ישלח ידו עוד אמר רבי אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקדוש ברוך הוא פתח של תשובה, שנאמר (בראשית ג, כז) ועתה פן ישלח, וכתוב (דברים י, יב) ועתה ישראל מה ה'

אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, ועוד גרסינן בבראשית רבה (נלאקט ד, יז) ויצא קין מלפני ה', להיכן יצא רב הונא בשם רב הונה בר יצחק אמר יצא שמח, כמה דאת אמר (סמות ד, יז) וגם הנה הוא יוצא לקראתך וגו', פגע בו אדם הראשון אמר לו ומה נעשה בדינך אמר לו עשיתי תשובה ופרשתי, התחיל אדם מטפח על פניו ואומר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת וגו', עד כאן לשונו לעניננו:

יסוד התשובה

מפתח

פרק ב' - בו יבואר סדר פשפוש מעשיו, שלא יניח אף חטא אחד, שלא ישוב עליו, ושאל יתיאש מן התשובה, אף אם רבו חטאיו, וכאשר יתגבר יום אחד על יצרו הקדוש ברוך הוא יעזרהו, ואיך יתנהג בהעלותו ליבו אל התשובה, ובאורים נחמדים מהרב רבי משה אלשיך על הפסוק: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", ועל הפסוק: "כי תצא למלחמה על אויבך".

פרק ב'

צריך ליתן דין על כל אחד ואחד שדש בעקביו

עתה נבאר: סדר הפשפוש הוא כך, שיפשפש שמא עבר על איזה דבר המבואר בפסוקי תורה או בגמרא ומבוארים המה, איזה מלתא דחסידתא המבואר בספרי יראה, והיה ספק בידו לעשות ולא עשה, כמו שכתב בספר "תנא דבי אליהו": חייב אדם לומר, מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי – אברהם, יצחק ויעקב, שלא קנו עולם הזה ועולם הבא וימות המשיח אלא

בשביל תורה ומעשים טובים, וכן הוא במדרש ויקרא: משל לעירני שנשא בת מלכים, אף על פי שמאכילה כל מעדני מלאכים אינו יוצא ידי חובתו, לפי שהיא בת מלכים; כך כל מה שיפעל האדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו, לפי שהיא מלמעלה, הרי מבואר שהוא חייב ועתיד ליתן את הדין על מה שלא שמר ועשה כל מה שהיה בידו יכולת לעשות, ומה שלא הטילו הפוסקים על כל איש מישראל לקיים כל דקדוקי מצוות הכתובים בספרי מוסר ויראה, לפי שאין רוב הציבור יכולים לקיימם, אבל מי שיכול לקיים ואינו מקיים - הקולר תלוי בצוארו לעשות ולקיים, ואינו רשאי לפרוק העול מעל צוארו, וזה לשון השל"ה:

יש אנשים שסוברים שאינו נקרא "בעל תשובה" אלא מי שכפר בעיקר או שהרג את הנפש או שבא על הערוה וכיוצא בו. דע, כי טעות היא בידם, ואינם יודעים שצריך ליתן דין וחשבון על כל אחד ואחד שהוא דש בעקביו.

צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם

אלה הם דברי הרמב"ם זלה"ה, וזה לשונו: ואל תאמר, שאין לחפש בדרכיו כי אם מעבירות שיש בהם מעשה, כגון: גזל או גניבה וזנות או כיוצא בו, אלא צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם. דהיינו: מן הכעס והאיבה והשנאה והקנאה ומרדיפות מאכלים וכיוצא בהם - מהכל צריך לשוב, ואלו הם קשים יותר מעבירות שיש בהם מעשה, שבזמן שהאדם רגיל באלו קשה לפרוש מהם, מאחר שנשתקע בהם ודש בהם לעשות, ועל זה נאמר: "יעזוב רשע דרכו", עד כאן.

ישוב אפילו מספק עבירה

בנוסף לכך, יש הרבה עבירות שאדם דש בהם: נקימה, נטירה, קללה בשם, הזכרת שם שמים לבטלה, חמדה ותאוות נשים, צחוק, הרחקת הכעס שהוא קל זר, גבהות הלב, חטאת נעורים, הסתכלות בנשים, דברים בטלים, שיחת חולין בשבת,

הליכה בלא תורה ובלא דרך ארץ, תפילה בלא כוונה ורבות כאלה. העיקר מהדברים המעכבים את התשובה הם: הרכילות והלשון הרע, בעל חימה, בעל מחשבה רעה והמתחבר לרשע, וישוב אפילו מספק עבירה, וקבלה היא בידינו, שעונש הספק גדול יותר מעונש הודאי, משום שעל הודאי אדם משים על ליבו ודואג ומתחרט וחוזר בתשובה, אבל על הספק אינו מתחרט כל כך, כי סבור בליבו: לא חטאתי, עד כאן.

יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה

אלה הם גם דברי "יש נוחלין" בהג"ה והוסיף לומר וזה לשונו: גם יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה, ושמא לא עשה איזה דבר קדושה כהוגן, כאשר עינינו רואות, שהרבה מצוות אינם נעשים כהוגן, כגון: הנחת תפילין, שרוב העולם נכשלים בהם, ואינם מניחים על השער אלא על המצח, וכשאינו עושה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, אפילו דקדוק אחד - לא עשה המצוה כתקון, כי חכמינו זכרונם לברכה פרשו הכל לפי קבלתם האמיתית וכפי חכמתם הקדושה והחכמה הנפלאה בחכמת אלוקים אשר בקרבם, שהיו יודעים, שבכל דקדוק ודקדוק ובכל ענין שהזהירו וצוו עליו, אפילו הוא דבר קל וקטן מאוד, כפי הנראה, אבל לפי האמת תלויים בו קיום העולמות; אם מקיימים או חס ושלוש חרבנם אם עוברים, לכן יעיין בכל המצוות, שמא לא קיים אותם כדין או שמא עשה המצוה שלא לשמה, ואפילו הוא צדיק תמים בכל מעשיו, אל יעמיד עצמו על חזקתו, שאינו יוצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו, כי אדרבה: כל הגדול מחבירו יצרו גדול יותר ומבקש להכשילו, והוא צריך שימור יותר וזרוז וזהירות, מפני שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, כמו שאמר הכתוב: "וסביביו נשערה מאוד" - כי כפי גודל קדושת נשמתו ומעלותיו העליונות, אם יחטא אפילו כחוט השערה, נחשב לו כעבותות העגלה, שכל מה שהנשמה יותר פנימית

ועליונה, חטאו עושה יותר רושם למעלה ושגגתו עולה זדון, לכן החכם, החסיד, צריך פשפש יותר במעשיו, שלא ימצא אחריו מאומה. אם פשפש ולא מצא מכל אלה - יפשפש פן ואולי התרשל באהבה ויראת ה' כל היום בכמה מילי דחסידותא וכדבעי למעבד לא עביד, כי בודאי כל מי שיכול לילך מחיל אל חיל בתורה ובחסידות, עד שמגיע למעלות המדרגות של חסידים גמורים והוא מתעצל ואינו עושה כן, אינו יוצא ידי חובה וחייב בדיני שמים, כמו שאמרו ב"תנא דבי אליהו" - חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי – אברהם, יצחק ויעקב עליהם השלום, עד כאן.

השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר

שום עוון שלא תתקן אותו

והאלשיך כתב על הפסוק: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ" זה לשונו - השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עוון שלא תתקן אותו, כי אם יד תשאיר לך בחיצונים, שלא תשוב ממנו, דע, כי עבירה גוררת עבירה, וצריך אתה לדעת, שאם מפשפש במעשיו אחר יסורים צריך שיהיה על פי מה שאמר האלשיך בפרשת שמיני בבאור הפסוק: "ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" - והוא כי חסד קל, שמביא יסורים על האדם דוגמת החטאים שעשה, דהיינו: באיזה אבר שחטא מביא יסורים על אותו אבר, וכן סך ממון שחטא הוא נלקה כפי אותו סך, שעל ידי זה יפשפש במעשיו וימצא מאשר חטא על הנפש ושב ורפא לו, עד כאן לשונו.

הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו

אל התשובה עד שלא יבואו עליו יסורים

אמנם הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה, עד שלא יבואו עליו יסורים, כמו שכתב האלשיך בספר תהילים: "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וגו'", עיין שם, וביותר אם השפעתו ברווח והוא יודע מומי נפשו ידאג, שמא

הקדוש ברוך הוא מאכילו מזכויותיו בעולם הזה כדי להאבידו, חס ושלום, מעולם הבא, ויקבל על עצמו ענויי נפש ויסורים, ואם אחר שהתחיל להשיב רואה שיסורים באים עליו בגופו או בממונו אל יקוץ בס לומר, האם זה שכר התשובה, כי טרם שובי על חטאי הייתי שלם בגופי ובממוני וכאשר נעשיתי שלם בתורתי חסרתי כל אלה. אדרבה, יתן שמחה בלבו, שזה מורה שהקדוש ברוך הוא מקבל תשובתו, כי זה דרכו יתברך, כמו שהרופא אינו נותן רפואה לחולה, עד אשר יחפוץ החולה להרפא לנקות רפאות חולת גופו ולהחלימו; כן הוא יתברך לא ימרק חלאת חולי הנפש עד יתחיל לשוב, ואחר שפשפש ומצא - יעשה עליהם תשובה, כפי אשר יבואר לפנינו, והוא מצות עשה, כמו שכתב כמה פעמים בתורה בפרשת נשא: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו על חטאתם", ובפרשת ואתחנן: "בצר לך ומצאוך ... ושבת עד ה' אלוקיך".

אל יאמר האדם חטאי הם רבים עד אין מספר איך אפשר שיהיה לי כפרה ויטיאש מן התשובה

וזה לשון ה"ברית אברהם": אל יאמר האדם חטאי הם רבים עד אין מספר, איך אפשר שיהיה לי כפרה ויטיאש מן התשובה, וכמו שאמרו ישראל: "כי פשעינו אתנו ובס אנחנו נמקים ואיך נחיה", כי מי שליבו נוקפו ואין תשובתו שלימה אומר כן, אלא יחשוב בדעתו, כי הוא יתברך רב חסד ורב סליחות, כמו שאמר הנביא: "חי אני נאום ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחייה שובו מדרכיכם הרעים ולמה תחטאו בית ישראל", וכמו שכתוב: "הלא אם תיטיב שאת", ותרגום אונקלוס פרש: אם תוטיב עובדך ישתבוק לך ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך יהא נטיר, וכבר ידעת כי אנשי נינוה ואחאב ומנשה כי הגדילו לעשות רע וקבל אותם הקדוש ברוך הוא, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה: "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" – אפילו כפרת בעיקר, ומה

שאמרו בגמרא ראש השנה ג' כתות לי"ה פושעי ישראל: בגופן יורדין לגהינם ונדונין בה י"ב חודש, גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים, אבל פושעי עובדי כוכבים בגופן והמינים והמוסרים והאפיקורסים, שכפרו בתורה ובתחיית המתים, ושפרשו מדרכי ציבור, ושנתנו חתיתם בארץ החיים, והוא פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים, ושחטאו ושהחטיאו את הרבים, כגון: ירבעם וחביריו - יורדין לגהינם ונדונין לדורי דורות. גהינם כלה והם אינם כלים, וכתבו התוספות כל זה מיירי בדלא עשו תשובה באחרונה, אבל אם עשו תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו, שנאמר: "ורשעת הרשעים לא יכשלו בה ביום שובו מרשעו", ואפילו אותן כ"ד דברים המעכבים את התשובה אינם מונעים אותם, אלא אם עשו תשובה, הרי זה משובח, ונקרא "בעל תשובה" גמור, ויש לו עולם הבא, עד כאן.

שורש גדול אל התשובה - יחשוב בלבו

דרכיו ויפשפש במעשיו כפי כוחו

כתב בעל "באר מים חיים": שורש גדול אל התשובה ביום טהרתו בהתנדב אדם רוחו ולבו להיות עבד לבוראו. בהקיצו יחשוב בליבו דרכיו ויפשפש במעשיו כפי כוחו, אף פסיעה אחת עד זמן האוכל, ואם יעבור ויכשל באיזה חטא, יקנוס עצמו לצדקה כפי כוחו והשגת ידו, ויתודה מיד על הדבר, והוידוי הזה ירחיקנו מכל עוון, כי אם יבוא לידי עבירה יתרחק ממנה, כי יאמר: איך אעשה הרעה הגדולה הזאת להתודות עליהם ואהיה כטובל ושרץ בידו. הגיע עת האוכל ופשפש ולא מצא, יהא מודה ומשבח לבורא ברוך הוא שעזרו וזיכהו להיות בתשובה כמה שעות בעולם, וכאשר עשה מהבוקר ועד חצות, כן יעשה עד אכילת הערב, וקודם האכילה יתודה, אחר כך ירגיל עצמו עד זמן השכיבה ככה יעשה עד חודש או שנה מיום

תחילת תשובתו, עד שיהא קבוע ומוחזק בעבודת הבורא לנהוג כל הימים, עד כאן.

"כי תצא למלחמה על אויבך" - הם יצרך וסיעתו

כן פרש הרב ר' משה אלשיך בפרשת שופטים: "כי תצא למלחמה על אויבך" - הם יצרך וסיעתו. "לא תירא מהם" - אל תתיאש מן התשובה כי בבואך ליטהר "ה' אלוקיך עמך", ואמר להם: "שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה וגו'" - ורצונו לומר, רק יום תתגבר על יצרך ואחר כך ה' עמך, לכן אל ירך לבבכם, וזה שאמרו: "כי ה' אלוקיכם ההולך עמכם להלחם על אויביכם להושיע אתכם".

צריך שיהא זריז וזהיר מאוד לבל יחטא עוד

כתב הרב רבינו יונה, וצריך השב ליתן אל לבו, שכאשר התחיל בתשובה הוא כאשה הסופרת שבעה נקיים, שכל דם שתראה בז' ימי ליבונה סותרת וצריכה לחזור ולמנות ז' נקיים, כן אם בעל תשובה יחזור למעשיו, הרי אבד כל מה שעשה והתענה, ולכן צריך שיהא זריז וזהיר מאוד לבל יחטא עוד, ואם יזדמן בשוגג איזה חטא יתודה עליו בבכיה ודמעה לקיים מה שכתוב: "וחטאתי נגדי תמיד" - כמו דוד המלך, עליו השלום, שעל חטא אחד היה כל ימיו בתענית, ואפילו שלא היה אלא רק חטאת נעורים, כמו שכתוב: "חטאת נעורי ופשעי אל תזכור" - מכלל שנזכרים הם מצינו בזוהר שלח, שענשו התינוק בגן עדן, עד כאן.

שערי תשובה לרבינו יונה

השער הראשון - אות ד'
באור התשובה ועקריה:

ועוד, התבונן ברצת המתאחר מן התשובה כי רבה היא, כי לולא התמהמה, כי עתה שב נאנח במרירות לב, ברגזה ובדאגה, ודלפה עינו מתוגה, כי יפגשו יצרו שנית ויזדמן החטא לידו, יכבוש את יצרו, ויזכור אשר עבר עליו כוס המרירות ולא יוסיף לשותותו עוד, כמו שנאמר (תהלים ד, ה) רגזו ואל - תחטאו. באורו, רגזו והצטערו על אשר חטאתם ואל תחטאו עוד, כי הזכיר חטאם למעלה באמרו (שם שם, ד) תבקשו כזב סלה. ויעיד על זה הפרוש אמרו, רגזו, מלשון (בראשית מה, כד) אל - תרגזו בדרך, (חבקוק ג, טז) ותחתי ארגז, וענינם הצער על הדבר שעבר ועל ההנה, ולא אמר יראו או גורו. וכאשר יאחר לשוב, בבא החטא לידו, יפול במוקשו כנפול בתחלה, ויגדל עונו האחרון מאד, ותעלה רעתו לפני השם, כי מראשית לא חשב כי פתאום יבוא היצר השודד עליו. אך אחרי אשר ראה דלות - כחו ואשר גברה יד יצרו עליו וכי עצום הוא ממנו, היה עליו לראות כי פרוע הוא, ולשית עצות בנפשו להוסיף בה יראת - השם ולהפיל פחדו עליה, ולהצילה ממארב יצרו, ולהשתמר מעונו. ואמר שלמה עליו השלום (משלי כו, יא) ככלב שב על - קאו כסיל שונה באולתו. באורו, כי הכלב אוכל דברים נמאסים, וכאשר יקיאם נמאסים יותר והוא שב עליהם לאכלם, כן ענין הכסיל, כי יעשה מעשה מגנה, וכאשר ישנה בו, מגנה יותר, כאשר בארנו:

פרשת לך לך

פרק ז'

כחה של התשובה

זהר הקדוש פרשת וישב קפ"ה עמוד ב'

...דכל מאן דעביד תשובה שכל מי שעושה תשובה, קודשא בריך הוא קיים ליה בעלמא דין ובעלמא דאתי הקדוש ברוך הוא מקיים אותו בעולם הזה ובעולם הבא.

זהר הקדוש פרשת משפטים דף קו א

...דהא אי תב ואתקין ההוא אתר דפגים, בחייו, אתקבל קמי מלכא קדישא, ונטיל ליה ואתקין ליה על תקונוי לבתר, ודא אקרי בעל תשובה, דהא ירית מותביה דההוא אתר דההוא נהר דנגיד ונפיק, ואתקין גרמיה ממה דהוה בקדמיתא, (ס"א) ההוא אתר דפגים ואתקין ליה על תקונוי בחייו, אתקבל קמי מלכא קדישא, ונטיל ליה לבתר, ודא אקרי בעל תשובה, דהא אתקין גרמיה ממה דהוה בקדמיתא, כיון דאתתקן ותב בתיובתא, הא סליק על תקוניה, דלית מלה בעלמא ולית מפתחא בעלמא דלא תבר ההוא דתב בתיובתא.

תרגום:

...שהרי אם שב ותקן אותו מקום שפגם בחייו, מתקבל לפני המלך הקדוש, ולוקח אותו ומתקן אותו על תיקונוי אחר כך, וזה נקרא בעל תשובה, שהרי יורש מושבו של אותו מקום של אותו נהר שנמשך ויוצא, ומתקן עצמו ממה שהיה בראשונה (ס"א) אותו מקום שפגם ומתקן אותו על תיקונוי בחייו, מתקבל לפני המלך הקדוש, ולוקח לו אחר כך, וזה נקרא בעל תשובה, שהרי תקן עצמו ממה שהיה בראשונה. כיון שנתקן ושב בתשובה, הרי עלה על תיקונו, שאין דבר בעולם ואין פתח בעולם שלא שובר אותו ששב בתשובה.

תשובה עשתה את הכל ותפלה עשתה מחצה

מדרש רבה ויקרא פרשה י פסוק ה

ר' יהודה ור' יהושע בן לוי ר' יהודה אומר תשובה עושה מחצה ותפלה עושה הכל ר' יהושע בן לוי אמר תשובה עשתה את הכל ותפלה עשתה מחצה על דעתיה דר' יהודה ב"ר תשובה עושה מחצה ממי את למד מקין שנגזרה עליו גזירה כיון שעשה תשובה נמנע ממנו חצי גזירה ומנין שעשה תשובה שנאמר (נלאשית ז) ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא ומנין שנמנע ממנו חצי הגזירה הדא הוא דכתיב (סס) ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן נע ונד אין כתיב אלא בארץ נוד קדמת עדן דבר אחר ויצא קין מהיכן יצא ר' יודן בשם ר' אייבו אמר הפשיל בגדיו לאחוריו ויצא כגונב דעת העליונה רבי ברכיה בשם רבי אלעאי בר שמעיא אמר יצא כמערים וכמרמה בבוראו ר' הונא בשם רבי חנינא בר יצחק אמר יצא שמח כמה דתימר (שמות ז) וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח כיון שיצא פגע בו אדם הראשון אמר לו מה נעשה בדינך אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי כיון ששמע אדם הראשון כך התחיל טופח על פניו אמר לו כל כך היא כחה של תשובה ולא הייתי יודע באותה שעה אמר אדם הראשון (תהלים נב) מזמור שיר ליום השבת אמר ר' לוי המזמור הזה אדם הראשון אמרו על דעתיה דרבי יהודה ברבי דאמר תפלה עשתה את הכל ממי את למד מחזקיה חזקיה עיקר מלכותו לא היתה אלא ארבע עשרה שנה הדא הוא דכתיב (ישעי נ) ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו וכיון שהתפלל הוסיפו לו חמש עשרה שנה שנאמר (סס לח) הנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה על דעתיה דר' יהושע בן לוי דאמר תשובה עשתה את הכל ממי את למד מאנשי ענתות שנאמר (ירמיה יא) כה אמר ה' וגו' הבחורים ימותו בחרב וכיון שעשו תשובה זכו להתיחס שנאמר (נחמיה ז) אנשי ענתות מאה ועשרים ושמנה ואם אין לך ללמוד מאנשי ענתות למד מיכניהו (ירמיה כג) העצב נבזה נפוץ וגו' רבי אבא בר כהנא אמר כעצם הזה של מוח שמשמנפצו אין בו מאומה ר' חלבו אמר כחותל של תמרה שכשאתה מנערו אין בו מאומה (סס) אם כלי אין חפץ בו רבי חמא בר חנינא אמר ככדין של מי רגלים רבי שמואל בר נחמן אמר ככדין של מקיזי דם אמר רבי זירא מלתא הכא שמעית מן רבי שמואל בר רבי יצחק דהוה דריש הכא ולית אנא

ידע מהו א"ל רבי אחא אריכא דילמא דא היא (ס) כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו א"ל הין בימיו אינו מצלח בימי בנו מצליח רבי אחא ור' אבין בר בנימין בשם ר' אבא גדול הוא כחה של תשובה שמבטלת גזירה ומבטל שבועה שבועה שנאמר (ס) חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים וגו' ומבטלת גזירה כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי וכת' (דברי הימים א ג) ובני יכניה אסיר בנו שאלתיאל בנו אסיר בנו שהיה בבית האסורים שאלתיאל בנו שממנו הושתלה מלכות בית דוד א"ר תנחום בר' ירמיה אסיר זה הקדוש ברוך הוא שאסר את עצמו בשבועה שאלתיאל ששאל אל לבית דינו של מעלה על נדרו על דעתיה דר' יהושע בן לוי דאמר תפלה עשתה מחצה ממי אתה למד מאהרן שבתחלה נגזרה גזירה עליו שנאמר (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אין השמדה אלא כילוי בנים כמד"א (עמוס ג) ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת כיון שהתפלל משה עליו נמנעה ממנו חצי הגזירה מתו שנים ונשתיירו שנים הדא הוא דכתיב (ויקרא ח) קח את אהרן ואת בניו אתו:

גדול כחה של תשובה שמבטלת הגזירה ומבטלת השבועה

מדרש רבה שיר השירים פרשה ח פסקה ה

(ג) דבר אחר שימני כחותם ר' ברכיה אמר זה קריאת שמע שנאמר (דברים ו) והיו הדברים האלה וגו' על לבבך כחותם על זרועך אלו התפילין המד"א (ס) וקשרתם לאות על ירך א"ר מאיר שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כיהיכין דא"ר מאיר נשבע הקדוש ברוך הוא שבועה שהוא נותק מלכות בית דוד מידו הדא הוא דכתיב (יחזקאל כ"ג) חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני כי משם אתקנך א"ר חנינא בר יצחק משם אני נותק מלכות בית דוד דבר אחר אנתקך אין כתיב כאן אלא אתקנך אתקנך בתשובה ממקום שנתיקתך שם תהיה תקנתך א"ר זעירא אנא שמעית קליה דרבי יצחק יתיב דריש הדא מילה ולית אנא ידעה מה היא אמר ליה רבי אחא אריכא תימר הדא הוא דכתיב (ס) כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו אינו מצליח אבל בימי בנו מצליח דכתיב (חגי ג) ביום ההוא נאם ה' צבאות אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתיך כחותם וגו' ר'

אחא בר רבי אבון בר בנימין בשם ר' אחא בריה דרב פפי אמרין גדול כחה של תשובה שמבטלת הגזירה ומבטלת את השבועה מבטלת הגזרה מניין שנאמר כתבו את האיש הזה ערירי וכתוב ביום ההוא נאם ה' צבקות אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי וגו' מבטלת את השבועה מניין שנאמר חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני וכתוב (דברי הימים א' ג') ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו וגו' רבי תנחום בר' ירמיה אמר אסיר שהיה חבוש בבית האסורין שאלתיאל שממנו הושתלה מלכות בית דוד דבר אחר אסיר שאסר הקדוש ברוך הוא בשבועה את עצמו שאלתיאל ששאל לבית דין של מעלה והתירו לו בדרו:

התשובה קושרת כתרים לבני אדם, מרפאה חולים, מצלת מכל צער וממלטת מדינה של גיהנם

תנא דבי אליהו רבה

בבית המדרש מהו אומר (איכא ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך חלקי ה' אמרה נפשי וגו'. וכן כשבאו פושעי ישראל לעקור מלכות בית דוד מן ישראל והשיבו אותו תשובה ומתוך התשובה שהשיבו אותו באתה השכינה למעלה מדוד משיבה ואמרה לו דוד בני עליך נאמר (תהלים קי) נשבע ה' ולא ינחם וגו' בא וראה כמה גדול כחה של תשובה שהיא ממלכת את בנ"א בעולם וקושרת לבני אדם קשרים (נ"א כתרים) בראשיהם ומרפא את החולי מאליו ומצלת אותו מכל יגון ואנחה וצער וממלט אותו מדינה של גיהנם ובזמן שישראל עושין רצונו של אביהם שבשמים וחוזרין בתשובה שלמה לפניו מה נאמר בהן שובו בנים שובבים וגו' (יחזקאל ג) אשרי אדם שהוא ירא שמים מתוך שפל רוח ומתוך ענוה מתוך התשובה ומתוך הדין:

אפילו יש בכם עבירות עד כסא הכבוד מועילה התשובה

ויש לשני הפירושים האלו גילוי במדרש אמר דרש רבינו גדול כחה של תשובה שכיון שאדם מחשב בלבו לעשות תשובה מיד עולה ועומדת לפני כסא הכבוד (פסע י, ז) שובה ישראל עד ה' אלהיך, אמר הקדוש ברוך הוא אפילו יש בכם עבירות עד ה' עד כסא הכבוד, שובה ישראל, עד כאן לשונו.

התשובה כמו חץ הנקלע למרחק רב

פסיקתא דרב כהנא פסקא כז אות יב

(יב) ר' יודה נשייה בשם ר' יודה בר' סימון במנהגו שבעולם אדם יורה חץ כמה תהליך בית כור אי בית כורים גדול כזה של תשובה שמגיע עד כסא הכבוד

בתשובה נדרשת רק פתח כחודו של מחט

א"ר יוסה כתיב פתחי לי (שיר השירים ה ז) אמר הקדוש ברוך הוא פתחי לי פתח כחרירה של מחט ואני פותח לכם פתח שיהיו אהליות וכצוצריות נכנסים בו

תשובה כהרף עין

ר' תנחומה בשם ר' חנינה ר' אייבו בשם ריש לקיש עשה תשובה כהרף עין ודעו כי אני ה' (תהלים מז יא)

תשובה של יום אחד מביאה את הגאולה

א"ר לוי אילו היו ישראל עושין תשובה יום אחד היו נגאלין מה טעמ' היום אם בקולו תשמעו (סס לא ז)

תשובה מועילה גם לכופר בעיקר

א"ר יודה בר' סימון שובה ישראל עד ה' אלקיך (הושע יד ז) אפילו כפרתה בעיקר

מידת הקדוש ברוך הוא עולה על מידת בשר ודם

א"ר אלעזר בנוהג שבעולם אדם עומד מבזה את חבירו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות לו והוא או' לו את מבזה אותי ברבים ומתרצה אותי ביני ובינך לך והבא אותן האנשים שבזית אותי לפניכם ואני מתרצה לך אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק והק' או' לו לעשות תשובה ביני ובינך ואני מקבלך:

גדול כחה של תשובה על כן שובה ישראל עד ה' אלוהיך

ילקוט שמעוני הושע פרק י"ד ומז תקל"ב

ר' יודן נשיאה בשם ר' יודא ברבי סימון מנהגו של עולם אדם יורה חץ כמה מהלך בית כור או כורים כמה גדול כחה של תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. רבי יודא בר ר' סימון שובה ישראל עד ה' אלהיך אפילו כפרת בעיקר. אמר ר' אלעזר בנוהג שבעולם אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן מבקש לרצות לו, הוא אומר אתה מבזה לי ברבים ומתרצה לי ביני וביניך לך והבא אותם אנשים שבזיתני בפניהם ואני מתרצה לך, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק והקדוש ברוך הוא אומר לו עשה תשובה ביני לביניך ואני מקבלך, שובה ישראל עד ה' אלהיך. בשם ר' מאיר תני עד ה' עד שהוא במדת רחמים, ואם לאו אלהיך, עד לא יתעביר סניגוריא קטיגורא. רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר עד ה' אליהך, אומרים ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אם אנו עושים תשובה מי מעיד עלינו, אמר להם הקדוש ברוך הוא לרעה נעשיתי לכם עד שנאמר וקרבותי אליכם למשפט והייתי עד ממחר במכשפים ובמנאפים, ולטובה איני נעשה לכם עד, הוי שובה ישראל עד ה' אלהיך:

כחה של התשובה עד סוף כל הדורות

כתבי הרמ"ע מפאנו מאמר מאה קשיטה סימן עו

צא ולמד כחה של תשובה עד סוף כל הדורות. ודע כי בבראשית רבה על פסוק ויצא קין מוכח כי אדם למד תקון התשובה מקין ואין סתירה מזה למה שבא בברייתא דר' אליעזר פ"ב בא' בשבת נכנס אדם בגיחון כי אדם קדם לסגף עצמו בתשובה ומקין למד אחר כך שכניעת הלב תועיל אף בלא סגוף אלא שכניעתו של קין היתה לפניו כגונב דעת העליונה. ובמקום אחר אמרו שראובן פתח בתשובה תחלה והכוונה שהקודמים אליו שבו מעון שיש בו לאו וראובן שב מבטול עשה של כבוד אב בבלבול (יעיני) [יצועיו]. ועם זה יתורץ גם כן מי גרם לראובן שיוודה יהודה שאם ידומה שיהודה חטא היה באסור לאו ותשובת ראובן אינה מזה המין אבל כבר בארנו במקום אחר כי אין אשם ליהודה במעשהו אדרבה רוח הקדש מכרזת ממני ומאתי יצאו הדברים ומכל מקום פרסם

יהודה מה שלא נודע אלא על פיו ועשה עצמו כאשם להציל תמר ועובדיה. ועם זה גרם לראובן שיודה אף לפי האמת הואיל ולא חטא יהודה נמצא ראובן ראשון לפתוח בתשובה ודי בזה:

אין מי שיוכל להשיג עד היכן כחה של תשובה מגעת אף לפושעים

השל"ה הקדוש מסכת יומא הלכות תשובה (פ)

ואל יחשוב השב בנפשו למה זה הבל איגע ולריק כוחי אכלה, כי איך תועיל תשובתי נגד עוונותי, וכל מה שאוכל לעשות עוד איך יעמוד כנגד כובד העוונות שעשיתי. מי שלבו נוקפו ואין תשובתו שלימה אומר כן, אבל השבים בלב שלם ותוהים על הרעות הראשונים, כבר הבטיחנו השם יתברך על ידי יחזקאל הנביא כי פשעיהם לא יזכרו, שנאמר (יה, כא כג), ורשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה ולשמור את כל חקותי ועשה משפט וצדקה, כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה. ועוד כתוב פסוק מלא (סס לג, יא) על הנבהלים על עונותיהם לחזק ידיהם לשוב, ואתה בן אדם אמור אל בית ישראל כי אמרתם לאמור כי פשעינו וחטאותינו אתנו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה, אמור אליהם חי אני נאם ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה, שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל וכו'. עד ואין מי שיוכל להשיג עד היכן כחה של תשובה מגעת. על כן כל ירא וחרד יתן אל לבו לב חדש וטהור ונקי לעבוד את בוראו, וינהג הסדר שאמרנו, ועוד יוסיף מלבו כזה וכזה, ויהיה ערום ביראה לבקש איך יוכל לעבוד את בוראו לשוב אליו בתשובה שלימה, ויחזור בכל כחו לעשות דרכי שמים בינו לבין קונו ולא לעיני רואים להתפאר:

טוב להודות לה' – שניצול מדינה של גיהנם

פרי צדיק פרשת ויגש אות ה

[ח] במזמור של שבת כתיב טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון. טוב להודות, היינו בחינת תשובה וכמו שאמרו (פרכי דרבי אליעזר פרק י"ט) שכל מי שמודה על פשעיו ניצול מדינה של גיהנם וכמו שנאמר מודה ועוזב ירוחם וכן איתא (בראשית כ"ב ס"פ כג) כך היא כחה של תשובה....

פרק ח'

כחה של תשובה - המשך

זהר הקדוש פרשת משפטים קו א

תנינן, לית מלה בעלמא דקיימא קמי תשובה, ולכלא קודשא בריך הוא מקבל ודאי, ואי תב בתיובתא הא אזדמן לקבליה ארח חיים, ואף על גב דפגים מה דפגים, כלא אתתקן וכלא אתהדר על תקוניה, דהא אפילו במה דאית ביה אומאה (קמי קודשא בריך הוא, קרי ביה (ישעיה יד כז) כי ה' צבאות יעץ ומי יפר, דא איהו רזא סתימא, ותו כד קודשא בריך הוא אומי אומאה, לא אומי אלא אם לא יעביד תיובתא, דהא לית פתגמא דקיימא קמי תיובתא, ועל כלא מכפר קודשא בריך הוא, כד עבדין תיובתא שלימתא), קודשא בריך הוא מקבל, דכתיב (יחמיה כג כד) חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו וגו', וכתיב (סס ב) כתבו את האיש הזה עירי וגו', ובתר דתב בתיובתא, כתיב (דברי הימים א ג יז) ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו, מכאן דתשובה מתברר כמה גזרין ודינין, וכמה שלשלאין דפרזלא, ולית מאן דקיימא קמי דתיובתא.

ועל דא כתיב (ישעיה סו כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי, אשר פשעו בי לא כתיב, אלא הפושעים בי, דלא בעאן לאתבא ולא תנחמא על מה דעבדו, אבל כיון דאתנחמו, הא מקבל לון קודשא בריך הוא,

תרגום :

שנינו, אין דבר בעולם שעומד לפני תשובה, ולכל הקדוש ברוך הוא (הוא) מקבל ודאי. ואם שב בתשובה הרי נזדמן כנגדו דרך חיים, ואף על פי שפגם מה שפגם הכל נתקן והכל חוזר על תיקונו, שהרי אפילו במה שיש בו שבועה, לפני הקדוש ברוך הוא, קורא בו כי ה' צבקות יעץ ומי יפר זה הוא סוד סתום. ועוד כאשר הקדוש ברוך הוא נשבע שבועה, לא נשבע אלא אם לא יעשה תשובה, שהרי אין

דבר שעומד לפני תשובה, ועל הכל מכפר הקדוש ברוך הוא, כאשר עושים תשובה שלימה) הקדוש ברוך הוא מקבל שכתוב חי אני נאום ה' כי אם יהיה כניחו וגומר, וכתוב כתבו את האיש הזה עירי וגומר, ואחר ששב בתשובה כתוב ובני יכניה אסר שאלתיאל בנו. מכאן שהתשובה שוברת כמה גזרות ודינים וכמה שלשלאות ברזל ואין מי שעומד לפני התשובה.

ועל כן כתוב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי. אשר פשעו בי לא כתוב, אלא הפושעים בי, שלא רוצים לשוב ולהתנחם על מה שעשו. אבל כיון שהתנחמו, הרי מקבל אותן הקדוש ברוך הוא.

מאמר של בעל מנורת המאור על כחה של תשובה

מנורת המאור פרק חמישי אות רפד:

כמה גדולה כחה של תשובה, שהקדוש ברוך הוא ברב רחמיו פתח לאדם פתח של תשובה כדגרסינן בבראשית רבא (פא, ו): 'ועתה פן ישלח ידו' (נלאקט ג, כז), אמר רבי אבא בר כהנא: מלמד שפתח לו הקדוש ברוך הוא פתח של תשובה, שנאמר: 'ועתה', ואין 'ועתה' אלא לשון תשובה שנאמר: 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך' (דברים י, יב):

ועוד גרסינן התם: 'ויצא קין מלפני ה' (נלאקט ה, טז), מהיכן יצא? רב הונא בשם רב נחמן בר יצחק אמר יצא שמח, כמה דאת אמר: 'וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו' (שמות ה, יז). פגע בו אדם הראשון, אמר לו: מה נעאה בדינך? אמר לו: עשיתי תשובה ופשרתי. והתחיל אדם הראשון מטפח על פניו ואמר:

כך הוא גדול כח התשובה ואני לא הייתי יודע. מיד עמד ואמר: 'מזמור שיר ליום השבת טוב' וגו' (תהלים, כז): וגרסינן בפסיקתא (כא, קס), (ב): 'טוב להודות לה' (סס), אמר רבי לוי: המזמור הזה אדם הראשון אמרו. מלמד שהקדוש ברוך הוא מקבל את השבים ואומר: 'שובו אלי'. תשובתו של אחאב קבלתי, שנגזרה עליו גזרה קשה, ותשובתכם איני מקבל? הדא הוא דכתיב: 'ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר רד לקראת אחאב מלך ישראל אשר בשמרון הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו. ודברת אליו לאמר כה אמר ה' הרצחת וגם ירשת ודברת אליו לאמר כה אמר ה' במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים

את דמך גם אתה. ויהי כשמע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט' (מלכים א' כ"א, י"ז, כ"ז). וכמה התענה? שלש שעות. אם היה רגיל לאכל בשלש שעות אכל בשש, ואם בשש אכל בתשע. 'ויהלך אט', מה 'אט'? רבי יהושע בן לוי אומר: שהיה מהלך יחף. מה כתיב תמן: 'ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי' [לאמר] הראית כי נכנע אחאב מפני' וגו' (ס"ט, כ"ח, כ"ט). אמר הקדוש ברוך הוא: חמית אחאב דעביד תשובה, יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו' וגו' (ס"ט).

תשובת אנשי ענתות קבלתי, שנגזרה גזרה קשה עליהם, ותשובתכם איני מקבל? דכתיב: 'לכן כה אמר ה' [צבאות] הנני עליהם וגו' ושארית לא תהיה להם' (ירמיה י"א, כ"ג, כ"ד) וכיון שעשו תשובה זכו אנשי ענתות להתיחס מאה עשרים ושמונה כדמפרש בעזרא (ג', כ"ג).

תשובה של אנשי נינוה קבלתי, שנגזרה עליהם גזירה קשה, ותשובתכם איני מקבל דכתיב: 'ויחל יונה לבוא בעיר וגו' ויאמינו אנשי נינוה וגו' ויגע הדבר וגו' ויזעק וגו' מי יודע ישוב' (יונה ג', ד' ט') וכתיב: 'וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה' (ס"ט, כ"ח, כ"ט): כתיב: 'קרעו לבבכם ואל בגדיכם' וגו' (יואל ג', יג'), אמר רבי יהושע בן לוי: אם קרעתם לבבכם בתשובה אין אתם קורעים בגדיכם על בניכם ובנותיכם. למה? 'כי חנון ורחום הוא' וגו' (ס"ט).

תשובתו של יכניה קבלתי, שנגזרה עליו גזירה קשה, ותשובתכם איני מקבל? דכתיב: 'העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו' וגו' (ירמיה כ"ג, כ"ח). רבי אחא בר אבין בר בנימין בשם רבי אבא בריה דרב פפי: גדולה כחה של תשובה, שבטלה את השבועה ובטלה את הגזרה. בטלה את השבועה מניין? דכתיב: 'חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים חותם' וגו' (ס"ט, כ"ד) וכתיב: 'ביום ההוא נאם ה' אקחך זרבל בן שאלתיאל עבדי' וגו' (חגי ג', כ"ג). ובטלה את הגזרה מניין? דכתיב: 'כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו לבלתי היות לו בן ישב על כסא' (ירמיה כ"ג, ט') וכתיב: 'ובני יכניה אסיר' וגו' (דברי הימים א' ג', י"ז).

'לעולם ה' דברך נצב' וגו' (תהלים קיט, פט), גם זה הפסוק נאמר על אדם הראשון, כשחטא אדם הראשון, אלולי שהקדוש ברוך הוא יושב על כסא רחמים לא הי מתקים אפילו שעה אחת. והקדוש ברוך הוא הבטיח את זרעו אחריו שיתנהג עמהם במדת רחמים, שנאמר: 'לדר ודר אמונתך' וגו' (סס סס, ט): וגרסינן בפרקי רבי אליעזר בפרק מ"ג; תדע לך כח התשובה, בוא וראה מאחאב מלך ישראל, שגזל וחמד ורצח, שנאמר: 'הרצחת וגם ירשת' (מלכים א כא, יט). שלח וקרא ליהושפט מלך יהודה והיה מלקהו מלקות ארבעים, שלש פעמים בכל יום, ובצום ובתפלה היה משכים ומעריב לפני הקדוש ברוך הוא ולא חזר למעשיו הרעים יותר ונתרצית תשובתו, שנאמר: 'הראית כי נכנע אחאב' וגו' (סס סס, ט):

רבי אבהו אומר: תדע לך כח התשובה, מדוד מלך ישראל, שנשבע הקדוש ברוך הוא לאבות הראשונים להרבות את זרעם ככוכבי השמים אשר לא יספר מרב, ובא דוד למנות מספרם, אמר ליה הקדוש ברוך הוא: דוד, אני נשבעתי לאבותם להרבות את זרעם ואתה באת לבטל את דברי בשבילך נתנה הצאן למאכל, ובשלש שעות נפלו מישראל שבעים אלף איש, שנאמר: 'ויפל מישראל שבעים אלף איש' (דברי הימים א כא, יד). רבי שמעון אומר: לא נפל מישראל אלא אבישי בן צרויה, שהיה שקול במעשיו הטובים כשבעים אלף איש; 'אנשים' לא נאמר כאן, אלא: איש. ושמע דוד וקרע את בגדיו ולבש שק ואפר ונפל על פניו ארצה לפני ארון ברית ה' והיה מבקש תשובתו מלפני הקדוש ברוך הוא ואמר: רבוננו של עולם, אני הוא שחטאתי, העבר נא חטאתי. ונתרתית תשובתו ואמר למלאך [המשחית: הרף ידיך, שנאמר: 'ויאמר למלאך] המשחית בעם רב לך' (סס סס, טו) ומהו 'רב לך'? אמר לו: אדם רב נפל מישראל. ומה עשה המלאך? לקח חרבו וקנחה בטליתו של דוד. וראה דוד חרבו של מלאך והיה מרתת בכל איבריו עד יום מותו, שנאמר: 'ולא יכל דויד ללכת לפניו לדרש אלהים כי נבעת מפני חרב מלאך ה' (סס סס, ט):

רבי יהושע אומר: תדע לך כח התשובה בוא וראה ממנשה מלך יהודה, שעשה כל התועבות הרעות שבעולם ויזבח לאלהים אחרים, שנאמר: 'והוא העביר את בניו באש בגי בן הנם [וגו'] הרבה לעשות הרע בעיני ה' (דברי הימים ב לג, ו) והיה מזבח לכל צבא השמים ובאו עליו

גדודי מלך אשור ואחזו אותו במניקת ראשו והורידוהו בבלה ונתנו אותו במחבת אש וקרא שם לכל האלהים שזבח להם ואין עונה להצילו, אמר: אקרא לאלהי אבותי בכל לבי, אולי יעשה לי ככל נפלאותיו אשר עשה לאבי. וקרא לאלהי אבותיו בכל לבו ונעתר לו ונשמעה תפלתו, שנאמר: 'ויתפלל אל ה' וישמע תחנונו וישיבהו ירושלם וידע מנשה כי ה' הוא האלהים' (סס טז, יג) באותה שעה אמר מנשה:

אית דין ואית דין:

בן עזאי אומר: תדע לך כח התשובה, בוא וראה מרבי שמעון בן לקיש, שהיה הוא ושני רעיו גוזלים לכל אשר יעבר עליהם בדרך. מה עשה? הניח לשני רעיו שוודדין בהרים ושב לאלהיו בכל לבו ובצום ובתפלה והיה משכים ומעריב לפני הקדוש ברוך הוא והיה עוסק בתורה ובמצוות ולא שב למעשיו הרעים עוד. ונתרצת תשובתו. וביום שמת מתו שני רעיו השוודדים בהרים ונתנו את רבי שמעון באוצר חיים ולשני רעיו לשאול תחתיה. ואמרו שני רעיו לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, יש משוא פנים לפניך? אמר להם: זה עשה תשובה בחייו ואתם לא עשיתם תשובה. אמרו לו: הנח לנו ונעשה תשובה גדולה אמר להם: אין תשובה אלא עד יום המיתה. משל למה הדבר דומה? לאדם שהוא רוצה לילך לקראת המדבר, אם אינו לוקח מן הישוב לחם ומים, במדבר אינו מוצא מה שיאכל וישתה; כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו, לאחר מותו אין תשובה לו, אלא, 'לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו', שנאמר: 'אני ה' חקר לב בחן כליות ולתת' וגו' (יחמס יז, ט).

רבי נחוניא בן הקנה אומר: תדע לך כח התשובה, בוא וראה מפרעה מלך מצרים, שמרד ברבון העולמים ואמר: 'מי ה' אשר אשמע בקלו' (שמות ה, ז) ובאותו לשון עשה תשובה, שנאמר: 'מי כמכה באלם ה' (סס טו, יא). והצילו הקדוש ברוך הוא מבין המתים, שנאמר: 'כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך' וגו' (סס ט, טו) והעמידו מבין המתים לספר גבורתו, שנאמר: 'ואולם בעבור זאת העמדתיך וגו'. ולמען ספר שמ' וגו' (סס טז, טז). והלך ומלך בנינוה והיו אנשי נינוה כותבים מכתבי עמל וגוזלין איש את רעהו ובאין זה עם זה במשכב זכור. וכששלח הקדוש ברוך הוא ליונה להנבא עליהם, שמע פרעה ועמד מכסאו ויקרע את

בגדיו וילבש שק ואפר והכריז בכל עמו: כל מי שיעשה כדברים האלה ישרף באש, ושיצומו כל העם שלשה ימים. מה עשה? העמיד אנשים מצד אחד ונשים מצד אחד וכל בהמה טהורה בצד אחד ובהמה טמאה בצד אחר, והילדים מצד אחד רואין את שדי אמותן ורוצים לינק ולא הניחום ובוכים, והאמהות רואות לבניהן ורוצות להניקן ואינן יכולות ובוכות. והיו בה קכ"ג אלף, יותר משתים עשרה רבוא, שנאמר: 'ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה' וגו' (יונה ד, יא) ונאמר: 'וינחם ה' על הרעה' וגו' (ס"ג, י). ארבעים שנה האריך הקדוש ברוך הוא אפו עמהם כנגד ארבעים יום שאמר ליונה. ולאחר ארבעים שנה חזרו לקלקולם ולמעשיהם הרעים יותר מבראשונה ונבלעו כמתים בשאול תחתית, שנאמר: 'מעיר מתים ינאקו' (איוב כד, יב) 'בין שורתם יצהירו' (ס"ס, יא) 'ורוח עברה ותטהרם' (ס"ז, כא): לפיכך שלח הקדוש ברוך הוא ביד עבדיו הנביאים להנבא על ישראל ואמר להם: 'שובה ישראל עד ה' אלהיך' (יוסף יד, ז).

מאמר של בעל ספר התודעה על כחה של תשובה

ספר התודעה פוק שלישי כחה של תשובה:

התשובה מקרבת את הרחוקים: אמש, לפני התשובה, היה זה החוטא שנאוי לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה; והיום, אחרי ששב, הוא אהוב ונחמד וקרוב וידיד:

כמה מעולה מעלת התשובה! אמש היה זה החוטא, מובדל מה' אלקי ישראל, כמו שנאמר (ישעיה נט): עונתיכם היו מבדלים בינכם לבין אלקיכם; צועק ואינו נענה, כמו שנאמר (ישעיה א): גם כי תרבו תפלה אינני שמע; עושה מצוות וטורפין אותן בפניו, כמו שנאמר (ס"ז): מי בקש זאת מידכם רמס חצרי; -:

והיום - הוא מודבק בשכינה שנאמר (דניאל ז): ואתם הדבקים בה' אלקיכם. צועק - ונענה מיד שנאמר (ישעיה ס"ה): והיה טרם יקראו ואני אענה; עושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ובשמחה שנאמר (קט"ו): כי כבר רצה האלקים את מעשיך:

כל הנביאים כולם צוו על התשובה, ואין ישראל נגאלים אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן

נגאלין שנאמר (דברים ל) והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלקיך וגו' ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה. (מתוך דברי הרמב"ם פרק ז' מהלכות תשובה):

אמרו חכמים במעלת התשובה:

מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין. (נרות לד): גדולה תשובה, שזדונות נעשין לו כזכויות. (יומא פ): גדולה תשובה, שמקרעת גזר דינו של אדם. (ראש השנה יז): שערי תפילה פעמים פתוחים פעמים נעולים, אבל שערי תשובה לעולם פתוחים. (דברים כג ז):

שאלו לחכמה: חוטא מהו עונשו? אמרה להם: חטאים תרדף רעה! (משלי יג), שאלו להקדוש ברוך הוא, אמר להם: יעשה תשובה (יחזקאל מכות פרק ז' הלכה ו):

מי שהוא עושה תשובה, מעלין עליו כאילו עלה לירושלים, ובנה את בית המקדש, ובנה את המזבח, ומקריב עליו כל הקרבנות שבתורה. (ויקרא כג ז):

גדול כחה של תשובה שכיון שאדם מהרהר בלבו לעשות תשובה, מיד הוא עולה. לא עד עשרה מילין, ולא עד עשרים, ולא עד מאה, אלא עד מהלך חמש מאות שנים. ולא עד רקיע ראשון ושני, אלא שהיא עומדת לפני כסא הכבוד. (פסיקתא רבתי מ"ד):

בא וראה כמה גדול כחה של תשובה, שהיא ממלכת את בני אדם בעולם, וקושרת לבני אדם כתרים בראשיהם, ומרפאת את החולי מאליו, ומצלת אותו מכל יגון ואנחה וצער. (תנא דבי אליהו כג י"ח):

אדם הראשון למד מידת התשובה:

רבי אליעזר אומר: באחד בשבת נכנס אדם הראשון במי גיחון העליון עד שהגיעו המים עד צוארו, והתענה שבע שבתות ימים, עד שנעשה גופו כמין כברה. אמר אדם: רבנו של עולם! העבר חטאתי (סל עז הדעת טוב ורע) מעלי, וקבל את תשובתי וילמדו כל הדורות שיש תשובה. (פרקי דרבי אליעזר כ):

אחאב עשה תשובה: תדע לך כח התשובה, בא וראה מאחאב מלך ישראל, שעשה עברות הרבה, גזל וחמד ורצח שנאמר (מלכים א' כא):

הרצחת וגם ירשת, ואחר כך עשה תשובה, ושלח וקרא ליהושפט מלך יהודה, והיה (יהושפט) מלקה אותו מלקות ארבעים בכל יום, והיה צם ומתפלל, והיה משכים ומעריב לפני הקדוש ברוך הוא, ועוסק בתורה כל ימיו, ולא שב אל מעשיו הרעים, ונרצת תשובתו שנאמר (ס): הראית כי נכנע אחאב מלפני, יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה בימיו. (פסוקי דנבי אליעזר מג):

יסוד התשובה

מפתח

פרק ג' - בו יתבאר סדר פשפוש מעשיו, כגון: תענית עשרת ימי תשובה וערב ראש חודש וד' צומות ושאר תעניות. תעניות הללו נקראות בפי חכמינו - רופאי הנפש - "תענית שקודם התשובה", כדי שביום התענית יפשפש במעשיו ויתן אל ליבו לשוב מעבירותיו שבידו, כי אם הוא אוכל ושותה יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של יצר הרע ומתגבר כח השכלי, ויתן אל ליבו לשוב בתשובה, ולא כרוב העולם שסוברים, שעל ידי התענית של עשרת ימי תשובה וכמה הפסקות בלי שום קיום דרכי התשובה שיתבאר - ימחול לו כל העבירות של כל השנה ביום כפור, זה לא יעלה על הדעת, וכן כמה באורים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך, על מה שדרשו חכמינו זכרונם לברכה בפסוק - "וכפר מאשר חטא על הנפש", ועל הפסוק: "הראינו את מראיך", ויתבאר שם, שהתעניות הן כמו קרבן, ואיך יתנהג ביום התענית, וענין הצדקה ביום התענית.

פרק ג'

לבאר טעמי התעניות

ספק עבירה צריך יותר חפוש מעבירה

כדי שיוכל האדם לפשפש במעשיו צריך הוא את התענית והתבודדות, להכניע לבו ולהתחרט על חטאיו באותו יום, כי אם הוא אוכל ושותה ועוסק בעסקיו, יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הרי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של היצר הרע ומתגבר כח השכלי, כי כשזה קם זה נופל, כמו שכתוב בגמרא בתעניתא עד פלגא דיומא כו', ואם אינו מפשפש במעשיו ביום התענית, לא די שאינו פועל כלום בתענית שלו, אלא אף גם מקבל עונש על שצער ועינה עצמו חינם, כמו שאמר הרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "וכפר מאשר חטא על הנפש", ואמרו חכמינו זכרונם לברכה: על שצער עצמו מן היין, ואמר ר' אליעזר הקפר - ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא "חוטא", השרוי בתענית מכל וכל על אחת כמה וכמה, וכתב הוא זלה"ה: הפסוק מדבר בנזיר, שלא נשמר מהטומאה ובטל ימי ספירות נזרו, דאז מוכח שלא היה צדיק בימי נזרו, דאילו לא חטא וגם הרהרוריו היו בטהרה ונקיות, היה הקדוש ברוך הוא מרחיקו שלא יטמא, כמו שכתוב: "רגלי חסידיו ישמור", ואמרו חכמינו זכרונם לברכה: אפילו בהמתן של צדיקים - אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם, וזהו ענין הקל וחומר, ומה זה שלא פרש וכו', רצונו לומר, שלא פרש עצמו שלא לצורך רק מן היין נקרא "חוטא" - זה שצער עצמו מכל וכל ואינו מתחרט על חטאיו ביום תעניתו על אחת כמה וכמה, ש"חוטא על הנפש" יקרא, וגם מביא הוא זלה"ה משל נאה על זה, והוא כמו הרופא, שהרעיב את החולה לידע חליו למזורו, ולא ירצה אחר כך לעיין חוליו - לא ירפא, אות אשר בודאי חינם הרעיבו ועינהו נפש. כן הדבר הזה ממש, כי התענית הוא להכניע לבו

ולחפש בשכלו איזה חטא בא על ידו, ואם אינו מפשפש במעשיו, אז חינם צער עצמו והתענה, ועתיד ליתן דין על שצער עצמו חינם, וזהו הטעם - על פי רוב - לכל ימי התענית, כגון: בימי סליחות ובעשרת ימי תשובה, כמו שכתוב בשלחן ערוך סימן תר"ג וזה לשונו:

טעם התענית בעשרת ימי תשובה

יש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו בעשרת ימי תשובה ולשוב מהם, וספק עבירה צריך יותר חיפוש מעבירה ודאי, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע, ולכן אשם תלוי צריך להביא דבר יותר ביוקר מאשם ודאי ומן החטאת, עד כאן.

הרי מבואר, שתענית עשרת ימי תשובה הם לפשפש מעשיו ולהתחרט עליהם, ולקבל עליו לעזוב אותם עזיבה גמורה, ועל מה שחטא לשעבר - יקבל עליו לקיים כל דרכי התשובה שיתבארו לפנינו בפרקים הבאים אף לאחרים, ואז על ידי הרהור תשובה נעשה צדיק גמור, כי הקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה, וכמו שאמרו בגמרא: המקדש את האשה ואמר לה, על מנת שאני צדיק גמור, אפילו הוא רשע גמור הרי זו מקודשת, שמא הרהר בתשובה ונעשה צדיק גמור ברגע אחד ומוחלין לו עוונותיו כיום כפורים.

טעם התענית שמתענים בערב ראש חודש

זהו התענית דערב ראש חודש שנוהגין להתענות, כי ראש חודש זמן כפרה, ולא יעלה על הדעת, שיכופר לאדם איזה חטא והוא עודנו מחזיק בטומאתו ואינו עוזב את חטאיו עזיבה גמורה, לכן מתענה בערב ראש חודש לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם, ויעזוב אותם עזיבה גמורה, ואז ראש חודש מכפר עוון כפרה.

תענית חלום - טעמו

גם ענין תענית חלום כתב בספר "חרדים" סימן רכ"ו וזה לשונו: דע והבן, שאמרו חכמינו זכרונם לברכה: יפה תענית לחלום כאש לנעורת, לא אמרו - אלא לעושה תשובה עם התענית, לפי שמראין לו חלום, כדי שיפשפש במעשיו, כי התענית במקום חטאת, מה קרבן אינו מועיל בלא תשובה, אף תענית חלום אינו מועיל בלא תשובה, והתשובה היא לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם.

שערי תשובה לרבינו יונה

השער הראשון - אות ח'

באור התשובה ועקריתה:

וְכֵאֵלָּה רָאִינוּ כִּי רַבּוּ עֲוֹנוֹת הַדּוֹר עַל זֹאת, כִּי יֵשׁ אֲנָשִׁים רַבִּים מְקַבְּלִים עַל נַפְשָׁם לְהִזָּהֵר מִעֲבֻרוֹת יְדוּעוֹת, וְכָל יָמֵי חַיֵּיהֶם אֵינָם נִזְהָרִים בָּהֶן, אֲבָל הֵן אֶצְלָם כְּהִתֵּר. וְאֵלּוּ לֹא הָיוּ נוֹהֲגִים כֵּן רַק עַל עֲבֵרָה אַחַת, חֲלִי רָע הוּא בְּנַפְשָׁם, כְּאֲשֶׁר בְּאָרְנוּ, אֵף כִּי נוֹהֲגִים כֵּן עַל אֲזָהָרוֹת רַבּוֹת, וּבִהְנֶה מִן הַחֲמִירוֹת, כְּמוֹ שְׁבוּעַת חֲנָם, וּמִקְלָל אֶת חֲבֵירוֹ אוֹ אֶת עַצְמוֹ בְּשֵׁם, וְהִזְכַּרְת שֵׁם - שְׁמִים לְבִטְלָה אוֹ בְּמָקוֹם שְׂאִינוֹ טְהוֹר אוֹ בִּידִים לֹא נְקִיּוֹת, וְהַעֲלַמַת עֵין מִן הָעֵינִי, וְלִשּׁוֹן הָרַע, וְשִׁנְאָת חֲנָם, וְגִבְהוֹת הַלֵּב, וּנְתִינַת חֲתִית, וְהִסְתַּכֵּל בַּעֲרִיּוֹת, וּבִטּוֹל תִּלְמוּד - תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֵן, וְרַבּוֹת כְּאֵלֶּה. כְּתִבְנוּ

מִקְצָתוֹ (אֶצֶל) [אֶל] בְּנֵי - הַדּוֹר לְהַזְכִּירָם וּלְהַזְהִירָם. וְכֵן
 רָאוּי לְכָל בְּעָלֵי - תְּשׁוּבָה לְכָתוֹב בְּמַגִּלַּת - סֵפֶר הַדְּבָרִים
 אֲשֶׁר נִכְשְׁלוּ בָהֶם וְהַמִּצּוֹת אֲשֶׁר קִצְרוּ בְּקִיּוּמָן, וְלִקְרֹא
 בְּסֵפֶר זְכָרוֹנֹתָם בְּכָל יוֹם :

פרשת וירא

פרק ט'

גדול כחה של תשובה אף בהרהור

זהר הקדוש פרשת תרומה קנא – ב

חמי כמה רחמנותא דקודשא בריך הוא עם בריוהי, דאפילו
 דאיהו חייבא יתיר, ודהרהר תשובה, ולא יכיל למעבד תשובה
 ומית, האי בודאי מקבל עונשא על דאזיל בלא תשובה,
 ולבתר ההוא רעותא דשוי למעבד תשובה לא אעדיאת מקמי
 מלכא עלאה, וקודשא בריך הוא אתקין לההוא חייבא דוכתא
 במדורא דשאל, ותמן מצפצפא תשובה, דהא ההוא רעותא
 נחית מקמי קודשא בריך הוא, ותבר כל גזיזין (ס"א) לזכר דקבל
 עונשיה, ההוא רעותא טבא דשוי ההוא חייבא למעבד תשובה, סלקא קמי מלכא עלאה, ולא
 אעדיאת מתמן עד דקודשא בריך הוא אתקין לההוא חייבא דוכתא במדוכתא שאל, וכדין ההוא
 רעותא נחתא מקמי קודשא בריך הוא, ותזכר כל גזיזין דתרעי מדורי גיהנם,
 ומטי לההוא אתר דההוא חייבא תמן, ובטש ביה, ואתער ליה
 ההוא רעותא כמלקדמין, וכדין מצפצפא ההיא נשמתא
 לסלקא מגו מדורא דשאל.

ולית רעותא טבא דיתאביד מקמי מלכא קדישא, ובגין כך
 זכאה איהו מאן דמהרהר הרהורין טבין לגבי מאריה, דאף על
 גב דלא יכיל למעבד לון, קודשא בריך הוא סליק ליה רעותיה

כאילו עבד. דא למב, אבל רעותיה לביש לא, בר הרהורא דעבודה זרה, והא אוקמוה חברייא. אינון דלא הרהרו תשובה, נחתי לשאול ולא סלקי מתמן לדרי דרין, עלייהו כתיב (איוב ז טז) כלה ענן וילך בן יורד שאול לא יעלה, על קדמאי כתיב (סמואל א' ז' ו') ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל.

תרגום בלשון הקודש:

ראה כמה רחמנות של הקדוש ברוך הוא עם בריותיו, שאפילו שהוא רשע ביותר, והרהר תשובה ולא יכול לעשות תשובה ומת. זה בודאי מקבל עונש על שהלך בלי תשובה, ואחר כך אותו רצון ששם לעשות תשובה, לא סר מלפני מלך עליון, והקדוש ברוך הוא מתקין לאותו רשע מקום במדור השאול ושם צפה (ס"א לועקת) תשובה. שהרי אותו רצון יורד מלפני הקדוש ברוך הוא, ושובר כל חתיכות קשות (ס"א לאחר שקיבל עונשו, אותו לזון טוב ששם אותו רשע לעשות תשובה, עולה לפני מלך עליון, ולא סר משם, עד שהקדוש ברוך הוא מתקין לאותו רשע מקום במדור שאול, ואז אותו לזון יורד מלפני הקדוש ברוך הוא ושובר כל חתיכות קשות) של שערי מדורי גיהנם, ומגיע לאותו מקום שאותו רשע שם. ומכה בו ונתעורר לו אותו רצון כמקודם. ואז צפה (פ"א לועקת) אותה נשמה לעלות מתוך מדור השאול.

ואין רצון טוב שיאבד מלפני המלך הקדוש. ומשום כך זכאי הוא מי שמהרהר הרהורים טובים לגבי אדונו, שאף על פי שלא יכול לעשות אותם, הקדוש ברוך הוא מעלה לו רצונו כאילו עשה. זה לטוב. אבל רצונו לרע לו. זולת הרהור של עבודה זרה, והרי העמידוהו החברים.

אלו שלא הרהרו תשובה יורדים לשאול, ולא עולים משם לדורי דורות, עליהם כתוב כלה ענן וילך בן יורד שאול לא יעלה. על הראשונים כתוב ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל.

כחה של תשובה אף בהרהור

מעולפת ספירים יום שבעה עשר

וכתב בספר שמות דף ק"נ עמוד א', כי המצפצפים ועולים מגיהנם, הם אותם שהרהרו תשובה בלבם, ולא יכלו לעשותה מחמת שמתו, ראה כמה כחה של תשובה:

ביאור נפלא על דברי הזוהר

ערבי נחל פרשת יתרו

אמנם יש עוד מדרגה ממוצעת בין המדרגה הקטנה שבתשובה ובין מי שלא שב כלל, והוא מי שלא שם לבו בעת חליו וסמך שיתרפא, ובראותו כי אפס כחו וידע בבירור שהגיע עתו אז הרהר בתשובה, כי בראותו ימיו עברו וכבר אין לו צורך בעולם אזי אומר לו לבו אוי לך איך תיעול קמי מלכא ומה הועילו לך עכשיו כל הנאות העולם שהיה לך אז מהרהר בתשובה אבל אין לו שום כח לעשות כלום ואין לו רק הרהור תשובה, זהו דבר ממוצע שאינו כאותו שמת בלי תשובה כלל שנידון לדורי דורות ואינו כמדרגת תשוב מיד שאל:

וזה לשון זוהר הקדוש פרשת תרומה (זהר חלק ז' ק"נ עמוד א') ואית מנהון דמצפצי וסלקי ומאן אינון חייבי עלמא דמחשבי בלביהו תיובתא ומיתו ולא יכילו למעבד ליה אינון איתדני תמן בגיהנם ומצפצי וסלקי לבתר. תא חזו רחמנותא דקודשא בריך הוא עם בריוהי דאפילו דאינון חייבי יתיר והרהר תיובתא ולא יכיל ומית בודאי מקבל עונשין על דאזיל בלא תיובתא. לבתר האי רעותא טבא דשוי למיעבד תיובתא לא אעדי מקמי מלכא עילאה וקודשא בריך הוא אתקין להאי חייבא דוכתא במדורא דשאול ותמן מצפצפא תשובה דהא האי רעותא נחית קמי קודשא בריך הוא ותביר כל גזיזין דתרעי מדורי דגיהנם ומטי להאי אתר דהאי חייבא תמן ובטש ביה ואיתער להאי רעותא כמלקדמין וכדין מצפצפא האי נשמתא לסלקא מגו מדורא דגיהנם ולית רעותא טבא דיתאביד מקמי מלכא קדישא כו' עד כאן לשונו:

הענין הוא, כי אותו הרהור תשובה העולה מנפשו מתקשר בקדושה, נמצא נפשו נתקשר בקדושה על ידי אותו ההרהור תשובה, ואף על פי כן אין כח בהרהור לבד להעלותו מגיהנם כל עוד שלא סבל בגיהנם כל העונשים המגיעים לו על כל עונותיו. והוא בדרך משל אם קשור בחוט דק כלי קטן והכלי נפל לבור אזי מושכין את הכלי מיד על ידי החוט. אכן אם נפל אבן כבד לבור עמוק אף שקשור בו איזה חוט דק אי אפשר להעלותו. כך כל זמן שיש עליו כבד עון וזה ההרהור הוא דק הרהור בעלמא אי אפשר למושכו מבור תחתית, וכאשר סבל כל עונשיו ותמו כבד עונותיו אז אותו ההרהור שהוא חלק נפשו מעלהו מגיהנם וכאשר

תם עונו אז מתעורר בו אותו ההרהור ומצפצף בבכי ועולה, ועליו נאמר (ירמיה לא, ט) בבכי יבאו, כי הרשעים בוכים בגיהנם כמו שאמר הכתוב (תהילים פד, ז) עוברי בעמק הבכא כו', שבוכים שם מאד בחרטה אשר לא תועיל. ואמר גם ברכות יעטה מורה שהרשעים בגיהנם מצדיקים עליהם הדין ונותנים ברכה ותהלה להשם יתברך שהורה להם הדרך הטוב ולא אבו שמוע. ועל זה נאמר (ישעיה כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו, ר"ל בעמקי שאול קצה האחרון של הארץ משם שמענו זמירות שמשבחין להשם יתברך נמצא בין צדיקים בין רשעים משבחין. הצדיקים בחייהם והרשעים במותם אלא כי צבי לצדיק על ששיבח בחייו. הרי שהרשעים בגיהנם בוכין ואף על פי כן אינם עולים אם מתו בלי תשובה וזה שהרהר תשובה הוא עולה על ידי הבכיה והיינו בבכי יבאו:

כל הרהור תשובה מגיע עד כסא הכבוד

פסיקתא רבתי פרשה מד

דבר אחר שובה ישראל עד ה' אלהיך דרש רבינו הקדוש גדול (כח) [כחה] של תשובה שכיון שאדם מהרהר בלבו לעשות תשובה מיד היא עולה (ל) [לא] עד עשרה מילים ולא עשרים ולא עד מאה אלא עד מהלך חמש מאות שנים ולא עד הרקיע הראשון אלא עד רקיע (השביעי) [השביעי] ולא עד רקיע (השני) [השביעי] אלא שהיא עומדת לפני כסא הכבוד כן הושע אומר שובה [ישראל] עד ה' אלהיך:

המהרהר בתשובה נעשה צדיק גמור

פרי הארץ פרשת כי תבא

אבל האמת שתחלת ההרהור תשובה כלול מהכל ונעוץ סופה בתחלתה, שהרי בהרהור נעשה צדיק גמור כדברי חכמינו זכרונם לברכה (קידושין מט עמוד ז') הרי זה מקודשת, והענין כי ההרהור הוא נקודה שבלב והתחלה כענין הנקודה שהיא התחלה לכל האותיות ומנהיגם כידוע (תיקוני זוהר תיקון ה' כ' עמוד ז'), ולכן אינו קשה כי אם ההתחלה כמאמר (מכילתא יתו יט, ה) כל התחלות קשות, אבל אחר ההתחלה הוא מוליך ומביא לסוף המעשה במחשבה תחלה שהוא התענוג מהשלמת הרצון. וענין התחלה הוא כמו הולדה שגם בהולד האדם יש בו כל שרשי כוחותיו שיבואו לו אחר כך, אבל אינם בהתגלות והתחלקות בפועל כי אם בכח נסתר

כלולים בנקודה אחת כידוע, וצריכין למוד והרגל לחלק מדותיו ולהוציא הדבר מכח אל הפועל, כי אף על פי שכלול הכל בנקודה בלתי הלמוד וההרגל לא יגמור, כי הנקודה היא יכולה להשתנות לכל אות ולכל צד שתמצא עד אחר ההרגל בהמשך הזמן, אשר לחלק יצא כל שרשי הנקודות להתפשט כל מדה בפני עצמה הולך וגדול מקטנות אל הגדלות כל מדה הולך ובונה במה לעצמו עד כי גדל מאד לצרכי בנין שלם כמאמר (נחמ"ס ז', כג) ויבן ה' את הצלע ונעשה קומה שלימה אשר עז פניו לא ישונה כמו הנקודה שיכולה להשתנות למה שתמצא:

כן ענין הרהור תשובה שהיא התחלה ונקודה שבלב הכלולה מכל מדות התשובה אבל אחר כך צריך להמשיך עצמו תמיד במדה זו עד כי ימשיך מדות גדולות מן הנקודה, ואחר שיתגדלו מדותיו כל צרכם להשתנות ממה שהיו על אופן הנהגת הנקודה הוא הנקרא אותיות, ומן האותיות יבא אל התענוג שהוא הטעמים שהיא השמחה של מצוה, ובודאי שגם בנקודה היה כלול השמחה בהעלם והוא לעשות נחת רוח ליוצרו שאמר ונעשה רצונו, אבל אינו מורגש כמו מן המדות הגדולות שהרגשת השמחה מהם הוא ענין השגתם וסדר השתמש עמם בעולם הבא ביתר שאת, זהו ענין התקן עצמך בפרוודור בעולם הזה כדי שתכנס לטרקלין עולם הבא בשנותו את טעמו ומדותיו מכל עיקר הרגשתם שלא בגשמיות כלל:

הכרוז של הרהור תשובה הוא כדי שיזכור את בוראו תמיד

עבודת ישראל פרקי אבות פרק שני

חמשה תלמידים היה לו לר' יוחנן בן זכאי כו' רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה. הוא על דרך דאיתא כי בכל יום ויום יורדין מ"ח טיפין לגן עדן ושם מקבלין הנביאים, ולזה היו מ"ח נביאים. והשיורין יורדין לכל העולמות התחתונים וכזה יורד בכל יום, וזהו המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, המ"חדש מורה על אלו מ"ח טיפין הנזכר לעיל, והן הנה השפעות קדושות איך לעבוד את הבורא יתברך שמו. והן הן הכרוזים המוזכרים בש"ס שיוצאין בכל יום שובו בנים שובבים, ויש אשר ישמעו הכרוז ממש, ואף מי שאינו שומע באשר הוא מגושם בבשר האדם, על כל פנים בא לו התעוררות בלב, כי אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי, רצ"ל נשמתו אשר היא קשורה

לעילא שומעת זה הכרוז וימשיך התעוררות בלבן, ומזה בא לו איזה הרהור תשובה או איזה ענין טוב איך לעבוד את הבורא, כי כרו"ז הוא אותיות זכו"ר, רצ"ל שאלו הכרוזים הם שיזכור את בוראו תמיד. אך יש כמה בני אדם אשר יכבידו אונם משמוע ולא יביטו אל פעולת ה' ולא יחושו לזאת, אף כשבא להם איזה הרהור תשובה ואתערותא דלבא הם דוחין אותה המחשבה והעצה וילכו במועצותיהם, וזהו הדרך הוא רע עד למאוד. אבל ר' אליעזר לא היה כן, רק תיכף בבוא לו המחשבה הטהורה הזאת חתמה על לוח לבו לעבוד בה את הבורא יתברך ולא היה מאבד הטיפה הנזכר לעיל:

כשם שהפגם בהרהור כן התיקון בהרהור

ראשית חכמה שער התשובה פרק שני

ורבותינו זכרונם לברכה אמרו במדרש ר' יודא בר רבי סימון שובה ישראל עד ה' אלהיך אפילו כפרת בעיקר. ונודע שעון עבודת אלילים אפילו במחשבה פוגם מה שאין כן לכל העבירות, שנאמר (יחזקאל יד, ט) למען תפוס את בית ישראל בלבם, ובשאר העבירות נאמר (תהלים סו) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה', והמחשבה היא הפוגמת בנשמה ובכסא, ונמצא עוקר עצמו מהקדושה ונופל מרום רקיעא על עומקא דתהומא שהוא אל אחר. וכשם שהפגם בהרהור כך התיקון בהרהור התשובה, שהרהורי תשובה מצד הנשמה הם באים, ולכן פירשו רבותינו זכרונם לברכה שהמקדש את האשה על מנת שאני צדיק אפילו היה רשע, מקודשת שמא הרהר תשובה. הרי נמצא שעל ידי שהרהר כרגע עלה עד כסא הכבוד להקרא צדיק גמור, שמהכסא הוא מקום מחצב נשמות הצדיקים.

רשע גמור שלא הרהר בתשובה אין לו תקנה

זהר חדש מדרש רות מאמר ז' מדורי גיהנם

ובמדור הראשון מורידים ודנין המבזה ת"ח בלבן, אף על פי שכבודם לפני אחרים. והמקלל חרש, וכיוצא בהם. והעובר אחורי בית הכנסת, בשעה שהציבור מתפללים. והמספר שבח חברו בפני מי ששונאים אותו לרעה. וכל אלו, וכיוצא בהם, נידונין במדור הראשון:

המדור השני, הוא נקרא שחת. והוא אש ירוקה. ואין שם כי אם חושך, ואין שם רחמים כלל. ושם דנין, כל המספרין אחר מטתן של ת"ח. והמלבין פני חברו ברבים. ואפילו בהלכה, שלא ללמוד ממנו. והמתגאה שלא לשם שמים. והמתכבד בקלון של חברו. והיודע בחברו שיכשל בדברים או בהלכה אחת, והם בעיר אחת, ואינו מודיעו קודם שיכשל, וישמח הוא או אחרים. ומי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס להתפלל. ומי שאינו נח לחבירו בהלכה. והאוכל מסעודה שאינה מספרת לבעליה. והמגביה ידו על חברו, אף על פי שלא הכהו. ומי שמקלל בשחוק לחברו, בענין שיגיע לו בושת. כל אלו נדונים שם במדור זה, וכל כיוצא בהם:

המדור השלישי, הוא נקרא דומה. ושם נדונים כל אותן גסי הרוח, המתגאים בלבם בהלכה לפני העם, שלא לשם שמים. והמספרים לשון הרע. והמגיס לבו בהוראה. והדן את חברו לכף חובה. והמלוה ברבית. והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה. ומי שאינו עונה אמן אחר המברך. ומי שעושה תפלתו פיסקי פיסקי. כגון המספר בתפלתו, וחוזא ואומר דבר אחר, וחוזר ומפסיק, והוא נקרא פיסקי פיסקי. והמתלוצץ על חברו, ועל הזקן ששכח תלמודו. והרואה דבר ערוה בחבירו ואינו מודיעו בינו לבינו. כל אלה נדונים שם, וכל כיוצא בהם:

המדור הרביעי, נקרא טיט היון. ושם נדונין, כל אותן גסי הרוח. וכל אותן העונין עזות לעניים ומדוכאין. והרואה לעני בדוחק ואינו מלווהו, עד שמבקש ממנו הנאתו. וכל אותם היודעים עדות לעני ואינם מודיעים. והעושק שכר שכיר. והמוציא זרע לבטלה. והבא על גויה ונדה. והממשכן לעני ואינו מחזיר לו משכנותיו כשאין לו דבר אחר. והמטה משפט. והלוקח שוחד. כולם נידונים במדור הזה:

המדור החמישי, נקרא שאול. ושם נידונים המינים, והמוסרים, והאפיקורסים, והכופרים בתורה, והכופרים בתחיית המתים. על אלה נאמר, כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה. ועל שאר החוטאים כתיב, ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:

המדור הששי, נקרא צלמות. ושם נידונין, כל אותן ששכבו עם אמותן, ונדה. המדור השביעי, נקרא ארץ תחתית, היורד לשם, שוב אינו עולה. ועליהם נאמר, ועסותם רשעים וגו':

וכל אלו המדורות, אש אוכלה דולקת ליליה ויום לנפשותם של רשעים. יש מי שנקרא רשע, ונידון בגיהנם י"ב חדש. רשע גמור שאין לו הרהור תשובה, אין לו תקנה, ונידון לעולם בגיהנם. רבנן אמרי, רשע נידון בגיהנם ששה חדשים. רשע גמור, שנים עשר חדש. והני מילי כשהרהרו לעשות תשובה, ומתו. אבל אם לא הרהרו לעשות תשובה, ולא עשו תשובה, עליהם הפסוק אמר, ויצאו וראו בפגרי האנשים, וכו'.

כל בר דעת מרגיש בהרהורי תשובה

דגל מחנה אפרים פרשת ויקרא

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו וגו'. ופירש רש"י אליו היה מגיע הקול שהוא לבד שמע וכל ישראל לא שמעו, ויש לומר בזה בדרך רמז על פי ששמעתי מן אא"ז זללה"ה על הגמרא (אבות פק ו', משנ"ב) בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב וכו' והקשה ממה נפשך וכבר נדפס הוא בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף, וביאר הוא זכרוננו לברכה כי הבת קול הוא הרהורי תשובה הבאים לאדם בכל יום ומי שיש לו דעת תיכף כשבא לו הרהור תשובה אזי מבין הוא שזהו מן הכרוז שמכריזין שובו בנים שובבים ומיד מפשפש במעשיו ושב בתשובה שלימה אבל מי שאין בו דעת אינו מרגיש כלל בהרהור תשובה שבא לו ואינו פונה אליו כלל, וזה יש לומר שרומז רש"י בפירוש הפסוק (נלש"א א', ט) ויקרא היינו מה שקוראין ומכריזין בכל יום שהוא הרהורי תשובה אל משה רק אליו מגיע הקול היינו מי שהוא בבחינת משה סוד הדעת אבל כל שאר ישראל שאינם בבחינת דעת לא ישמעו כלל את קול הכרוז כי אינו משים על לב כלל ההרהור תשובה הבא לו וקל להבין:

אפילו אם הוא צדיק - בהרהורי תשובה מקדש את אבריו

נועם אלימלך פרשת דברים

וזהו תכון תפילתי קטורת לפניך דהנה יש שני מדרגות צדיקים דהיינו יש צדיק שתמיד בכל העובדות והמצות שעושה נדמה בעיניו תמיד שמחסר בעבודתו יתברך שמו שלא עשה המצוה כהלכתה בשלימות ויש לו צער גדול על זה ורואה תמיד בשפלותו ומוכיח עצמו על שהוא מחסר בעבודת הבורא מחמת שיודע ומכיר גדולות ורוממות האל יתברך ובכל אבר שרואה בו שהוא מחסר על ידי הרהור תשובה הזאת הוא מקדש את

האבר הזה ומוסיף קדושה על קדושתו ומחזק עצמו בעבודת הבורא יתברך יותר ומקדש כל אבר ואבר מחמת שרואה שכל ימיו עדיין עבודתו אינו שלימה באבר הזה והצדיק הזה נעשה כל אבר ואבר אצלו ככלי זיין לעשות פעולה בכל אבר ואבר. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום ויוציאני למרחב יחלצני כי חפץ בי. כי האדם שאינו רואה ומסתכל בשפלותו וחסרונו שהוא מחסר בעבודת הבורא יתברך יש לו הרחבה גדולה שהוא בעיניו צדיק גמור ואין מתחזק עצמו להוסיף בעבודתו יתברך וזהו ויוציאני למרחב רוצה לומר שהוציא אותי מבחינה הזאת שמגיע ממנה הרחבה לאדם שאין לו הרחבה רגע אחת רק שאני מצער תמיד שאני מחסר בעבודתו יתברך יחלצני רוצה לומר לשון חלוצי צבא שעל ידי זה כל אברי הם חלוצים ומזויינים ככלי זיין שאוכל לפעול בכל אבר ואבר וכל זאת מאתו יתברך שמו כי חפץ בי לעזרני כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה אלמלא שהקדוש ברוך הוא עוזרו כו' ויש עוד צדיק שאינו במדרגה הזאת רק שהוא מתפלל תמיד להשם יתברך יומם ולילה שיעזרהו לעבוד עבודתו בשלימות וזהו תכון תפילתי קטורת לפניך רוצה לומר אפילו מי שאינו במדרגה זאת להכיר חסרונו רק שהוא מתפלל על עצמו כנזכר לעיל אף על פי כן יהא כח בידו גם כן לפעול להכניע ולהשפיל הדינים. הקליפות כקטורת כנזכר לעיל:

פרק י'

התשובה - רפואה

זהר הקדוש פרשת משפטים קו ב

בגין כך בר נש דא אף על גב דפשע ביה, ופגים באתרא דלא אצטריך, ותב לקמיה, מקבל ליה וחס עליה, דהא קודשא בריך הוא מלא רחמין איהו, ואתמלי רחמין על כל עובדיו, כמה דאת אמר (תהלים קמה ט) ורחמיו על כל מעשיו, אפילו על בעירי ועופי מאטון רחמיו, אי עליהו מאטון רחמיו, כל שכן על בני נשא ידיעין ואשתמודעאן לשבחא למאריהון, דרחמיו מאטון עליהו ושראן עליהו, ועל דא אמר דוד, (שם קיט קנו) רחמך רבים ה' כמשפטיך חייני.

תרגום:

משום כך בן אדם זה אף על פי שפשע בו, ופוגם במקום שלא צריך ושב לפניו, מקבל אותו וחס עליו, שהרי הקדוש הוא מלא רחמים הוא, ומתמלא רחמים על כל מעשיו כמו שאתה אומר ורחמיו על כל מעשיו, אפילו על בהמות ועופות מגיעים רחמיו, אם עליהם מגיעים רחמיו, כל שכן על בני אדם שיודעים ומכירים לשבח לאדונם, שרחמיו מגיעים עליהם ושורים עליהם, ועל זה אמר דוד רחמך רבים ה', כמשפטיך חייני.

המשך שם

תא חזי מה כתיב, (ישעיה נז יז) וילך שובב בדרך לבו, וכתיב בתריה, דרכיו ראיתי וארפאהו, ואנחהו, ואשלם נחומים לו ולאבליו, וילך שובב, אף על גב דחייבין עבדין כל מה דעבדין בזדון, דאזלין בארחא דלבייהו, ואחרנין עבדין בהו התראה, ולא בעאן לצייתא לון, בשעתא דתבין בתויבתא, ונטלין ארחא טבא דתויבתא, הא אסוותא זמינא לקבליהו.

תרגום:

בוא וראה, מה כתוב וילך שובב בדרך לבו, וכתוב אחריו דרכיו ראייתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחומים לו ולאבליו. וילך שובב, אף על פי שרשעים עושים כל מה שעושים בזדון, שהולכים בדרך של לבס, ואחרים עושים בהם התראה ולא רוצים לציית להם, בשעה ששבים בתשובה ונוטלים דרך טובה של תשובה, הרי הרפואה מוכנה כנגדם.

המשך שם

השתא אית לאסתכלא, אי על חייא אמר קרא, או על מתייא אמר קרא, דהא רישא קרא לאו איהו סיפא, וסיפא לאו איהו רישא, רישא דקרא אחזי על חייא, וסופיה אחזי על מתייא, אלא קרא (ס"א רישא דקרא) אמר, בעוד דבר נש איהו בחייו, והכי הוא, וילך שובב בדרך לבו, בגין דיצר הרע דביה תקיף, ואתתקף ביה, ועל דא אזיל שובב ולא בעי לאתבא בתיובתא,

קודשא בריך הוא חמי ארחוי דקא אזלין בביש בלא תועלתא, אמר קודשא בריך הוא אנא אצטריכנא לאתקפא בידיה, הדא הוא דכתיב דרכיו ראייתי (וארפאהו) דקא אזלין בחשוכא, אנא בעי למיהב ליה אסוותא, הדא הוא דכתיב וארפאהו, קודשא בריך הוא איהו אעיל בלביה ארחי דתיובתא, ואסוותא לנשמתיה, ואנחהו, מאי ואנחהו, כמה דאת אמר (שמות לב לז) לך נחה את העם, אנהיג ליה קודשא בריך הוא בארה מישר, כמאן דאתקיף בידא דאחרא ואפקיה מגו חשוכא.

תרגום:

עכשיו יש להסתכל אם על החיים אמר הפסוק, או על המתים אמר הפסוק. שהרי ראש הפסוק הוא לא סופו, וסופו הוא לא ראשו. ראש הפסוק מראה על החיים, וסופו מראה על המתים. אלא הפסוק (ס"א ראש הפסוק) אמר בעוד שבן אדם הוא בחייו, וכך הוא,

וילך שובב בדרך לבו, מפני שיצר הרע שבו חזק ומתחזק בו, ועל כן הולך שובב ולא רוצה לשוב בתשובה.

הקדוש ברוך הוא רואה דרכיו אשר הולכים ברע בלי תועלת, אמר הקדוש ברוך הוא אני צריך להחזיק בידו, זה הוא שכתוב דרכיו ראיתי (וארפאם). שהולכים בחשך, אני צריך לתת לו רפואה. וארפאהו, הקדוש ברוך הוא מכניס בלבו דרכי תשובה ורפואה לנשמתו. ואנחהו. מה ואנחהו. כמו שאתה אומר לך נחה את העם, מנהיג אותו הקדוש ברוך הוא בדרך ישר, כמי שמחזיק ביד אחר ומוציאו מתוך החשך.

תשובה רפואה למכה

מלבי"ם ירמיה יז יט

המאס, (תפלה שליתית) - אחרי ששמע שה' משתתף בצערך ולא מאס בהם, יטעון וכי מאסת את יהודה - הלא עוד אהבתך אליהם, וגם אם מאסת את יהודה האם בציון געלה נפשך - הלא עוד שכינתך בציון, ואם כן מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא - רצה לומר כי השם יקדים תמיד רפואה למכה, כדרך המקיז דם שיכין תחלה התרופות לעצור את הדם אחרי ההקזה ולהשיב נפש החולה, וזה סימן שאין כוונתו לחבל בו בהקזה רק לרפאותו, וכן המכה שבאה על ישראל אם היא השגחיית עיקר המכה למען ישובו בתשובה וירפאו, לכן יקדים ויכין את הרפואה, על זה שואל אם המכה היא השגחיית מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא, למה לא הקדמת לה רפואה, ואם היא על ידי הטבע ועל ידי הסתרת פנים, הלא זה לא יצויר רק אם הטבע יחייב זאת, ואיך היה בהפך, כי קוה לשלום - שמצד הטבע ראוי שיהיה שלום, ולמה ואין טוב? - וגם אחר המכה מצד הטבע היינו מקוים לעת מרפא - ואיך והנה בעתה? - ואם כן אין המכה טבעיית ומדוע לא הקדמת לה רפואה.

תשובה רפואה ליצר הרע

מדרש תנחומא בראשית פוק ח

(ח) וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה ילמדנו רבינו מהו ליתן רוק תפל על גבי העין בשבת א"ר חייא בר אבא בשם רבי לוי אסור ליתן רוק על גבי העין בשבת מפני שהוא כמרפא בשבת בוא וראה שאין מכה בעולם שאין לה רפואה ומה היא רפואתו של יצר הרע תשובה דאמר

ר"י ב"ר שלום בשם ר"א ג' דברים מבטלין גזרה קשה אלו הן תשובה ותפלה וצדקה א"ר יוסי אף שינוי השם ומעשים טובים לפיכך הקדוש ברוך הוא מקוה לדור המבול שמא יעשו תשובה כיון שלא עשו תשובה וימח את כל היקום וגו' ושייר לנח בתבה כיון שנחו המים היה צריך נח לצאת מן התבה אלא אמר ברשות הקדוש ברוך הוא נכנסתי שאמר לי בא אתה וכל ביתך אל התבה ועכשיו איני יוצא אלא ברשותו נגלה עליו הקדוש ברוך הוא שנאמר וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התבה אתה ואשתך:

התשובה רפואה לעולם

עין יעקב מסכת יומא אות עו

(עד) שם אמר רבי חמא בר חנינא, גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם. שנאמר, (וימיה ג) "שובו בנים שובבים" (ארפה) וגו'. רבי חמא בר חנינא רמי, כתיב, (ס) "שובו בנים שובבים" - דמעיקרא שובבים אתם, וכתיב, (ס) "ארפה משובתיכם"! לא קשיא - כאן מאהבה, כאן מיראה. (אמר) רב יהודה (כז אמי) רמי, כתיב, (וימיה ג) "שובו בנים שובבים ארפה משובתיכם", וכתיב, (ס) "כי אנכי בעלתי בכם, [ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה]". לא קשיא - כאן מאהבה (ומיראה) [או מיראה], כאן על ידי יסורין: (ע) שם אמר רבי לוי, גדולה תשובה - שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר, (הושע יז) "שובה ישראל עד ה' אלהיך" וגו'. (כז יוחנן אמר, עד, ולא עד בכלל. ומי אמר רבי יוחנן הכי? והא) [דף פו עמוד ב'] אמר רבי יוחנן, גדולה תשובה - שדוחה את לא תעשה שבתורה, שנאמר, (וימיה ג) "לאמר], הן ישלח איש את אשתו, והלכה מאתו והיתה לאיש אחר" וגו', עד, "ושוב אלי, נאם ה'". (לא - קשיא, הא ניחיל, והא זכור). אמר רבי (יוסי הגלילי) [יוחנן], גדולה תשובה (שמציאה גאולה) [שמקרבת את הגאולה] שנאמר, (ישעיה נט) "ובא לציון גואל, ולשבי פשע [ביעקב]". מאי טעמא - "ובא לציון גואל"? משום - "ולשבי פשע ביעקב". (אמר רבי יוחנן, גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם. שנאמר, (ס) נ) ("שמרו משפט ועשו צדקה, כי קרובה יסועתי לזא, ולדקתי להגלות"):

(עו) שם אמר ריש לקיש, גדולה תשובה - שזדונות נעשות (להס) [לו] כשגגות, שנאמר, (הושע יז) "שובה ישראל עד ה' אלהיך, כי כשלת

בעונך". הא, עון, מזיד הוא, וקרי ליה, מכשול. איני?! והא אמר ריש לקיש, גדולה תשובה - שזדונות נעשות (להס) [לו] כזכיות. שנאמר, (יחזקאל לג) "ובשוב רשע מרשעתו וגו', עליהם הוא יחיה". לא קשיא - כאן מאהבה, כאן מיראה. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, גדולה תשובה - שמארכת (ימיו ו) שנותיו של אדם. שנאמר, (סס יח) "[בשוב רשע מרשעתו] (יח) יחיה". אמר רבי יצחק, אמרי במערבא משמיה (לרבנן) [דרבה] בר מרי, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם - אדם מקניט את חברו [בדברים], ספק מתפס ממנו, ספק אין מתפס ממנו. ואם תמצא לומר - מתפס ממנו, ספק מתפס ממנו בדברים, (ספק מתפס ממנו נממו). [ספק אין מתפס בדברים]. אבל (מלת) הקדוש ברוך הוא (איתו כן). אדם עובר עברה בסתר - מתפס ממנו בדברים, שנאמר, (הושע יז) "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה, שנאמר, (סס) "וקח טוב". ולא עוד אלא, (קדומה כמי שזנה מזנח והקריב) [שמעלה עליו הכתוב כאלו הקריב] עליו קרבן, שנאמר, (סס) "ונשלמה פרים שפתינו", ושמא תאמר, פרי חובות? תלמוד לומר, (סס) "אהבם נדבה". (אמר מר זוטרא זר טוביה, אמר רב, [תניא, היה רבי מאיר אומר], גדולה תשובה (שאליל) - [שבשביל] יחיד שעשה תשובה, מוחלין לו ולכל העולם, שנאמר, (סס) "ארפא משובתם, אהבם נדבה, כי שב אפי ממנו". מהם' לא נאמר, אלא, ממנו'. היכי דמי בעל תשובה? [אמר רב יהודה], כגון, שבא דבר עברה לידו, פעם ראשונה ושניה (ופייק) [ונצל] הימנה. מחוי רב יהודה - באותו מקום, ובאותה אשה, ובאותו פרק. אמר רב יהודה, רב רמי, כתיב, (משלי כח) "מכסה פשעיו לא יצליח, ומודה ועזב" וגו'. וכתיב, (תהלים לג) "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה"? לא קשיא, כאן בחטא מפרסם, כאן בחטא שאינו מפרסם. רב זוטרא בר טוביה אמר [רב נחמן], כאן בעברות שבין אדם למקום, כאן בעברות שבין אדם לחברו:

נרפא נגע הצרעת

עובי נחל פרשת וארא

אכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מאש השנה ט"ז עמוד א') יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. והענין למה דקדקו דוקא צעקה, כי

מה שמועיל תפלה לבטל הצרה יש בו כמה בחינות וטעמים, כי קודם גזר דין יועיל התפלה לעכב את הגזרה כיון שעדיין לא יצא הפורענות לפועל ואינו רק בכח אזי בדבר קל יתבטל, מה שאין כן אחר גזר דין שמיד שנגזר יוצא ענין ההוא לפועל בארץ לא יתבטל על ידי התפלה לבד אלא אם כן בצירוף התשובה ככל הדברים הבאים מלמעלה אינם אלא לפי הכנת המקבל כאמרם זכרונם לברכה (מל"ט ח עמוד ז') צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה, לכן אף שכבר היה גזר דין והגיע העונש על האדם כל זמן שהיה רשע היה עונש אבל אחר שעשה תשובה ונתהפך לאיש אחר נהפך הנגע לרפואה כאומרו (ויקרא יד, ג) נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, ר"ל מן הצרעת עצמו נעשה רפואה כשעשה תשובה.

רפואת העוונות רק על ידי תשובה

ישמח משה פרשת אחרי יח א

ולקח את שני השעירים וגו' (ויקרא טז ז). אמרו רבותינו זכרונם לברכה במסכת יומא (דף ס"ז ועמוד א') בלשון של זהורית הקשור בראש שעיר המשתלח, הלבין היו שמחין, לא הלבין היו עצבין, עד כאן. ולכאורה קשה טובא האידך משכחת לא הלבין, הלא יום הכיפורים מכפר בכל ענין כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשעה באב פרק א' הלכה ג'). והנראה לי דיש שני מיני תיקונים לעבירה. א', מחילה וסליחה, שהקדוש ברוך הוא מוחל ואינו מעניש. ב', רפואה לחולי ומכות פצעים של הנשמה מהעוונות שחובל העובר עבירה בעצמו, הנה יום הכיפורים הוא יום מחילה וסליחה וכפרה שהקדוש ברוך הוא מוחל וסולח, אבל רפואה אינו רק על ידי תשובה, כנאמר (ישעיה ו י) ושב ורפא לו. והנה על פי זה מבואר לא הלבין, הוא סימן שאף שהקדוש ברוך הוא מוחל ואינו רוצה להעניש, מכל מקום יש כל המכות והפצעים והרושמים האדומים בהנשמה שצריך לטהרן ולנקותן ולרפאותן, לכך היו עצבין. אבל הלבין הוא סימן שעשו תשובה גמורה, ולא נשאר שום רושם של פצע וחבורה ונטהרו מכל וכל, לכך היו שמחין, כנזכר לעיל ברור בס"ד:

**תשובה מאהבה מביאה את האדם והעולם לחזור
בקדמותם כרפואה המביאה למצב ההתחלתי**

נתיבות עולם ב נתיב התשובה פרק ב'

ובפרק יום הכפורים (יומא פ"ו, ט"ז) א"ר חמא בר חנינא גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנאמר שובו בנים שובבים ארפא וגו', רבי חמא בר חנינא רמי כתיב שובו בנים שובבים דמעיכרא שובבים אתם וכתיב ארפא משובותיכם, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה, אמר רב יהודה רבי אמי רמי כתיב שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, וכתיב כי אנכי בעלתי בכם וגו' לא קשיא כאן מאהבה ומיראה כאן על ידי יסורין. דע לך כי התשובה היא לאדם מצד כי האדם נברא בהתחלתו בלא חטא, וכאשר הוא שב אל השם יתברך אז האדם חוזר אל התחלתו, ומפני זה ראויה התשובה להביא רפואה לעולם כי הרפואה גם כן שהוא שב להיות כבתחלה. וכאשר בני אדם עושים תשובה וחוזרים אל התחלתם, העולם גם כן חוזר אל התחלתו לתקן כל קלקול שהוא בעולם, ולפיכך אמר גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם כאשר העולם מתדבק בהתחלתו והבן זה. ואמר כתיב שובו בנים שובבים דמשמע מעיקרא כלו' דמיד שהוא שב יש לו רפואה דכך כתיב שובו בנים שובבים, וכתיב ארפא משובותיכם שצריכים רפואה, ומתרץ הא על ידי אהבה כי מי ששב אל השם יתברך מאהבה בודאי תיכף ומיד ששב יש לו רפואה, כי מצד האהבה יש כאן תשובה גמורה, ואם שב מצד היראה אין כאן תשובה גמורה וצריך רפואה מן השם יתברך. וזה ההפרש שיש בין העובד מאהבה ובין העובד מיראה כי העובד מאהבה יש לו אהבה ודביקות אל השם יתברך מצד עצמו כמו שהתבאר בנתיב האהבה עיין שם, אבל העובד מיראה היראה הזאת מצד השם יתברך לכך רפואתו מן השם יתברך לא מצד האדם עצמו, ודבר זה יש להבין מאוד.

**התשובה תגן על האדם, תביא לו רפואה ותשמור עליו
להיותו בריא שלא יחלה**

ראשית חכמה שער התשובה פרק רביעי

ואדרבא תבא עליו ברכת טוב, שהרי במסכת יומא (פרק יוס הכפורים) אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב גדולה תשובה שאפילו יחיד עשאה מוחלין

לו ולכל העולם, שנאמר (הושע יד, ה) ארפא משובתם, ולא עוד אלא שמביא רפואה לעולם, כדאמרינן התם אמר רבי גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, שנאמר (יחזקאל ג, כג) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, ואם יש כח בתשובה מהביא רפואה לעולם כל שכן לעצמו שיביא רפואה להיותו בריא שלא יחלה.

אפילו תשובה גרועה מביאה רפואה לעולם

ספר תוספת יום הכפורים על יומא דף פ"ו עמוד א'

אמר ר' חמא בר חנינא גדולה תשובה שמביאה רפואה [לעולם שנאמר ארפא משובתם אוהבם נדבה]. כתב הרי"ף בספר מאור עינים יש לדקדק כיון שר' חמא עצמו מוקי לקרא דארפא משובותיכם בתשובה מחמת יראה שהוא כבעל מום שנתרפא למה לא הודיע מעלת התשובה של אהבה שעוקרת החטא לגמרי. ולעניות דעתי נראה דכונת ר' חמא לומר בא וראה מעלת התשובה אפילו תשובה גרועה שהיא מחמת יראה מביאה רפואה לעולם שנאמר ארפא משובתם של כל העולם כולו ואוהבם בנדבת לבי יען נמצא ביניהם איש א' ששב בתשובה, וזהו כי שב אפי ממנו, והרפואה שמביא בעולם היינו משום דאמר' ריש שבעת הדיינין וכשלו באחיו איש בעון אחיו מחמת הערבון וכששב העובר עבירה בתשובה מביא רפואה לעולם. ועיין בספר תאוה לעינים מה שכתב שבזה, גם מה שכתב ספר הנזכר מסכת ראש השנה סימן י"ד, ועיין בספר בינה לעתים דף כ"ט ודוק:

משל נפלא על התשובה שהיא רפואה דרך הקדוש ברוך הוא

ערבי נחל פרשת יתרו

ואמרתי אם חלה אדם נכבד ושלחו למרחק והביאו אליו רופא אומן ומומחה ובא הרופא אליו וימששהו בדפקו ובשאר סימניו אשר יודע והבין את חליו ויודע מה רפואתו ויודע בבירור שעל ידי הסמים הללו ודאי בלי ספק יתרפא כי ראה שעדיין לא גבר חליו ולא הושחת גופו עדיין וברי לו שעל ידי התחבשות שיעשה לו ודאי יתרפא אזי הרופא ההוא לרוב שמחתו ולרוב חשקו להראות חכמתו איך ירפאהו במהרה אינו אומר כלום מעסקי הסמים ועשייתם ואינו רוצה לעשות שום דבר על ידי שליח רק אומר לכל העומדים אל תיראו התיצבו וראו כו' כי

יתרפא בקרוב ורץ בעצמו אל הרוכל ולוקח הסממנים הידועים לו ועושה בעצמו המלוגמא ונותן לתוך פיו של החולה, ואם החולה חכם וכולע מיד מתרפא ואם הוא שוטה וזורקו מתוך פיו אין בזה עון אשמה להרופא כי אמור יאמר אם היה שומע לי ודאי היה מתרפא:

אכן, אם רואה חליו חזק עליו ורפואתו מסופק אצלו אינו עושה ככה, אלא מתעצל מלעשות הרפואה בעצמו, רק כותב בדיו שמות הסממנים שיקחו אצל הרוכל ומה שיעשה בהם ועת אשר יתנהו להחולה ומזהירם לבלי לשנות כי אף על פי כן יש קצת ספק אצלו שאפשר יתרפא ועושה על ידי אחרים. אמנם, אם מבין הרופא שהחולה מסוכן מאד ומיידש רפואתו ואף על פי כן לפטור עצמו בלא כלום אי אפשר כדי שלא להבעיתם ואומר בלבו אולי בדרך נס יעשה השם יתברך להחולה ככל הנפלאות ישלח דברו וירפאהו אזי הוא אומר להם איזה רפואה ובחשאי אומר להם ואינו מזהירם כלל ומכל שכן שאין כותב להם על הנייר כי אומר בלבו ודאי ימות החולה ויהיה לו לבושת שיאמרו שאינו יודע ברפואות לכן אף על פי שאומר להם איזה רפואה אומרו בחשאי ואינו מזהירם כלל כי חושב הלואי שלא יעשו לו הרפואה כלל ולא יהיה לו לכלימה, זהו ענין המשל:

ואמנם הנמשל מובן, כי רפואות הנפש כעין רפואות הגוף ממש כידוע והשם יתברך הוא רופא נאמן וכאמרו רפאנו כו' כי אל מלך רופא נאמן כו', והכוונה על רפואות הנפש, כי הוא רופא נפשות ישראל במה שיורם מדרכיו ילכו באורחותיו, והרפואה הדבוקה להנפש היא התשובה בכל תנאיה ופרטיה, והשב בתשובה ברור שיתרפא בלי שום ספק וכמו שאמר הכתוב (יחזקאל יח, כג) כי אם בשובו מדרכיו וחיה. ולכן השם יתברך הוא נותן הרפואה זו בעצמו לעמו ישראל לא על ידי שלוחים וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (נכוח י"ז עמוד ז') בת קול יוצאת מהר חורב בכל יום כו'. ואמרו בשם הבעל שם טוב שאף על פי שאין שומעין מכל מקום מזליינו חזי ונפש האדם מרגשת בהבת קול והם הם הרהורי תשובה הבאים לאדם תמיד כמאמרם זכרונם לברכה (מנחם ט עמוד א') רשעים מלאים חרטות, הרי שאף על פי שהשם יתברך הזהיר הוכח תוכיח כו' כדי שעל ידי התוכחה ישובו, מכל מקום אינו סומך ברפואה זו על ידי שלוחים רק הוא בעצמו נותן לתוך פיהם רפואה זו

לרוב שמחתו ותשוקתו להראות כח הרפואה לפי שהיא רפואה ודאית שולח בעצמו למחשבת האדם הרהורי תשובה על ידי הבת קול ואם איש חכם הוא בולע הרפואה ההיא ומחזיק באותן הרהורי תשובה ומוציאם לפועל ונרפא, ומי שהוא שוטה פולט הרהורי תשובה ההם מלבו ובעונו ימות ואין בזה להשם יתברך כלום כי הוא אומר לו עמי שומע לי כו' וכאמור במשל:

אמנם כל זה הוא אפילו במדרגה התחתונה של התשובה דהיינו עד דכא, דמכל מקום רפואה ודאית היא ועושה זאת השם יתברך בעצמו ושולח לו הרהורי תשובה וחרטה, ולזה אמר תשב אנוש עד דכא שאתה בעצמך בלי שליח תשיבהו ואפילו עד דכא, מה שאין כן מי שהכביד חולי עונותיו עליו לא יתנהו לבו לשוב אל ה' וסומך על בנו שיעשה תשובה, הנה זה הוא חולי מסוכן מאד ורפואתו על ידי בנו מסופק הוא אחד מעשרת אלפים, לזאת אף אם נמצא זו הרפואה בדברי רבותינו זכרונם לברכה בעובדות שהבאתי ודברי רבותינו זכרונם לברכה הם רוח הקודש דברי אלהים חיים ומלך עולם הרי שהגיד השם יתברך רפואה זו מכל מקום אמרה בחשאי ומעט מה שבא מזה בדברי רבותינו זכרונם לברכה. לזה אמר תשב אנוש כו' וכמו שכתבו שדבר זה עושה הקדוש ברוך הוא בעצמו, מה שאין כן ותאמר (אמריקא סוף נחשאי) שובו בני אדם, ר"ל רפואה זו שבן החוטא יעשה תשובה זו אינו עושה בעצמו רק אומרו ואף זה בחשאי וק"ל:

יסוד התשובה

המשך פרק ג'

ענין ד' צומות

ענין ד' צומות - כתב הרמב"ם וזה לשונו : מה שאנו מתענים על החורבן שכבר עבר אינו כי אם ליתן אל ליבנו, כי גם מעשינו עתה כמעשיהם אז - ונצומה, בל יבוא עלינו כאשר בא עליהם.

ענין תענית חתן ביום חופתו

אותו הדבר בתענית חתן ביום חופתו, כי באותו יום נמחלו לו עוונותיו, וזה לא יעלה על דעת, שיהיה איזה מחילה בלא עזיבת חטא, לכן מתענה באותו יום לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם.

תענית שמת בו אביו ואמו

כן גם התענית ביום שמת בו אביו או אמו, כדי שהבן יפשפש במעשיו באותו יום ויתחרט עליהם, ועל ידי זה יזכו אביו ואמו, שיעלו אותם לגן עדן למדריגה העליונה, כמו שאמר האר"י זלה"ה, שה"קדיש" שאומרים יתומים כל י"ב חודש הוא, כדי להעלות את אביהם מגהינם לגן עדן, וביום שמת בו אביו ואמו - להעלותם בגן עדן עצמו למדריגה היותר עליונה.

בזהר פרשת בחוקותי מבואר שפעולה זו, דהיינו : להעלותם למדריגה המעולה, הוא על ידי מעשה הבן - אם הוא זכאי - כמו שאמר, וזה לשונו : ואי האי ברא אזיל באורח מישור ותקון עובדוי ודאי אוקר ליה בהאי עלמא לגבי בר נש ואוקיר ליה בעלמא דאתי לגבי קודשא בריך הוא וקודשא בריך הוא חייס עליה ואותיב ליה כורסיא דיקרא וכו', לכן צריך הבן להרבות אותו היום במצוות ובמעשים טובים בכל מה דאפשר, ויפשפש במעשיו שעשה עד כה, ויתחרט עליהם, ובזה הוא מקיים מצות כיבוד אב ואם.

בשם הזוהר משמע, שהבן מחויב לכבד אביו ואמו במותם יותר מבחייהם, ופשפוש מעשיו אי אפשר בלא תענית. זה שאמר: ביום שמת בו אביו ואמו איתרע מזלו של הבן והוא, כי באותו יום בודקים מעשיו ומזכירין עוונותיו. אם הוא זכאי מעלין את אביו ליותר מעלה, ואם הוא חוטא מורידין אותו ממדריגתו, כמו שאמר: ואי האי ברא אזל בדרך תקלה ודאי מבזין אבוהי וקלנה הוא ואיהו ודאי עביד קלנה. לפי זה ראוי ונכון, כשחל יום שמת בו אביו ואמו בשבת, שיתענה בערב שבת או ביום ה' שלפניו, ויפשפש במעשיו ויתחרט עליהם, ולא כמו שכתוב בשלחן ערוך סימן תקס"ח שיתענה ביום א', כי מה יועיל התענית והפשפוש מעשיו לאביו, שכבר עבר זמן דין אביו בשבת שעבר.

ענין תענית ציבור על כל צרה שלא תבוא

זהו גם כן התענית שגוזרין הציבור על כל צרה שלא תבוא, כמו שכתוב בגמרא: אמר אביי בתעניתא עד פלגא דיומא מעיינא במילי דמתא וכו', הרי זה מבואר, שענין התענית הוא ראשית אל התשובה לענין פשפוש מעשיו.

כתב הרב ר' משה אלשיך: זה שאמר הכתוב: "הראיני את מראיך" - רצה לומר, **תחילה תקן מעשיך** ויהיה צלם אלוקים על פניך כמו שהיית קודם שחטאת, **ואחר כך: "השמיעני את קולך"** - **בתפילה ובתחנונים**, "כי קולך ערב" - לפני הקדוש ברוך הוא כאשר "ומראיך נאווה". מה שאין כן, כשמתפלל לפני הקדוש ברוך הוא בלי תיקון מעשיו, אז לא פעל כלום, אף גם יבקר את פנקסו ויתעוררו המקטרגים יותר מקודם, והאריך האלשיך בזה לתרץ כמה פסוקים בתורה ובנביאים ובכתובים ולקצר אני צריך, ובפרק י' יתבאר מהו ענין התעניות השייכים אל התשובה אחר שקיים דרכי תשובה, ובסמוך יתבאר מה שאמרתי: התענית דומה לקרבן, וב"ראשית חכמה" פרק ד' מהלכות תשובה כתב, שענין התענית הוא הכנעה, כמו שכתב:

"זבחי אלוקים רוח נשברה" - לשבר החיצונים על ידי שבירות הלב, דלא יתגאה ולא יתענג בתענוגים דעלמא. מובא בזוהר פנחס וזה לשונו: ר' אבא פתח: "זבחי אלוקים רוח נשברה" – כד אתי בר נש לאסתאבא בחובי אמישך עליה רוח מסאבא מסטרא אחרא ואתגאי על בר נש, וב"רעיא מהימנא" פרשת הנזכר, איתא שהיצר הרע דאיהו חושך בהחוטא הוא מתגבר על יצר טוב שאיהו אור, והוא בבית האסורים כענן המכסה את השמש, ונעשה מחיצה בינו לבין אביו שבשמים, וכאשר מתגבר החטא - מתגבר הקליפה ומעבה את המחיצה ונעשה כמחיצה של ברזל, על דרך שנאמר: "הוי מושכי עוון בחבלי שוא וכעבותות העגלה חטאה", ואין תקנה עד שיסור הקליפה בצום ובבכי ובמספד, שחלבו ודמו שהם עיקר כל אבריו מתמעטין ומסתגפין לברר האור מן החושך, וביותר צריכים תלמידי חכמים להתענות, כי אין הנשמה מאירה עד שיכניע הגוף וכוחותיו, ועל ידי התענית מגביר כח הנשמה ומחליש כח החומר ותענוגיו, ואין מספיק לו הלימוד תורה לכפרת עונו, שמי שחטא - אפילו תלמיד חכם - אין תורתו רצויה, וראיה מר"ל, שהיה יושב והיה עוסק בצום ובתפילה ובצדקה, עד כאן לשונו.

ומה שאמר האלשיך הקדוש בפ"י י', שלימוד התורה מספיק כמו התענית, היא באותו תענית אחרי שקיים דרכי תשובה, כמבואר להלן, להתיר הזוהמא, אבל בתענית שקודם התשובה - לפשפש מעשים, כגון: ערב ראש חודש ועשרת ימי תשובה וכיוצא בזה, החיוב הוא גם כן על בעל התורה, אף על פי שיתבטל על ידי זה מלמודו.

ספר

שערי תשובה לרבינו יונה

השער הראשון - אות ט'

באור התשובה ועקריתה:

וְהָיָה מִדְּרָגוֹת רַבּוֹת לַתְּשׁוּבָה, וּלְפִי הַמְּדַרְגּוֹת יִתְקַרֵּב
הָאָדָם אֶל הַקָּדוֹשׁ - בְּרוּךְ - הוּא. וְאִמְנָם לְכָל תְּשׁוּבָה
תִּמְצָא סְלִיחָה, אֲךָ לֹא תִטָּהַר הַנֶּפֶשׁ טָהוֹר שְׁלֵם
לִהְיוֹת הָעוֹנוֹת כָּלָא הֵיוּ, זֹלָתִי כַּאֲשֶׁר יִטָּהַר הָאָדָם
אֶת לְבוֹ וַיִּכְיֶן אֶת רוּחוֹ כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר. וְכֵן כָּתוּב
(תהלים לב, ב) אֲשֶׁר־י - אָדָם לֹא יִחְשַׁב יְיָ לוֹ עוֹן וְאִין
בְּרוּחוֹ רִמְיָה. וּכְעֵנִין הַפֶּגֶד הַצָּרִיךְ כְּבוֹס, כִּי הַמַּעַט מִן
הַכְּבוֹס יוֹעִיל בּוֹ לְהַעֲבִיר הַגָּעַל מִמֶּנּוּ, אֲךָ לְפִי רַב
הַכְּבוֹס יִתְלַבֵּן. וְכֵן כָּתוּב (שם נא, ד) הָרֵב כְּבִסְנִי
מִעוֹנִי. וְהַכְּבִס הַנֶּפֶשׁ מִן הָעוֹן, כְּפִי אֲשֶׁר תִּכְבֹּס אֶת
לְבָהּ, שְׁנֵאמַר (ירמיה ד, יד) כְּבִסִּי מִרְעָה לִבִּי
יְרוּשָׁלַיִם. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָהּ (עבודה
זרה יט, א) אֲשֶׁר־י - אִישׁ יֵרָא אֶת - יְיָ (תהלים קיב,
א), בְּעוֹדוֹ אִישׁ. רוֹצֶה לֹאמַר, כִּי תְשׁוּבַת הָאָדָם
הַמַּעֲלָה, בִּימֵי בַחֲרוּתָיו, בְּעוֹד כּוֹחוֹ עָלָיו וַיִּתְגַּבֵּר עַל
יָצְרוֹ. אֲכֵן כָּל תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (שם צ, ג)
תָּשֻׁב אֲנוֹשׁ עַד - דָּכָא וְתֵאמַר שׁוּבוּ בְנֵי - אָדָם. וְאָמְרוּ

כְּבוֹתֵינוּ זְכוֹנוֹם לְבָרְכָה (ירושלמי חגיגה פרק ב'
הלכה א') עַד דְּכְדוּכָה שֶׁל נֶפֶשׁ :

פרשת חיי שרה

פרק יא'

סוד רפואת הנפש

**נעתיק כאן מספר בינה לעיתים חלק א דרוש א לשבת תשובה
המדבר בעניינינו**

דרוש א' לשבת תשובה עת וזמן נאות לשוב אל ה' מעבירות כל השנה
אשא אי שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם. פרק יום הכיפורים (פו א, כ"ה
בעין יעקב) - א"ר חמא בר חנינא גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם
שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם (וימיה ג כז). רב חמא בר
חנינא רמי כתיב שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם וכתיב
ארפא משובותיכם, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה:
הליחה הרעה, המחליאה את הגוף ומביאה אותו לידי סכנת מות, תצא
ממנו ויתרפא החולה באחד מב' פנים. אם מפאת הטבע, כי יעצים כחו
ללחום עם החולי וינצחנה ובזה ידחה הליחה הרעה ההיא, אם ברעי אם
בשתן או בזעה או בדם מן הנחירים וכיוצא. ואם מפאת ההרקות
וההקזות ודומיהן, כי ישתדל הזריזות האנושי לעזור את הטבע ולהספיק
מה שיחסר:

ואולי על זה אמר הנביא ירמיהו עליו השלום - אין דן דינך למזור
רפאות תעלה אין לך (וימיה ל ס). באר שאין צד תרופה אנושית להם, לא
מצד הדברים החיצונים הנכללים בשם מזור, וגם רפואות תעלה אין לך,
מינך ובך מצד עצמך וטבעך. דומה למה שאמר הנביא ישעיהו עליו
השלום - מכף רגל ועד ראש אין בו מתום פצע וחבורה ומכה טריה לא
זורו ולא חובשו ולא רוככה בשמן (ישעיה א ו). להורות מניעת הבריאות

מפאת חוזק הטבע, אמר מכף רגל ועד ראש אין בו מתום. ידענו כי על הרוב כל חליי הראש ומכאובים הם, אם מפאת עצמו או מפאת האצטומכא שמעלה אדים ועשנים עד הראש ויביאוהו לידי כאב. כי יש התייחסות לאלו האברים יחד ובקל יכול להתפעל האחד מהאחר, ולפיכך אפשר גם כן שבנקל יסייע הטבע להכניע הסבה ולדחות הכאב והחלי. אמנם הוא דבר קשה ובלתי מורגל, שמאיזה הפסד או עפוש שיהיה באברים התחתונים אשר לצד מטה ימשך חלי או כאב אל הראש. ומה גם מצד הקצה האחרון שהם הרגלים, ומהחלק יותר שפל שבהם דהינו הכפות. כי להיות המרחק רב והדרכים בלתי מכוונים, בלי ספק לא היה מגיע ההתפעלות אל הראש, אם לא לסבה חזקה ועצומה מאד. והוא מבואר לפי זה שודאי הטבע נחלש מאד ולא יעצור כח להשיבו אל הבריאות, כיון שגבר כל כך העפוש שעבר מעבר כל האברים מלמטה למעלה והגיע עד הראש. וזה הוא מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, והוא באור מה שסיים לומר כל ראש לחלי וכל לבב דוי. כי אלו החליים שבראש ושבלב לא נתהוו מצד האברים הפנימים, אלא שמכף הרגל שהוא הקצה התחתון אשר למטה באדם משם עלה והגיע עד הראש באופן שבלי ספק נגע בכל מה שבינם, ואם כן אין בו בעצמו מתום ושלמות הבריאות מצד טבעו, וגם תרופות חיצוניות לא היו שם. כי הלא פצע וחבורה ומכה טריה לא זורו וגו', שהם הדברים הנעשים על ידי ההשתדלות האנושי, באופן שנמצא חסר הבריאות וקרח מכאן ומכאן: ככה יעשה בתחלואי הנפש אשר הם ליחות רעות ונפסדות לכל עון ולכל חטאת. כי אין חלי כחלי הנפשות בהמרותן אמרי קדוש יתב' שמו. והוא המכוון אצלי בפסוק המשורר עליו השלום באמרו - ואומר חלתי היא שנות ימין עליון (תהלים עז יא), ירצה אמרתי גמרתי כי החלי שלי האמתי הנה הוא החליף ועשה איזה שינוי מה, שהוא ימין עליון, שהוא השלימות המיומן והטוב במה שהוא טוב. ובהיותי משנה ומחליף הימין הזה, אם הימין ואשמאילה, זה הוא חליי הגמור בהיותי בזה מלא ליחות רעות מכמה עונות ופשעים. אכן יש ויש כח באדם להוציאם ולדחות ממנו, אשר דחיה לו אינם אלא עצם התשובה, המריקה ומוציאה כל עון ואשמה ופשע ושב ורפא לו:

וזה יהיה באחד משני מיני תשובה. או תשובה מאהבה, כי יגבר כח שכלו מעצמו בהתבוננו כמה המרה לבוראו יתברך. ובהכירו גודל אשמותיו, יתעורר לידע במה הוא מחוייב לשוב אל ה', מבלי שום פניה אחרת כי אם מרוב גדלו ומעלתו, ועל כן יעשה תשובה שלימה. והיא באמת תרופה טבעית. או אם לא יגיע התחזקות שכלו מעלה זו יעשה תשובה מיראה, שהיא באמת תרופה חיצונית, כי בראותו יסורין ממשמשיין ובאין עליו או על זולתו יירא מפחד פתאום ומורא זו תכריחהו לעשות תשובה ולהבדל מהעונות:

ועל שני מיני בריאות הנפש האלו אמר החכם עליו השלום - מעוז לתום דרך ה' ומחתה לפועלי און (משלי י כט), ירצה מה שהוא מעוז ומחסה לאיש תם וישר, להחזיקו ולהעמידו על קו השלימות לבל ימוט ממנו, איננו משום סבה או פניה חיצונית אלא דרך ה' להיות הדרך הזה דרכו יתברך אשר הוא תכלית הטוב, זה יספיק לו להחזיקו במעוזו ובשלמותו. האמנם לחסרי הדעת ובלתי שלמים ופועלי האון, המעוז שלהם שנותן בהם התאמצות להתרחק מן הרע ולהתקרב אל הטוב, אינו היות זה דרך ה', שהוא הטוב במה שהוא טוב, אלא המחתה, חתת אלהים מגור מסביב. כי יחתו המה ויפחדו מן היסורין, ומחתה זו מועיל להם למעוז להחזירם למוטב. כי פחותי הלב לא יתעוררו להתרחק מן החטא, אלא בראותם אחרים מתייסרים בכיוצא בזה, על דרך - אך תיראי אותי תקחי מוסר וגו' (לפניה ג ז):

ובזה ידוקדק מה שאמר הכתוב אצל שואלי הבשר - ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאווה כי שם קברו את העם המתאווים (נמדנז יא לז), כי מהראוי היה לקרוא המקום קברות המתאווים כיון שהאנשים המתאווים נקברו שם ולא התאווה. אך יאמר כי שארית ישראל אשר ראו בעיניהם כמה נענשו העם המתאווים, כי בשביל תאותם לקברות יובלו, שם פחדו פחד ובטלו מהם כל תאווה פן יארע להם כמותם. באופן שבאותו רגע היו שני קברות, התאווה עצמה שנקברה ונאבדה מתוך הקהל ורחקו ממנה, והיה זה לפי ששם קברו את העם המתאווים, והמה ראו וחשו לעצמם:

והן אמת כי גברו חסדיו יתב' עם האומה הישראלית וכל טצדקי דאפשר לרפאותם מתחלואיהם הוא עושה עמם על הצד היותר טוב. הלא נראה

מה אמרו פרק קמא דמגילה (יג ז), אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש (אסתר ג א), אחר מאי, אמר רבא אחר שברא הקדוש ברוך הוא והקדים רפואה למכה, דאמר ריש לקיש אין הקדוש ברוך הוא מכה לישראל אלא אם כן מקדים ובורא להם רפואה בתחלה שנאמר כרפאי לישראל ואחר כך ונגלה עון אפרים (הושע ז א), אבל אומות עובדי כוכבים אינן כן אלא מכה אותן ואחר כך רופא אותם שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפא (ישעיה יט כז), בתחלה נגף ואחר כך רפא. ויש להרגיש בטעם שאלת אחר מאי, כי בפירוש ספר הכתוב שבתחלה היה ענין בגתן ותרש ואחר כך גדל את המן. ואם הכוונה לשאול על היתור, כי מסדר הענינים ככתבן ממילא נדע שזה המאוחר היה אחר הקודם, אין בלשון אחר מאי זה המשמעות, ולא היה לו לומר אלא מאי אחר וכיוצא. אבל אמרו אחר מאי, משמע שהיא שאלה לידע הדבר הקודם מה הוא. ועוד בעיקר הדבר במה נתעלו ישראל מן העובדי כוכבים, כיון שצורך הרפואה אינו אלא אחר המכה וסוף סוף בין ישראל בין העובדי כוכבים הם נרפאים בזמנן, מה לי שתהיה הרפואה מוקדמת או לא, הרי בשעה שהיא חלה שניהם שוים:

ואגב אורחין נדייק מה בריאה היא זו ולא הספיק לומר שמקדים להם רפואה. ונאמר ביישוב דבריהם, כי הם זכרונם לברכה הרגישו כי מאמרו אחר הדברים האלה נראה שתכף אחר מעשה בגתן ותרש גדל המלך את המן, ומה גם למאן דאמר כל מקום שנאמר אחר סמוך, והדבר תמוה איך נואל בשגעון גדול כזה. כי כבר נודע קצף סריסים אלו היה לראותם גדולת מרדכי שהיה יושב בשער המלך כדבריהם זכרונם לברכה (ילקוט שמעוני אסתר), ואין ספק שהמלך בבקשו הדבר ונמצא, ודאי עשה חקירה לדעת סבתו על ידי יסורין וכיוצא ונודע לו שהיה לסבת גדולת מרדכי. ואיך אם כן עתה לא שת לבו לזאת והגדיל את המן מעל כל השרים ולא נכוה בפושרין לומר שמא מתוך כך יתייעצו כל השרים נגדו, אחרי שהגדיל את זה על כולם. ואם כשהיו שנים איתרחש מלתא שנצל מידם, עכשיו אם יהיו כולם גם את המלכות יקחו מידו. והיינו דקא מתמה אחר מאי, כאלו יאמר הסתכל אחר איזה דבר עשה זה השטות, כי בהיות אחר בגתן ותרש אין לך סכלות גדול מזה. והשיב שהיה זה כן בהשגחה אלהית, ולא שנמשך מעשה גדולת המן מחדש אחרי היות מעשה בגתן

ותרש בפעל, אלא אדרבה ענין בגתן נמשך ממעשה המן במחשבתו יתברך. כי לפי שידע היות כוונת המלך להגדיל את המן ומשם תמשך הסכנה העצומה הידועה לישראל, והוא ית' לא יכריח בטול הבחירה, לכן סבב שיוקדם סמוך לו ענין בגתן לברוא להם רפואה:

והכוונה בזה, כבר השרישונו זכרונם לברכה בפרק במה מדליקין (לז א) באמרם לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר, נראה שכשבא כבר החולי על האדם אין לו מקום להפטר ממנו אלא אם כן יש לו זכות, ואם אין בידו ודאי לא יתרפא אלא על ידי תשובה. והיינו דאמרינן פרק אין בין המודר (מא א), אמר רבי אלכסנדר א"ר חייא בר אבא אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו שנאמר הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי (תהלים קג ג). והוא מבואר עם האמור, כי כיון שבחלותו צריך זכות להפטר, ממילא בשיש לו עונות בהכרח צריך שיעשה תשובה ועל ידי זה מוחלין לו, ואם כן כשעמד מחליו על כרחך לומר שנמחלו לו עונותיו מחמת זכות התשובה דבלאו הכי לא היה מתרפא. אמנם זה הוא בפרטים ואישי העם, אבל בכללות האומה הקדוש ברוך הוא מתחסד עם ישראל בזכות הרבים באהבתו אותם. שאילו היה הדבר כן בכללותם, אם חס ושלום היה בא עליהם איזו מכה ולא חזרו בתשובה, חלילה לא היתה להם תרופה. ובצרת המן שהיו ישראל נענשין על אותן העבירות שעשו ולא מצאנו להם תשובה, לא היה להם פתח תקוה חס ושלום. לזה הקדוש ברוך הוא מפליא לעשות בהיותו בורא בריאה חדשה בעולם, והוא שקודם בוא המכה עליהם, שעדיין אינם צריכין להביא זכות ולהפטר, בורא הרפואה לאותה המכה העתידה לבא, ובהיותה כבר ברואה היא תפעל פעולתה. והיא ממש רפואה נבראת מהאין, כי שאר הרפואות הן מיש, להיותן באות מצד הזכות שמביא האדם או התשובה שעושה, אבל זאת היא ברואה מהאין והאפס המוחלט. כי בלי שום זכות ותשובה היא לעת כזאת, אפילו יש שם עון, כי לית דין צריך בשש. וזו היא מעלת ישראל. והוא אמרו כרפאי לישראל, כשאני מרפא לישראל שאקדים להם הרפואה, אז ונגלה עון אפרים, אף על פי שאחר כך יגלה עון אפרים, לא יהי זה מונע או מעכב הרפואה כיון שכבר היא ברואה. אבל באומות עובדי כוכבים אינו כן אלא מכה אותן ואחר כך מרפא, ובזה נשארה

רפואתן כדרך שאר החולים שאם יש להם זכות ורפואה מתרפאין, ולא זולת. והפסוק עצמו הורה כן באמרו - ונגף ה' את מצרים נגוף ורפא ושבו עד ה' ונעתר להם ורפאם, ירצה מכיון שדרך ה' עם מצרים ויתר האומות העובדי כוכבים לנגוף תחלה ואחר כך לרפאות, מזה נמשך שעל כל פנים צריך שישבו אל ה' ואז יעתר להם וירפאם, אבל בלאו הכי לא. אשר נראה מכל זה שיש לישראל רפואה מבלי הרקה, שהיא התשובה מהעונות. אך אמנם הוא מבואר כי אין הדבר כשטחיותו שאין צריך להם תשובה כלל, כי בלי ספק לא ינקו לחלוטין זולתה, אלא שלפי שעה אין מקום להתעכב ולהמתין מפני סכנת הצרה. אבל בהכרח יביאם השם יתברך לידי מרוק העונות מעט מעט עד שיעשו תשובה, כי ביום פקדו יפקוד והמה ישובו אל ה' ותהיה תשובה או מאהבה או מיראה כאמור:

ואולם עם היות כל אחד מהנה מקובלת אצלו יתברך, ובכל אחד ישיג האדם מחילה וסליחה וכפרה מבית דינו הצדק, מכל מקום תתעלה מאד התשובה מאהבה על הנעשית מיראה, כדמיון ג' יתרונות שיש לרפואה הבאה מן הטבע על הרפואה המלאכותית:

הא' כי התרופות הנעשות על ידי המלאכה אינם ודאיות. לפי שהרופא לא ידע ידיעה אמיתית איכות הליחה, אלא בדרך השערה, כפי מה שיחשוב מפאת האותות והמקרים וכיוצא, ועליה יסדר ההרקות וההקזות. וכבר אפשר לו לטעות ולהחליף ממש מדבר אל הפכו. כי בחשבו היות החולי מחמת חמימות ירפא אותה בדברים קרים, ובאמת היתה מסבת קור וצנה, וזה יביא החולה לידי סכנה ואולי ימיתהו. וכן להפך. אבל רפואת הטבע היא אמתית ודאית, כשיתעורר להתחזק על החלי ולסייע את החולה לא ידחה אלא מה שהוא באמת מזיק, ובזה אין בפעולתו שום סכנה. וכיוצא בזה התשובה הבאה מפני יראת היסורין שמביאה לידי חפוש, כיון שאין זה מהתעוררות פנימי שכלי, כבר אפשר שיעשה תשובה על עון שיראה בעיניו היותו סבת היסורין וישכח העון אשר הוא באמת סבתן העצמית:

ונוכל להמליץ זה במאמר התנא עליו השלום (אבות ד' יא), תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות. כי אין ספק שהתריס הוא להגין מהכאת האויב שכנגדו בשומו אותו למול החרב או הדבר המכה, אבל אין בזה שום הבטחה ודאית שינצל בכולם, שכבר יקרה ירים התריס לצד מעלה

בחשבו שהאויב בא להכותו על הראש, כי כן נראה לו מאופן תנועתו והאחר יערים וימהר להכריעה לצד הרגלים, וההקש בהפך. כן הוא ממש ענין התשובה והמעשים טובים בהיותן בפני הפורענות, שברצותו להנצל מהפורענות ומהעונש יעשה אותם, אולי לא יכוין ממש אל העון עצמו וחוסר המעשים הטובים הגורמים אותו. מה שאין כן השב מאהבה, כי לאשר לא יעוררהו אלא חשק הטהרה מהעונות אשר לו, הנה הוא יודע החטא שמניעו להצטער עליו וישוב אל ה' וירחמהו. וכבר הורה זה המשורר עליו השלום באמרו - כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד (תהלים נא ה), לומר שלא בא לו שום העלם מאיזה מפשעיו, כי כל אחד מהם הוא תמיד לנגד עיניו, ולפיכך ידעם לשוב אל ה' עליהם כראוי. וביאור מלת אני, שהיה מספיק לומר כי פשעי אדע, אני אומר עם הפסוק הנמשך לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי וגו' (ס"ו) כי כוון בזה למאי דרמי רב יהודה בשם רב (יומא פ"ג), כתיב מכסה פשעיו לא יצליח (משלי כ"א יג) וכתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה (תהלים ל"א), לא קשה כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם, רב זוטרא בר טוביה אמר כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. לכן אמר דוד איני מכריז ומפרסם הפשעים שלי, אלא אני בלבד יודע אותם ולא זולתי. וחטאתי אינו אלא נגד עיני, כי קיימתי בעצמי אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. לפי שנקבצו יחדו שני הטעמים הגורמים להעלים אותם ולא לגלותם. הא' כי לך לבדך חטאתי, היה החטא במה שנודע ביני למקום בלבד ולא ביני לחבירי. והב' שלא היה חטא מפורסם שעשיתי בפני אחרים, אלא הרע בעיניך עשיתי, אתה יתברך עיניך ראו ולא זר ואין איש יודע מזה. לפיכך ראוי שפשעי אלו אני אדע אותם בלבד, משום כבוד שמים. ומכל מקום אגב ארציה הודיע כי לטוב התעוררותו על התשובה מצד האהבה, שהקים עולה של תשובה, היו כל עונותיו גלויים לפניו ולא טעה בחשבוננו כאשר יקרה לרופא על ידי תרופות חיצוניות:

היתרון השני, כי התרופות המלאכותיות אף על פי שיהיו מיוחדות ממש אל הליחה המחליאה, כי הכירה הרופא וצדק בה בשפטו, מכל מקום הן מחלישות הגוף וימעטו כחו, לאשר על כל פנים לא יריקו בצמצום הליחה הרעה לבדה מבלי שום תערובת, כי אגבה יורק גם כן חלק

מהליחות הטובות המבראות את הגוף, וזה סבת החלישות ותשות הכח. מה שאין כן ההרקה הטבעית, כי בהתחזק הטבע בחכמת בוראו לא יריק אלא מה שיזיק את הגוף, ואת היותר המועיל לא יאסוף אליו הביתה בכח המחזיק אשר בו, ובזה לא יגרום שום חולשה. כן הדבר בתשובה בבואה מהתעוררות חיצונית שאינה מאהבה, יקרה בה שלפעמים כדי לדחות ממנו איזה פחיתות או מדה רעה יצטרך להתרחק גם כן מן המעולה ולהתרחק ממנה:

ויובן זה במאמר אליהוא - ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי (מיוצג לנ כו). והוא מבואר הקושי אמרו ולא שוה לי, כי איך יצויר שהיותו חוטא ומעוות היושר ישוה לו ויועילהו, שיוצרך לומר ולא שוה לי. אמנם למדנו הרב זכרוננו לברכה ברביעי משמנה פרקיו, כי בנטות האדם אל תכונה אחת רעה, לא יוסר ממנה אם ילך מיד אל המצועע שהיא המעלה השלימה. אבל צריך שילך אל הקצה האחר, אף על פי שהוא יוצא מגדר השלמות, ובזה ישוב מעט מעט אל האמצעי השלם. כאשר המשילו אל העץ העקום, שאם ירצה לעשותו ישר לא יספיק שיגיע אותו תכף אל הישרות, כי מיד ישוב אל עקמימותו, אבל צריך לעקמו אל הצד ההפכי, ואז מאליו יבא להתיישר. ועל זה אמר אליהוא, כי האיש המדוכא ביסורין בהשגחתו ית' מחמת עונותיו, אם ירצה לעשות תשובה, צריך שישור אל אנשים, יראה ויביט אל אנשי השלמות וישתדל להזמות אליהם ולהיות כמותם ולא להתמיד במידותיו המגונות. על דרך מה שאמר שלמה המלך עליו השלום - מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב (משלי יד יז), כי מי שהוא חסר השכל וקצר הדעת ישבע וישאר מסתפק ומתהנה מאד מהדרכים שלו, והוא שבע ומפויס מהם להיותם בעיניו טובים ונכוחים. אבל האיש הטוב איננו שבע מהדרכים שלו, ולעולם חושב את עצמו ואת דרכיו לבלתי שוים מאומה, אבל ישבע ממי שהוא עליו, מעולה ממנו ויותר ממדרגתו, מהדרכים של זה הוא שבע ועושה אותם. לכן אמר ישור ויביט אל אנשים השלמים, לעשות כמעשיהם:

ולמען תהיה התשובה מוחלטת, צריך שיתודה ויפרט עוצם עונותיו. ויאמר שעצמו וגברו כל כך עד כי באמת חטאתי ובקשתי דרך להנצל ולסור מן החטא והתכונה המגונה, ולקחתי עצת הרמב"ם זכרוננו לברכה

בזה שלא ללכת אל האמצעי הישר, אלא אדרבא הישר העויתי, מה שהוא הישר האמתי שהוא האמצעי העויתי והטיתי אל הקצה האחר, למען יועילני להדריכו אחר כך אל הישר. ועכ"ז לא שוה לי, כי היה כח החטא כל כך גדול שאפילו בלכת אל הפכו לא הועיל כלום. אמנם הדבר מבואר שאם ההתעוררות השכלי הוא המגיע האדם לבקשת השלמות מעצמו, ברצותו לבחור הטוב במה שהוא טוב מאהבתו אותו, ואין כאן שום פחד ומורא יכריחנו על כך, הנה זה בלי ספק לא יצטרך כל כך הכנות או הרחקות לבא אל יושר המעלה, כי בקל יתקרב אליה ויתרחק מן התכונה הרעה, מבלי ילך אל הפכה ממש:

היתרון השלישי, כי בהיות התרופות החיצוניות פועלות על צד ההכרח, וכמעט על ידי אונס, זה יגרום לחולה כאב הבטן או עלוף או מצוקות או רוע לב וכיוצא. אבל הרקת הטבע היא בשובה ונחת, נעשית מאליה על הצד היותר טוב, ולא יקבל הגוף שום התפעלות ממנה. וכענין זה היא התשובה בהיותה מאהבה, לא תכבד העבודה על האדם ואת הכל יעשה בשמחה וטוב לבב, מה שאין כן בהיותה מיראה, יהיה הכל עליו למשא כבד כמי שעושה מכח הכרח בעצבון ובדאגה. וזה הוא המבחן האמתי לדעת מי יעורר האדם אל השלמות, ועליו אמר דוד עליו השלום - חקרני אל ודע לבבי בחנני ודע שרעפי וראה אם דרך עוצב בי ונחני בדרך עולם (תהלים קלט טו). יאמר בפ' החקירה האמתית, לדעת כוונת הלב מה היא, עם שאתה יתברך תדעהו, שלא כדרך העולם, כפי השגחתך הנפלאה, כי תכיר הפנימיות מבלי שום הוראה חיצונית, מכל מקום אשאלך תראה בראיה חיצונית ענין זה. במה שתראה אם יש בי איזה דרך של עצבות ודאגה בפעולותי, כי אז ודאי לא יהיו שלמות. אבל בהיותן בהפך רחוקות מן העצב וקרובות אל השמחה, משם יודע יושר לבי ושרעפי כי רק האמת והשלום אהבתי. ובאופן הבחנה וחקירה זו, נחה אותי ותתנהג עמי כדרך העולם, שזה הוא המבחן שלהם. עם היותך בלתי צריך לכך, כי בזה תודע הסבה על ידי המסובב וידעתך השלמה היא ידיעת הסבה בעצמה. וכמה הכיר יתברך טוב לבב ישראל במעמד הנבחר שהיה לבם שלם עמו עד שאמר להם מי יתן והיה לבבם זה להם וגו' כל הימים וגו' (דברים ה טו), וזה על אמרם נעשה ונשמע, כאשר

ספר פרשת חיי שרה התשובה

פירשתי על מאמר למה נמשלו ישראל לתפוח (לכ"ס מנ):

ויש עוד יתרון רביעי עולה על כולם. כי כשהתרופה היא על צד ההכרח על ידי סמים מחוץ, אולי לא תספיק להריק כל הליחה הרעה לחלוטין, כי שמא לא נתן השעור הראוי ושמא נשאר עדיין חלק מה ממנה והוא מעותד אל התחדשות החולי, ולא יתמיד הבריאות. אבל הנעשית על ידי הטבע מבלי שום הכרח, תנקה את הגוף לחלוטין ותדחה מכל וכל הליחה הרעה, באופן שיתקיים הבריאות לימים רבים ולעתים רחוקות, ולא יוסיף לדאבה עוד. וכבר יקרה לתשובה מיראה, כי יען איננה שלמה כראוי, לא תספיק להסיר מכל וכל כתם העונות וישאר רישומם נכר, והוא מעותד אל הנפילה מחדש. אבל כשהיא מאהבה, לא נשאר עוד שום רושם לכל עון ולכל חטאת ולא ישוב עוד לכסלה, כי באהבתו את ה' בצדקתו יחזיק ולא ירפה. ועל זה באו שתי מימרות של ריש לקיש עליו השלום, זדונות נעשות כשגגות זדונות נעשות כזכיות ופירשו כאן מאהבה כאן מיראה. ואין הכונה בלבד לענין השכר, אבל יכוין לענין ההתמדה וההתחזקות אל הטוב או אל הפכו. כי בהיותם מיראה, עדיין ישארו העונות כאלו הן שגגות שלא נמחו בהחלט, ואז השגגות האלה יגרמו עונות אחרים, עם היותן קלות, כי עבירה גוררת עבירה, כאשר פירשתי פסוק שגיאות מי יבין מנסתרות נקני גם מזדים חשוך עבדך וגו' (תהלים יט יג). וכשהיא מאהבה, יתהפכו כאלו הם זכיות במציאות, ואז יתמיד להשתלם יותר כי מצוה גוררת מצוה:

ובזמן ירמיהו עליו השלום שעשו התשובה הגרועה באו לידי מדה זו. ואמר בשמו יתברך - שמוע שמעתי אפרים מתנווד יסרתני ואוסר כעגל לא לומד השיבני ואשובה כי אתה ה' אלהי (יחזקאל לא יז). אמר יתב' כי בזמן תשובת ישראל שמע מהם יותר משמועה אחת, והיו שמועות שונות כי היה בהם מתנווד ומתנועע ומתחלף בלתי עומד על מצב אחד קיים, כי פעם שמעתי היותו שב בתשובה מתחרט על עונותיו ועושה כל דברי התשובה, ופעם שמעתי ממנו ההפך מזה, חוזר לסורו ומחזיק במעשה תועבותיו בידו. והוא עצמו מבאר הסבה להתנגדות זה בלתי קיום מצב השלמות, והוא יסרתני ואוסר כעגל לא לומד, היתה התשובה מיראה. כי לאשר יסרת אותי ביסורין, על זה לקחתי מוסר ונתעוררתי לשוב

בתשובה, ונמשך מזה שהייתי כעגל לא לומד עדיין להשתעבד אל העול, ומפני זה חזרתי על העונות הראשונים. ועל כן אחלה פניך תכין לבי להשיבני התשובה האחרת, שאינה אלא בעבור הכרת היותך אלהי ושאני מחויב מצד זה להשתעבד לך ולא לסבה אחרת:

ולכוננה זו לדעתי אנו אומרים בברכת השיבנו וכן באבינו מלכנו של ימים אלו, החזירנו בתשובה שלימה לפניך. כלומר משני מיני תשובה שיש, אחת מאהבה והיא השלמה ואחת מיראה שהיא הפחותה, תראה שתהיה לנו מעיר להשיג התשובה השלמה האהובה, לא האחרת, ויהיה זה לפניך. אשר הכוונה תובן בדבריהם זכרונם לברכה בבראשית רבה (פד יח) על פסוק וישב ראובן אל הבור (נלאשית לו כט), והיכן היה, ר"א אומר בשקו ובתעניתו. כשנפנה הלך והציץ לאותו הבור הדא הוא דכתיב וישב ראובן אל הבור, א"ל הקדוש ברוך הוא מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה הושע שנ' שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יז ג). והקושי נגלה לעינים, האיך אמר אתה פתחת בתשובה תחלה ואנחנו קבלנו מרבותינו ע"ה שאדם וקין עשו תשובה. וכן אמרו שהנביא הושע עליו השלום פתח בתשובה תחלה, והלא כמה נביאים קדמו לו באזהרה זו מזמן משה רבינו עליו השלום:

ואני מדייק כבדות לשון זה, פתחת בתשובה תחלה ולא הספיק לומר התחלת לשוב, וכן אמרו לא חטא אדם לפני. אמנם ידוע מקבלת רבותינו זכרונם לברכה (סנה נה ג) שהאומר ראובן חטא אינו אלא טועה, כי לא שכב ממש עם בלהה חלילה כשטחיות הכתוב, אלא שבלבל יצועי אביו. וזה נחשב לחטא לפניו יתברך בלבד, כפי מה שעמקו מחשבותיו, כי בעיני האנשים לא היה כאן עון אשר חטא. והיה מחסידות ראובן עליו השלום, כי אם היות דבר זה בלתי נחשב לעון אצל האנשים ולא בא אליו שום התעוררות אלהי מהפחדה או גזום או יעוד יסורין כלל, מכל מקום הוא מעצמו היה המתחיל ונזדרז מאליו לעשות תשובה. כי היא היתה מאהבה, ולא לשום תכלית אחר. ומחמת מה שהרגישו זכרונם לברכה היכן היה, פירשו וישב ראובן שהיה שב בתשובה. ולכן אמר לו הוא ית' מעולם לא היה אדם שחטא לפני, שהוא חטא לפני בלבד ולא אצל האנשים, ועם כל זה עשה תשובה אלא אתה. כי אדם וקין חטאו

חטאים עצומים גלויים אצל הכל. והנה אתה הטבת לעשות, כי פתחת בתשובה אתה מעצמך תחלה, קודם שהעירותך על כך באיזו תוכחה או יעוד עונש. כמו שהיה לאדם וקין, כי אלו הנחתים מעולם לא היו שבים. ואם כן היתה תשובתך המעולה והשלמה, כיון שהתחלת בה מוטב תכונתך. לפיכך אשלם לך שהנביא הראשון אשר יצוה על מין זה מהתשובה, שתהיה תחלה ולא מאוחרת, יהיה הושע עליו השלום, כי הזהיר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך, כלומר תיכף ומיד אשר כשלת בעון תצרף ותחבר עמו התשובה, שאז ודאי היא מאהבה. ואל תמתין שיהיה לך איזה התעוררות על ידי יסורין כמאמר משה רבינו עליו השלום - בצר לך ומצאוך וגו' ושבת עד ה' אלהיך וגו' (דברים ז ט), ועל דרך זה שאר הנביאים מכח יסורין מזהירין על התשובה:

הכלל העולה מכל דברינו, כי תכלית התשובה המעולה היא הנעשית מאהבה. כי בהיותה מיראה, עם היותה מקובלת לפניו ית' בחסדו הגדול על צד הרחמים, מכל מקום אינה בגדר השלמות ונשארה כעין הרפואה הבלתי טבעית:

וכבר כללו רבותינו זכרונם לברכה במאמרנו כל הענין הזה משני מיני התשובה וקראום בשם רפואה על יסוד הפסוק, ואמרו גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם. אשר לדעתי רמי בר חמא בא לפרש מאמרו זה עם מאמרו השני, מסתירת הכתוב ויישובו, כאן מאהבה כאן מיראה. ששני מיני התשובה מועילים, אלא שהאחת מעולה מהאחרת. ולכן אמר גדולה היא התשובה ועצם כחה עד מאד, שהרי לעולם בכל אופן שיעשה אותה האדם מביאה לו רפואה ואינה חוזרת ריקם, עד שתתחלף בפחות ויתר. ובאר זה רמי בר חמא עצמו, כי יש סתירה בכתוב וצריך ליישב כאן מאהבה כאן מיראה שאפילו בהיותה מיראה אומר ה' יתברך שירפא משובותה אם כן לעולם הוא מרפא. מלבד שיכלול גם כן מה שאמרו באלה הדברים רבה (נ ז) על פסוק כה' אלהינו בכל קראנו אליו (דברים ז ז), שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים, אבל שערי תשובה לעולם פתוחים, שנמשלה לים. וזה הוא המביאה רפואה לעולם בכל זמן, כי אין שעריה נעולים בשום זמן. ובזה היא גדולה כלומר יותר מן התפלה, כי בזאת הבחינה היא קטנה ממנה כיון שאין שעריה פתוחים לעולם. ומכל מקום הנלבב החרד אל דבר ה' יבחר ויקרב התשובה מאהבה, לעשותה

בלב שלם ובנפש חפצה לשם שמים באמונה, כי היא חיינו ואורך ימינו. ועל זה רמזתי בנושא - אשא אל שמים ידי, יאמר כל אחד לעצמו להיות ידיו נשואות השמים לפניו יתברך בתשובה ומעשים טובים, כי בזה יוכל לומר שהוא חי לעולם, משיג החיים הנצחיים בהשגת הכפרה:

ולהתנצלות כללות האומה, אם אולי יחסרו כל טוב ולא יעשו די חיובם בהחלט, אמרתי כי גלוי וידוע לפני כסא כבודו, כי לא מחוסר חפצם ותכונתם היתה זאת להם, כי אם מפני חמת המציק אשר לא יתנם השב רוחם ונשמתם לעשות חובותם לפניו. ובמסתרים תבכה נפשם לעשות בחשאי ובהחבא כאשר יוכלון, ובם נתקיימה חתימת הקללות - בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה (לנניס כח סז). כי שתיים רעות צרות צרורות ילחמו בנו תמיד במצור ובמצוק במקומות האונס וההכרח הידוע אצל בני ישמעאל. האחד התעוררות הלב אשר יפחד מפני פחד ה' ומהדר גאונו, מאשר הם חוטאים בפרסום ובגלוי. להראות העמים והשרים כי הם משתחווים לעבודתם, ואת אליליהם הם עובדים שהם שמש וירח, כאשר הם מכריחים אותם, ואת ה' אלהי אבותם עזבו מקור מים חיים. ולכן יתאוו ויאמרו, בבקר מי יתן ויבא הערב, כי באישון לילה ואפילה אוכל לעשות איזה מעשה יהודי לעבודת קוני בהחבא שלא יראני שום אדם מחוץ. ואולם בהפך זה, מאשר יראה בעיניו כמה וכמה יסורין קשין מרים כגידים עושים למתיהדים שאינם עושים כמעשיהם, וכמה מיני מיתות משונות הרוגים ושרופים על ככה, אז יתאוו מי יתן בקר, למען עשות בפרסום לעיניהם כמעשיהם ולא יחזיקוהו לאיש עברי. והפסוק עצמו מבאר הענין, בבקר תאמר מי יתן ערב לעשות מעשה יהודי בסתר, וזה מפחד לבבך אשר תפחד מבוראך יתברך. ובערב תאמר מי יתן בקר לעשות בגלוי כמעשה ישמעאל, וזה ממראה עיניך אשר תראה מה שעושים לאחריך המוחזקים ליהודים. מעתה הוא יתברך יגאלנו שנית לעיני כל חי למען נוכל להיות יראי שמים בסתר ובגלוי, במה שיביא משיחנו בן דוד עליו השלום אשר הקים עולה של תשובה, כדבריהם זכרונם לברכה פרק קמא דעבודה זרה (פ 6) מאי דכתיב נאם הגבר הוקם על, שהקים עולה של תשובה. ולדעתי אין כוונתם לפרש הוקם שהוא מבנין הפעל כאלו יאמר הקים מההפעיל, ולא מלת על כאלו אמר עול,

שאם כן היו אומרים אל תקרי כדרכם זכרונם לברכה, אבל הכוונה להניח הכתוב כפשוטו, ולא באו אלא לומר איך דוד עליו השלום משבח את עצמו לומר שהוקם על ושנתנה לו מעלה רמה, כי אין זה מדרכו עליו השלום, לזה אמר שכונתו לומר, שהוקם למעלה והשיג מעלה רמה וגבוהה בעבור שהקים עולה של תשובה. כי זה כחה של תשובה להגביה מקום בעליה, שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ורצה לומר זה להלהיב לבבות החוטאים שישתדלו לעשות תשובה מעולה, להשיג מעלה זו, כאמרם (ענוה זכא ה א) שאם חטא יחיד אומרים לו וכו'. ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ה'. אמן:

יסוד התשובה

המשך פרק ג'

בלי הכנעת הלב ופשפוש מעשים לא יבוא לידי תשובה

כי אם לא ידע מה הם חטאיו, בלי הכנעת הלב מפשפוש מעשים לא יגיע לידי תשובה, כי הוא צדיק וישר בעיניו לעולם, עיין בשלחן ערוך אורח חיים במגן אברהם ריש סימן תקע"א, ועוד ב"ראשית חכמה" בשם כמה מאמרי זוהר, שהתענית הוא ממש כמו קרבן, וכתוב: "להקריב לי חלב ודם", וכן בקטורת היו סממנים אדומים ולבנים, נגד זה - אדם מקריב חלבו ודמו ומתכפר לו, וזה נקרא "מזבח כפרה", והיינו דאמר ר"א: גלוי וידוע לפניך וכו', כי הווי יתיב בתעניתא, וסוף דבריו הם: ולכן ביום התענית יזהר מכל חטא ועוון, שלא יהא קרבנו נדחה, ודברים הפוסלים בקרבן - אחד מהם הוא המחשבה, ולכן פוסל בתענית הרהורי עבירה ושאר דברים כמו פיגול, והעיקר עזיבת החטא, שלא יהא כטובל ושרץ בידו.

מובא בירושלמי וזה לשונו: "נשא לבבינו אל כפיים" - מהו "נשא"? - אלא נשוה ליבנו אל כף ידינו, מה יד לא יהא טובל

ושרץ בידו, כן הלב צריך שיהא נקי ממחשבת עבירה, כמו שאמר: "יעזוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו".

סוד התענית - כמו הקרבן שאינו מועיל בלא תשובה

זה לשון ספר חסידים: סוד התענית הוא כמו הקרבן, שאינו מועיל בלא תשובה, אף תענית כן. בכתבי האר"י זלה"ה יש סוד גדול בזה למה הוא כמו קרבן, עיין שם, ונראה דזה מיירי בתענית, שהוא אחר שקיים כל דרכי תשובה, כמו שאמר או אפילו לא קיים אלא פשפש במעשיו וקבל עליו בלב שלם לקיים כל דרכי תשובה, והוי ליה כאילו קיים, דעל ידי הרהורו הטוב נעשה צדיק גמור ברגע אחד, דאם לא כן הוי "זבח רשעים תועבה", כמו שהביא בזבחים דף ז': אמר רבא - עולה דורן הוא היכי דמי אי דליכא תשובה "זבח רשעים תועבה" ואי דאיכא תשובה, והתניא עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה לא זז עד שמוחלין לו אלא שמע מינה דורן הוא.

אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סגופים

עד אשר יתחזק לבו בחרטה גמורה

כן כתב ר' יונה וזה לשונו: אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סגופים עד אשר יתחזק לבו בחרטה גמורה, וגומר בלבו לעזוב את חטאיו עד יום מותו, ועבר עליו עידן ועידנין והוא בטהרה גמורה ודמעה על לחייו, אז יקריב קרבן תענית בבושת פניו ובהכנעת ליבו, משל למי שהמרה את פני המלך, לא ישלח לו דורון, כי יטריפהו בפניו, אלא עד שיפול לפניו ארצה בדמעה, ואחר כך ישלח לו דורון. גם מה שאמרו שהתענית היא "מזבח כפרה" - זה שייך לומר על השוגג שהיא מכפרת כחטאת או על ביטול מצות עשה או על הרהור הלב, אבל מצות לא תעשה גמור, ומכל שכן אם עבר על כריתות ומיתות בית דין, לא יעלה על הדעת, שתהא התענית לבד מכפרת לו, ויהא מזבח כפרה, אלא צריך לקיים כל דרכי תשובה, כמו שכתוב בפרקים הבאים.

התעניות הם כדי שעל ידם יבואו בני אדם לפשפש מעשים

התענית שלפני התשובה הוא פשפש מעשים להכניע הלב ושל אחר התשובה - להתיך זוהמא, והתענית שאחר כך הוא כמו קרבן דורון. היוצא מן הדברים האלה, שהתעניות שתקנו חכמינו זכרונם לברכה, הם כדי שעל ידם יבואו בני אדם לפשפש מעשים, ולא כאותם טפשים וכמה המונים שסברו, שעל ידי הצומות של עשרת ימי תשובה לבד - בלי שום קיום דרכי תשובה - ימחלו להם כל העבירות של כל השנה ביום הכפורים, זה לא יעלה על הדעת שום בר דעת.

לא שק ולא תענית גורם, אלא תשובה

ומעשים טובים גורמים

אמר המעתיק והמאסף שיש עוד להביא ראיות ברורות על זה, כדי להוציא מליבן של צדיקים בעיניהם מחמת תעניתם, ואזכיר קצת מהם. הלא גמרא ערוכה היא במסכת תענית, איתא שם שהיה הזקן דורש ברבים ביום התענית ואמר: "אחינו, לא שק ולא תענית גורם, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים", שכן מצינו באנשי ננוה, שלא נאמר בהם: "וירא אלוקים את שקם ואת תעניתם", אלא "וירא את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה", עד כאן לשונו.

ומדקאמר לא שק ולא תענית גורם מכלל דתענית לא מיקרי עיקר תשובה, ומצינו גם כן בירמיה בפסוק, איך שהנביא היה מוכיח את המלך יהוקים, ואמר לו: "הלא אביך אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו", שהתמיה מפורסמת בזו התוכחה, מי שמע כזאת, שהמוכיח את האדם בדבר אכילה ושתיה, שהיה לו לאכול ולשתות?! ובפרט למלך יהוקים, שספרו חכמינו זכרונם לברכה דפרק חלק בגנות מעשים רעים, והרמב"ם פרק ג מהלכות תשובה מנה ליהוקים בין אלו שאין להם חלק לעולם הבא, לפי שעשה עבירות ביד רמה ובפרהסיא, לכן כתב שם הרד"ק, שיש אומרים, שיהוקים היה

מתענה תמיד וסבור שהתענית יהיה תשלום למעשיו הרעים, לפיכך אמר לו הנביא: "אביך הצדיק אכל ושתה וגומר", עד כאן.

התענית אינו עיקר

אפשר שלזה רמז הנביא בתוכחתו "שובו בנים שובבים" - דלכאורה היא תמוהה, מדוע מכנה אותם בלשון "שובבים" ולא בשום גנאי אחר, אלא לרמוז להם הוא בא על "תענית שובבי"ם", שהם מתענים וסוברים, שהוא עיקר התשובה, ואמר להם, שיעשו תשובה, כי התענית אינו עיקר, ומכאן תוכחת מגולה לאותם אנשים המתחסדים בעיני הבריות, ובוחר ליבות אלוקים צדיק, שמתנהגים בחסידות, ולהם כנפות ככנפי חסידים, ומתענין הפסקות גדולות ומשבת לשבת, וטובלים עצמם במקוואות, אבל לא עלתה להם טהרה בכל מימות עולם, כי הם ככלי חרס ואינם תוכם כברים. ככלוב מלא עוף - כן תוכם מלא מרמות ותוך תחת לשונם עמל ואון בגאווה ובוז, לכן כל מי שבקי בהם ובשמותם ובמעשיהם ראוי לפרסם ולספר בגנותם, ואין בזה לא משום רכילות ולא משום לשון הרע, ואדרבה מצוה בזה קעביד דמצוה לשמוע דברי חכמים.

מפרסמין את החניפין מפני חילול השם

איתא בברייתא מסכת יומא וזה לשונו: מפרסמין את החניפין מפני חילול השם, ופירש רש"י, שהם רשעים ומראין עצמן צדיקים, אם יש מי שמכיר במעשיו - מצוה לפרסמו מפני חילול השם, מפני שבני האדם ילמדו ממעשיו, שיהיו סבורים שהוא צדיק, ועוד כשיבוא עליו פורענות יאמרו: מה הואיל לצדיק זה זכותו, עד כאן לשונו. בילקוט מבואר יותר, איך שהכתוב היה מפרסם את דואג האדומי, אף שהיה תלמיד חכם וגדול הדור וראש הסנהדרין, כמו שכתב "אביר הרואים", ומהראוי היה לו לדבר בצבועים האלה, אך אמרתי אשמרה דרכי לפי מחסום וגו'.

השרוי בתענית יהא דואג ואונן

כתב הרמב"ם: השרוי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הציבור על צרתם - הרי זה לא ינהוג עידונין בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהא שמח וטוב לב, אלא יהא דואג ואונן, כמו שאמר: "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו".

כל יום התענית יהא בתשובה ותפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם

כן אומר השל"ה: התענית הוא מעין עולם הבא, שאין בו לא אכילה ולא שתיה ונהנין מזיו השכינה; כן צריך ביום התענית להיות דבק בו יתברך שמו כל היום: בתשובה ותפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם, ושיהא סור מרע להרחיק מעליו כל נדנוד עבירה וכל מידה מגונה, ובפרט מהכעס שהוא פגם גדול בעולם.

זה לשון ה"ראשית חכמה": ואם יכעוס ביום התענית מוטב לו שלא יתענה, ויהא שבע וטוב לב, שלא יתקוטט עם הבריות, וכתב: "הן לריב ומצה תצומו", ואף אם יהיה לו איזה משא ומתן, שיהיה באמונה ובנחת ויחזור לדביקותו.

יתן ממונו לצדקה ביום התענית

כן ממשיך ה"ראשית חכמה": ויזהר מכ"ד דברים המעכבים את התשובה, ובפרט - באלו הד' הנמצאים ברוב בני אדם והם: רכילות ולשון הרע ובעל חימה ובעל מחשבה רעה, דהיינו: להיות בטל מדברי תורה ומדרך ארץ, כי כל מדה מאלו יש לה סגולה לסלק כח הנשמה הקדושה ולהשרות בו רוח טומאה.

זה לשון "עמק ברכה": ויתן ממונו לצדקה ביום התענית לקיים מה שנאמר: "ואהבת ... בכל מאודך", ויתן לעניים מה שהיה לו לאכול באותו יום, שאם לא יעשה כן נראה שלא עשה

לשם שמים, אלא רק כדי להרוויח בתענית מיעוט פיזור, וזה שאמר דוד המלך, עליו השלום, לבנו שלמה: "ואני בעניי הכינותי לבית ה' ככרים זהב מאה אלף וגו'", ומקשה הגמרא בירושלמי: מאי "בעניי"? אם היה הסך גדול הזה בידו אזי עשיר היה, ותרץ: מאי "בעניי" - בעינוי שהיה מתענה ומקדיש סעודותיו לשם שמים, וסעודתו היתה גדולה מאוד כי היה מלך. זה שאמר הכתוב: "הלא פרוס לרעב לחמך" - רצונו לומר, הלחם שלך, שהיה מגיע לחלקך, עד כאן לשונו.

בגמרא: כל תענית שמלינין בו צדקה כאילו שופך דמים, ואמרו הקדמונים אותיות תענית ת"ת עני, וזה שאמר: אגרא דתעניתא צדקתא.

שערי תשובה

לרבינו יונה

השער הראשון - אות י'

עֲתָה נִבְאָר עֲקָרֵי הַתְּשׁוּבָה:

הַעֲקָר הָרִאשׁוֹן:

הַחֲרָטָה. יָבִין לָבֹבוּ כִּי רַע וְמָר עָזְבוּ אֶת הַשֵּׁם, וַיָּשִׁיב אֶל לְבֹבוּ כִּי יֵשׁ עֲנָשׁ וְנָקָם וְשָׁלֵם עַל הָעוֹן, כְּעֲנָן שֶׁנֶּאֱמָר (דברים לב, לה) לִי נָקָם וְשָׁלֵם, וְנֶאֱמָר (איוב יט, כט) גִּירוּ לָכֶם מִפָּנַי - חֲרָב כִּי - חֲמָה עֲוֹנוֹת חָרָב. וַיִּתְּחַרֵּט עַל מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ, מָה עָשִׂיתִי, אֵיךְ לֹא הָיָה פֶּחַד אֱלֹהִים לְנַגֵּד עֵינַי, וְלֹא יִגְרָתִּי

מתוכחות על עון ומן השפטים הרעים, כי רבים מכאובים לרשע, לא חמלתי על גופי, ולא חסה עיני עליו משחתו מפני הנאת רגע אחד, ונמשלתי לאיש שיגזול ויחמוס ויאכל וישבע, ויודע כי אחרי אכלו ואחרי שתו יגרס השופט בחצץ שניו, כענין שנאמר (משלי כ, יז) ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא - פיהו חצץ. ורעה מזאת, כי הייתי על הנפש היקרה אכזרי, ונטמאה בגלולי יצרי, ומה הועילה בכל קניניה אם רעה בעיני אדוניה, ואיך החלפתי בעולם חולף עולם עומד לעד לעולם, איך נמשלתי בבהמות נדמיתי והלכתי אחרי יצרי כסוס כפרד אין הבין ותעיתי מדרך השכל. והנה הבורא נפח באפי נשמת - חיים חכמת - לב וטובת - שכל להפירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו, באשר המשילה על שאר בעלי - חיים שאינם מדברים, מאשר יקרה בעיניו נכבדה, ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי ויהי בי הפך מזה, למה לי חיים, כענין שנאמר (משלי כא, טז) אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח. ועוד, כי כמשפט הבהמה לא עשיתי, אבל שפלתי ממנה, כי ידע שור קוניה ונחמור אבוס בעליו, ואני לא ידעתי ולא התבוננתי, ושלחתי נפשי לחפשי מאדוניה. טעמתי צופי, ונשיתי סופי, וגזלתי וחסיתי, ועל דל בוססתי, ולא זכרתי יום המות אשר לא ישאיר לפני נשמתי בלתי אם גזיתי

וְאֶדְמָתִי. וְהֶעֱנָן הָזֶה אֲשֶׁר בְּאַרְנוֹ, הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְרֻמָּה עָלָיו הַשָּׁלוֹם (ירמיה ח, ו) אֵין אִישׁ נָחֵם עַל -
רָעָתוֹ לֵאמֹר מָה עָשִׂיתִי:

פרשת תולדות

פרק יב

**במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים
גמורים יכולים לעמוד בו**

זהר הקדוש פרשת משפטים קו ב

ואשלם נחומים לו ולאבליו, הא אתחזי דמיתא איהו, (אלל) אין
ודאי מיתא איהו, וקיימא בחיין, דהואיל (ס"א אלל ולאי חי ליהו וקיימא
בחיין, וסולל) ואיהו רשע מית אקרי, מהו ואשלם נחומים לו
ולאבליו, אלא קודשא בריך הוא עביד טיבו עם בני נשא,
דכיון דעאל מי"ג שנין ולהלאה, פקיד עמיה תרין מלאכין
נטורין דנטרי ליה, חד מימיניה וחד משמאליה,

כד אזיל בר נש בארח מישר אינון חדאן ביה, ואתקיפו עמיה
בחדוה, ומכרוזן קמיה ואמריין הבו יקר לדיוקנא דמלכא, וכד
אזיל בארח עקימו, אינון מתאבלן עליה ומתעברן מניה, כיון
דאתקיף ביה קודשא בריך הוא ואנהיג ליה בארח מישר,
כדין כתיב ואשלם נחומים לו ולאבליו, ואשלם נחומים לו
בקדמיתא, דאיהו אתנחם על מה דעבד בקדמיתא, ועל מה

דעבד השתא ותב בתיובתא, ובתר כן ולאבלין, אינון מלאכין דהוו מתאבלין עליה כד אתעברו מניה, והשתא דאתהדרו בהדיה הא ודאי נחומים לכל סטריין. והשתא איהו חי ודאי, חי בכל סטריין, אחיד באילנא דחיי, וכיון דאחיד באילנא דחיי כדין אקרי בעל תשובה, דהא כנסת ישראל תשובה אופי הכי אקרי, ואיהו בעל תשובה אקרי, וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש, ועל דא אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד (נ) במקום שבעלי תשובה עומדים.

תרגום :

ואשלם נחומים לו ולאבלין, הרי נראה שמת הוא, (אלל) כן ודאי מת הוא ועומד בחיים, שהואיל (ס"א אלל ולאי חי הוא ועומד בחיים, והואיל) והוא רשע מת נקרא. מהו ואשלם נחומים לו ולאבלין. אלא הקדוש ברוך הוא עושה טוב עם בני אדם, שכיון שנכנס משלש עשרה שנים והלאה, מצוה עמו שני מלאכים שומרים ששומרים אותו, אחד מימינו ואחד משמאלו.

כאשר הולך בן אדם בדרך ישר הם שמחים בו ומתחזקים עמו בשמחה, ומכריזים לפניו ואומרים הבו כבוד לדיוקן המלך. וכאשר הולך בדרך עקומה, הם מתאבלים עליו ונעברים ממנו. כיון שמחזיק בו הקדוש ברוך הוא ומנהיג אותו בדרך ישרה, אז כתוב ואשלם נחומים לו ולאבלין. ואשלם נחומים לו בראשונה, שהוא מתנחם על מה שעשה בראשונה ועל מה שעושה עכשיו ושב בתשובה, ואחר כך ולאבלין, אלו המלאכים שהיו מתאבלים עליו, כאשר נעברו ממנו. ועכשיו שהוחזרו אתו, הרי ודאי נחומים לכל צדדים.

ועכשיו הוא חי ודאי. חי בכל צדדים, אוחז בעץ החיים. וכיון שאוחז בעץ החיים אז נקרא בעל תשובה, שהרי כנסת ישראל תשובה אף כך נקראת, והוא בעל תשובה נקרא, וקדמונים אמרו בעל תשובה ממש. ועל כן אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד (נ) במקום שבעלי תשובה עומדים.

ראיה מן התורה שבמקום שבעלי תשובה עומדים וכו'

אור החיים במדבר יד יז

ועתה יגדל נא וגו'... גם רמז הכתוב במאמר ועתה, שיקח תשובתם של ישראל, ואומרו יגדל נא, על דרך אומרם זכרונם לברכה (סנהדרין ט) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, והטעם שיותר מתקדש שמו כשמטיבים הרשעים את דרכיהם, והוא אומרו יגדל נא, פירוש יהיה יותר גדולת ה' עתה כשיחזרו בתשובה אחר המרד:

גם רמז בתיבת נא, על דרך אומרם (אבות פרק ד' משנה י"ז) יפה שעה אחת בתשובה וכו':

החוטא ושב בתשובה הוא בבחינת קודש קדשים (ולא רק קודש)

כלי יקר ויקרא ו ט

מצות תאכל במקום קדוש בחצר אוהל מועד יאכלוה. פירש רש"י במקום קדוש ואיזהו בחצר אוהל מועד, ומכל מקום במקום קדוש מיותר. גם תאכל יאכלוה אחד מהם מיותר, ומשמעות הלשון הוא שיש כאן בחינת האוכל והנאכל. בחינת האוכל, היינו שהכהן האוכל אותה צריך שידע שאכילתו משלחן גבוה היא ומן הדין שתהיה המנחה כליל לגבוה זולת שהקדוש ברוך הוא נתן לו חלקו מאישיו, ואם כן צריך הכהן לאכול חלקו במקום שנאכל חלק גבוה דהיינו בחצר אוהל מועד כי שם מקום המזבח, ואף על פי שבאמת המקום ההוא קדוש מכל מקום אין קפידא על האוכל מצד קדושת המקום כי אם מצד שצריך להסמך אכילתו אל אכילת המזבח להורות שכמו שאכילת המזבח מכפר כך אכילת הכהנים, הבעלים מתכפרין בהם:

אמנם בחינת הנאכלת היא המצה, מצד היותו נקיה מן השאור יש במצה צד קדושה על כן נאמר מצות תאכל במקום קדוש. כי מצד בחינת המצה יש קפידא שיהיה המקום קדוש. ואחר כך נתן טעם על שניהם כי על מ"ש בחצר אוהל מועד יאכלוה. זהו לפי שחלקם נתתי אותה מאשי. על כן צריכין שניהם להיות במחיצה אחת, ועל מ"ש מצות תאכל במקום קדוש. נתן טעם ואמר קודש קדשים היא כחטאת וכאשם. כי החטאת והאשם הבאים על כפרת החטא נקראו קודש קדשים כי הצדיק גמור

שלא חטא כלל קודש הוא לה' אבל החוטא ושב בתשובה הוא קודש קדשים, כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בה, (נכנסו לו עמוד ז') ורבותינו זכרונם לברכה אמרו (יומא פו עמוד ז') שהעושה תשובה מאהבה הזדונות נעשין לו כזכויות, כמו שיתבאר בעזרת השם לקמן פר' וילך. וזה מדרגה גדולה שאינו בצדיק גמור מלבד שאר מעלות שזכרו רבותינו זכרונם לברכה שם, על כן דין הוא שיהיה החטאת קודש קדשים, וכן המצה צריכה מקום קדוש מזה הטעם כי גם היא קודש קדשים מצד הרחקת השאור שבעיסה המחלל קדושת האדם:

ערכם של מעשי הצדקה של בעלי התשובה מעולה ביותר

מלבי"ם יחזקאל לג יט

ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה - ר"ל אז יחיה ברשעתו הקודם ובמשפט וצדקה שעושה עתה, כי לפי ערך שהיה רשע מקודם יגדל יתר מה שעתה עושה משפט וצדקה, כמו שאמרו במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד:

בעל תשובה אהוב ונחמד לפני הבורא ושכרו הרבה

אורחות צדיקים שער העשרים וששה

ואל יחשב בעל - תשובה, שהוא מרחק ממעלת הצדיקים מפני החטאים והעונות שעשה - אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד לפני הבורא יתברך כאלו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם חטא ופרש ממנו וכבש יצרו. ואמרו חכמים, במקום שבעלי - תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (נכנסו לו, ז). כלומר, מעלתם גדולה ממעלתם של אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשין את יצרם יותר מהם. וכל הנביאים כלם צוו על התשובה (נכנסו לו, ט), ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה (סנהדרין לו, ז). וכבר הבטיחה התורה, שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן, ומיד הם נגאלין, שנאמר, "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה אשר נתתי לפניך, והשבת אל לבבך וגו'. ושבת עד ה' אלהיך וגו'. ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך וגו'" (דברים ל, א - ג). גדולה תשובה, שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר (ישעיה יד, ז), "שובה ישראל עד ה' אלהיך" (יומא פו, א),

ונאמר, "ולא שבתם עדי נאם ה'" (עמוס ז, ו). ונאמר, "אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב" (ירמיה ז, א); כלומר, אם תחזר בתשובה - בי תדבק: התשובה מקרבת את הרחוקים. אמש היה זה שנוא לפני המקום ברוך הוא, משקץ ומרחק ומתעב, והיום הוא אהוב ונחמד וקרוב וידיד. וכן אתה מוצא, בלשון שהקדוש - ברוך - הוא מרחיק את החוטאים בו מקרב את השבים, בין יחיד בין רבים, שנאמר, "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי" (הושע ז, א). על יכניה ברשעתו נאמר, "כתבו את האיש הזה ערירי וגו'" (ירמיה כג, ט), "אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני, כי משם אתקנך וגו'" (שם סט, כד); וכיון ששב בגלותו, נאמר בזרבלל בנו, "ביום ההוא נאם ה' צבאות, אקחך זרבלל בן שאלתיאל עבדי נאם ה', ושמתיך כחותם" (חגי ז, כג): כמה מעלה מעלת התשובה! אמש היה זה מבדל מהשם אלהי ישראל יתברך, שנאמר, "עונותיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם" (ישעיה נט, ט); צועק ואינו נענה, שנאמר, "גם כי תרבו תפלה אינני שמע" (שם א, טו); ועושה מצוות וטורפין אותן בפניו, שנאמר, "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי" (שם סט, יב), "מי גם בכם ויסגר דלתים" (מלאכי א, י), "עלותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר" (ירמיה ז, כא) - והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר, "ואתם הדבקים בה' אלהיכם" (דברים ז, ז); צועק ונענה מיד, שנאמר, "והיה טרם יקראו ואני אענה" (ישעיה סה, כד); ועושה מצוות ומקבלים אותן בנחת ובשמחה, שנאמר, "כי כבר רצה האלהים את מעשיך" (קהלת ט, ז); ולא עוד, אלא שמתאוה להם, שנאמר, "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמניות" (מלאכי ג, ד):

כפי גודל רשעו בעבר כן יגדל טרחו ועמלו

עקידת יצחק שער ק הערה א

גם כן לו לצדקה כמאמרו חכמינו זכרונם לברכה "מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה". (נ"ל גם ההסתלות לעשות הטוב אף אם לא תעמוד כח ללא אל הפועל) תחשב לבעליה למעשה טוב, והנה בעבור כל הסבות האלה צדקו דחכמינו זכרונם לברכה במאמר שהחל בו הרב זכרוננו לברכה באמרם "במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אין עומדים שם":

אפם כל זה רק במי ששב מאהבה, ר"ל בעבור הכרתו את האמת ואהבתו את הטוב והמישרים אשר התעוררו בקרבו אחרי אשר היה מלפנים שקוע ביון מצולת הסכלות והבערות, ובמעמקי הרשעה, כי הוא לבדו כיתאמץ ויתחזק בכל מאמצי כחו ועולם ידו להכריח טבעו, אל הטוב והישר, באופן שגם כל עונותיו הראשונים בעצמם יחשבו עתה לו לצדקה יען כי לפי גודל רשעו הקדום עולם הרגלו עד עתה אך להרע, כן יגדל גם עתה טרחו ועמלו לעמוד נגד טבוע ולהפוך לבו אל אהבת הצדק והמישרים תחת כי היה מלפנים נוטה רק אל התאוה והתמדה אשר על כן חדל להשכיל ולהטיב, וממנו אמרו חכמינו זכרונם לברכה בצדק "גדולה תשובה שאפילו זדונות נעשו לו כזכויות"

בדרך משל

דגל מחנה אפרים הפטרת נצבים

שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּה' תִּגִּיל נִפְשִׁי בְּאַלֹהֵי וְגו' (נִסְעִיָּה ס"א, י'). לְבָאֵר זֶה נִרְאֶה עַל פִּי דֹאִיתָא בְּגִמְרָא (יומא פ"ז). כשעושה תשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכויות, והמשל בזה הוא כמו זרעים שנזרעו בקרקע כשנרקבין אזי מוציא צמחין וכן הענין כאן בעושה תשובה מאהבה, וזהו שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּה' פִּירוּשׁ שְׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה וְזֶהוּ אֲשִׁישׁ בַּה' שֶׁנֶּעֱשֶׂה אֱלֹהֵי שְׁלִי שֶׁהָיָא עַל יְדֵי אֲהָבָה, וְזֶהוּ כּוּוֹנֵת הַפְּסוּק (נִסְעִיָּה י"ה, ז') שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ פִּירוּשׁ שִׁיעֲשֶׂה אֱלֹהֵי שְׁלִיךְ וְזֶהוּ עַל יְדֵי אֲהָבָה, וְזֶהוּ הַגִּמְרָא (יומא פ"ז). גְּדוּלָּה תְּשׁוּבָה שֶׁמַּגַּעַת עַד כֶּסֶּא הַכְּבוֹד פִּירוּשׁ שֶׁהִבְעֵל תְּשׁוּבָה בַּעֲצָמוֹ מִגִּיעַ עַד בַּחֲיַנְתָּ כֶּסֶּא הַכְּבוֹד וְנִעֲשֶׂה מִרְכָּבָה לְקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְנִעֲשֶׂה אֱלֹהֵי וְזֶהוּ בִּמְקוֹם שֶׁבַעֲלִי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צְדִיקִים גְּמוּרִים יְכוּלִּים לַעֲמוֹד, וְזֶהוּ פִירוּשׁ הַפְּסוּק (נִזְכִּיר י"ח, י"ג) תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ הֵינּוּ תָּמִים תִּהְיֶה כְּשֶׁתִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ שֶׁהָיָא הַתְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה כְּנֹזְכֵר לַעֲלִיל, וְזֶהוּ תִּגִּיל נִפְשִׁי בְּאַלְקִי וְאָמַר כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי יֵשַׁע פִּירוּשׁ דְּבָרִים שֶׁבִּגְדַת בָּהֶם נִעֲשֶׂה מֵהֶם יֵשַׁע שֶׁנֶּעֱשׂוּ לוֹ כְּזִכּוּיֹת. וְעֵלִיל, דְּבָרִים שֶׁמַּעֲלָת בָּהֶן צְדָקָה יַעֲטִנִי מֵהֶם נִעֲשֶׂה צְדָקָה כְּנֹזְכֵר לַעֲלִיל, וְאָמַר הָאֵיךְ אִפְשָׁר זֶה שֶׁמַּעֲבִירוֹת נִעֲשֶׂה זְכוּיֹת עַל זֶה אָמַר כְּגֹנָה זְרוּעִיָּה תְּצַמִּיחַ שֶׁהָיָא עַל יְדֵי הַזְרִיעָה שֶׁנִּרְקַב בְּקִרְקַע הָיָא מוֹצִיאָה פִירוֹת כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁעַל יְדֵי הַחֲטָאִים נִעֲשִׂין כְּזִכּוּיֹת כְּנֹזְכֵר לַעֲלִיל וְהֵבֵן בְּזֶה מֵאֵד:

יש להקדוש ברוך הוא תענוג גדול מהבעל תשובה

קדושת לוי פרשת שמיני

ונבא לבאר מקודם מאמר חכמינו זכרונם לברכה במסכת אבות (נא, ר') אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם כו', כי הנה ידוע גודל מעלות ישראל, כי יעקב בחר לו יה, ורצה בנו להיות לו לעם סגולה מכל העמים לעבוד אותו יום ולילה בלב תמים. והנה ידוע גודל מעלות הצדיקים העובדים אותו בלב שלם שהם מושלים כביכו"ל בהקדוש ברוך הוא כמאמר חכמינו זכרונם לברכה (מועד קטן טז עמוד ז') צדיק מושל ביראת אלהים, מי מושל בי צדיק, והם למעלה ממדריגות המלאכים. ולפי זה נאמר בכוונת הכתוב (ישעיה סא, י) שוש אשיש בה', כי שלמה המלך עליו השלום אמר (משלי יא, בן חכם ישמח אב, ואנו נקראים בנים למקום. ונמצא כשהצדיק עובד את ה' אזי כביכו"ל השם יתברך מקבל תענוג מאדם הזה. והנה דרך משל, לאב שיש לו בן והבן ההוא לא יחסר לו כלל שהון ועושר בביתו והאב יש לו מזה תענוג שהולך לבנו כאשר לבו חפץ. והנה להבן ההוא שנתן לו השם יתברך כל טוב אין לו תענוג מזה שנתן לו השם יתברך רב טוב וברכה, רק התענוג הבן ההוא הוא מה שהאב יש לו תענוג מאתו זהו שמחתו ותענוגו. כך הצדיק העובד את ה' ומוכן לרב טוב הצפון לו לעתיד לבוא אך החדוה והשעשועים שלו שהשם יתברך יש לו תענוג מעבודתו. וזהו שוש, כלומר שאני שוש בשמחה רבה מחמת אשיש בה', שאני מביא שמחה בה' בשביל זה אני שמח שמחה רבה שזכיתי לכך להביא חדוה להשם יתברך קרוץ מחומר כמוני ישמח את הבורא ברוך הוא אשר ידו בכל משלה. והנה הטעם מה שהשם יתברך מקבל תענוג מעבודת האדם יותר מאלף אלפי אלפים כתות מלאכים שעובדים אותו, כי ידוע שיצר לב האדם רע מנעוריו ומיד לפתח חטאת רובץ, ואף על פי כן כשאדם פונה עצמו מכל עסקיו ומתחיל לעבוד את הבורא בשמחה ובלב שלם לעשות נחת ליוצרו ומתגבר על יצרו שלא לילך אחר תאוות לבו אזי השם יתברך יש לו תענוג גדול במה שהוא מכניע את היצר הרע לעבוד את השם יתברך בלב שלם:

וזה כוונת חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין נט, ב) במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, כי הקדוש ברוך הוא מקבל

תענוג מבעל תשובה יותר מהצדיק גמור, שהצדיק גמור אין לו יצר הרע כבר ובקל הוא עובד אותו אבל הבעל תשובה שעד עתה היה יצרו מתגבר עליו ועכשיו שיבר אותו ומכניע אותו עד לעפר ואז להשם יתברך תענוג גדול ממנו. וזה כוונת חכמינו זכרונם לברכה (אבות ז, ט) איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה, דהיינו שכל עסקיו יחשוב שיעשה תענוג להשם יתברך שיתפאר השם יתברך עמו וזהו שיהיה תפארת לעושיה, דהיינו להשם יתברך שהוא ברא אותו. ומפרש ותפארת לו, כלומר למה הוא תפארת להשם יתברך ממנו ולא מכל המלאכים והשרפים. ואמר מן האדם, כלומר עבור שהוא אדם לבוש בגשמיות ואף על פי כן הוא מתגבר את עצמו לעבוד אותו בלב שלם ומזה בעצמו השם יתברך מתפאר עצמו עם בריותיו יותר מכל המלאכים והשרפים שעובדים אותו:

הקדוש ברוך הוא מעטר את הבעל תשובה בכתרים

אוהב ישראל לקוטים חדשים פרשת יתרו

ויאמר ה' אל משה רד העד בעם וגו' ויאמר משה גו' אתה העדותה בנו גו' ויאמר ה' אל משה לך רד ועלית אתה ואהרן גו'. לכאורה אינו מובן התשובה שהשיב ה' למשה במה שאמר לא יוכל העם לעלות. ורש"י זכרנו לברכה פירוש ממה שאמר הקדוש ברוך הוא עוד לך רד, כי היה צריך התראה בשעת מעשה אבל לא נודע לנו מזה תשובה למשה על דבריו. ונקדים מה דאיתא במדרש וזה לשונו. כשעלה משה למרום ראה שהקדוש ברוך הוא יושב וקושר כתרים לאותיות אמר משה מי מעכב על ידך. אמר לו הקדוש ברוך הוא חזור לאחורך. והראה לו את עקיבא בן יוסף שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילי הלכות. עד כאן לשון המדרש. והנה ידוע אשר הכתרי האותיות הם התגין על האותיות שעטנ"ז ג"ץ. והם נקראים כתר בעלי תשובה וכמחכמינו זכרונם לברכה (נכונות לז): במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם וכל זה הוא טובה גדולה מאתו יתברך שמו שגומל חסד עם הבעלי תשובה למשוך להם חיות מעולם העליון אשר אין שם אחיזת החיצונים כלל. כי עד הנה היה נמשך חיותם ממקור הטומאה רחמנא ליצולן וכמבואר ברמב"ם זכרונם לברכה, שהקשה מניין נמשך חיות לאדם שעבר עבירה שיש בו כרת רחמנא ליצולן עיין שם. אבל כשעלה

בלבו לעשות תשובה באמת ובמסירת נפש מיד נפרד החיות שלו מן הקליפות ובשביל זה הכין השם יתברך עולמות עליונים המה התגין הנזכר לעיל למשוך להם חיותם משם. והנה משה רבינו הוא היה במדריגה גבוה מאוד עד שהיתה השכינה מדברת מתוך גרונו. וכאשר עלה למרום וראה את הכתרים מן בעלי תשובות אמר מי מעכב על ידך. היינו היאך יעלה על דעת לב אחד מישראל לעשות נגד רצונך חלילה, וחשב בלבו כיון שיקבלו ישראל את התורה אזי יהי גם המה במדריגה הזאת. והשיב לו הקדוש ברוך הוא חזור לאחורך. היינו שאמר לו הבט וראה במדריגה התחתונה. ואז תראה בני אדם המשוקעים בין הקליפות רחמנא ליצלן מפני הסתת היצר. וכאשר יתחרטו על עונותיהם וישובו אלי במסירת נפש בשבילם אני קושר הכתרים הנזכר לעיל. ולזה הראה לו את עקיבא בן יוסף שהיה ממשפחת גרים. וגם הוא בעצמו לא היה תלמיד חכם מנעוריו כמו שאמר רבי עקיבא בעצמו כשהייתי עם הארץ (פסחים מט:). ואחר כך זכה להוסיף חידושים רבים בתורה הקדושה ונזדכך גופו עד שיצאה נשמתו באחד. בשביל אנשים כיוצא בו הכינותי הכתרים איש איש לפי מדריגתו להמשיך לו חיותו, וזהו שאמר משה להקדוש ברוך הוא כי אתה העדותה בנו כו' ומי יעבור חלילה נגד רצונך. על זה השיב לו הקדוש ברוך הוא לך רד כלומר הסתכל במדריגה התחתונה כנזכר לעיל. ואז תבין שבהכרח להתרות פעם שנית וכפירוש רש"י זכרוננו לברכה. רק ועלית אתה ואהרן:

שטר ערבות שהקדוש ברוך הוא יעלה את בעל התשובה למעלה ממעלת הצדיקים

הקנה דיבור המתחיל ענין יראת המקום

וגם לא יאמר האדם מה אעשה עתה עם התשובה כי עברתי עבירות גדולות והריני לפני ה' כשרץ טמא וכמצורע מוחלט ולא יקבלני הקדוש ברוך הוא, זה אני לוקח עלי בערבות שוודאי הקדוש ברוך הוא יקבל תשובתו וימחול כל עונותיו ויעלהו למעלה ממעלת הצדיקים, הוא שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד שם ועל כן צעק הנביא כי לא אחפז במות הרשע כי אם בשובו, ואל יאמר אדם הריני זקן ועברו ימי בעבירה ועתה אם אחזור יאמר העולם אוי לו לאותו זקן שלא הניח עבודה זרה

שלא עבדה ועתה שנזקן ונחלש הוא שב בתשובה ואינו מתבייש לא מהשם יתברך ולא מהאדם אל יקשיב לדבריהם, רק ישוב בתשובה לפני השם יתברך ויקבל תשובתו ויכפר על כל מה שעשה, יהודה התודה ונתכפר ואנשי נינוה שבו מדרכם הרעה וישבו בתענית והתודו עוונם ונתכפר ונמחל להם כי עברו ז' מצות שנצטוו בני נח,

מקום ושער מיוחד יש לבעלי תשובה. אפילו במצב שמלאכי השרת מאסו בהם - הופכים לראש.

יערות דבש חלק ראשון דרוש טו

והנה כשבא ישעיה אצלו מחמת חוליו, כי חזקיהו הלך לשיטתו דהוא מלך, ואם כן אין לו פחד מעידן ריתחא, אז הוכיח לו ישעיה בשם ה' כי יענש היותו מבטל מפריה ורביה, ואמר חזקיהו כי חזי ברוח הקדש דהיו לו בנין רשעים. אבל תדע כי ודאי לנביאים וכן מלאכי מעלה נגלה היותו איש צדיק ורשע, כמו שכתבו התוספות [נדה טז עמוד ב' דיבור המתחיל הכל] אף דצדיק ורשע לא קאמר אבל בנבואה קאמר, אבל שישוב בתשובה אי אפשר להשיג, כי זהו נגד שורת הדין, רק הקדוש ברוך הוא לרוב רחמנותו וחמלתו חותר חתירה מתחת כסא כבודו לבעלי תשובה, וזהו בדרך נסתר ושביל ונתיב מוצנע, לאו כל עין רואה, לבל יקטרגו מלאכי השרת, ולכך חותר חתירה מתחת כסא כבוד בסתר ונעלם, לבל ירגישו בו מלאכי השרת. וזהו שערים שהיו במקדש, כל שערים היו משמשים כניסה ויציאה [תמיד ל עמוד ב'], והם שערים מכוונים למעלה מקום ביאת צדיקים ומלאכי השרת, וכמו שנאמר זה השער לה' צדיקים יבואו בו, אבל שער שבדרום היה סגור, ה' אלהי ישראל בא בו, והיינו ששער זה מיוחד לבעלי תשובה, אשר הקדוש ברוך הוא חותר חתירה להכניסם בו, ולכך זה השער יהיה סגור, ה' אלהי ישראל בא בו, כי הוא המכניס והמביא בעלי תשובה דרך זה השער, מה שלא יודע לשום בריה, וזהו הפותח שער לדופקי בתשובה, כי יש להם שער מיוחד לכך, ולכך במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד [ברכות ל"ד עמוד ב'], כי שביל ההוא לבעלי תשובה, נעלם מעין כל בריה, ואין צדיקים מגיעים לשם, ולכך אין להשיג זה בנבואה אם ישוב הרשע בתשובתו מרשעתו או לא, כי זהו שביל מיוחד, לא תגיע שם השגת שום נביא:

ולכך נאמר במדרש בישמעאל [בראשית רבה נ"ג-יד] וישמע אלהים את קול הנער, קטרגו מלאכי השרת, ואמר הקדוש ברוך הוא אני רואה מה שאתם אינכם רואים, והיינו כי כבר אמרו כי ישמעאל חזר בתשובה בימי אברהם אביו, וזה לא ידעו מלאכי השרת, וידעו מרשעתו, אבל לא השיגו מתשובתו, כי זו היא החתירה תחת כסא הכבוד, ולכך אמרו שימות בצמא, אבל הקדוש ברוך הוא ראה כי ישמעאל יחזור בתשובה, ולכך החיה הקדוש ברוך הוא אותו, וכן הדבר במלך חזקיהו, כי ראה ברוח הקדש שיהיה מנשה רשע, אבל תשובתו לא הבין ולא ידע, ולכך פירש מאשה לבל יהיה פריה ורביה. אבל ישעיה אמר לו, בהדי כבשי דרחמנא למה לך, כי זהו שמנשה ישוב בתשובה הוא מן הנעלמות ונסתרות, לבל תוכל להשיגו ברוח הקדש, אבל באמת עשה תשובה שלימה [סנהדרין ק"ג], עד שאמרו כי הוא בגן עדן ראש לכל בעלי תשובה, כמבואר בכל בו בחדרי גן עדן עיין שם. ולכך מה דפקדת הוה לך למעבד, פן יחזור בתשובה כאשר באמת היה, ולכך נסב באמת אשה ודו"ק:

הביטו נא וראו, כמה עמקו מחשבות הבורא, וכמה יש לאדם להנצל מעבירה, ולהודות לה' שהרבה רחמיו לקבלו בתשובה, עד שאפילו מלאכי השרת לא ידעו ממקום קבלתו, וה' ברוב רחמיו פותח לו פתח מיוחד, והוא אחד מניסים שעשה הקדוש ברוך הוא עם בריותיו, וכמאמר דוד [תהלים קי"ח-כ"ב] אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה, מוסב על בעלי תשובה, שכולם מאסו אותו אפילו מלאכי השרת, והיה לראש, שנשגבה מעלתו יותר מצדיקים. וקאמר [שם פסוק כ"ג] מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, דהיא אחת מפלאות ה' שמפליא לעשות עם בני אדם:

פרק י"ג

במקום שבעלי תשובה עומדים - המשך

זהר הקדוש פרשת משפטים קו א

מאי יצא בגפו, הא אתמר, אבל תו רזא אית ביה, יצא בגפו, כמה דאת אמר (משלי ט ג) על גפי מרומי קרת, מה להתם עלוייא וסליקו, אוף הכא עלוייא וסליקו, אתר דמריהון דתיובתא סלקין, אפילו צדיקים גמורים לא יכלין למיקם תמן, ובגין כך כיון דתב בתיובתא, קודשא בריך הוא מקבל ליה ודאי מיד.

תרגום:

מהו יצא בגפו. הרי נאמר, אבל עוד סוד יש בו, יצא בגפו, כמו שאתה אומר על גפי מרמי קרת, מה שם עילוי ועליה, גם כאן עילוי ועליה. מקום שבעלי תשובה עולים אפילו צדיקים גמורים לא יכולים לעמוד שם. ומשום כך כיון ששב בתשובה, הקדוש ברוך מקבל אותו ודאי מיד.

בית יש לו לבעל תשובה בגן עדן

ילקוט שמעוני בראשית פרק ב' רמז כ'

(יד) אמר רבי יהושע בן לוי שני שערי כדכד יש בגן עדן ועליהם ס' רבוא מלאכי השרת וכל אחד מהם זיו פניהם כזוהר הרקיע מבהיק ובשעה שהצדיק בא אצלם מפשיטין מעליו הבגדים שעמד בהן בקבר ומלבישין אותו ח' בגדים של ענני כבוד ושני כתרים נותנין על ראשו אחד של אבנים טובות ומרגליות ואחד של זהב פרוים ונותנין שמונה הדסים בידו ומקלסין אותו ואומרים לו לך אכול בשמחה לחמך ומכניסין אותו למקום נחלי מים מוקף ת"ת מיני ורדין והדסים וכל אחד ואחד יש לו חופה בפני עצמו לפי כבודו שנאמר כי על כל כבוד חופה ומושכין ממנה ד' נהרות אחד של חלב ואחד של יין ואחד של אפרסמון ואחד של דבש וכל חופה וחופה למעלה ממנה גפן של זהב ול' מרגליות קבועות בו וכל אחד מבהיק זיוו כזיו הנוגה. וכל חופה וחופה יש בה שלחן של אבנים טובות ומרגליות. וששים מלאכים עומדים לראש כל צדיק וצדיק ואומרים לו לך אכול בשמחה דבש שעסקת בתורה שנמשלה כדבש שנאמר ומתוקים

מדבש ושתה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית שעסקת בתורה שנמשלה כיון שנאמר אשקך מיין הרקח. והכעור שבהן כדמותו של יוסף וכדמות רבי יוחנן ופריטי רמון של כסף מוקף כנגד השמש ואין אצלם לילה שנאמר ואור צדיקים כאור נגה ומתחדש עליהם לשלש משמרות. משמרה ראשונה נעשה קטן ונכנס למחיצת קטנים ושמח שמחת קטנים. משמרה שניה נעשה בחור ונכנס למחיצת בחורים ושמח שמחת בחורים. משמרה שלישית נעשה זקן ונכנס למחיצת זקנים ושמח שמחת זקנים. ויש בגן עדן שמונים רבוא מיני אילנות בכל זוויותיו הקטן שבהן משובח מכל עצי בשמים בכל זוית יש בו ס' רבוא של מלאכי השרת מזמרים בקול נעים ועץ החיים באמצע ונופו מכסה כל גן עדן ויש בו ת"ק אלף טעמים ואין דמותו של זה דומה לזה ואין ריחו של זה דומה לשל זה וזה ענני כבוד למעלה הימנו ומארבע רוחות מכין אותו וריחו הולך מסוף העולם ועד סופו ותחתיו תלמידי חכמים שמבארין את התורה. וכל אחד יש לו שתי חופות אחת של כוכבים ואחת של חמה ולבנה. בין כל חופה וחופה פרגוד של ענני כבוד ולפנים ממנה עדן שבה י"ש עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש יש בגימטריא שלש מאות ועשרה. ובתוכו שבעה בתים של צדיקים ראשונה הרוגי מלכות כגון רבי עקיבא וחבריו. שניה טבועים בים. שלישית רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו מה היה כחו שכך היה אומר אם כל השמים יריעות וכל בני אדם לבלרין וכל היערים קולמוסין אינן יכולין לכתוב מה שלמדתי מרבותי ולא חסרתי מהם אלא ככלב המלקק בים. כת רביעית אלו (טו) שירד הענן וכסה עליהן. כת חמישית אלו בעלי תשובה במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינן עומדין. כת ששית אלו (טז) רווקים שלא טעמו טעם חטא מימיהם. כת שביעית אלו עניים שיש בהן מקרא ומשנה ודרך ארץ עליהם הכתוב אומר וישמחו כל חוסי כך לעולם ירננו והקדוש ברוך הוא יושב ביניהן ומבאר להן את התורה שנאמר עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי וגו' ולא פרסם הקדוש ברוך הוא כבוד המתוקן להם יותר ויותר שנאמר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. תוקן:

רק מי שנטמא יכול להשיג שלימות

ישמח משה פרשת חקת דף סו/א

עוד ביאור על המדרש הנזכר לעיל (נמצא רבה פרשה י"ט ג') בקש שלמה לידע סודה להלן (נאופן ג') שסודה של פרה לא יובן, רק למי שהוא והתורה אחד. והנה עיקר הקושיא של הפרה על שמטמא את טהורים, אם כן הוא מקור טומאה והאיך מטהרת את הטמאים, והנה מי שמבין הדבר לאשורו יקרא נותן, שהוא יכול ליתן הדבר לתלמידו, וכמו שנאמר (סמות כא א) אשר תשים לפניהם כמו שהוא לפי הפשט, (עיין נקט"י ר"ט פרשת משפטים וליצור המתחיל לשלם). והיינו מי יתן טהור מטמא לא אחד, ר"ל אם לא אחד הוא עם התורה, וק"ל. באופן ב' נראה לי, על פי מה שכתב בכלי יקר הטעם על שמטמא טהורים ומטהר טמאים, משום שכל דבר נפעל מהפכו, עיין שם דבריו כי נעמו. והנה על פי זה פירשתי (נפשת ואתחנן ודברים ו ה) בכל לבבך בשני יצרך ביצר טוב וביצר הרע (נרכות נ"ד עמוד א'), כי נפעל מהפכו. ועל פי זה יובן אמרם (נרכות נ"ד עמוד ב') במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ועל פי זה יובן ושבית שביו (נפשת תל א ודברים כא י). כי הוא מתגבר תמיד כשמרגיש הפכו, הכי נמי כשתרגיש בו, והבן. ועל פי זה מבואר הפסוק מי יתן טהור מטמא לא אחד, ר"ל מי שהוא אינו אחד עם אותו הדבר, נפעל מהפכו, ודוק. והנה דרשו רבותינו זכרונם לברכה והמכשלה הזאת תחת ירך (ישעיה ג ו), אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן (גיטין מ"ג עמוד א'). ונראה שהיינו גם כן מטעם הנזכר לעיל, דמהפכו שהיא המכשלה והטעות, נפעל מאד כשמרגיש בו ומגביר שכלו ובא לידי שלמות השגה, וזה פשוט וברור. וזה אמרם זכרונם לברכה בקש שלמה לידע טעמה של פרה אדומה מפני מה מטמא טהורים ומטהר טמאים, אמר אמרתי אחכמה והוא רחוקה ממני, ר"ל כשהיא רחוקה ממני דהיינו כשבא למכשול, אז נתפעל מהפכו ובא לשלמות השגה, וזה בעצמו הטעם של פרה אדומה, והיא פירוש יקר בס"ד:

ב' טעמים לכך שמקום שבעלי תשובה עומדים וכו'

חסד לאברהם מעין ה נהר מח

והנה ההיכל הזה מתעלה על הנזכרים, ועל זה נאמר מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם, ויש בזה כמה טעמים הא' שממש משבר מתלעות החיצונים בשובו ומכניעם, מה שלא עשה הצדיק שלא נכנס אליהם לשבר כחם. הב' שהרי התשובה מצוה המאירה כל העבירות שבתורה, ומשם כל זדונות החשוכים העושים פגם האיר עליהם אור התשובה ונעשו זכיות, ירצה אורות זכים מאירים, נמצאו אלו העבירות כולם מצות תשובה מתקנם, שהרי התשובה עם כל א' וא' מהם, ובהיותו מתמרמר ושב מכל א' וא' הרי זכה כולם, ואלו הם מצות שאין לצדיקים גמורים כמותם, ודאי שמצות התשובה היא מצוה מטהרת הטמאים ומלבנת השחורים ומהפך הטמא לטהור. וזה מה שאמרנו לעיל:

טעם נוסף לכך

קדושת לוי קדושה רביעית פורים

מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד, כי יותר תענוג מעליות הנצוצות שבתוך הקליפות מצדיקים עצמן. למשל לבן שהוא פעם אחד בשנה אצל אביו ובא ממקום רחוק התענוג גדול יותר מכשהוא אצל אביו בתמידות, לכן בעל תשובה שבא ממקום רחוק התענוג גדול יותר מצדיק שהוא אצל אביו.

דוגמא נוספת

אוהב ישראל לקוטי נ"ך

בימים ההם גו' יבוקש את עון גו' ואיננו גו' (נ. ט). ולכאורה אינו מובן כוונתו בנבואה זו. למה ועל מה יבוקש העון. ולא טוב ויפה הוא שיהיה נעלם ונאבד זכרו ולא יעלה על הלב לעולם. אך מצינו שיש בהאותיות שמחשבין בהם הסוחרים כל החשבונות הצריכים להם. יש אות אחד הנקרא בלשונם נו"ל ואות נו"ל בעצמו אינו נחשב בהמספר לכלום. רק פעולתו הוא להגדיל מספר האות הכתוב אחריו מיחידית לעשירית. ומעשירית למאות כו' כידוע להעוסקים בזה. כמו כן העבירה בעצמה אינה נחשבת לכלום. רק פעולתה הוא להגדיל מספר הזכיות שנעשו

מהעבירות בעשותו תשובה שלימה מאהבתו ית'. וכמאמרו חכמינו זכרונם לברכה (נרכות ל:): מקום שבעלי תשובה עומדים בו. וכן יהי רצון שנזכה לשוב לשמו ית' באמת בכל לבבינו מאהבת השם יתברך במהרה בימינו אמן:

יסוד התשובה

מפתח

פרק ד' - בו יתבאר דברי המעוררים אל התשובה, עד היכן מגיע פגם החוטא בכל העולמות של מעלה ולכל הנבראים של מטה, דהיינו: בעולם הזה שתחת גלגל, ואיך הוא גורם להביא רעות גדולות על גופו ועל נשמתו ועל בניו ועל אחרים, וגורם אריכת הגלות ושפיכת דמי חסידים ומיתת צדיקים, שנתפסים בעוון הדור, הלא יצעקו אל ה' עליו, שהביא עליהם רעות גדולות, ויתבאר עוד שם באור נחמד מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "והפילו השופט והכהו לפניו".

פרק ד'

קודם שיבאר דרכי תשובה אחר שפשפש ומצא,

נביא קצת דברים המעוררין את האדם לתשובה

ראוי לכל איש שיחוס על עצמו, שהרי אפילו בעלי חיים

בורחין מן האש ומן המים במקום שיראו סיבת מיתתם

זה לשון ה"ראשית חכמה" (בהקדמה לשער התשובה): והנה כאשר יתן האדם אל ליבו ענין הפגם, שפגם בכל העולמות אם בגופו אם בנפשו ורוחו ונשמתו, זוהי סיבה גדולה שיעשה תשובה ויתחרט חרטה גמורה, כאשר ידע בברור גנות מעשהו, מלבד עונשו בעולם הזה ובעולם הבא, שיש עבירות שיש בהם

כרת, ולפעמים הוא אומר "הכרת תכרת", והוא שיכרות הגוף מהעולם הזה והנשמה מהעולם הבא, וראוי לכל איש שיחוס על עצמו, שהרי אפילו בעלי חיים בורחין מן האש ומן המים במקום שיראו סיבת מיתתם, ואיך לא יחוס האדם על עצמו, ששם לו יתברך יתרון על בעלי חיים – השכל, ובפרט לישראל עם סגולתו, שהבדילנו על ידי התורה מהאומות, שראוי שלא יפול בשחת עמוקה, מקום אשר לא יוכל לצאת, והרי הוא מותרת ועומד על פי התורה והנביאים והחכמים, שהיה בהם רוח הקודש והודיעו לנו ענין גן עדן וגהינם, טוב שיפול לפני השופט של מטה, משיפילוהו ויכוהו בית דין של מעלה.

כתב הרב ר' **משה אלשיך** בענין המלקות, וזה לשונו: "והפילו השופט והכהו לפניו" - כי טוב לו שיפול לפני השופט של מטה, משיפילוהו ויכוהו בית דין של מעלה, פן יוסף להכותו על אלה מכה רבה על ידי בית דין של מעלה בגהינם, ולא עוד אלא שמרויח הבושה, וזה שאמר: "ונקלה אחיך לעיניך" - ולא לפני בית דין של מעלה, כמו שכתוב בזוהר, כשגוזרין עונש על עוון האיש מכריזין עליו בבית דין של מעלה לפני השם יתברך ולפני כל הנשמות לאין מספר, באופן שקשה עליו הבושה והכלימה ההוא יותר מכל העונשים, עד כאן לשונו.

צריך לעשות תשובה, שפגם בכל העולמות

הנה מה שכתב ב"ראשית חכמה", שיתן אל ליבו ענין הפגם שפגם בכל העולמות. בפרק ב' ממשיל ענין זה לסילון מים המקלח מן המעיין, והמים ההם הולכין להשקות גנות ופרדסים ושדות וכרמים, ובא אחד בשטותו, והוליד את זה המים אל האשפה לריק, מקום אשר אין בו תועלת. ודאי שבעל המים יכעס עליו: אי שבתל להשקות גנותיו הטובים, והב' שקלקל הצנור ושוברו, והנמשל הוא חמור מהמשל, כי החוטא - מלבד שהוא קלקל את צנורי השפע מלבוא אל מקום

הראוי להם - מוליכן אל המקום, שהכעיס המלך ה' צבקות, והוא זה שמוציא הקדושה אל הטומאה, מקום שהוא ראוי שיהא חרב ויבש, והוא משקה אותו ומרוה אותו. ימצא ענין זה בפרט - הבא על הנכרית והבא על העריות והמוציא זרע לבטלה, וכמוהו בפגם הלשון, שפגם בברית הלשון חמור יותר מברית המעור, וצריך לעשות תשובה לתקן צנורות הנשברים ולהחזיר השפע אל מקומה, לכל מקום ומקום שהיה בו פגם, וזהו פירוש של "תשובה" - שמשיב המדרגות והתקונים על מכונם הראשון, כמשיב סילון אל מקומו, עד כאן לשונו.

שערי תשובה לרבינו יונה

השער הראשון – אות יא: עתה נבאר עקרי התשובה:

העקר השני: עזיבת - החטא. כי יעזוב דרכיו הרעים ויגמור בכל לבבו כי לא יוסיף לשוב בדרך הזה עוד. ואם און פעל, לא יוסיף, כענין שנאמר (יחזקאל לג, יא) שובו שובו מדרכיכם הרעים, ונאמר (ישעיה נה, ז) יעזב רשע דרכו:

ודע, כי מי אשר חטא על דרך מקרה, כי התאנה תאנה ויחזק עליו יצרו ויתקפהו, ולא נחלצו רעיונו וחושיו בפגעו בו, ולא מהרו לגעור בים התאנה ויחרב, על כן יגורו היצר בחרמיו, ונפל במכמוריו, לפי שעתו ועתו, בהיות רוח היצר - רע מבעתו, ולא מאשר חפצו ורצונו למצא עונו ולעשות כמוהו אחרי זאת, ראשית תשובת האיש הזה, החרטה, ולשים גון בלבו על חטאתו ולהיות נפש נענה ומרה כלענה, אחרי - כן יוסיף בכל יום וראת - השם בנפשו, ויתן חתת אלהים בלבבו בכל עת, עד אשר יהיה נכון לבו בטוח בשם, כי, אם יוסיף יעבר

- בו היצור ויפגשו כפעם בפעם ורבה עליו תאנותו כמשפט הראשון, לא יהיה נפתה לבו עליו ויעזוב דרכו, כמו שנאמר (משלי כח, יג) ומודה ועזב ירחם, הזכיר תחלה ומודה, על החרטה והודוי, ואחר - כך ועזב. אך האיש המתניב על דרך לא טוב תמיד, וגבר על חטאיו דורך בכל יום ושונה באנותו, ושב במרוצתו גם פעמים רבות, וכל עת אוהב הרע, ומכשול עונו ישים נכח פניו, רצוני לומר, התאנה והיצר, וחפצו ומגמתו, אשר לא יבצר ממנו כל אשר יזם לעשות, ראשית תשובת האיש הזה, לעזוב דרכו ומחשבתו הרעה, ולהסכים לקיים ולקבל עליו לבל יוסיף לחטא, אחרי - כן יתחרט על עלילותיו הנשחתות וישב אל השם, כמו שנאמר (ישעיה נה, ז) יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל - יי וירחמהו. והמשל בזה, למי שאוחז השרץ ובא לטבול ולהטהר, כי יניח השרץ תחלה ואחרי - כן יטבול ויטהר. וכל זמן שהשרץ בידי, עוד טמאתו בו, ואין הטבילה מועילה. והנה עזיבת מחשבת החטא היא השלכת השרץ. והחרטה מאשר חטא והודוי והתפלה, במקום הטבילה. והיה כי יבואו יסורים ומכאובים על הרשע אשר תמיד כל זממיו להתהלך באשמו, ינסר בתחלה, וישוב מחשבתו הרעה אשר חשב ויכרית מעבדיו מידי. והמשל בזה, לעגל אשר יכוהו במלמד הבקר לכוון תלמיו. כן המתניב על דרך לא טובה, יקח המוסר תחלה לעזוב דרכי - מות ללכת דרך ישר, כמו שנאמר (ירמיה לא, יז) שמוע שמעתי אפרים מתנווד יסרתני ואנסר כעגל לא למד. ועוד נאמר אחרי (שם שם, יח) כי - אחרי שובי נחמתי. רוצה לומר, כי אחרי אשר יסרתני ואנסר ושבתי מדרך הרעה, נחמתי אחרי - כן ואתחרט על מה שעבר מדברי עונותי. והנה נתבאר לך מזה כל הענין אשר בארנו:

פרשת ויצא

פרק י"ד

תשובה מתוך יסורים

היסורים הופכים את האדם לטוב

מאוד – יותר מהצדיק גמור

באר מים חיים פרשת חיי שרה פכ"ז

מאוד. אומרו מאוד יתבאר על דרך שכתבנו במקום אחר בביאור מאמר חכמינו זכרונם לברכה (עיין צלאקית דבה ט', ז' וח') בפסוק (צלאקית א', ל"א) והנה טוב מאוד טוב זה יצר הטוב מאוד זה יצר הרע וכו' טוב זה מדת הטוב מאוד זו מדת יסורין וכו'. ותוכן הדברים הוא בסוד המבואר בדברי מרן הרב האר"י זכרוננו לברכה (צליקוטי תורה ליקוטי יחזקאל) כי אלו הנשמות הנמשכין משורש הגבורות הקשות הנה כשהם מזככים ומטהרין את עצמם על צד הנכון הם יותר גדולים בערך מהנשמות הנמשכין משורש החסדים. ולעתיד לבוא יהיה העבודה בבית המקדש בלויים שהם שורש הגבורה ולא בכהן שהוא שורש החסד. כי עתה קודם התיקון, שורשי החסדים גדול הוא, שהוא יותר רחוק מן החיצונים, וקרובים אל הקדושה, ויותר נקל להם לעבוד את בוראן. מה שאין כן שורשי הגבורות החיצונים קרובים אליהם כי יניקתם מהם והם קרובים לחטוא ביותר. ועל כן עתה נקראים קטנים בערך, מה שאין כן לעתיד כשרוח הטומאה יעבור מן הארץ ואלו שורשי הגבורות יוטהרו ויזדככו אז יהיו הם במעלה העליונה ולהם משפט הבכורה וכו' עיין שם:

ובזה תדע ותבין אשר כל הדברים החזקים הנמשכים משורש הגבורות כשיצאו ויטהרו מרע הנאחז בהן ומתהפכין לטוב אז המה טובים מאוד, יותר מהטוב אשר מתחילתו טוב הוא. וזה סוד אומרם זכרונם לברכה (סנהדרין ל"ט). במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שנאמר (ישעיה כ"ז, כ') שלום שלום לרחוק ולקרוב. לרחוק ברישא והדרא לקרוב. כי זה שהיה רחוק והיה בבחינת הרע והגבורות הקשות

אחר כך כשמהפך עצמו לטוב, מעלתו גדולה ועצומה מהטוב בתחילתו ועל כן לרחוק ברישא וכו' כי לו משפט הבכורה כי הגבורות קדמו לחסדים כנאמר שם, ועל כן אמרו חכמינו זכרונם לברכה (נחלקית רצה ס"א, ד') צדיקים תחילתן יסורין וסופן שלווה. כי שלווה הבאה אחרי היסורין, שהיסורין נהפך עליהם לטוב, והגבורה לחסד, היא טובה וחזקה מאוד, יותר מהשלווה בתחילה:

ומשל קטן לזה, מבחינת האהבה שבלב האדם. שאם בטבע תולדתו מעודו הוא אוהב לה' יתברך כי נולד בטוב לא יוכל להתחזק כל כך באהבתו אהבה עזה ובערה כאש כמו מי שהיה ברע כמה עתים וזמנים ואחר כך הוא נזכר במה שעשה ומתחרט מאוד בלב נשבר ונדכה ומתחיל לברוח מן הרע שהיה בו, אז תוגדל הבערת האש בלבבו באהבה עזה ועצומה חזקה כרשפי אש ממש עד שהיה קופץ ראשו ורובו לתוך האש ממש בשביל האהבה והולך ועושה לו כל מיני סיגופים גילגול שלג וחרולים, ולישב בין הנמלים ולטבול במים הקרים תחת כפור השלג. והכל כי אהבתו בערה כאש עד שלא יחשב אצלו לא גוף ולא ממון ולא אשה ובנים, מהחיות בוערת אשר בלבבו. ואפילו ב' בחינות בעלי תשובה, אינו דומה אהבת אלו הנמשכין משורש החסדים, לאהבת אלו הנמשכים משורש הגבורות. כי אלו שהם משורש הגבורות אהבתם חזקה אהבה עזה כרשפי אש והם גדולים מאהבת שרשי החסדים כמעלת הזהב על הכסף כנודע, ומזה גופא תדע מעלת הגבורות אשר נזדככו, על החסדים. מחשיבות הזהב שנמשך משורש הגבורות, על הכסף הנמשך משורש החסדים. ובזה תשכיל ותדע אשר בכל הדברים שבעולם כן, וכן שהרע הנמשך מהגבורות כשמתהפך לטובה, אז הוא טוב מאוד מאוד. ואפשר על כן נקרא יצחק אבינו בזוה"ק (חלק ג', ל"ט ע"ג) תשבחתא דאבהן כי לצד שהוא היה משורש הגבורות שנהפך לטוב היה עולה על כולנה. וזה סוד פסק תורתנו הקדושה (סנהדרין י"ג). בדיני נפשות שאם היו הסנהדרין מסכימים כולם לחייב את האיש אז יצא האיש זכאי מכל וכל מה שאין כן אם היה לפחות אחד ביניהם אומר זכאי היה נידון אחרי הרוב לחיוב כי בחינת כולו חייב הוא סוד הגבורות הטהורות והוא זכאי מכל וכל ולא נאריך. ולזה אמרו זכרונם לברכה טוב זה יצר טוב ומדת הטוב מאוד זה יצר הרע ומדת היסורין וכו' כי בחינת הרע כשמתהפך

אחר כך לטוב אז הוא טוב מאוד, יותר מהטוב. ועל כן באיוב אחרי היסורין נאמר (איוב מ"ב, י') ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה. כי נתהפך לו הרע לטוב מאוד:

המהרהר בתשובה נקרא צדיק שמקבל היסורים בסבר פנים יפות

ועל זה הדרך נמצא כי מעת שהרהר החוטא תשובה בלבו נקרא צדיק שהוא מקבל עונשי האל יתברך על חטאותיו בסבר פנים יפות, וכמו שאיתא במגילה (י"ז) על סדר י"ח ברכות כי סדרו תשובה קודם ואחר כך סליחה ואחר כך רפואה וכמו שכתוב וישוב אל ה' וירחמהו וגו' כי ירבה לסלוח, וכתוב הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי, נראה כי אחר שעשה תשובה עדין צריך סליחה שיסלח לו האל ית' במעט היסורין ואחר כך ירפא מכאוביו מכל וכל, ולכן אמר בחטאים החמורים יותר ממצות עשה, כי תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר (וימא פ"ו), כי תליית התשובה הוא להגן עליו מן היסורין שהיו באים עליו על חטאותיו, ולא היו מנכין דבר מן העון בהיותו בלתי שב בתשובה, ועתה שהוא שב אינם באים עליו, ויום הכיפורים הוא חלף היסורין, (סס) ובעונות שהם חמורים יותר התשובה ויום הכיפורים תולין להגין עליו שלא ימות מיתה עצמית, והיסורין ממרקין, ואם לא היה שב בתשובה היה מת בעונות החמורים של כרת, ועתה שהוא שב אינו מת אלא שבאים עליו היסורין לנכות עונו החמור, ומשעה ששב בתשובה אפילו על עונות החמורים נקרא צדיק שהוא רוצה לקבל דינו ולנכות עונו:

תשב אנוש עד דכה – עד דכדוכה של נפש – מדרגה ג' בתשובה

פרי צדיק פרשת וילך ושבת תשובה אות יג

[יג] במדרש (בראשית רבה פסוק כ"ב) יצא שמח וכו' פגע בו אדם הראשון אמר לו מה נעשה בדינך אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר כך כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע מיד פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'. להבין מה שאמר כך כחה של תשובה דמשמע דענין תשובה נודע לו רק כוחה נעלם ממנו ונודע לו מקין. גם מה ענין שבת לכאן שאמר הגזירה שוה דכתיב טוב

להודות וכתוב מודה ועוזב. אך מצינו בפסיקתא ששאלו ישראל אם אנו עושין תשובה השם יתברך מקבל אותנו והשיב להם מתשובת קין אחאב מנשה ונינוה ועוד. ולכאורה מה שאלה הוא זו הרי מבואר בתורה כמה פעמים דתשובה מועיל. אך ישראל ידעו רק מב' מדרגות בענין תשובה או מיראה או מאהבה אבל ממדרגה הג' על ידי יסורין (עיין יומא פ"ו.) זה לא ידעו והורה להם מתשובת אחאב ומנשה שמתחלה כפרו עד שרצו לדחות ולטורדן מעולם הבא כדאיתא בפרק (חלק) ומכל מקום על ידי היסורין עשו תשובה ונתקבלה תשובתן. ובמנשה מפורש שתשובתו היה בעת הצר לו וכן באחאב נאמר יען כי נכנע וגו'. וכן קין שיצא כגונב דעת העליונה ורק אחר שנפסק עליו נע ונד תהיה בארץ שב ורפא לו. וכן אדם הראשון היה סבור שאחר שנתעורר לשוב רק אחר שנטרד מגן עדן היה סבור שאף שפתח לו הקדוש ברוך הוא פתח של תשובה כדדרש ר"א בר כהנא (בראשית רבה פרק כ"א) אין ועתה אלא תשובה שנאמר ועתה פן ישלח וגו' הוא רק כשיעשה תשובה מאהבה או מיראה. וכיון ששמע מקין שכך כחה של תשובה שמועיל אף על ידי יסורין ואני לא הייתי יודע. וזה היה חלקו של משה שאמר בתפלה של משה תשב אנוש עד דכא ודרשו זכרונם לברכה עד דכדוכה של נפש. וזה הוא על ידי השבת שהוא חלקו של משה ישמח משה במתנת חלקו. וזה שאמרו בבראשית רבה אמר ריש לקיש המזמור הזה אדם הראשון אמרו ונשתכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו. שחידש זאת שכך גדול כחה של תשובה אפילו רק על ידי יסורין כמו שאמר תשב אנוש עד דכא:

אין עושין תשובה אלא על ידי יסורים

מדרש רבה שיר השירים א כא:

(ג) דבר אחר לריח שמניך טובים ר' אחא בשם רבי תנחום ברבי חייא שני שמנים הם שמן כהונה ושמן מלכות ורבנן אמרין שתי תורות הן תורה שבכתב ושבעל פה א"ר יודן שמן תורק שמך שמן מתגדל על כל מי שהוא עוסק בשמנה של תורה היא דעתיה דרבי יודן דאמר (ישעיה י) וחובל עול מפני שמן חובל עולו של סנחריב מפני חזקיהו וסייעתו שיהיו עוסקין בשמנה של תורה דבר אחר שמן תורק שמך מה השמן הזה מר מתחלתו וסופו מתוק כך והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד מה השמן הזה אין משתבח אלא על ידי כתישה כך ישראל אין עושין תשובה

אלא על ידי יסורין מה השמן הזה אין מתערב בשאר משקין כך ישראל אין מתערבים באומות העולם דכתיב (דברים ז) ולא תתחתן בם מה השמן הזה כוס מלא אינו מזרזיף כשאר כל המשקים כך דברי תורה אין מזרזפים בדברי ליצנות מה השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים ויצאת כנגדה טיפה של שמן כך אם נכנס דבר של תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה מה השמן הזה מביא אורה לעולם כך ישראל אורה לעולם שנאמר (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך מה השמן הזה עליון על כל המשקין כך הם ישראל עליונים על כל האומות שנאמר (דברים כח) ונתנך ה' אלהיך עליון מה השמן הזה אין לו בת קול כך ישראל אין להם בת קול בעולם הזה אבל לעולם הבא כתיב ושפלת מארץ תדברי:

יסורין מנקין החטא

של"ה הקדוש שער האותיות אות א' אמת ואמונה(ט)

ונקה מדה י"ג, דרשו רבותינו זכרונם לברכה (יומא פו, א) שמנקה ביסורין לבעלי תשובה למרק העון, ונקה לשבים, לא ינקה לשאינם שבים, עד כאן לשונו:

ג' מיני יסורים הם

ספר עקרים מאמו רביעי פרק י"ג

ראשון ממסכת שבועות (דף ה' עמוד ז') ומאהבת השם יתברך את הצדיק הוא שיביא עליו יסורין למרק אותה וזהמא וטומאה שבנפש כדי שתשיג המדרגה הראויה לה כפי מעשיה הטובים ולא יעיקה דבר ויסורין הללו אף על פי שהן למרוק עונות לפי שאין סבתן ידועה לאדם נקרינ נסיון ונקראים גם כן יסורין של אהבה לפי דעת הרמב"ן זכרוננו לברכה שכתב בשער הגמול שלעולם אין יסורין בלא עון ואולם כשהם על זה הדרך שאמרנו נקראין יסורין של אהבה לפי שהם מאהבת השם את האדם כדי שלא תמנע זוהמת איזה חטא קל שלא הרגיש בו משמגיע הנפש אל מדרגתה הראויה לה לפי מעשיה והאופן השני מן היסורין הבאין כפי הסבה הרביעית הוא לפי דעת הקדום להמפורסם באומה והוא דעת הגאון זכרוננו לברכה שאמר שכבר יגיעו אל האדם יסורין בלי עון כלל והן הנקראין יסורין של אהבה לפי שאינן באין על חטא כלל ונקראין

נסיון וזה שלפעמים מביא הקדוש ברוך הוא יסורין על הצדיק לנסותו אם הוא עובד השם מאהבה גמורה כמו שכתוב (דברים י"ג) כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת וגו' או אם הוא עובד מאהבת שכר ויראת עונש וזה שלא כל האדם שמחשבתו טובה ועובד ה' מאהבה גמורה בימי השלוה וההצחה יש לאל ידו לחזק את לבו לסבול הטורח והעמל לאהבתו של מקום ולעבוד השם מתוך העוני והצער כמו מתוך השלוה וההשקט ולשא יקרא תגר על מדותיו של מקום בבא עליו צרה וצוקה ועל כן מביא הקדוש ברוך הוא יסורין על הצדיק לדעת אם יסכים המעשה הטוב עם המחשבה הטובה הלא תראה שאיוב היה במ וישר וירא אלהים וסר מרע ומחשבתו וכונתו היתה טובה ולא יכול לסבול הטורח והעמל בפעל לאהבתו של מקום כי כשבאו עליו יסורין קרא תגר על מדותיו של הקדוש ברוך הוא ומתוך כך נתאמתו דברי השטן שאמר החנם ירא איוב אלהים הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו (איוב א') ונודע שהיה עובד השם מאהבת שכר ויראת עונש לא מאהבה גמורה ועל כן כשהקדוש ברוך הוא מביא יסורין מזה המין על הצדיק נקראין יסורין של אהבה לפי שעל ידם מתברר לבני האדם האומרים על הצדיקים המצליחים שאינן עובדים מאהבה שמתוך כך יכירו הכל וידעו שהצדיקים ההם עובדים השם מתוך הצער כמו מתוך השלוה ועל זה הוא שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (נדרים דף י"ז עמוד א') אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו וגו' פשפש ומצא יעשה תשובה שנאמר ונשובה פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וגו' תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו' ואם קבלם מאהבה מה שכרו יראה זרע יאריך ימים ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנאמר וחפץ ה' בידו יצלה הנה רבותינו זכרונם לברכה כללו בזה המאמר כל מיני היסורין הבאים על האדם ואמר אם רואה אדם שיסורין באים עליו כלומר עליו ביחוד שרואה ומבחין שאינן מצד הטבע הכולל ועל דרך הסבה הראשונה אבל הן באין עליו בפרט ולא מצד שום סבה כללית אז יפשפש במעשיו אם באין עליו כפי הסבה השנית כלומר על עבירות שיש בהן ידיעה ועל כן ראוי לו לפשפש במעשיו ואם פשפש ומצא יעשה תשובה וישוב אל ה' וירחמהו פשפש ולא מצא ר"ל שלא

מצא שהן כפי הסבה השנית יתלה בבטול תורה כלומר בחסרון ידיעה אם לפי שלא היה בקי בתורה ובמצות ועל כן אינו מכיר החטא כדי שיזהר ממנו על דרך ולא עם הארץ חסיד (מנצח פקד' ז') ואם לפי שאינו יודע להבחין על איזה צד אפשר שיגיעו אליו היסורין אף על פי שלא חטא הוא וזה כפי הסבה השלישית שכתבנו תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הן שנאמר את אשר יאהב ה' יוכיח וגו' (משלי ג') ר"ל ואם הוא חכם ונבון גמור שאין לו לתלות לא בסבה השנית ולא בשלישית ר"ל בחסרון הכרת החטא ובחינתו בידוע שהם יסורין של אהבה ר"ל כפי הסבה הזאת הרביעית אם כפי האופן הראשון ממנה שהם מאהבת השם למרק איזה חטא קל שצריך כפרה לטהר זוהמת הנפש וטומאתה כדי שתשיג המדרגה הראויה לה כמו שהאב מיסר את בנו הרצוי לו לא לנקמה ממנו אלא לטהר אותו מן הלכלוך שבו לטוב לו למדרגה גדולה וזהו וכאב את בן ירצה (סס) ואם כפי האופן השני לנסותו אם יסבול הטורח והעמל לאהבתו של מקום ולא יקרא תגר על מדותיו ועל כן אמר אם קבלן מאהבה מה שכרו וכו' כי כשאדם מקבל היסורין בסבר פנים יפות מתרבה שכרו לפי שכל האנשים מכירים על ידו עד היכן ראוי שתגיע אהבתו של מקום ויבואו לעבוד השם מאהבה גמורה והאופן הג' מן היסורין הן הנקראין יסורין של אהבה באמת והן היסורין הבאין על האדם לא למרק חטא שאין בידו עון אשר חטא כלל שכבר קבל המירוק הראוי לו ולא לנסותו שכבר נוסה אבל שמחסד השם ואהבתו אותו מביא עליו יסורין ולא בדברים הגלויים והידועים לבני אדם בלבד אבל גם בדברים שאינם ידועים לבני אדם כעקדה שהיתה באחד ההרים במקום שאין שם רואים אלא השם וזה כדי להרבות שכרו שיהיה לו שכר מעשה טוב ולא שכר מחשבה טובה בלבד ואם תשאל ותאמר על האופן השני אחר שהשם יתברך יודע אם יעמוד בנקיונו אם לאו וכן על אופן הג' אחר שהשם יתברך יודע שהצדיק הזה עובד ה' מאהבה גמורה בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו כמו שכבר נוסה בזה מה צורך אל היסורין הללו התשובה בזה שאין ראוי שיהיה שכר הסבל הטורח והעמל בפעל לאהבתו של מקום שוה למי שאינו סובל אותו בפעל ועל כיוצא בזה נאמר אל יתהלל חוגר כמפתח (מלכים א' כ') שאין ראוי שיתהלל מי שלא עשה הגבורה בפעל אף על פי שהוא מוכן

לעשותה והוא חגור כלי מלחמה כמי שכבר פעל ועשה הגבורה והוא המפתח מעליו כלי המלחמה ועל כן פעמים הרבה מביא הקדוש ברוך הוא יסורין על הצדיק להרגילו שיסכים המעשה הטוב עם המחשבה הטובה ויהיה ראוי לשכר יותר גדול שמתוך המעשה יתחזק לבו באהבת השם לפי שכל פעל יקנה בנפש תכונה חזקה יותר משהיא נקנית בזולת מעשה וזוכה בזה לשכר מעשה הטוב עם הכונה הטובה לא לשכר כונה טובה בלבד ויקרא ההרגל בעבודה נסיון כמו שכתב הרמב"ן זכרוננו לברכה כי למען ענותו למען נסותם (דברים ח') פירושו להרגילך לסבול הטורח והעמל בפעל לאהבתו של מקום וכן פירש הכבוד שאמר כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים (שמות כ') רצה לומר שבא האלהים בקולות נוראות ובלפידים מרעידים לשתי סבות האחת להרגילכם לסבול בפעל הטורח והעמל והצער לאהבתו של מקום לפי שהמעשה יקנה בנפש תכונה חזקה לאהבת השם ואחר שתצא המחשבה הטובה והדבור הטוב שאמרתם נעשה ונשמע אל הפעל יהיה לכם שכר המורגל על מעשה טוב לא שכר מחשבה טובה בלבד והשנית להעיר אתכם על גודל העונש המגיע לעובר על דברי השם יתברך וזהו בעבור תהיה יראתו על פניכם (ס) וכן פירש הכתוב שאמר כי מנסה ה' אלהיכם אתכם וגו' (דברים י"ג) כלומר שהשם יתברך הוא מרגיל אתכם בדרכי העבודה כדי שתתחזק בלבבכם תכונת האהבה את השם ויהיה לכם על זה שכר מעשה טוב כשיודע בפעל שאתם עובדים מאהבה ואינכם נפתים אחר דברי הנביא ההוא או חולם החלום ההוא בעבור התועלת המדומה.

רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו

ברכות ה א

אמר רבי שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו ואין רשף אלא יסורין שנאמר מזי רעב ולחומי רשף אמר ליה רבי יוחנן הא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו שנאמר ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקדוש ברוך הוא מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו שנאמר נאלמתי דומיה

החשיתי מטוב וכאבי נעכר ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו אמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נתן להם תורה לישראל ושמח שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו ואם תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הם שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר וה' חפץ דכאו החלי יכול אפילו לא קבלם מאהבה תלמוד לומר אם תשים אשם נפשו מה אשם לדעת אף יסורין לדעת ואם קבלם מה שכרו יראה זרע יאריך ימים ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנאמר וחפץ ה' בידו יצלח פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא חד אמר אלו הם יסורין של אהבה כל שאין בהן בטול תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו וחד אמר אלו הן יסורין של אהבה כל שאין בהן בטול תפלה שנאמר ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי אמר להו רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא הכי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אלו ואלו יסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח אלא מה תלמוד לומר ומתורתך תלמדנו אל תקרי תלמדנו אלא תלמדנו דבר זה מתורתך תלמדנו קל וחומר משן ועין מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה והיינו דרבי שמעון בן לקיש דאמר רבי שמעון בן לקיש נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין נאמר ברית במלח דכתיב ולא תשבית מלח ברית ונאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם: תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא תורה מנין שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו ארץ ישראל דכתיב כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך וכתיב בתריה כי ה'

אלהיך מביאך אל ארץ טובה העולם הבא דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר תני תנא קמיה דרבי יוחנן כל העוסק בתורה ובגמיל

דש"י

החשיתי מטוב - מן התורה:

וכאבי נעכר - מכה עכורה:

המוכר עצב - שפירש הימנו דבר חשוב כזה, ומתוך דחקו מכרו:

ושמח - שהרי הקדוש ברוך הוא מזהירם מלעזוב אותה ומשבחה לפניהם בלקח טוב אחר שנתנה להם:

פשפש ולא מצא - לא מצא עבירה בידו שבשבילה ראוי יסורין הללו לבא:

אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו - שבשביל יסורין צריך אדם לבא לידי תלמוד תורה:

יסורין של אהבה - הקדוש ברוך הוא מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכיותיו:

וה' חפץ דכאו החלי - מי שהקדוש ברוך הוא חפץ בו, מחלהו ביסורין: אשם - קרבן:

נפשו - מדעתו:

דבר זה - שאשרי אדם אשר תיסרנו יה:

מתורתך תלמדנו - כלומר מתורתך אנו למדין אותו:

נאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית - אחר הקללות נאמר במשנה תורה:

אף יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם - גרסינן:

ודרך חיים - חיי העולם הבא, הויין לו תוכחות מוסר לאדם:

תוכחה לאיוב שלא פשפש במעשיו

על היסורים הבאים עליו

איוב לז כג ולב"ג

והנה יוכיח אליהוא איוב על אשר לא פשפש במעשיו על הייסורין הבאים עליו ולא שב אל השם יתברך כי הוא יראה שאם היה שהיה איוב צדיק בזה האופן כבר יתכן שיביא השם יתברך עליו אלו הייסורין על צד ההשגחה להשיבו מהמרי המועט אשר החל להחזיק בו וזה

שהצדיקים כאשר החלו להסתבך במרי מה יגיע להם השם יתברך רעות על צד ההשגחה כמו שקדם וכאילו יגיד להם בזה המכאוב אשר הכאיבם שפעלם אשר החלו להחזיק בו הרע וימנעו ממנו וזה כי בבא הרע עליהם יפשפשו במעשיהם וישיבו אל לבם במה היתה החטאת הזאת ואם יקבלו תוכחת בזה וישובו אל השם יתברך יהיו מושגחים ממנו ונשמרים עד שיבלו ימיהם בטוב ושניהם בנעימים ואם לא יקבלו התוכחת ימותו בבלי דעת כי פעולות הרשע מונעות השגת המושכלות בלי ספק ובהיות הענין כן הוא מבואר שאם היה איוב שב אל השם יתברך היה נצול מאלו הרעות ולהיות הרעות הבאות לאיוב על זה האופן ר"ל על צד ההשגחה להוציאו מהמרי המעטי אשר החל להסתבך בו היה מתרעם איוב והיה חושב היותו צדיק לפי שמה שהשיגהו מהמרי היה מעטי ובלתי מושג אליו ואחר כך גנה אליהו איוב על יחסו העול והרשע לשם ית' בזה הסידור אשר סידרו מפני הרעות שימשכו ממנו ר"ל מהסידור אשר מהגרמים השמימיים לפי שבו ישלם הדין והמשפט שיתמכו העולם ויעמידוהו וזה כי בזה האופן בלבד ה' אפשר שיגיע לרשעים רע מוחש על הרשע והעול שיעשוהו כי השם ית' לא יעשה רע בעצמות כמו שביארנו בפתיחת זה הביאור וכאילו ישלם התיקון המדיני בזה הרע הנופל בזה העולם מן ההכרח ואולם הצדיקים אין להם לירא מאלו הרעות כאשר ישתדלו לדבקה בשם יתברך כפי כחם ואמר אל איוב במאמר כולל שכבר היה ראוי לו להשיג פועל השם מהנפלאות אשר הושגו לאנשים במעשיו ולזה היה ראוי לשפוט שזה הסידור הוא בתכלית השלימו האיפשר ואם נמצא בו חסרון מה הוא לפי מחשבותינו לא לפי האמת וזה שהאיד שהוא ראשית ההוויות לא יובנו הנפלאות אשר יעשה בו השם יתברך כל שכן באדם שהוא סוף כל ההוויות ובכלל כאשר נעיין בנבראו ראוי לנו לשפוט שהשם יתברך שגיא כח ומשפט ורב צדקה ושהרע לא יבא ממנו על הכוונה הראשונה:

מצוה לפרסם!

לקבל יסורים באהבה כדי שיכפרו על העוונות

**קונטרס ספורים ומאמרים שנת תשמ"ב ארצות הברית נדפס
ב"בית זלאטשוב" ועיין עוד מענין זה בילקוט מנחם ערך יסורים
עמוד רכו, ובאגרא דפרקא אות קכד, ועוד.**

פעם אחת סיפר הרב הקדוש מזבאריש זכר צדיק לברכה, אשר היו שני חברים שהיו אוהבים זה לזה מאוד ולמדו יחד, ונחלה אחד מהם ושכב בחליו זמן רב וסבל יסורים גדולים, חבירו הלך אצלו כמה פעמים לבקרו, ואחרי עבור זמן הכביד עליו חליו מאוד, אז דרש חבירו הבריא מאתו ואמר שבאם חס ושלום יפטר לעולמו אזי יבא להודיעו איך מתנהגים עמו בעולם האמת כי ידע שהיה ירא שמים, וכן היה שנפטר והלך לעולמו, ואחר עבור איזה זמן ויחלום חבירו הבריא והנה חבירו בא להודיעו התנהגותו לקיים ההבטחתו, שאלהו חבירו מה היה מהיסורים שסבלת זה זמן כביר, ענה ואמר הנה היסורים לא הועילו לי, שאלהו חבירו מפני מה, השיבו כי מי שסובל יסורים צריך שיבקש מהשם יתברך ויאמר ראה עניי ועמלי ושאל לכל חטאתי (תהלים כה יח) ואז נמרקים העוונות על ידי יסורים ומכפרים עוונותיו ואני לא ידעתי מזה ולא אמרתי הפסוק על כן לא הועילו היסורים כלל עד כאן סיפר הרב הקדוש ואחר שסיים הסיפור ואמר כי מי שיודע המעשה הזאת מצוה לספר לחבירו וחבירו לחבירו כדי לפרסם הדבר.

סיפור מזעזע

שיח שרפי קודש חלק ב' עמוד 30 אות פ"ז

שמעתי שפ"א היה בא הרב הקדוש אי"ה ממעז'בוז' זצללה"ה לבית המדרש דק"ק אפטא, בעת שהיה רב שמה, ואמר: אספר לכם מה שראיתי כעת שהביאו איש אחד לפני בית דין של מעלה לדין, ואלו מימינים לזכות ואלה משמאילים לחובה, ובתוכם בא מלאך מליץ אחד והמליץ בעדו איך שסבל כמה וכמה יסורים בעולם הזה, וכמה הרפתקאות וצער דעזו עליו, בטח הוי כפרה לאשמתו, ויתן אליו רחמיו, והיו רוצים לפטור אותו מעונש, ובתוך כך בא מקטרג אחד ואמר: אמת כן הוא שסבל יסורים הרבה, שכדאי לפטור אותו, אך נעיין אם קבל

עליו היסורין מאהבה, כדי שיהיה לו לכפרת עוון, ואם אמר על כל הבא עליו הפסוק (תהלים כה יח) ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי, ובדקו אחריו ולא מצאו, וחזרוהו לדונו ולחייב אותו על כל מעשיו.

יסוד התשובה

המשך פרק ד'

פשפש מעשיך ותראה כל המקומות אשר פגמת

מובא על הפסוק: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה'", כתב הגלאנטי בבאורו וזה לשונו: וצריך האדם שיתבונן תמיד עד כמה מגיע פגם ועלבון עוונותיו, ואז כמה יתאונן ויבכה וידאג על חטאיו, וזה שאמר: "נחפשה דרכינו" - הם הדרכים העולים מן הארץ עדי מקום גבוה רשות היחיד, יחודו של עולם, "ונחקורה" - חקירה אחר חיפוש, פשפש מעשיך ותראה כל המקומות אשר פגמת, ואחר כך "ונשובה אל ה'", שאם לא תדע כמה פגמת, לא תהיה תשובתך שלימה, והנה ראשונה דע, שמגיע עליו רעה גדולה על ידי עצמו, כמו שאמר: "חטאים תרדוף רעה" - ביסורים ובמיתות בנים קטנים, שהם חשובים כגופו, גם לאחרים, כמו שכתוב: "וחוטא א' יאבד טובה הרבה" - כגון: שהעולם בכף מאזניים בשוה והוא מכריע לחוב, אוי לו שהכריע את עצמו ואת האחרים לכף חובה! גם גורם: אריכות הגלות ושפיכות דם חסידים וגזירות רעות ומיתות צדיקים שנתפסים בעוון הדור, כל זה גורם החטא. הלא יצעקו אל ה' עליו, שהביא עליהם רעה גדולה, והעלבון הגדול גם לבעלי חיים, שעל ידו נעצר השמים ואין דשא, גם לשרי נהרות ומעיינות ודשאים וצמחים מגיע העלבון, כי הנהר

יחרב וייבש, מעין נרפש ומקור נשחת, ובכן אין דשאים ואין צמחים, ונמצא שליטתם בארץ להכות לעשב ולומר לו: "גדל" - הכל בטל, כמו שאמר: בגינאי נהרא שאמר ר' פנחס בן יאיר, ואם לאו גוזרני עליך, שלא יעברו בך מים לעולם. נמצא שעלבון הוא לו, שיחרב וייבש, הרי פגם ועלבון דרך כלל לעשיית גשמיות, גם לעשיית רוחניות: "שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נוגהם", וכו' שאמר במעשה קרח: שמש ירח עמד זבולה וכו', ולא עוד אלא שבכל יום ויום מכים אותו וכו', גם לשבעה כוכבי לכת המנהיגים וממונים על העולם בחסד וברחמים - בחטאי בני אדם מחלישים כוחם, ואין מנהיג העולם, כי אם בעלי דינים. גם למלאכים השוכנים באוירי' ושברקיע מגיע העלבון והפגם שבכל אויר ואויר ובכל רקיע ורקיע. כמה מלאכים ממונים לקבל תפילתן של ישראל, כדאיתא בזהר בארוכה בפרשת ויקהל.

כי יחטא ואשם אין תפילתו נכנסת ולא נשמעת

ואתה בן אדם, הביטה וראה את חרפתך ובשתך, שכמה מחנות קדושים התקין לך ה' אלוקיך להנאתך ולטובתך, ואין להם מלאכה אחרת כי אם לעטר ולנשק תפילתך, והיה כי יחטא ואשם, אין תפילתו נכנסת ולא נשמעת, ונמצאו בטלים ממלאכתם אשר הם עושים, ואין לך עלבון גדול מזה, ולא זו בלבד אלא גם בעולם היצירה, עולם המלאכים, בפתח ההיכל "לבנת הספיר", ששם מלאך טהריא"ל, העומד לקבל תפילת היחיד - אם היא הגונה - מכניסה לפני המלך לדורון, ואם לאו - דחין לה לבר, גם למעלה מפתח זה יש שערי דמעה, וכשעולות תפילות בדמעות, מזומן אופן אחד, שנוטל אותה התפילה בדמעות, ונרשמים בהאי פיתחא, וכשאדם חוטא כל הכתות הללו הם בטיילין ממלאכתם. גם חיה אחת נקראת בשם "בזק" - מתקן כל התפילות המעכבת בחד רקיע, עד שבא סנדלפו"ן, שנוטל וקושר בראש צדיק.

גם חשמ"ל, ששמו או"ר פניא"ל, שבהיכל עצם השמים, מגיע עלבון החוטא, דכד אסגיאז זכאין החשמ"ל הזה מאיר ומנהיר במיני מאורות, כמנין חשמ"ל, וסימן "באור פני מלך חיים", וכד אסגיאז חייבין אתחשיך ומאפיל, ואז כל העולם כולו בדין, הביטה וראה את חרפתך גם לד' אופנים שבהיכל נגה, כשהנשמה חוטאת נוטלים דינה מהיכל הזכות ויוצאים חוץ להיכל ממקום קדושתה להלקותה, וכן כשעלו הד' אופנים מנדין לאדם המוציא דבר נבלה מפיו, ומכריזין: "פלוני מנודה הוא", תזדהרין בפלניא נזופה הוא היא להם עלבון גדול, כמו שאמר ר' יהושע בן לוי: לא נמנתי לנדות שום אדם, ושר' פלוני היה נוהג בעצמו נדוי קודם, ואחר כך היה מנדה למי שהיה חייב נדוי, ולא עוד אלא שגם כתות קדושים רצים ממלאכתם לחוץ ולהגן על ישראל משאר עמים ולהלחם עמם, והם רצים לקראת רצים אחרים דסטרא אחרא, למהר איזה גזירה על שונאינו ישראל.

והנה הכח שיש לאלו רצים הקדושים לרוץ ולהגין על ישראל הם: התורה ועצות התחתונים, העושים בהליכה ובריצת רגליים, כגון: למהוי רהיט לפרקים וכיוצא בו, וכשאדם רץ ברגלים וחוטא מחליש כח אותם רצים. נמצא רגליים דסטרא אחרא קודמים, ונמצא זה החוטא אבד טובה הרבה.

שערי תשובה לרבינו יונה

השער הראשון – אות יב: עתה נבאר עקרי התשובה:

העקר השלישי: הגיון. ישתונן כליותיו ויחשוב, כמה רבה רעת מי שהמרה את יוצרו, ויגדיל גון בלבבו, וסער מתחולל ברעיוניו, ויאנח במרירות לב, כי יתכן שיתחרט וירע בעיניו על חטאתו אשר חטא ולא השלים חקו בזה, כי גם הפסד דינר או אסר, קשה בעיני האדם. אך אם אבד עשרו בענין רע ויצא נקי מנכסיו, נפשו עליו תאבל ותכבד אונתו ונפשו מרה לו. וכן על צרות רעות ורבות כאבו נצח וגיון בלבבו יומם. ויותר מהמה ראוי שיצטער ויאנח מי שהמרה את השם יתברך והשחית והתעייב עלילה לפניו ולא זכר יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחהו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע, ואיך מלאו לבו להכעיס לפניו, ואיך טח מראות עיני החוטא מהשפיל לבבו. והמשפיל אשר נפקחו עיניו, יחקו הדברים האלה בלבבו, ויבואו חדרי - רוחו:

אות יג:

ומדרגות התשובה ומעלותיה, לפי גדל המרירות ועצם הגיון. והיא התשובה אשר תבוא מדרך טהר הנפש וזכות שכלה, כי לפי שכלו וכפי אשר תפקחנה עיניו ירבו ויעצמו במאד מאד וגו' ברעיוניו על רב עוניו, כמו שנאמר (ישעיה נז, טז) כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי - רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי. באורו, כאשר יעטוף ויצטער הרוח שהוא מלפני כי הוא מן העליונים, ויעטפו נשמות אשר אני עשיתי, לא אריב עוד ולא אקצוף, כי איך לא אחון וארחם על נפש יקרה אשר

היא מלפני ונשמות אני עשיתי. על כן יקל העון כפי אשר תכבד עבודת האנחה עליו, כי הגיון יבוא מאת טהר הנשמה העליונה, ונרצתה בזה יותר מאשר תרצה ברב יסורי הגוף. ומכאוביו. והמשל בזה, כי המלך יחמול על חניכיו ולידי ביתו הקרובים אליו, והם מאצילי ארץ הנכבדים, ויתן להם חנינה יותר מחמלתו על הרחוקים והפחותים, ואמר ונשמות אני עשיתי, לקרבתו אל העליונים, אף - על - פי שהגוף והכל מעשי ידיו. וכמוהו (שמות לב, טז) והלחת מעשה אלהים המה. ועוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה (קידושין ל, ב) שלשה שתפים יש באדם, אביו ואמו והקדוש - ברוך - הוא. ולפי שאין לאב ולאם שתפות בנשמה, על כן אמר ונשמות אני עשיתי. ואמרו ונשמות אני עשיתי, יורה על אמרו כי רוח מלפני, כי ענינו כאשר בארנו:

פרשת וישלח

פרק ט"ו

תשובה על העונות שדש בעקביו

חובת "חפוש וחקור" על עונות שדש בעקביו

בספרי מביא ז' דברים ואחת מהם, שידע רוע מעשיו וחטאיו, וידע שלא ינצל מדין הגדול והנורא, כי אם על ידי תשובה, כמו שכתוב: "כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך", דאם לא כן שמא יחשוב שמה שעשה אינו חטא, וכן אמר ירמיה, עליו השלום: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה'" - הרי מבואר, שקודם שיעשה תשובה צריך תחילה פשפוש מעשים וחקירה עליהם, כדי שידע על מה יעשה תשובה, ומה שאמרו ב' לשונות: "חפוש וחקור", נקדים מה שאמר רבא בגמרא: אם ראה אדם שיסורים באים עליו - יפשפש במעשיו. משמע, שהקדוש

ברוך הוא שולח יסורים לחוטא, כדי שיעשה תשובה, וכן אמרו בגמרא: אין יסורים בלא עוון, וכן הוא בזוהר, מה שאמרו: או הודע אליו חטאתו או ידע מבעי' ליה, אלא קודשא בריך הוא פקיד ליה לאודעי לבר נש חובה דחב בדינא, כמו שאמרו: "הודע ירושלים את תעבותיה", וקשה הלא כתוב: "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו" - פרש רש"י, דמשלם טובה לרשעים בעולם הזה להאבידו מעולם הבא, ועל כן מתרץ, דהפסוק מיירי בחטאים הידועים לו ואין צריך פשפוש. הגמרא והזוהר מיירי בחטאים, שהוא דש אותם בעקביו ואין מחזיק אותם כחטא, כי אם אחר פשפוש, לזה שולח הקדוש ברוך הוא יסורים, כדי שיפשפש במעשיו, וגם יש לומר דהפסוק מיירי שאם שלח עליו יסורים, אף על פי כן אינו מפשפש במעשיו, כמו שכתב הזוהר ז"ל: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" - קודשא בריך הוא אוכח ליה לבר נש ברחימא אי יקבל יאות ואי לאו שארי ולא אוכח לה וישבוק ליה ויעביד רעותיה, ובענין דש בעקביו כתב השל"ה, שיש ב' סוגים: האחד מה שאמרו, עבר עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר, כגון: לשון הרע ואבק גזל וריבית ורבות כהנה וכהנה, אף על פי שידע מחומר איסורם, מה שאין כן אותם שהם מסוג הב', מחמת חסרון ידיעה מצוה זו או חומר עבירה זו. הנה אותם שהם מסוג א' ימצא בחפוש קל, כי יודע מחומר איסורם, מה שאין כן אותם שהם מסוג ב' צריך חקירה עליהם על ידי לימוד התורה לידע מחומר איסורם. זה שאמרו תחילה "נחפשה דרכינו" - רצונו לומר, מה שדרכנו בעקבינו והורגלנו בהם והם מסוג הא', ואם לא ימצא בחפוש קל אזי "ונחקורה" - על ידי חקור רב לידע אותם החטאים ולמצוא אותם, ואחר כך "ונשובה אל ה'" - ולהתחרט עליהם, ואלה הם דברי הגמרא: אמר רבא: אם רואה אדם, שיסורים באים עליו, והם על כרחך בשביל אותם החטאים שאדם דש בעקביו - יפשפש במעשיו, דהיינו - באותם חטאים שהוא רגיל בהם, אף על פי שידע מחומר איסורם. פשפש ומצא יעשה תשובה; פשפש ולא מצא - יתלה מה שלא מצא בביטול תורה, רצונו לומר - על שלא למד ואינו יודע מחומר איסורם וצריך ללמוד ולחקור עליהם, וכאשר יתודע לו יעשה עליהם תשובה, ואם תלה ולא מצא גם אחר החקור על ידי הלימוד, אז בידוע שהם יסורים של אהבה.

צריך ליתן דין על כל אחד ואחד שדש בעקביו

עתה נבאר: סדר הפשפוש הוא כך, שיפשפש שמא עבר על איזה דבר המבואר בפסוקי תורה או בגמרא ומבוארים המה, איזה מלתא דחסידתא המבואר בספרי יראה, והיה ספק בידו לעשות ולא עשה, כמו שכתב בספר "תנא דבי אליהו": חייב אדם לומר, מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי – אברהם, יצחק ויעקב, שלא קנו עולם הזה ועולם הבא וימות המשיח אלא בשביל תורה ומעשים טובים, וכן הוא במדרש ויקרא: משל לעירני שנשא בת מלכים, אף על פי שמאכילה כל מעדני מלאכים אינו יוצא ידי חובתו, לפי שהיא בת מלכים; כך כל מה שיפעל האדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו, לפי שהיא מלמעלה, הרי מבואר שהוא חייב ועתיד ליתן את הדין על מה שלא שמר ועשה כל מה שהיה בידו יכולת לעשות, ומה שלא הטילו הפוסקים על כל איש מישראל לקיים כל דקדוקי מצוות הכתובים בספרי מוסר ויראה, לפי שאין רוב הציבור יכולים לקיימם, אבל מי שיכול לקיים ואינו מקיים – הקולר תלוי בצוארו לעשות ולקיים, ואינו רשאי לפרוק העול מעל צוארו, וזה לשון השל"ה:

יש אנשים שסוברים שאינו נקרא "בעל תשובה" אלא מי שכפר בעיקר או שהרג את הנפש או שבא על הערוה וכיוצא בו. דע, כי טעות היא בידם, ואינם יודעים שצריך ליתן דין וחשבון על כל אחד ואחד שהוא דש בעקביו.

צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם

אלה הם דברי הרמב"ם זלה"ה, וזה לשונו: ואל תאמר, שאין לחפש בדרכיו כי אם מעבירות שיש בהם מעשה, כגון: גזל או גניבה וזנות או כיוצא בו, אלא צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם. דהיינו: מן הכעס והאיבה והשנאה והקנאה ומרדיפות מאכלים וכיוצא בהם – מהכל צריך לשוב, ואלו הם קשים יותר מעבירות שיש בהם מעשה, שבזמן שהאדם רגיל באלו קשה לפרוש מהם, מאחר שנשתקע בהם ודש בהם לעשות, ועל זה נאמר: "יעזוב רשע דרכו", עד כאן.

ישוב אפילו מספק עבירה

בנוסף לכך, יש הרבה עבירות שאדם דש בהם: נקימה, נטירה, קללה בשם, הזכרת שם שמים לבטלה, חמדה ותאוות נשים, צחוק, הרחקת הכעס שהוא קל זר, גבהות הלב, חטאת נעורים, הסתכלות בנשים, דברים בטלים, שיחת חולין בשבת, הליכה בלא תורה ובלא דרך ארץ, תפילה בלא כוונה ורבות כאלה. העיקר מהדברים המעכבים את התשובה הם: הרכילות והלשון הרע, בעל חימה, בעל מחשבה רעה והמתחבר לרשע, וישוב אפילו מספק עבירה, וקבלה היא בידינו, שעונש הספק גדול יותר מעונש הודאי, משום שעל הודאי אדם משים על ליבו ודואג ומתחרט וחוזר בתשובה, אבל על הספק אינו מתחרט כל כך, כי סבור בליבו: לא חטאתי, עד כאן.

יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה

אלה הם גם דברי "יש נוחלין" בהג"ה והוסיף לומר ז"ל: גם יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה, ושמא לא עשה איזה דבר קדושה כהוגן, כאשר עינינו רואות, שהרבה מצוות אינם נעשים כהוגן, כגון: הנחת תפילין, שרוב העולם נכשלים בהם, ואינם מניחים על השער אלא על המצח, וכשאנו עושה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, אפילו דקדוק אחד - לא עשה המצוה כתקון, כי חכמינו זכרונם לברכה פרשו הכל לפי קבלתם האמיתית וכפי חכמתם הקדושה והחכמה הנפלאה בחכמת אלוקים אשר בקרבם, שהיו יודעים, שבכל דקדוק ודקדוק ובכל ענין שהזהירו וצוו עליו, אפילו הוא דבר קל וקטן מאוד, כפי הנראה, אבל לפי האמת תלויים בו קיום העולמות; אם מקיימים או חס ושלום חרבנם אם עוברים, לכן יעיין בכל המצוות, שמא לא קיים אותם כדין או שמא עשה המצוה שלא לשמה, ואפילו הוא צדיק תמים בכל מעשיו, אל יעמיד עצמו על חזקתו, שאינו יוצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו, כי אדרבה: כל הגדול מחבירו יצרו גדול יותר ומבקש להכשילו, והוא צריך שימור יותר וזרוז וזהירות, מפני שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, כמו שאמר הכתוב: "וסביביו נשערה מאוד" - כי כפי גודל קדושת נשמתו ומעלותיו העליונות, אם יחטא אפילו כחוט השערה, נחשב לו כעבותות העגלה, שכל מה שהנשמה יותר פנימית ועליונה, חטאו עושה יותר רושם למעלה ושגגתו עולה זדון, לכן החכם, החסיד,

צריך פשפש יותר במעשיו, שלא ימצא אחריו מאומה. אם פשפש ולא מצא מכל אלה - יפשפש פן ואולי התרשל באהבה ויראת ה' כל היום בכמה מילי דחסידותא וכדבעי למעבד לא עביד, כי בודאי כל מי שיכול לילך מחיל אל חיל בתורה ובחסידות, עד שמגיע למעלות המדרגות של חסידים גמורים והוא מתעצל ואינו עושה כן, אינו יוצא ידי חובה וחייב בדיני שמים, כמו שאמרו ב"תנא דבי אליהו" - חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי – אברהם, יצחק ויעקב עליהם השלום, עד כאן.

העון הקטן נראה כ"חבלי שוא", אך לבסוף הופך ל"עבות העגלה"

מדרש הנעלם פרשת בראשית

הוא ישופך ראש. אמר ר"י, כך דרכו של נחש אין הקשה שלו מאדם אלא בראש. ואין הנשיכה מהנחש לאדם, אלא בעקב. א"ר יצחק בר ר' יוסי למאן דאמר דיצר הרע הוה, מאי נימא בהאי פסוקא: אמר לו ר' יוסי, מלמד שאין הריגה לנחש אלא בראש. ומי הוא הראש. זה ראש הישיבה. ואין הנחש הזה הורג לאדם, אלא בעקב, כשעושה לו מעשה עבירות, ודש בהם בעקב, הדא הוא דכתיב עון עקבי יסובני: אמר רבי יצחק מהכא, הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. כלומר עוה עבירות ודש בהם בעקב, שחושב שאינם כלום, כמו חבלי השוא, שאורג העכביש. ולאחר כן הם כעבות העגלה חטאה, חזקים וקשים, עד שנאספים כלם והורגים לאדם, וכן הוא אומר ואתה תשופנו עקב, באותו עון העקב הורג יצר הרע לאדם: אמר ר' יצחק, בא וראה, כמו שנתקלקלו כך נדונו. הנחש בתחלה, אחריו האשה. ואחריו האדם. היינו דכתיב, ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך:

א"ר יעקב בר אידי, אם אדם חטא אדמה מה חטאה. אלא א"ר יעקב בר אידי, כשנברא האדם, השמים והארץ היו עדים. מלמד שהקדוש ברוך הוא עשה אותם עדים, על מה שיעשה האדם, שלא יאמר מי רואני. ואותם העדים מפרסמין חטאיו, הדא הוא דכתיב יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו:

ותנא, באותו היום שעבר אדם, השמים החשיכו אורם. והארץ לא ידעה מה לעשות, עד שבא הקדוש ברוך הוא וקלל אותה, על שהתעכבה בעדותה, שלא תוסיף תת כחה לזרוע ולקצור כבראשונה, ועמדה בקללותיה, עד שבא אברהם אבינו, ונתבסס העולם:

ר"נ אמר, עד שבא נח, דכתיב, חזה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו. ולפיכך נקראה על שמו, דכתיב איש האדמה, על שיצאה מקללתה בשבילו אמר רב נחמן בר יצחק, אדם הראשון, כיון שנטרד מגן עדן, חשב שימות מיד, והיה בוכה ומתחנן, ושב בתשובה, עד שקבלו הקדוש ברוך הוא בתשובה, והאריך ימיו, וקיים בו דברו, דכתיב ביום אכלך ממנו, ומתן לו יומו, שהוא אלף שנה. להורות לכל העולם, שהקדוש ברוך הוא חנון ורחום הוא, ומקבל בתשובה לשבים, ואינו חפץ מהם, זולתי שיחיו, דכתיב ולמה תמותו בית ישראל והשיבו וחיו:

א"ר יצחק, אשריהם הבנים שהאב אומר להם כך. ווי להם לבנים, שאינם שומעים ממנו. אמר רב יהודה אמר רב. לא חזינן רחמנותא כרחמנותא דקודשא בריך הוא, בכל מקום את מוצא כשחטאו ישראל, ושבו למולו, פשט ידו וקבלם, ומל להם מיד, הדא הוא דכתיב מי א-ל-כמוך נושא עון ועובר על פשע.

השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר

שום עון שלא תתקן אותו

והאלשיך כתב על הפסוק: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ" זה לשונו - השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עון שלא תתקן אותו, כי אם יד תשאיר לך בחיצונים, שלא תשוב ממנו, דע, כי עבירה גוררת עבירה, וצריך אתה לדעת, שאם מפשפש במעשיו אחר יסורים צריך שיהיה על פי מה שאמר האלשיך בפרשת שמיני בבאור הפסוק: "ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" - והוא כי חסד קל, שמביא יסורים על האדם דוגמת החטאים שעשה, דהיינו: באיזה אבר שחטא מביא יסורים על אותו אבר, וכן סך ממון שחטא הוא נלקה כפי אותו סך, שעל ידי זה יפשפש במעשיו וימצא מאשר חטא על הנפש ושב ורפא לו, עד כאן לשונו.

הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה עד שלא יבואו עליו יסורים

אמנם הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה, עד שלא יבואו עליו יסורים, כמו שכתב האלשיך בספר תהילים: "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וגו'", עיין שם, וביותר אם השפעתו ברווח והוא יודע מומי נפשו ידאג, שמא הקדוש ברוך הוא מאכילו מזכויותיו בעולם הזה כדי להאבידו, חס ושלום, מעולם הבא, ויקבל על עצמו ענויי נפש ויסורים, ואם אחר שהתחיל להשיב רואה שיסורים באים עליו בגופו או בממונו אל יקוץ במ לומר, האם זה שכר התשובה, כי טרם שובי על חטאי הייתי שלם בגופי ובממוני וכאשר נעשיתי שלם בתורתי חסרתי כל אלה. אדרבה, יתן שמחה בלב, שזה מורה שהקדוש ברוך הוא מקבל תשובתו, כי זה דרכו יתברך, כמו שהרופא אינו נותן רפואה לחולה, עד אשר יחפוץ החולה להרפא לנקות רפאות חולת גופו ולהחלימו; כן הוא יתברך לא ימרק חלאת חולי הנפש עד יתחיל לשוב, ואחר שפשפש ומצא - יעשה עליהם תשובה, כפי אשר יבואר לפנינו, והוא מצות עשה, כמו שכתב כמה פעמים בתורה בפרשת נשא: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו על חטאתם", ובפרשת ואתחנן: "בצר לך ומצאוך ... ושבת עד ה' אלוך".

פרק ט"ז

מי שעוסק בתורה שהיא עץ, הקדוש ברוך הוא מוחל לו עונותיו

זהו הקדוש פרשת בהעלותך דף קנג עמוד א'
ועוד בפרק הרואה. הרואה תמרים בחלום תמו עונותיו. הדא הוא דכתיב תם עונך בת ציון. בגין דתמרים ביה תם דרגא דיעקב דאתמר ביה ויעקב איש תם חובין מרים ושבעים וארבעה תמרים תמן ת"ם ותמן מ"ר.

הבא רמיז וימתקו המים הדא הוא דכתיב ויורהו ה' עין וימתקו המים. מהבא מאן דאשתדל באורייתא דאיהו עין. חובין דיליה דאתמר בהון וימררו את חייהם בעבודה קשה קודשא בריך הוא מחיל ליה ויתחזרון מתיקין.

ועוד בפרק הרואה. הרואה תמרים בחלום, תמו עוונותיו, זה הוא שכתוב תם עוונך בת ציון, מפני שתמרים בו תם, דרגת יעקב שנאמר בו ויעקב איש תם, חטאים מרים ועל כן תמרים שם ת"ם ושם מ"ר.

כאן רמוז וימתקו המים, זה שכתוב ויורהו ה' עץ וימתקו המים, מכאן מי שעוסק בתורה שהיא עץ, חטאים שלו שנאמר בהם וימררו את חייהם בעבודה קשה, הקדוש ברוך הוא מוחל לו ויהפכו מתוקים.

זהו הקדוש פרשת שלח דף קנט עמוד א'

כמה אית להו לבני נשא לאסתכלא בפולחנא דקודשא בריך הוא כמה אית להו לאסתכלא במלי דאורייתא דכל מאן דאשתדל באורייתא כאילו מקרב כל קורבנין דעלמא לקמי קודשא בריך הוא ולא עוד אלא דקודשא בריך הוא מכפר ליה על כל חוביו ומתקנין ליה כמה כורסיין לעלמא דאתי.

כמה יש להם לבני אדם להסתכל בעבודת הקדוש ברוך הוא, כמה יש להם להסתכל בדברי תורה, שכל מי שעוסק בתורה כאילו מקריב כל קרבנות העולם לפני הקדוש ברוך הוא. ולא עוד, אלא שהקדוש ברוך הוא מכפר לו על כל חטאיו, ומכינים לו כמה כסאות לעולם הבא.

תשובה על ידי כח התורה

נפש החיים שער ד' פרק ל"א

בא וראה כמה גדולה כחה של התורה שמטהרת את פושעי ישראל בזמן שעושין תשובה אפילו מעבודה זרה שבידם שנאמר, "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" כו' עיין שם, כי עיקר התשובה שלימה האמתית שהיא מאהבה, הוא רק על ידי עסק התורה כראוי כמו שאמרו במעלות

התורה, אוהב את המקום, וכמו שכתוב השיבנו אבינו לתורתך כו' והחזירנו בתשובה שלימה לפניך:

על ידי דברי תורה נזכה לסליחה ולתשובה

לקוט אמרים אות יד

ואנו מבקשים וחננו מאתך וגו' כי אי אפשר לנו להתעורר ולהתחכם ולהבין מעצמנו אף על פי שהתורה כתיבא ומנחא, ובודאי בכל ברכה ותפילה פועל מיד לכך מברכין תיכף ברוך אתה ה' חונן הדעת שהוא חונן ונותן ודאי, ופרט דעת דהוא התחברות שניהם חכמה ובינה כידוע, ואחר כך יוכל להתפלל אתשובה דעל ידי דלבו יבין ושב ורפא ואמרו זכרונם לברכה (מגילה י"ז עמוד ז') דהיינו רפואה דסליחה, דלכל תשובה צריך שני דברים ההתקרבות מהיום והלאה לתורתו ועבודתו ורפואת הקודם, ושניהם על ידי הכנת דברי תורה דייקא וכמו שנאמר (משלי א', ט') כי לוית חן וגו' פירוש התחברות של חן ויופי לה' יתברך וזהו לראשך והוא ה' יתברך שהוא הראש לכולנו:

כפי הרבוי בעסק התורה כן יתרבה ויתקרב לעבודת הבורא

חיי אדם חלק שני כלל קמו

כי יש עוונות שאדם דש בעקביו שהם חמורים מג' עבירות הנזכר לעיל. הנך רואה מה שאמרו זכרונם לברכה בחומר לשון הרע שהוא קשה מעבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים, ודרשו זה מן הפסוק. וזהו עבירה השכיח ומצוי מאוד בבני אדם, כמו שהעידו על זה חכמינו זכרונם לברכה כולן בלשון הרע. וראה כחו של לשון הרע עד שהאומר נורא בי פלניא (ר"ל היכן נמצא אש רק צדית פלוני שסם מנשלים תמיד), זהו אבק של לשון הרע. והנה הטעם שחמור משלש עבירות החמורות הוא שזה אוחד במעשה הנחש הקדמוני שדבר לשון הרע על הקדוש ברוך הוא ואמר לחוה מן האילן הזה אכל וברא את העולם, ועל ידי זה פיתה אותה ושכב עמה (כאמרו זכרונם לברכה הטיל זה זיהמא), הרי גילוי עריות. וגרם מיתה לכל העולם, הרי שפיכות דמים. והטה את לב אדם הראשון וחוה לכפור. האף שתיכף עשו תשובה הגונה, מכל מקום גרם כל זה ראה כחו של לשון הרע עד היכן מגיע. וכן יש חבילות עבירות שבני אדם רגילין בהם אשר רבו מלספר, שבועות שקר ושוא, וזהו רגיל אפילו כשמספר איזה

שקר לחבירו או שמוכר חפץ לחבירו נשבע כה יעזרני ה'. והרי נשבע בה', ועון שבועה הוקשה לעבודה זרה וחמור ממנו, כדכתיב כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. מקלל עצמו או חבירו בשם (שואמה, זאל מיד אלער זאל זיך דער אונענקטער שטראפן), וכל זה אין חילוק בין שיאמר בלשון הקודש או בכל לשון, מברך או מזכיר השם לבטלה, וכל שכן כל התפלות וברכות אם יעיין בנפשו בעו"ה הכל הוא בלא כוונה, רק נעשה טבע שכבר רגיל פיו ולשונו להתפלל ולברך. מלבין פני חבירו. מתכבד בקלון חבירו. מצער אחד מישראל בין בדברים בין במעשה, שנאמר לא תונו וגו', וזה קאי על אונאת דברים, דבאונאת ממון כתיב וכי תמכרו וגו' לא תונו. ואם מצער אלמנה או יתום, חייב מיתה בידי שמים, שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון וגו'. מלוה בריבית בלא היתר עסקא או זקוקים, וכל אחד ואחד מורה לעצמו באיזה התירים ואינן נשאלין למורים איך להתיר. ומכל שכן הסוחרים עם החלפנים כמעט אי אפשר בלא נגיעת איסור ריבית, וככה מבואר בחיבורי חלק א' (כלל קל"ז וקמ"ג). שנאת איש לרעהו. כעס. הסתכלות בנשים. חניפות. ליצנות. דברים בטלים. דברי משא ומתן בשבת ויום טוב. ובכל אלו, רגילים העולם מאוד. ואפילו הלומדים ומופלגים כשישימו על לבם, ימצאו שרובם נכשלים ברוב אלו דברים, ועוד יש הרבה עד אין מספר. וביטול תלמוד תורה כנגד כולם, כי הרחוק מן התורה, רחוק מעבודת הבורא, ולכן תקנו השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך. וכפי הריבוי בעסק התורה, כן יתרבה ויתקרב לעבודה.

קחו עמכם דברי תורה ושובו אל ה'

מאור ושמש הפטרת שבת שובה

או יאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקה טוב וגו'. יראה הפירוש שהכתוב מלמד לאדם לדעת מהות התשובה ובמה נשוב מעוונינו. כי במהות התשובה נמצא אנשים אשר לקחו דרך לעצמם לענות נפשותיהם וגופם במיני ענויים בתעניתם ובטבילות ובשארי דברים. ובדרך זה ימצאו ב' סוגי בני אדם, האנשים המשכילים הבינו כי עיקר התשובה בלב היא תלויה להיות תמיד תוהא על הראשונות, ובכל רגע צריך האדם לשוב על רגע שקדם לו כי לא יצדק אנוש מעשיו ולא יזכה ילוד אשה,

אם שהוא ממעט בעבודתו וגם במה שעבד השם שמא היה לו קצת התפארות בו. גם העוונות המה מסכים מבדילים בינינו לבין אלהינו ואין יכולת קודם התשובה להיות נכסף בכל לב לדבק באור עליון, כמאמר דוד המלך עליו השלום וחטאתי נגדי תמיד שפירושו שהיה מתאונן ומצטער תמיד על שחטאתו לנגדו עומד ומבדיל בינו לבין קונו, וצריך האדם השב למשוך עצמו בכל עוז לשבר דבר המבדיל למען יהיה נכסף לנועם ה' וזה יהיה מגמת פניו כל הימים. והאנשים המשכילים המענים את נפשותיהם אם ירגישו שנחלשו חושיהם ושלא יוכלו ללמוד תורה ולהתפלל כראוי ונכון מחמת חלישות גופם וממעטים על ידי זה במלאכת שמים אזי ירפו מתעניתם למען לא יתבטלו מעבודתם. ויש אנשים אשר לא ראו אור התשובה הנכונה ולא מחכמה המה מענים את גופם חנם, וסוברין כי זה תשובה עיקרית לענות נפש, ולא טוב עושים ובפרטות בדורות אלו דחלשא עלמא ואין יכולת לסבול ענויים, ושעבוד המלכיות מחלישין הגופים ודחיקא מלתא טובא בבקשת המזונות, זאת העצה (סלא לענות נפש כלל ומוטב) להשים כל אחד מגמת פניו אל התשובה העיקרית והוא שילמדו ויתפללו בדחילו ורחימו וכמו שנתבאר בגמרא שאדם השב אם היה רגיל ללמוד דף אחד ילמוד שני דפים, והדבר ברור לכל בעלי ענוים שאין הכונה שזו תחשב לתשובה מה שלומד דף יותר, אמנם כונתם על פנימיות הלימוד ומהותו הוא שקודם שילמוד ישוב בתשובה בכל עוז שלא יהיה נאמר עליו מה לך לספר חוקי, ובעת התפלה והלימוד יפשפש אחר כל תיבה שהוציאה מפיו האם נאמרה מעומק הלב ושלא בהתפארות, וגם מהצורך לקשר נפש רוח נשמה דיליה בפנימיות האותיות ולהסיר כל מחשבות לבו וכל הרגשותיו שלא יהיה כי אם בהתפלה ובלימוד התורה. ומתבאר מהתיקונים ומובא לעיל על מה ששנינו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וגם שנינו אין בור ירא חטא והוא דבר הסותר קצת. ופירשנו שם שהכונה שתקדם יראת חטאו לחכמתו וישוב בתשובה קודם הלימוד, וכשילמוד מתוך התשובה ולקיים כל דבר תורה מאשר ילמוד, יפקח השם את עיניו ויפתחו לו שערי תשובה יותר ויותר. וזהו אין בור ירא חטא שיראת חטא האמיתית ותכליתה אי אפשר כי אם אחר הלימוד. וצריך האדם לדבק עצמו בעת התורה והתפלה בנועם אור השם יתברך עד שאחר

התורה והתפלה יהיה לו כוסף וכלות נפש ויונעם לנפשו להשאר דבוק באור העליון וחפצו ותשוקתו למסור את נפשו (ציל אלומי) לחסות בצל ה' ולחזות בנועם ה', ובאם יראה שעדיין אינו בערך זה כי עוונותיו מבדילין בינו לבין אלהיו, יראה לפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, וזהו התשובה האמיתית. וזהו שובה ישראל עד ה' אלהיך שתראה לשוב כל כך עד שתסיר מסך המבדיל בינך לבינו ותדבק בנועם ה', כי כשלת בעונך והוא מבדיל ועומד נגדך להפסיק בינך לבין המקום ברוך הוא. ואחר כך מורה הכתוב במה נוכל להסיר מסך המבדיל, ואמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', פירוש שתקח לך דברי תורה ותפלה ועל ידי זה תוכל לשוב לה' להדבק בו. אמרו אליו, פירוש כמו את ה' האמרת היום פירוש שתראה להדבק אליו בגודל אהבה ותשוקה בעת התורה והתפלה, ובאם תעשה כן הכתוב מבשרך כי כל תשא עון פירוש שישא ה' עונך ויסלח לך

התורה רפואת הנפש

ספר קול מבשר חלק א' ספר תהילים

תורת ה' תמימה משיבת נפש, עדות ה' נאמנה מחכימת פתי (תהלים י"ט ח). השיבנו אבינו לתורתך וכו', והחזירנו בתשובה שלימה לפניך. מה שנאמר תורה קודם תשובה, יש לומר, דעל ידי תורה יכולים להטיב המעשים, ולבוא לתשובה שלימה, תשובה מאהבה, בהצלחה. התורה יכולה לרפא הכל. איתא במדרש ריש דברים, אמר הקדוש ברוך הוא, ראה לשונה של תורה מה חביבה, שמרפאה את הלשון. מנין, שכן כתוב, מרפא לשון עץ חיים, עד כאן. ואם את הלשון מרפא, רפואת הנפש - בודאי. והגיד הרבי ר' בונם זכרוננו לברכה מפשיסחא, על הפסוק, תורת ה' תמימה משיבת נפש, דעל ידי תורה, יכולים להשיב הנפש שנחלשה. היום בודאי יכולים כולם להתרפא. כדכתיב, ולבבו יבין ושב ורפא לו. 'יבין' בגימטריא 'אלול' (עס האותיות והתנאים), ושב ורפא לו. [מרן אדמו"ר ה"לב שמחה" זצוק"ל מגור, כי תבא תשמ"ג, בבית המדרש ערד].

יסוד התשובה

המשך פרק ד'

גם למלאכים המלווים לאדם מגיע

עלבון גדול, כשאדם חוטא מתאבלים עליו

גם למלאכים המלווים לאדם מגיע עלבון גדול, כשאדם חוטא מתאבלים עליו, כדאיתא בסבא משפטים, גם לע"ב בסנהדרין, שבהיכל הזכות, אם אדם חוטא, במקום שהיה ראוי להיות הטייתם לטובה יהיה הטייתם לרעה, וגם עונש לצדיק לא טוב, ועלבון הוא להם לעשות באופן שיעשו להנהגות הדין, גם בהיכל אהבה גם בהיכל רצון וכו'. גם בהיכל קודש הקדשים וכו', ולא זו בלבד אלא גם בעולם הבריאה סוד כסא הכבוד מגיע הפגם שהנשמות חצובות משם, וכד אסגיא חייבין בעלמא אינה נמשכת משם, ועוד שהפגם הנעשה בעוונות פוגם בשורש נשמתו של החוטא, והוא בכסא שאינו שלם, כמו שאמר בתקוני': וכורסא דיליה פגימא בחובא דישראל. גם אל מלכות מגיע עלבון, כמו שאמר: "ובפשעכ' שלחה אמכם", ולא זו בלבד גם אל יסוד וכו', גם אל נצח והוד וכו', גם אל הת"ת וכו', גם אל הגבורה וכו', גם אל החסד וכו', גם אל ג' הראשונות וכו', גם אל התורה.

ראה בן אדם עד היכן מגיע עלבונך. מה לך נרדס? קום משנתך! דרכים הללו שפגמת, ותחקרם בדרישה וחקירה, ושוב עד ה' אלוקיך, עד מקום שפגמת, כי משם תוריד מים טהורים ותטהר כל הכתמים, וזה תשובה, עד כאן לשונו בבאור פסוק הנזכר.

כל הדברים האלה הם דברי הזוהר נשא רל"ד, זה לשונו: וכל מאן דעבד על פקודא אורייתא, כביכול פגם לעילא פגם לתתא פגם לגרמיה פגם לכל עלמין מתל לאינון מפרשי ימא דשעין בארבא קס חד שטייא בעי לנקבא וכו'.

שערי תשובה לרבינו יונה

השער הראשון – אות יד:

עתה נבאר עקרי התשובה:

ואמר דוד המלך עליו השלום (תהלים לה, י) אדני נגדך כל - תאותי ואנחתי ממך לא - נסתרה, באורו, גלויה לפניך כל תאותי כי איננה זולתי לעבודתך, ואתה יודע אנחתי כי איננה על עסקי עולם והדברים הכלים, זולתי על חטאי ועל קצר ידי בעבודתך. ואמר אחד מן המתנפלים בחין ערכו, אנחתי מפחדך הרחק ממני האנחות, דאגתי מקצר ידי בעבודתך הרחק ממני הדאגות:

אות טו, - העקר הרביעי:

הצער במעשה, כמו שנאמר (יואל ב, יב) וגם עתה נאם - יי שבו עדי בכל - לבבכם ובצום ובבכי ובמספד. ואמרו זכרונם לברכה (ירושלמי ברכות פרק א' הלכה ד', במדבר רבה שלח יז, ז) הלב והעינים שני סרסורי החטא. וכן כתוב (במדבר טו, לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. לכן בזאת יכפר עון הסרסורים במדת תשובתם כנגד מדת משובתם, כי יתכפר עון לבב החטאים במרירותם ואנחותם בשבר אשר הם שוברים אותו, כמו שכתוב (ישעיה נז, טז) כי רוח מלפני יעטוף,

וַנֶּאמֶר (תהלים נא, יט) לֵב - נִשְׁכָּר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. וְהַמֶּשֶׁל עַל זֶה מִן הַכִּלִּים הַטְּמָאִים אֲשֶׁר נִשְׁכְּרוּ, מְטַמְּאֶתֶם טְהוֹרוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאמַר (ויקרא יא, לה) תִּנּוֹר וְכִירִים יִתֵּץ. וְעוֹן הָעֵינִים יִכְפֹּר בְּדַמְעוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאמַר (תהלים קיט, קלו) פִּלְגִי - מִיָּם יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא - שִׁמְרוּ תוֹרַתְךָ, לֹא אָמַר עַל לֹא שִׁמְרָתִי תוֹרַתְךָ, אֲבָל אָמַר, לֹא שִׁמְרוּ, כִּי הֵם סָבְבוּ הַחֲטָא, עַל כֵּן הוֹרְדָתִי פִּלְגִי מִיָּם :

פרשת וישב

פרק י"ז

מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין

תורתו נחת רוח לבוראו

צריך תשובה תחילה קודם תורה ותפילה, כי אם לא שב כראוי אין תורתו רצויה ומקובלת לפני הקדוש ברוך הוא, כמו שאמר הכתוב: "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", וכתב ה"ראשית חכמה" פרק ב' משער התשובה וזה לשונו: ולזה כיוון ר' יהודה בר אלעאי באומרו: אשרי מי שעמלו בתורה ועשה נחת רוח ליוצרו – פירוש, שהעוסק בה מנוקה מחטא ועוון, שאז המלך משתעשע בו ובתורתו, אבל מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו. הטעם הוא, כי בעסק התורה האדם ממשיך השכינה עליו, ובהיותו נקי מחטא מצאה השכינה כסא ומושב שבו תשב ותנוח, כאדם היושב בכסא המתוקן כראוי, שהכסא ההוא נחת רוח לו - כן התורה הנקיה היא כסא מתוקן לשכינה שתשרה בו, אבל בהיות האדם מלוכלך בכתמי עוונותיו

אין התורה שורה בו, כי אין בו כסא לשרות, לא התורה ולא השכינה, כי כל קוץ מכאוב וממאיר ליושב על הכסא, לכן קודם כל ירחץ צואת עוונותיו בתשובה כראוי, ורק לאחר מכן יעסוק בתורה, ויקח דמיון מהדין הפשוט בגמרא: במקום שיש ריח רע אסור לעסוק שם בתורה ובתפילה, וכידוע, שהעוונות נקראו "צואה", כמו שכתוב: "אם רחץ ה' את צואת בנות ציון", ולכן כל הקדושים העליונים מתרחקים ממנו אף בעוסקו בתורה.

ומצינו שלא עמדה תורה לדואג ולאחיתופל, כי שניהם - אין להם חלק לעולם הבא, אף על פי שהיו דורשים כמה מאות הלכות במגדל פורח באויר, ועיקר התשובה מביא לידי תורה ומעשים, עד כאן לשונו.

חייב ללמוד ברתת וזיע – ולרשע אמר

אלוקים מה לך לספר חוקי

מאור ושמש משפטים דיבור המתחיל ואלה

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וגו'. פירש רש"י כל מקום שנאמר אלה פוסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים וכו' מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל מזבח. הנה תירוש של רש"י זכרוננו לברכה הוא קצת תמוה הלא מפורש בתורה פעם אחת בפרשת בהר סיני פירש רש"י שם מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה מסיני אף כולם נאמרו כללותיהן ופרטותיהן מסיני. אם כן למה צריך רש"י ללמוד מואלה מיתורא דוי"ו להורות זאת והלא שם למד ממקרא מלא שכל המצות נאמרו בסיני, וכבר הרגיש בזה אור החיים הקדוש זכר צדיק לברכה. גם קשה מהו לשון מוסיף על הראשונים שמשמע שיש כאן תוספת על הראשונים, והיה לו לומר ואלה הוא כראשונים וכו'. גם קשה על מה שפירש רש"י למה נסמכה פרשת דינין אצל המזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח והלא מצינו שהיו הסנהדרין חוץ לירושלים כמו שאמרינן בגמרא עשר מסעות נסעה השכינה וכנגדן נסעו סנהדרין מעיר לעיר כמו שחשב שם בגמרא המקומות, וגם כשהיתה בירושלים לא היתה אצל המזבח אלא בלשכת הגזיו, ואדרבה שאסור לישב אצל המזבח שהמזבח היה מקודש יותר אפילו מעזרת הכהנים. ונראה לפרש על פי פשוטו כן דהנה

ידוע שנתנית התורה הקדושה היה באש וברתת וזיעה כמבואר בכמה מקומות וזה היה רק בעשרת הדברות לבד אבל חכמינו זכרונם לברכה למדו בגזרה שוה במסכת ברכות שכל המצות וכל לימוד התורה צריכה להיות ברתת וזיעה עיין שם שדרשו על פסוק והודעתם לבניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן ברתת וזיעה אף כאן ברתת וזיעה, על כן בעל קרי פטור מקריאת שמע מחמת שאי אפשר לומר ולקבל עול מלכות שמים ברתת וזיעה עיין שם בפירוש רש"י בגמרא. נמצא למידין מכאן שהתורה אינה ניקנית לאדם אלא אם כן לומד באימה וביראה וברתת וזיעה, וכל לימוד התורה ועשיית המצות צריכין להיות וללמוד בהתלהבות גדול דהיינו ברתת וזיעה כמו שקיבלו אבותינו את התורה על הר סיני, וצריך האדם לפשפש במעשיו היטב ולהרהר בתשובה קודם הלימוד ולא כמצות אנשים מלומדה רק שישבר את לבו על מעשיו בעת עמדו להתפלל או ללמוד ולקבל עליו לבל יחזור עליהם, כמו שהיה מרגלא בפומיה של אדמו"ר הרב הקדוש רבינו יעקב יצחק הלוי זצוק"ל מק"ק לובלין על פסוק ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי זה קאי על מי שלומד תורה ואינו עוזב את דרכיו הרעים ומהרהר עליהם בתשובה קודם הלימוד. ועל ידי שעושה תשובה קודם הלימוד הוא לומד באימה ויראה ברתת וזיעה. וכשהאדם לומד ספרי מוסר וכדומיהן על ידי שהן מעוררין את האדם לתשובה נקל הוא זאת שילמד באימה וביראה אבל כשלומד פלפולי הש"ס והלכות ובפרט דיני ממונות מאד מאד קשה ללמוד באימה וביראה אדרבא שיוכל לבא חלילה לידי התפארות חס ושלוש כשיחדש איזה חידוש בלימודו, לכן צריך ביותר קודם שישב ללמוד דיני ממונות לעשות תשובה ויתחרט על חטאיו וילמוד אותה באימה ויראה וברתת וזיעה. אבל בעוונותינו הרבים נתמעטו הדורות ונשכח כל זאת, לא מבעיא שאין לומדים תורה ברתת וזיעה אלא אפילו אינם מתפללים בהתלהבות כמו שמצינו בדורות ראשונים שרבי עקיבא כשהיה מתפלל אדם מניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת מרוב כריעות והשתחויות דהיינו ברתת וזיעה, ובודאי היו לומדים גם כן כך כמו שמצינו בהרבה תנאים שליהטה אש סביבותיהן כנתינתן מסיני בעת לימודם הגם שהיו לומדים פלפולי אורייתא:

יש לעשות תשובה קודם הלימוד ואחר הלימוד**מאור ושמש פרשת תרומה דיבור המתחיל ועשית**

ועשית שנים כרובים זהב מקשה תעשה אותם משני קצות הכפורת. יש לפרש על פי רמז דהנה הארון מרמז לתורה כנזכר לעיל. וזה ידוע מכל ספרי הקודש כשאדם רוצה ללמוד תורה לשמה אזי צריך קודם כל לימוד לעשות תשובה קודם שמתחיל ללמוד כי אדם אין צדיק בארץ וגו' ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי על כן צריך האדם קודם הלימוד לפשפש במעשיו לעשות תשובה ולמצוא לעצמו חסרונות במעשיו וירצה מעתה להיות עובד ה' באמת ללמוד ולעשות. וגם אחר הלימוד כשפוסק מלימודו אחר שלמד השיעורין דיליה צריך לפשפש אם היה לו איזה פניה חס ושלום בלימודו או חס ושלום איזה כונה אחרת שלא לשמה וצריך להרהר בתשובה על שלא היה לימודו כהוגן חס ושלום נמצא כל ימיו בתשובה וכן בכל עשית המצוות צריך גם כן לעשות תשובה מקודם ואחר כך כנזכר לעיל. וזהו פירוש הפסוקים הנזכר לעיל דהנה הארון מרמז לתורה, והכפורת מרמז לתשובה כמו תשובה מכפרת על עונותיו, וזהו לשון כפורת דהיינו שתעשו תשובה קודם הלימוד התורה. וזהו ועשית שנים כרובים זהב ופירש רש"י פרצוף תינוק להם, דהיינו שצריך האדם לעשות תשובה ויהיה נכנע בעיניו ונדמה כתינוק בן יומו שלא עשה עדיין כלום מצוות ומעשים טובים. ושני פעמים צריך האדם לעשות תשובה ולעשות לעצמו כתינוק דהיינו קודם הלימוד ואחר הלימוד כנזכר לעיל, וזהו שנים כרובים רצה לומר שני פעמים צריך אדם להחזיק עצמו כרביא דהיינו כתינוק בן יומו דהיינו קודם הלימוד ואחר הלימוד כנזכר לעיל, וצריך לחברם יחד וזהו משני קצות הכפורת דהיינו שתעשו תשובה קודם הלימוד ואחר הלימוד בלי שום פירוד ביניהם, וזהו מקשה תעשה אותם משני קצות הכפורת. וזהו פירוש הפסוק שכתוב אחר כך ואל הארון תתן את העדות ופירש רש"י איני יודע מה מלמדינו שהרי כתיב למעלה, ועל פי דברינו הנזכר לעיל אתי שפיר שהכתוב מרמז לנו שאחר שתעשה הכפורת דהיינו תשובה שיתכפר לך כל עוונות על ידי תשובה אחר כך תוכל ללמוד בקדושה ובטהרה וזהו ואל הארון תתן את העדות אחר שתעשה תשובה כנזכר לעיל:

תן לחכם ויחכם עוד

מאור ושמש פרשת ויקהל

וזהו הרמז בתקונים הנזכר לעיל י' של אדנ"י תמן יראת ה' כי אדנ"י היא מדת מלכות והיא כרסיא דדינא כידוע מהזוהר הקדוש ותקונים על כן היו"ד של אדנ"י מרמז ליראת העונש כנזכר לעיל. וזהו ידוע גם כן כי היו"ד של אדנ"י מרמז לחכמה תתאה כי יו"ד מרמז לחכמה בכל מקום, ויו"ד של הוי"ה היא חכמה היא מרמזת ליראה עילאה דהיינו אחר שהוא חכם בחכמת התורה אז בא ליראה עילאה שהוא שוה לאהבה ולפעמים גדולה מאהבה אשר אי אפשר להאריך בזה כאן. ועל פי זה אתי שפיר המדרש הנזכר לעיל שאינו סותר עם הגמרא שלנו כי כך מתחיל המדרש על זה הפסוק תן לחכם ויחכם עוד וכן הוא בגמרא ה' יהיב חכמה לחכימין ופירושו הוא כנזכר לעיל מי שיש בו חכמה תתאה דהיינו יראת שמים ויראת חטא על כן יוכל ללמוד תורה ולהתפלל כי כן צריך קודם לימוד התורה ועבודה צריך תחלה יראה ותשובה כנזכר לעיל דאם לא כן אסור להתחיל ללמוד כנזכר לעיל, על כן מי שיש בו חכמה תתאה ה' יהיב ליה יותר חכמה דהיינו שמבין בתורה ויכול לבא ליו"ד של הוי"ה שהיא חכמה עילאה, וזהו תן לחכם ויחכם עוד כנזכר לעיל. ומפרש כיצד הוא זאת ואמר זה בצלאל אתה מוצא בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה המשכן בא ואמר לבצלאל אמר לו מה המשכן הזה אמר לו שישרה הקדוש ברוך הוא שכינתו בתוכו ומלמד לישראל תורה אמר לו והיכן התורה ניתנה אמר לו משאנו עושים את המשכן אנו עושים הארון אמר לו רבינו משה אין כבודה של תורה בכך אלא אנו עושים הארון ואחר כך משכן, דהיינו כך היה משא ומתן של משה עם בצלאל שמשא רבינו אמר לו שצריך לעשות הכנה להשראת השכינה לקבל החכמה עילאה שהיא התורה, אמר לו בצלאל אי אפשר ללמוד תורה תחלה קודם היראה דהיינו שצריך תחלה לבא למדריגת אדנ"י שהוא היכל הוי"ה דהיינו כיסוי להוי"ה דהיינו כמו ארון לתורה, כי בתחלה קודם לימוד התורה צריך יראה ותשובה שהוא מרמז לארון וכפורת כנזכר לעיל בדברינו בפרשת תרומה. וזהו שאמר לו אין כבודו של תורה בכך ללמוד תורה קודם שבא למדריגת יראה על כן אמר לו אלא אנו נעשה ארון תחלה דהיינו לעשות תשובה ולקבל יראת שמים המרומוז ביו"ד של

אדנ"י ואחר כך אנו עושים המשכן להשראת השכינה ללמוד תורה מפי הקדוש ברוך הוא:

סור מרע - ואחר כך - ועשה טוב

ערבי נחל פרשת וישלח

ואבאר פסוקים אלו ממש על פי דרך הקדוש בעל תולעת יעקב רק בתוספת ביאור והמשך הפסוקים כולם. והענין הוא, כי הרב הנזכר לעיל המשיל האדם אשר בא הרהור תשובה אליו ומיד מתחיל לעשות מצות ודומה לו שזהו תשובה, ובאמת אינו כך, כי לרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי כו' (תהילים נ, טז) ועיקר התשובה הוא לנקות צואת העבירות ולפרוש מהם על דרך שאמר הכתוב השליכו מעליכם כל פשעיכם (יחזקאל יח, לא) והעיקר הוא לשבר לבו הזונה להרחיק תאוות רעות מלבו ולהתחרט על העונות:

והמשיל זאת למלך שכעס על אשתו עבור היותה מנוולת ובכל ביתה מלא טינופים ולכלוכים ואינו נקי, ולא היה יכול המלך לסבול זאת עד שהלך מאתה והרחיק ממנה נדוד ונשארה היא שכולה וגלמודה, וברבות העתים נכמרו רחמיו עליה ושלח אליה לאמר שבלבו לשוב אליה רק שהוא תשמור את עצמה כראוי לישב עם המלך, ויהי כשמעה זאת התחילה להתקשט בבשמים ובתמרוקי הנשים והמקומות המלוכלכים הניחה כבראשונה, ויהיה כבוא המלך אליה וירא שהיא מקושטת ומנוולת לכלוכים כבראשונה וברח מאתה וכעס מאד עליה ויאמר הלא הקישוטים אינם חשובים כל כך אצלי כי יש לי רב ליתן לך ועיקר חפצי היה להיות הכל נקי מכל טינוף. כך הענין החוטא אשר השכינה רחוקה ממנו ונשמתו נסתלקה עבור שכל איבריו פגומים ומלוכלכים, וכאשר שם אל לבו הרהור תשובה ורוצה השם יתברך להתקרב אליו ולהחזיר נשמתו בקרבו והוא מתחיל תיכף לעשות מצות ולהמשיך השכינה אליו על ידי עשיית המצות שהם עניני קישוטין וכל אבריו פגומים ומלוכלכים כבראשונה שלא תיקן פגם העונות ולא רחץ ממנו צואתו הלא השכינה מתרחקת מאתו בכעס ואומרת הלא רצוני לא היה אלא שתנקת את עצמך מכל לכלוך ואחר כך היית מתקשט במצות עד כאן דבריו:

כל המעשים שאדם עושה והוא רשע מוסיף כח בקליפה והוא נענש על לימודו

יותר מכך אמרו, איתא ברעיה מהימנא וכן בכתבי האר"י זלה"ה ובחובת הלבבות: כל המעשים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע, לא די שאינו מוסיף כח ואומץ בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה, ונענש על לימודו, כי מאחר שהרשע נמצא תוך הקליפה הוא משפיע אל הקליפה, וגם אם לא שב כראוי אין תפילתו רצויה, וכמו שכתוב בגמרא: אמר אביי בתעניתא עד פלגי יומא מעיינו במילי דמתא ומפלגי דיומא ריבעא דיומא קרי ומפטרי ורבעיא דיומא בעי רחמי ואיפך אנא לא ס"ד וכו'. גם כתב בספר "חרדים" בשם ר' סעדיה גאון: בשביל ז' דברים אין תפילת האדם נשמעת ואחד מהם, אשר גברו עוונותיו ולא עשה תשובה שנאמר: "עוונותיכם מבדילים ביניכם".

יסוד התשובה

פרק ה' - בו יתבאר טעמים נכונים מהרב ר' משה אלשיך, איך שייך לומר, שהאדם על ידי חטאיו יוכל לפגום בנפשו ורוחו ונשמתו, ומכל שכן איך שייך לומר, שפוגם למעלה, ואיך הוא מושך כח הטומאה בפנימיות נשמתו ובחיצוניותו, וכח הטומאה קונה חיונות על ידי הקדושה שיצאה ממנו, ותבין ותשכיל, שדינה של גהינם הוא בהכרח לחוטא ללבן נשמתו ולטהרה, ובו יתבאר, שקודם שמכניס הנשמה לגהינם מפשיטים ממנה מלבושי מחלצות והזכות אשר עליו, ובו מבואר מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה - הרהור עבירה קשה מעבירה.

פרק ה'

**לבאר הדבר, איך שייך לומר שהאדם
בחטאו יוכל לפגום במידות עליונות.**

נבאר תחילה איך יוכל לפגום בנפשו ברוחו ונשמתו ומזה תבין גם כן ותשכיל, איך הוא פוגם במדות עליונות, שהזכרנו למעלה, ותבין ותשכיל, שדינו של גהינם הוא לחוטא בהכרח, ללבן נשמתו ולטהרה על ידי אישו של גהינם, ואז יתעורר ליבו, ויתלהב לתקן חטאיו על ידי תשובה, טרם יבואו הימים אשר לא יועיל החרטה, ויוכרח לסבול צער גדול בגהינם יום ולילה לא ישובות, עד אשר יטהר.

**ענין גלות ישראל בכל העולם לברר ולהעלות נצוצי הקדושה
שנפלו לתוך הקליפות בחטא אדם הראשון**

הנה אקדים לך, מה שאמר הרב ר' משה אלשיך בחבוריו הקדושים, וזה לשונו: ודע שנשמת אדם היא מלמעלה, מתחת כסא הכבוד, ואין דבר רוחני נערי ממקומו לגמרי, ומה שהוא נכנס באדם הוא מאשר מתפשט משורשי עליון כחוט משך ממנה, ולפי זה אם לא יחטא אדם או אף אם יחטא ויעשה תשובה, הוא דבוק בשורשו, וזה שאמר משה רבינו, עליו השלום, על דור שכולו זכאי – "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם", ובאשר שכל מצוה יש לה שורש קדושה למעלה, כל אחת לפי בחינתה, וכאשר יעשה אותה האדם מעורר על ידי שורש נשמתו מקורה ושורשה של אותה מצוה, וירבה אותה וידבק בשרשה של נפשו של האדם ההוא, ומשפיע אור שפע של מעלה מאותם שורשי המצוות ותשתלשל באורות גן עדן להיות בהם הנפשות הקדושות, והשתלשל עד חלק נפשו אשר בו עד לארץ, ויקנה התפשטות קדושה, ומה גם כל עצמו ובשרו לפי ערכו, ובהשמר מעבור מצוות ל"ת שומר כל אורות הקדושה אשר בגן המתייחסות אל נפשו מלערב זר, הוא כח הטומאה. אמנם כשהאדם הוא החוטא, אז על ידי הזוהמא אשר בו, מחטא

אדם הראשון, כמו שהאריך האר"י זלה"ה בספר ה"גלגולים" - שהענין גלות ישראל בכל העולם לברר ולהעלות נצוצי הקדושה שנפלו לתוך הקליפות בחטא אדם הראשון, והענין הוא כאשר ברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון ברר הטוב מהרע, והם הנשמות הטובות כלל באדם הראשון, וכמו כן ברא אדם בליעל והוא הס"מ והיה כולל בו את הרע, כמו שאמר: "כי גם את זה לעומת זה עשה אלוקים", וכשחטא אדם הראשון כל הנשמות הטובות שהיו כלולים בו התערבבו הטוב עם הרע, כי נמשך עליו כח הטומאה מהס"מ והרע שהיה כלול בו, ואתלבשו הנשמות הטובות הנאחזים באברי אדם הראשון עם של בליעל. כל אבר תוך אבר כמוהו: ראש לתוך ראש וכו' עד רגליו ברגליו, לכן נגזר שישתעבדו בישראל ע' אומות להוציא משם נצוצי קדושה בכל אומה ואומה, עיין שם, שהאריך שעל ידי זה הוא מורכב מטוב ורע, ורע מעורר הרע בשורשו, ומדבק בנפשו, ומפסקות בין צנור קדושת חלק נפשו לקונו, וזה שאמר הכתוב: "כי אם עוונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלוקיכם", וזה שאמר: כל העובר עבירה אחת קונה לו פרקליט אחד, כי מוסיף כח הטומאה האחוזה בנפש החוטא, ואותו חלק הטומאה המתיחסת אל העוון ההוא קונה חיונות על ידי קדושה שיצאה ממנו על ידי חטאו, ונעשה כבריה חדשה, ובכל חטא הוא מגביר את כח הטומאה ומעבה המחיצה כמחיצה של ברזל, והן הם המיסרים את האדם בגהינם, כשמת בלא תשובה, והוא מכניס את הנשמה עם אותן כוחות הטומאה אשר בא לגהינם לכלות כל החלאה ההוא, ועיינו הוא כנר ישן הניתן בכבשן עד כלות השמן הנדבק בפנימיותו ובחיצוניותו, וזה ענין צערא של גהינם, אבל בנשמה עצמה, שהיא חלק אלוק ממעל, אין אור של גהינם שולט בה, רצונו לומר, כי אין בה זוהמא, הוא כח הטומאה הנדבק, וכמו שכתוב: חצי כלים והם אינם כלים, אלא אם כן הוא מאותם

היורדים ואינם עולים, כי נדבק בהם כוחות הטומאה כל כך, שאי אפשר להסיר אותם על ידי אישו של גהינם.

ודברי הרב **אלשיך** הם דברי **הזוהר נשא** רל"ד וזה לשונו: זכאה בר נש דזכי באורייתא למיזל ולאתדבקא באורחוי, דכד בר נש אזיל באורחא דאורייתא ממשיך עליה רוח קדישא עילאה, כמד"א עד יערה עלינו רוח ממרום, וכד בר נש סטי אורחא ממשיך עליה רוח אחרא מסטרא אחרא דהוא מסטרא דמסאבא דאתער נוקבא דתהומא רבא דתמן מדורין דרוחין בישין דאזקי לבני נשא דאיקרין נזקי עלמין. תרגום הזוהר:

אחרי צאת נפשו מהגוף מפשיטין ממנה מלבוש זכויות ומלבישין אותה בגדים צואים

גם דע, קודם שמכניסין אותו לגהינם מפשיטין ממנו מלבש מחלצותו והזכויות אשר עליו, כמו שכתב הרב ר' **משה אלשיך** **והזוהר** על הפסוק בהושע שאמר הנביא: "פן אפשיטנה ערומה והצגתי כיום הולדה" – שאחרי צאת נפשו מהגוף מפשיטין ממנה מלבוש זכויות ומלבישין אותה בגדים צואים, ואחר כך מחזירין אותה אל מקומה ומלבישין אותה לבוש זכויות שיש לה, ומתענגת בהם הנשמה בגן עדן.

איך יעלה הטמא עם הטהור?

הרי נתבאר לך היאך אדם פוגם על ידי חטאו בשורש נפשו ורוחו ונשמתו, ושהתשובה היא בהכרח להצילה מדינה של גהינם, ואי אפשר לו להיות מאושר על ידי מעשיו הטובים, אף אם יש מלאכים לאלפים ורבבות אשר ברא על ידי מעשיו - המצוות ועסק תורתו, אשר הם יקבלו פניו בלכתו מן העולם, כענין תלמיד חכם, שלא היה בו שום חטא שגרם ביוש לתלמיד חכם אחד מאחרים על ידו ולא הניחוהו לגן עדן, עד שסבל דין ועמד מ' יום חוצה, ודנוהו שעתא ופלגא בגהינם, והטעם הוא

כי על ידי מצוות שהוא עושה, עולה למעלה עד לפניו יתברך, וכענין ר' לוי, שלא היו מכניסין אותו לגן עדן בישיבה של מעלה, שלא נהג כבוד בר' אפס, והטעם הוא גם כן, כי על ידי מצוות שהוא עושה עולה לפניו יתברך, ואיך יעלה הטמא עם הטהור?

פרשת מקץ

פרק י"ח

הגאולה השלימה בתשובה תלויה

זהר הקדוש פרשת כי תשא קפח ב

אמר רבי חייא, ודאי הכי איהו, וכלא בתשובה תליא, ואי תימא דיכלין השתא לאתערא תשובה כלהו כחדא, לא יכלין, מאי טעמא לא יכלין, בגין דכתיב (דברים ל א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה, וכתיב והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך וגו', וכתיב (סג ט) ושבת עד ה' אלקיך וגו', וכדין (סג ז) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבעץ וגו', ועד דכל אינון מלין לא יתקיימו, לא יכלין לאתערא תשובה מנייהו.

תרגום :

אמר רבי חייא, ודאי כך הוא והכל בתשובה תלוי. ואם תאמר שיכולים עכשיו לעורר תשובה כולם כאחד. לא יכולים. מה טעם לא יכולים. מפני שכתוב והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגומר, וכתוב ושבת עד ה' אלוקיך וגומר. ואז אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבעץ וגומר. ועד שכל אלו הדברים לא יתקיימו לא יכולים לעורר תשובה מהם.

כך ישראל כיון שטעמו טעם גלות, אם יחזרו בתשובה יחשב עליהם כאילו עברו עליהם כל אלו דברים שכתובים בתורה

זהו הקדוש פרשת כי תשא קפט א

אמר רבי יוסי, כמה סתמת כל ארחין ושבילין מכל בני גלותא, ולא שבקת לון פתחון פה, אי הכי להו כמה דהו בכל דרא ודרא, דלא יסבלון גלותא, ולא אנרא, ויפקון (ס"א אי הכי להו כמה דלהו בכל דרא ודרא, יסבלון גלותא ולא יפקון) מדינא דאורייתא, ויתערבון בשאר עמין:

פתח ואמר, (יטעיה כו י"ז) כמו הרה תקריב ללדת, תחיל תזעק בחבליה וגו', מאי כמו הרה, ארח איהו לעוברתא לאעברא עלה תשע ירחין שלמין, ואית בעלמא כמה וכמה, דלא עבר עלה אלא יומא חד או תרין יומין מתשיעאה, וכל צירין וחבלין דעוברתא בתשיעאה אינון, ואף על גב דלא אעבר עלה אלא יומא חדא, אתחשיב עלה כאילו אתעברו כל תשיעאה שלים. אף הכי ישראל, כיון דאטעמי טעם גלותא, אי יהדרון בתשובה, יתחשב עליהו כאלו אעברו עליהו כל אינון מלין דכתיבין באורייתא, כל שכן וכל שכן דכמה וכמה יסורין אעברו עליהו מן יומא דגלותא שרי.

תרגום :

אמר רבי יוסי, כמה סתמת כל דרכים ושבילים מכל בני הגלות, ולא השארת להם פתחון פה. אם כך שיהיו כמו שהם בכל דור ודור, שלא יסבלו גלות ולא שכר, ויצאו (ס"א אם כך שיהיו כמו שיהיו בכל דור ודור, יסבלו הגלות ולא יצאו) מדין התורה, ויתערבו בשאר עמים :

פתח ואמר כמו הרה תקריב ללדת תזעק בחבליה וגומר. מהו כמו הרה, דרך הוא למעוברת להעביר עליה תשעה חדשים שלמים, ויש בעולם כמה וכמה שלא עובר עליה אלא יום אחד או שני ימים מהתשיעי. וכל צירים וחבלים של המעוברת בתשיעי הם. ואף על פי שלא עבר עליה אלא יום אחד, נחשב עליה כאילו עברה כל תשיעי שלם. אף כך ישראל כיון שטעמו טעם גלות, אם יחזרו בתשובה

יחשב עליהם כאילו עברו עליהם כל אלו דברים שכתובים בתורה,
 כל שכן וכל שכן שכמה וכמה יסורים עברו עליהם מן היום שהגלות
 החלה.

המשך

אבל מאי דכתיב, (דברים ז ט) בצר לך ומצאוך כל הדברים
 האלה באחרית הימים, תא חזי כמה רחמנותא רחים קודשא
 בריך הוא לישראל במלה דא, למלכא דהוה ליה ברא
 יחידאה, ורחים ליה רחימו דנפשא, ומגו רחימו דיליה יהב
 ליה לאמיה מטרוניתא, דתרבי ליה, ותוליף ליה ארחי
 מתתקנן, זמנא חדא חב לגבי אבוה, אתא אבוהי ואלקי ליה,
 ולבתר אעבר על חוביה, תב כמלקדמין וחב לאבוה, ואפקיה
 אבוה מביתיה וארגיז עליה, נפק ההוא ברא מביתיה.

ובאתר דיהך בארח קשוט, ויהא זכאה כדקא יאות, בגין
 דישמע מלכא אבוה ויהא תיאובתיה עליה, מה עבד, אמר
 הואיל ונפקנא מהיכלא דאבא, אעביד מכאן ולהלאה כל מה
 דאנא בעי, מה עבד, אזל ואתחבר בזונות, ואתלכלך
 בלכלוכא דטנופא בהדיהו ולא הוה משתכח אלא בהדיהו
 בחבורא דלהון, מטרוניתא אמיה פקדת בכל יומא על ההוא
 ברא, וידעת דברה בהדי זונות אתחבר, וכל חברותא ידידיה
 בהדיהו הוות, שריאת למבכי ולאתמררא על ברה.

יומא חד עאל מלכא לגבה, חמא לה דאיהי מבכה, שאיל לה
 על מה את בכאת, אמרה ולא אבכה, דהא ברנא לבר
 מהיכלא דמלכא, ולא די דהוא לא יתיב בהיכלא דמלכא,
 אלא דהוא יתיב בהדי זונות, מה יימרון כל בני עלמא, בריה
 דמלכא איהו דיתיב בבי זונות, שריאת למבכי ולאתחננא
 למלכא, אמר מלכא, בגינך אהדר ליה, ואנת ערבאה דיליה,
 אמרת הא ודאי.

אמר מלכא הואיל וכך הוא, לא אצטריך לאהדרא ליה ביממא באתגליא, דכסופא דילן איהו למהך בגיניה לבי זונות, ואי לא הוה כגוונא דא דטינף גרמיה הכי וחלל יקרי, הוינא אנא וכל חיילין דילי אזלין בגיניה, בכמה יקר בכמה בוקינס קמיה, בכמה מאני קרבא מימיניה ומשמאליה, עד דכל בני עלמא יודעזעון וינדעון כלא דברא דמלכא איהו, השתא כיון דאיהו טינף גרמיה וחלל יקרי, איהו יהדר בטמירו דלא ינדעון ביה. אהדר לגבי מלכא, יהביה לגבי אמיה, ליומין סרח כמלקדמין, מה עבד מלכא, אפיק ליה ולאמיה בהדיה מגו היכלא, אמר תרוויכו תהכון, ותרוויכו תסבלון גלותא ומלקיותא תמן, כיון דתרוויכו תסבלון כחדא, כדין ידענא דברי יתוב כדקא חזי.

כך ישראל בנוי דמלכא קדישא אינון, אחית לון למצרים, ואי תימא בההוא זמנא לא האבו, גזרה דגזר קודשא בריך הוא בין הבתרים, הוה אתחזי למהוי קיים, וקודשא בריך הוא אשגח לתרין מלין, חד בגין ההוא מלה דאמר אברהם, (בראשית טו ח) במה אדע כי אירשנה, דא הוא סבה ועילה, אבל עד דנפקו ממצרים לא הוי גוי, ולא אתחזו כדקא יאות.

תרגום :

אבל מה שכתוב בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים. בוא ראה כמה רחמנות מרחם הקדוש ברוך הוא על ישראל בדבר זה. למלך שהיה לו בן יחיד, ואהב אותו אהבת נפש, ומתוך אהבה שלו נתן אותו לאמו המלכה, שתגדל אותו ותלמד אותו דרכים מתוקנות. פעם אחת חטא לגבי אביו, בא אביו והכה אותו, ואחר כך העביר על חטאו. שב כמקודם וחטא לאביו, והציאו אביו מביתו והרגיו עליו. יצא אותו בן מביתו.

ובמקום שילך בדרך אמת ויהיה צדיק כיאות, כדי שישמע המלך אביו ויהיה חשקו עליו. מה עשה, אמר הואיל ויצאתי מההיכל של אבא, אעשה מכאן ולהלאה כל מה שאני רוצה. מה עשה, הלך והתחבר עם זונות והתלכלך בכללוד הטנוף אתו, ולא היה נמצא

אלא איתן בחבור שלהן, המלכה אמו פקדה בכל יום על אותו הבן, וידעה שבנה עם זונות מתחבר, וכל החברות שלו איתן היתה. התחילה לבכות ולהתמרמר על בנה.

יום אחד נכנס המלך אצלה ראה אותה שהיא בוכה. שאל אותה על מה את בוכה. אמרה ולא אבכה שהרי בנינו לחוץ מהיכל המלך, ולא די שהוא לא יושב בהיכל המלך, אלא שהוא יושב עם זונות. מה יאמרו כל בני העולם בן המלך הוא שיושב בבית זונות. התחילה לבכות ולהתחנן למלך. אמר המלך בשבילך אחזיר אותו ואת ערבה שלו. אמרה הרי ודאי.

אמר המלך הואיל וכך הוא, לא צריך להחזיר אותו ביום בגלוי, שבושה שלנו היא ללכת בשבילו לבית זונות. ואם לא היה כמו זה שטינף עצמו כך וחלל כבודי, היינו אני וכל צבאות שלי הולכים בשבילו, בכמה חצוצרות לפניו, בכמה כלי מלחמה מימינו ומשמאלו, עד שכל בני העולם יזדעזעו וידעו הכל שבן המלך הוא. עכשיו כיון שהוא טינף עצמו וחלל כבודי, הוא יחזור בהטמנה שלא ידעו בו. חזר אצל המלך, נתנו אצל אמו.

לימים סרח כמקודם. מה עשה המלך, הוציא אותו ואת אמו אתו מתוך ההיכל. אמר שניכם תלכו ושניכם תסבלו גלות ומלקות שם. כיון ששניכם תסבלו ביחד, אז יודע אני שבני ישוב כפי שראוי.

כך ישראל בני המלך הקדוש הם. הוריד אותם למצרים. ואם תאמר באותו זמן לא חטאו, גזירה שגזר הקדוש ברוך הוא בין הבתרים היתה ראויה להיות קימת. והקדוש ברוך הוא השגיח לשני דברים, אחד מפני אותו דבר שאמר אברהם במה אדע כי ארשנה, זה הוא סבה ועילה. אבל עד שיצאו ממצרים לא היו גוי ולא נראו כיאות.

זהו הקדוש פרשת כי תשא קפט ב

פתח ואמר, (ס"ד ז' ב') כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות, בעא קודשא בריך הוא למעבד לון לישראל כגוונא דלעילא, ולמהוי שושנה חדא בארעא כגוונא עלאה, ושושנה דסלקא ריחא ואתבריר מכל שאר וורדין דעלמא, לא הוי אלא ההיא דסלקא בין החוחים, ודא ארחא כדקא יאות, ועל דא זרע שבעין זוגין, דהוו שבעין נפש, ואעיל לון בין החוחים, ואינזן

חוחים מיד דהוו אינון זוגין תמן, סליקו ענפין וטרפין, ושליטו על עלמא, וכדין פרחת שושנה בינייהו.

כיון דבעא קודשא בריך הוא לאפקא שושנה, ולקיט לה מבינייהו, כדין יבשו חוחים ואזדריקו ואשתציאו ולא אתחשבו לכלום, בשעתא דאזיל למלקטא שושנה דא, לאפקא בריה בוכריה, בההוא זמנא אזל מלכא גו כמה חיילין רברבנין ושליטין, עם דגלין פרישן, ואפיק לבריה בוכריה בכמה גבורן, ואייתי ליה להיכליה, ויתיב סגי בבי מלכא.

כיון דחב לגבי אבוה, אוכח ליה ואלקי ליה, דכתיב (סופטים 3 יד) ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד שוסים וגו', סרח כמלקדמין ומרד באבוה, אפקיה מביתיה, מה עבדו ישראל, חמו דהא אתבדרו לבבל, אתערבו בעממא, נסיבו נשין נכריות, ואולידו בנין מנהון, עם כל דא אימא קדישא הות אפטרופוסא עלייהו,

ועל דעבד הכי, קודשא בריך הוא אמר הואיל וכסופא איהו, לייתי ברי איהו מגרמיה, הואיל וחלל יקרי לא אתחזי דאנא איזיל תמן לאפקא ליה, ולמעבד ליה נסין וגבורן כמלקדמין, תבו אינון בלא סיועא דאתחזו לון, בלא פליאן ונסין, אלא כלהו מתבדרן, כלהו לאן במסכנו, ותבו להיכלא דמלכא בכסופא, ואימא קדישא ערבת לון.

חאבו כמלקדמין, מה עבד קודשא בריך הוא, אפיק להאי ברא כמלקדמין מהיכליה, ואמיה בהדיה, אמר, מכאן ולהלאה אימא וברה יסבלון כמה בישין כחדא, הדא הוא דכתיב (ישעיה נ 6) ובפשעיכם שלחה אמכם, ועל דא כתיב (דברים 32) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, מאי באחרית הימים, אלא דא היא אימא קדישא דהיא אחרית הימים, ועמה סבלו כל מה דסבלו בגלותא.

ואילו יהדרון בתיובתא, אפילו חר ביש או חר צערא דיעבר עלייהו, אתחשב עלייהו כאלו סבלו כלא, (ס"א ואי לאו סתים קיאל) ואי לא, כד יסתיים קיצא (נישא) וכל דרין דיליה, כמה דאמר בוצינא קדישא, דכתיב (ויקרא כה ז) לצמיתות לקונה אותו לדורותיו, וכל דא בתיובתא תליא מילתא, אמר רבי חייא, ודאי הכי הוא, ועל דא גלותא אתמשך.

תרגום :

פתח ואמר כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות. רצה הקדוש ברוך הוא לעשות את ישראל כמו שלמעלה, ולהיות שושנה אחת בארץ כגוון עליון. ושושנה שמעלה ריח ומובחרת מכל שאר ורדי העולם, אין היא אלא אותה שעולה בין החוחים, וזו מריחה כיאות. ועל כן זרע שבעים זוגות שהיו שבעים נפש, והכניס אותם בין החוחים. ואלו החוחים, מיד שהיו אלו הזוגות שם, העלו ענפים ועלים ושלטו על העולם, ואז פרח השושנה ביניהם.

כיון שרצה הקדוש ברוך הוא להוציא השושנה ולקט אותה מביניהם, אז יבשו החוחים ונזקרו וכלו ולא נחשבו לכלום. בשעה שהלך ללקוט שושנה זו להוציא בנו בכורו, באותו זמן הלך המלך תוך כמה צבאות שרים ושליטים, עם דגלים פרושים והוציא בנו בכורו בכמה גבורות, והביא אותו להיכלו וישב הרבה בבית המלך. כיון שחטא לגבי אביו הוכיח אותו והכה אותו שכתוב ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד שסים וגומר. חטא כמקודם ומרד באביו הוציאו מביתו. מה עשו ישראל, ראו שהרי התפזרו לבבל, התערבו בעמים נשאו נשים נכריות והולידו בנים מהם. עם כל זה האימא הקדושה היתה אפוטרופוס עליהם.

ועל שעשה כך הקדוש ברוך הוא, אמר, הואיל ובושה הוא, יבוא בני הוא מעצמו, שהואיל וחלל כבודי, אינו ראוי שאני אלך שם להוציא אותו ולעשות לו נסים וגבורות כמקודם. שבו הם בלי סיוע שראוי להם בלי פלאות ונסים, אלא כולם מפוזרים כולם עייפים בעניות, ושבו להיכל המלך בבושה, והאימא הקדושה ערבה להם.

חטאו כמקודם, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הוציא זה הבן כמקודם מהיכלו ואמו אתו. אמר מכאן והלאה האימא ובנה יסבלו כמה רעות ביחד זה הוא שכתוב ובפשעיהם שלחה אמכם. ועל כן

כתוב בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים. מהו באחרית הימים, ועמה סובלים כל מה שסובלים בגלות. ואלו יחזרו בתשובה, אפילו רעה אחת או צער אחד שיעבור עליהם נחשב עליהם כאילו סבלו הכל. ואם לא, סתום (ס"א כ"אָר יסתיים) הקץ (ל"ג הרע) וכל דורות שלו כמו שאמר המאור הקדוש שכתוב לצמיתות לקונה אותנו לדורותינו. וכל זה בתשובה תלוי הדבר. אמר רבי חיא ודאי כך הוא ועל כן הגלות נמשכת.

יסוד התשובה

המשך פרק ה'

פוגם במידות עליונות, על ידי חוט המשוך משורש נשמתו למה שבאדם

בזה יתבאר לך גם כן, איך הוא פוגם במידות עליונות, והוא: כי על ידי חוט המשוך משורש נשמתו למה שבאדם, על כן יכול האדם לפגום במקום שהשורש תלוי בו, והנה מה שאמר הרב ר' משה אלשיך זלה"ה, שאותו כח הטומאה קונה חיונות על ידי קדושה שיצאה ממנו. כעין זה הם גם דברי ה"ראשית חכמה", והוסיף לומר שמושך כח הטומאה בשני מקומות בפנימיותו של נשמתו ובחיצוניותו; בפנימות - כמו שכתוב במדרש על הפסוק שאמר דוד: "תחטאינו באזוב ואטהר..." - מכאן אמרו, שכל העובר עבירה, כאילו נטמא בטמא נפש, ואין מזין עליו אלא באזוב, שנאמר: "תחטאינו באזוב", וכן דוד נטמא בעוון שהוא חלל בנפש, כמו שאמר: "ליבי חלל בקרבי".

החוטא - מסתלקת ממנו רוח קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא במקום קדושה

זה לשון ה"ראשית חכמה": הטעם שהוא קרא "חלל בנפש", הוא זה מי שנהרג הוא נקרא "חלל", שהוא על שנסתלק ממנו הדם שהוא הנפש, והוא חלל בלי חיות הדם שהיה בו. כן כפי כניסת כח הטומאה מסטרא אחרא בנשמה הקדושה נשאר אותו מקום חלל בלי רוחניות הקדושה, וכמו שמת הוא טמא, מפני שנסתלק ממנו אור נשמה קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא מסטרא אחרא, ועל כן הוא אבי אבות הטומאה; כך החוטא - מסתלקת ממנו רוח קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא במקום קדושה, וזה שאמר: "רשעים בחייהם קרויים מתים" - בפנימיותו ובחיצוניותו, כמו שכתוב בגמרא: כל העושה עבירה אחת בעולם הזה - מלפפת והולכת לפניו ליום הדין, וכתב ה"ראשית חכמה": ענין מלפפתו הוא, מפני שעובר עבירה קונה לו קטגור אחד, וכל קטיגור יש לו שעור קומה שלימה מרמ"ח איברים, ואותו קטיגור מלפפת ונעשה לבוש לנשמתו להכניסו לגהינם, עד יעכל האכור והחושך ההוא שבנשמה, וזה ענין בגדים צואים שמלבישין את הנשמה להכניסה לגהינם וכו'.

מפני מה מועיל חטאת על שוגג?

הטעם שממשיך כח הטומאה בפנימיותו ובחיצוניותו נראה, על פי מה שאמר הרב האלשיך **פרשת ויקרא**, ותוכן דבריו הם: מה שמועיל חטאת על שוגג הוא, מפני שחטא בגוף לבדו, כגון: שחשב על החלב שהוא שומן ואכלו, שמחשבתו מחולקת ממנו, וכן אם חטא במחשבה לבד בלא גוף, בהרהור הלב, שהוא על ידי נשמה לבד מועיל גם כן קרבן עולה, ועל שחטא מחשבה - הוא על ידי מחשבה, הוא יותר גדול, לכן עולה כולה כליל, ובחטאת לא היה קרב, כי אם החלב והדם, ונראה לי, שזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: קשה הרהורי עבירה מעבירה,

ורצונם לומר: מעבירה שהוא בלא הרהור, דהיינו: שוגג, שהוא בגוף לבד וב"ציוני" **פרשת נצבים** נתן טעם לזה, לפי שהמחשבה באדם מעלה גדולה מכח השכל, וכשהוא חוטא במחבר מדותיו הוא חטא גדול יותר, כי אין אשמת המשתמש בעבד סכל כאשמת המשתמש בבן חורין חכם, עד כאן לשונו.

אבל אם חטא בגוף ובנפש, שאז כח הטומאה גדול מאוד, לכן אין כח על ידי חרטה, וידוי וסמיכת היד על קרבנו - להסיר כח הטומאה מעליו ולהמשיכו בבעל חי, וצריך תשובה ומלקיות ויום כפורים, לכפר עליו, עד כאן לשונו.

בזה יתבאר כי על חטא מזיד שהוא על ידי שניהם, מה שחטא על ידי הנשמה - ממשיך כח הטומאה בפנימיותו, ועל ידי חטא הגוף ממשיך כח הטומאה בחיצוניותו.

פרשת ויגש

פרק י"ט

בזכות התשובה נגאל

ספר כז הקמח ערך תשובה

והנה משה רבינו עליו השלום אדון כל הנביאים הבטיח בני ישראל בגלות כי בזכות שיחזרו בתשובה הקדוש ברוך הוא יגאלם ויקבצם מד' רוחות העולם הוא שאמר (דברים ל) והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגו' (סס) ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו, וכתוב אחריו ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים:

באור "שני אלפים ימות המשיח"

ספר נצח ישראל פרק כ"ז

וקאמר 'שני אלפים תוהו' נגד התחלה, שכן ההתחלה עדיין אין בו דבר, וזה מסגולת ההתחלה, שאין בו דבר ממש. ואמר 'שני אלפים תורה', כי הזמן האמצעי מיוחד לתורה, ודבר זה בארנו בסוף חבור גבורות ה' ובכמה מקומות, מפני שהאמצעי אינו גשם, כי כל גשם יש לו רחקים, והאמצעי אין לו רוחק, לכך מתייחס הזמן האמצעי - שאין לו רוחק - אל בלתי גשמי, כמו התורה, שאין שייך בה גשמות כלל. ו'שני אלפים ימות המשיח', פירוש הזמן האחרון הוא מיוחד לימות המשיח, כי הזמן האחרון הוא ההשלמה, שכל אשר הוא באחרונה הוא השלמה. ולכך הזמן האחרון מתייחס אל המלך המשיח, כי המלך המשיח יהיה משלים את כל העולם, כאשר יהיה כל העולם אחד, עד שיהיה העולם בשלימות. ולכך ראוי שיהיה מלך המשיח - שהוא המשלים - בסוף הזמן, שאז מסוגל אל השלמות ביותר. ודבר זה מבואר, ועוד יתבאר דבר זה:

ומה שאמר 'ב' אלפים תורה', אינו רוצה לומר חס ושלום שאחר ב' אלפים לא יהיה עוד תורה, אלא רוצה לומר כל אלו ב' אלפים הם ראויים לתורה. ואילו לא נתנה תורה על ידי משה רבנו עליו השלום, אפשר שתנתן באלו ב' אלפים שנה על ידי אחר. אבל קודם זה או אחר זה, לא היה אפשר בקבלת התורה אפילו על ידי משה רבנו עליו השלום, כי אלו ב' אלפים מיוחדים לתורה. וכן אמרו (סנהדרין כ"א עמוד ז') ראוי היה עזרא שתנתן התורה על ידו, אלא שהקדימו משה. מכל מקום אלו ב' אלפים הם ימי תורה. וכן 'ב' אלפים ימי המשיח', רוצה לומר שהם מיוחדים למשיח, אבל קודם לכן אי אפשר שיבוא המשיח בשום אופן, בכל תשובה ומעשים טובים בעולם. רק באלו ב' אלפים אחרונים הם ימי המשיח. שהזמן האחרון הוא מיוחד אל ביאת המשיח, ובתוך אלו ב' אלפים שנה זמן הכשר לזה שיבוא המשיח:

הנה התבאר לך שהזמן אשר הוא מיוחד למשיח, שיהיה מאחד את הכל, הוא באחרית הימים, שהוא השלמת ימי עולם. ואם כן לא יקשה אם כל כך מעכבין עקבת המשיח, מפני שהזמן אשר ראוי לו הוא באחרון מן הזמן, והוא מיוחד אליו, ו"דבר בעתו מה טוב" (משלי טו, כג). ולא אמרו 'ב' אלפים ימות המשיח' רק לענין זה שאפשר לבוא מלך המשיח באלו ב'

אלפים. והיינו דקאמר 'שני אלפים ימות המשיח', ולא אמר 'שני אלפים מלכות המשיח', ולמה תלה זה בימים, אבל מפני כי רוצה לומר כי שני אלפים הם הימים שאפשר לבוא בהם המשיח, כי כבר הוא חלק האחרון מן שלשה חלקים, שראוי שיבוא המשיח בחלק האחרון מימי העולם. ואם ישראל זוכים זכות גדול מאוד אפשר שיבוא המשיח בתחלת חלק האחרון מימי העולם, אבל אם אינם זוכים זכות גדול, אינו בא רק בזמן שלו, שהוא זמנו המיוחד לו, ומוכן לו ביותר, כמו שאמרנו למעלה. וכאשר תדקדק ותבין דברים אלו, יוסר מעליך חרפת המחרפים עקבות המשיח, וישמח לבך בדברים אלו, בדברים אשר אמרנו, וכלם הם ברורים ואמתיים לכל איש משכיל. ועוד יתבאר בפרקים שלפנינו בענין אריכות הגלות, והם גם כן דברים של אמת:

אילו ישראל זוכים על ידי תשובה אפשר שיבוא המשיח בתחילת חלק האחרון

ספר חדושי אגדות חלק שלישי עמוד רי – מסכת סנהדרין

ומה שאמר ב' אלפים תורה אינו ר"ל חס ושלוש שאחר ב' אלפים לא יהיה עוד תורה, אלא ר"ל כל אלו ב' אלפים הם ראויים לתורה, ואלו לא הקדים משה רבינו עליו השלום בקבלת התורה אפשר שתנתן באלו ב' אלפים שנה על ידי אחר, אבל קודם זה או אחר זה לא היה אפשר בקבלת התורה אפילו על ידי משה, כי אלו ב' אלפים שנה מיוחדים לתורה. וכך אמרו (לעיל כ"א ז') ראוי היה עזרא שתנתן התורה על ידו אלא שהקדימו משה, מכל מקום אלו ב' אלפים הם ימי תורה. וכן ב' אלפים ימי המשיח מיוחדים למשיח, אבל קודם לכן אי אפשר לבא בשום אופן בכל תשובה ומעשה טוב בעולם, רק באלו ב' אלפים אחרונים הם ימי משיח שהזמן האחרון הוא מיוחד אל ביאת משיח, ובתוך אלו ב' אלפים שנה זמן הכשר לזה יבא המשיח, ומכל מקום אפשר שיבא על ידי רחמים בכל ב' אלפים. הנה התבאר לך שהזמן אשר הוא מיוחד למשיח הוא באחרית הימים שהוא השלמת ימי העולם. ואם כן לא יקשה אם כל כך מעכבין עקבות משיח, שמפני שהזמן אשר ראוי לו הוא אחרית הזמן והוא מיוחד אליו ודבר בעתו מה טוב כי אחרית הזמן מיוחד לו. מעתה התבאר לך שאם אתה שואל על אריכות גלותינו, כי לא מחכמה שאלת על זאת כי כן הדעת נותן והשכל מחייב, ולא אמרו שני אלפים ימות

המשיח רק לענין זה שאפשר לבא מלך המשיח באלו ב' אלפים. והיינו דקאמר שני אלפים ימות המשיח ולא אמר שני אלפים מלכות המשיח ולמה תלה בזה בימים, אבל הטעם בזה כי ר"ל כי שני אלפים הם הימים שאפשר לבא בהם המשיח, כי כבר הוא חלק האחרון מן שלשה חלקים שראוי שיבא המשיח בחלק האחרון מימי העולם, ואם ישראל זוכים זכות גדול מאוד אפשר שיבא המשיח בתחלתו, אבל אם אינם זוכים זכות גדול אינו בא רק בזמן שלו שהוא זמנו המיוחד לו ומוכן לו ביותר כמו שאמרנו למעלה. וכאשר תדקדק ותבין דברים אלו יוסר מעליך חרפת המחרפים עקבות המשיח וישמח לבך בדברים אלו (נדלכי) אשר אמרנו וכולם הם ברורים ואמתיים לכל איש משכיל:

בתשרי נגאלים על ידי תשובה

פרי צדיק בחוקותי אות י

והנה פרשת בחוקותי מתחיל אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו' הכל בעניני אכילה ואחר כך כתיב ונתתי שלום בארץ וגו' ועיקר השלום הוא מקטרוג היצר הרע וכמו שכתוב אין שלום בעצמי מפני חטאתי וזהו עיקר המלחמה התמידית עם היצר הרע וכמו שדרשו (צנלאסית כזה פרקס נ"ד) גם אויביו ישלים אתו רבי יהושע בן לוי אמר זה יצר הרע. ובגמרא (סוכה נ"ב). שלמה קראו שונא כו' וה' ישלם לך אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך. וכמו שאומרים בשם רבינו ר' בינם זכר צדיק לברכה שפירוש כי תצא למלחמה על אויבך על היצר הרע אינו דרך דרש ורמז רק פירוש הפשוט שמלחמת היצר זהו עיקר המלחמה והיא תדירה. ואיתא בספרי (עקב) ואכלת ושבעת השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' שאין אדם מורד בהקדוש ברוך הוא אלא מתוך שביעה שנאמר פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת וגו' ומביא כמה פסוקים, וכן בגמרא (צרכות לז). מכמה פסוקים וכן כל אכילה יכול להביא לידי חטא כמו שאמרו (צנא צנלא יז עמוד ז') לאחר שאוכל ושותה אין לו אלא לב אחד. והיינו אם לא יהיה בקדושה יהיה רק לב כסיל לשמאלו, וכשהיה בקדושה יביא רק להיות לב חכם לימינו, ועל זה אמר אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם וגו' שתכירו שהשם יתברך הוא הזן ומפרנס ואז לא יביא האכילה לידי יצר הרע ואדרבה האכילה תגרום להביא דברי תורה וקדושה בלב. שאכילת השם יתברך הם לכו לחמו

בלחמי ושתו ביין מסכתי שהיא דברי תורה, ועל זה ביקש יעקב אבינו עליו השלום ונתן לי לחם לאכול שיכיר שהשם יתברך יהיה המאכל ואז יביא המאכל שיהיה רק לב אחד לאביו שבשמים. וזהו ונתתי שלום בארץ מקטרוג היצר הרע. ושכבתם ואין מחריד מרוגז היצר הרע שלא יכנס לקלקל עוד, והנה בגמרא (נאש פסא י"א.) רבי אליעזר אומר בתשרי עתידין ליגאל ורבי יהושע אומר בניסן עתידין ליגאל. ואמרנו דלשוטתייהו אזלו. דרבי אליעזר סובר (סנהדרין ז' עמוד ז') אם ישראל עושין תשובה נגאלין ורבי יהושע סובר לא בתשובה ומעשים טובים. ואלו ואלו דברי אלוקים חיים דקץ בעתה אם לא זכו היא בניסן. ואחישנה אם זכו על ידי תשובה היא בתשרי היום אם בקולו תשמעו (כמו פסאמו פס נח.) ונתבאר (נאשית מ"ה) וזהו ההבדל בין תוכחות שבתורת כהנים האמורים בלשון רבים שיהיה התיקון על ידי דברי תורה ובזה יש מדריגות וכמו שכתב בזוהר הקדוש (חלק ג' ק"י א') לאו כל מארי תורה שקולין ולא כל נביאים שקולין וכו' שאף בנביאים יש מדריגות ומשום הכי נאמר בלשון רבים, מה שאין כן תוכחות שבמשנה תורה שהם התיקון על ידי התשובה שזה אמר להם משה לתקן הרב כעס ומשום הכי נאמרו בלשון יחיד שבזה אין מדריגות. ועל ידי התשובה יזכו הכל, ומשום הכי עזרא תיקן שיהיו קורין תוכחות שבמשנה תורה קודם ראש השנה שאז זמן התשובה כדי שתכלה שנה וקללותיה ויתוקן על ידי התשובה שיהיו נגאלין בתשרי על ידי תשובה, ושבתורת כהנים קודם עצרת שבעצרת זמן התיקון על ידי דברי תורה שיהיה התיקון שכל האכילות יהיו בבחינת לכו לחמו בלחמי ובזה נאמר בלשון רבים וכאמור כדי שתכלה שנה ויתוקן כל קלקול מהאכילה שזה היה שורש הפגם מהנחש שבשעת הקלקול שבא הערבוב מטוב ורע על ידי שטעם מעץ הדעת טוב ורע וכמו שכתב (נחיקוני זוהר תיקון כ"ד) וחד אמר חטה היה וחד אמר גפן וכלא קשוט ז' מינין אינון כו' ואיך יתכן שכולם אמת והמחלוקת במציאות אך הענין כמו שאמרנו (ונתנאל נאשית מ"ח) דכתיב ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע, והיינו שב' אילנות אלו עץ החיים ועץ הדעת היו בתוך ופנימיות הגן ואם היה טועם מעץ החיים היה מרגיש בכל הפירות טעם עץ החיים, וכן כשטעם מעץ הדעת טוב ורע אז נעשה הערבוב וכל מה שאכל אחר כך הרגיש טעם עץ הדעת טוב ורע

וזה שאמר וכלא קשוט, וזה הענין שאנו מתפללין בכל יום ברך עלינו את השנה הזאת וכו' לטובה ומסיימין מברך השנים, וזה יתכן לכאורה רק בראש השנה או על כל פנים קודם עצרת שהוא זמן קציר אבל לא בכל ימות השנה ואנו מברכין בכל השנה ואף בערב ראש השנה אך הענין הוא כמו שכתבתי דמה שאמרו בגמרא (נאש קאנה טז עמוד ז') הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן ופירש רש"י כמאן דאמר עץ שאכל אדם הראשון חטה היה. היינו שיזכו לתקן הקלקול דאדם הראשון שהיה אכילתו קודם החטא רק מפירות האילן כאמור ורק אחר הקלקול הוצרך לעבודה. ועל זה אנו מתפללין ברך עלינו את השנה הזאת לטובה, היינו שיהיה אכילתינו רק מהטוב, דכתיב כי חק לישראל וגו' ודרש מינה (נ"א טז). שכל מזונותיו של אדם קצובים מראש השנה, וסתם אדם, היינו ישראל שקרוים אדם וחק לישנא דמזוני הוא, והיינו שהשם יתברך קוצב מזונותיו של כל אחד מישראל כמה שיועיל לו לעבודת השם יתברך. וזהו הטריפני לחם חוקי שביקש שלמה המלך עליו השלום אף שהיה סעודתו גדולה ליום כמו שכתוב בפסוק מכל מקום כל זה היה אצלו לחם חוקו. וכמו שאמרו (עירובין סד). ברב נחמן שהיה חתנא דביה נשיאה אמר כל כמה דלא שתינא רביעתא דחמרא לא צילאי דעתאי וכן דלא אכלי בשרא דתורא (כמו שאמרו ז"ל קמא עב).

ביום הקדוש אנו מתירים את השכינה משבועתה

תפארת שלמה על המועדים יום כפורים

כל נדרי כו'. נדרנא לא נדרי ואסרנא לא אסרי ושבועתנא לא שבועות. הנראה לי בענין התפלה זו ביום האדיר והקדוש הזה אשר קודם לכל התפלות בזה היום אנו מתחילים תפלת כל נדרי. אך הנה ידוע כי מיום שחרב הבית המקדש וגלינו מארצנו השכינה הקדושה גם כן עמנו בגלות וזה שאמר (יחזקאל מ, א) והוא אסור בזיקים לרמז על השכינה הקדושה. ותכלית כל כוונתינו בתפלותינו צריך לשום לב על השכינה שתושע במהרה וממילא גם אנחנו נושע בכל הטוב. על כן קודם התחלת כל התפלות היום הקדוש והאדיר הזה אנו מתחילים כל נדרי וכו' ואסרנא לא אסרי. היינו שהשכינה תחזור במהרה למקומה ולא יהי' מסך המבדיל על ידי עוונותינו ולא תהא עוד במאסר עמנו. ושבועתנא לא שבועות. על

דרך דאיתא בגמרא (תענית פה, א) נשבע הקדוש ברוך הוא שלא יבא לירושלים שלמעלה עד שתבנה ירושלים שלמטה. והנה אנחנו עם קדושו כשאנו רואים שבעוונותינו הרבים נמשך כל כך זמן רב והשכינה הקדושה עמנו בגלות. אנו מתפללים שהשכינה הקדושה מהרה תשוב למקומה ולא תהא במאסר עוד. ואף שמחמת עוונותינו הרבים עוד אין אנו מוכנים לגאולה השלימה על כל פנים למה תהא היא עמנו בגלות. ואף שנשבע השם יתברך שלא יבא לירושלים שלמעלה עד שיבנה ירושלים שלמטה הנה אנו מתירים השבועה זו. ואומרים ושבועתנא לא שבועו'. היינו השבועה שהוא עבורנו כנזכר לעיל לא שבועות:

יסוד התשובה

פרק ו' - בו יתבאר מה עיקר התשובה, ואיך יוכל לתקן, מה שפגם על ידי התשובה, ומבואר שם ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה, שעל ידם יוכל לגרש כח הטומאה בהטיל בו הסטרא אחרא בפנימיותו ובחיצוניותו, כי כבלעו כן פלטו, ולכן צריך לעשות ב' פעולות טובות, ואז ישיב את הכח הקדוש שיצא ממנו אל מקומו הראשון, פעולה א' היא על ידי החרטה ועזיבת החטא והוידוי בבכיה - על ידה הוא מגרש כח הטומאה אשר בפנימיותו על ידי חטאיו, ובו מבואר הדברים המביאים לידי בכיה.

פרק ו'

ה"עולם" טועים וחושבים, שתכלית התשובה היא הצום והתפילה, אך עיקר התשובה אינם מקיימים

אחר שבארנו מהו ענין החטא, נבאר מהו ענין התשובה, ואיך יוכל לתקן מה שפגם על ידי התשובה, כי עינינו רואות שרוב ה"עולם" בעולם הזה טועים וחושבים, שתכלית התשובה היא הצום והתפילה והצעקה והצדקה וספור הוידוי: "אשמנו"

ו"על חטא", וכאשר על לבו מכה סבור, שעל ידי זה יצא מן המבוכה, ואמירת "סליחות" ופיוטים - כשהם מנגנים בניגונים - זהו הסליחה והכפרה לעוונות, והתברך בלבבו לאמר: "שלום יהיה לי, כי התענית והתודיתי". אך עיקר התשובה - אשר יתבאר לפנינו - אינם מקיימים, ואלה הדברים הם רק מכשירי אוכל נפש ורוח ונשמה, אחר שקיים העיקר, והם - עזיבת החטא ושאר דברים אשר יתבארו לפנינו, ועל כן אנו אומרים ב"סליחות": "לך ה' הצדקה ... נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה" ובסיום ה"סליחות" אנו אומרים: "ואנחנו לא נדע מה לעשות" - ורצונו לומר, מאחר שקבלנו עלינו כל דרכי התשובה, אין אנו יודעים מה לעשות עוד, על כן - עליך עינינו, שתזכור רחמך וחסדיך, ותמחול ותסלח לכל עוונותינו, והנה אותם שאין מקבלים עליהם לעזוב את החטאים ולקיים כל דרכי התשובה, גם לא עשו עדיין כלום במעשה, רק שאמרו ה"סליחות" והוידוין, אם כן איך ימלאו פיהם לאמר: "ואנחנו לא נדע מה נעשה", ועדיין לא עשו כלום, מה שיש להם לעשות, רק אמירת "סליחות"?

ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה

קודם כל חל עלינו חובת הבאור לבאר ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה, כדי שעל ידיהם יוכל לגרש כח הטומאה, שהוטל בו הסטרא אחרא בפנימיותו ובחיצוניותו, כי כבולעו כך פולטו, ולכן צריך לעשות ב' פעולות טובות, ואז תשיב כח קדושה אל מקומה הראשון.

פעולה א' היא חרטה ועזיבת החטא

פעולה א' היא חרטה ועזיבת החטא, כי החרטה היא מהלב, וזהו מה שאמר מן הנשמה, כמו שכתב ה"ראשית חכמה", ועל ידי זה ממשיך ניצוץ שכינה בתוכה, כמו שכתב בזוהר תרומה: כל נדיב ליבו יביאה בשעתה דבר נש שוי רעותא לגבי פולחנא דמאריה ההוא רעותא טבא על שייפא גופא ואינין משכין

עליהו זיהרא דשכינתיה תלמיד חכם מה כתיב? כל נדיב לבו יביאה מאן דאתער לביה ימשוך לה לשכינתא לגביה ועל ידי זה מגרש כח הטומאה אשר בפנימיותו על ידי חטאו, כמו שכתב בזוהר: דהא כל מאן דאשתכח ביה צדק כל רוחא ומזיקי על מא ערקן מניה, וצריך להתודות גם בפיו על חטאו, וזהו כתוב מפורש בתורה, כמו שנאמר: "איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם והתודו ... " ומה שלא סגי בחרטת הלב לחוד, הטעם כמו שכתב בזוהר בכמה מקומות, דהרהור הלב לא עביד מידי, וטעם הדבר הנזכר לעיל, כי אף על פי שהקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה, לא יוכל האדם לפעול שום פעולה טובה על ידי מחשבתו, אלא אם כן מוציא המחשבה בפיו כי דיו לעבד להיות כרבו.

צריך גם וידוי בפה

כן כתב הרב ר' משה אלשיך כמה פעמים. תוכן דבריו הם, כי אף שהקדוש ברוך הוא יודע, מה יהיה האדם צדיק או רשע, היכולת ביד האדם להטות בחירתו לכל צד שירצה. מה שאין כן דיבור של הקדוש ברוך הוא עושה רושם, ואז האדם אינו יכול להטות הבחירה, כמו שאמר: "כי אם דברי אשר יצא מפי לא ישוב ריקם כי אם עשה אשר חפצתי ...". זה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: קודם יצירת הולד גוזר השם יתברך: טיפה זו מה תהיה? חכם או טפש, גבור או חלש, עני או עשיר, ואילו צדיק ורשע לא קאמר הורו באצבע דתליא באמירה, וזה שנאמר: "מפי עליון לא תצא הרעה והטובה" - עיין שם שהאריך, ולפי זה היאך יעלה על הדעת, שמחשבת האדם יעשה איזו פעולה טובה, דהיינו: לגרש כח הטומאה מפנימיותו בלי דיבור, לכן צריך גם וידוי בפה.

מסגולת הוידוי הוא לסלק ממנו כל המקטרגים

לוידי סגולה נוספת לסלק ממנו כל המקטרגים, ואין דינו מסור אלא ביד הקדוש ברוך הוא, כי יאמר הקדוש ברוך הוא

למקטרג: "מה תאמר לי יותר ממה שהוא עצמו אומר ומתודה ומפרש חטאיו?" והקדוש ברוך הוא בעצמו מרחם עליו ומוחל לו, שנאמר: "ומודה ועוזב ירוחם".

אכן כך כתב בזוהר פרשת פנחס וזה לשונו: ועל דא אצטרך לבר נש לפרט חוביו דכל שייפין ושייפין וכל דעביד בפרט וה"ד "חטאתי אודיעך וגו'" ולבתר "ואתה נשאתי עוון חטאתי סלה" מנלן ממשה וכו' מאי טעמא מאן דפריש חוביה בית דין בדילין מניה בגין דבר נש קריב לגרמיה ולא אתדן על פומה תו לא שבק למקטרגא לאלפא עליה חובי מומי דבר נש, וקודשא בריך הוא מחיל ליה, הדא הוא דכתיב: "ומודה ועוזב ירוחם".

תרגום הזוהר

בזוהר פרשת בא כתב, וזה לשונו: כיון דמקטרא חמי דא לית ליה פטרא דפומא עליה כדין אתפרש מניה מכל וכל אי תב בתשובתא יאות ואי לאו הא מקטרא אשתכח ואמר פלניא דאתי לקמך בתוקפא דאפין בעיט במאריה חוביה כך וכך ועל זה יאות לאזדהרא בכל הני כדין אשתכח עבדא מהימנא קמי קודשא בריך הוא, וצריך שיהא בתום לבבו לקבל עליו שלא ישוב עוד לאותם חטאים לעולם, שלא יתקיים בו מה שאמרו: "ויפתהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו..."

מי שמתודה ולא נשבר ליבו בקרבו עונשו גדול

זה לשון השל"ה: מי שמתודה ולא נשבר ליבו בקרבו עונשו גדול, כי נראה שמתפאר, חס ושלום, במה שעשה, כאילו אומר: "מי אדון לי?"

זה שאמר: "על חטא שחטאנו לפניך בוידוי פה" - רצונו לומר, שהיה הוידוי רק בפה ולא בלב.

בספר "חרדים" כתוב, וזה לשונו: הוידוי נקרא קרבן, וכמו שאמר: "ונשלמה פרים שפתינו", ואיתא בגמרא קרבן בלא תשובה נקרא "זבח רשעים תועבה", כן הוידוי שאם לא יסכים

בליבו, שלעולם לא ישוב עוד לכסלה, נקרא "תועבה", ויקטרגו עליו בשמים לפני הקדוש ברוך הוא לומר: "הרי פלוני שהתודה חזר לסורו הראשון". כן פרש על מה שאמרו: "והתודו את עוונם ואת עוון אבותיו במעלם" - רצונו לומר, בעוד מעלם בם, שלא הסכימו לעזוב את החטא לגמרי והם מוכנים לחטוא ולשוב לכסלה, לפיכך ה' כועס עליהם ביותר ואמר: "אף אני אלך עמהם בקרי".

אין השכינה שורה על האדם אלא אם כן הוא נמצא שלם בקיום התרי"ג מצוות

גם יזהר שלא ישאר אצלו אפילו חטא אחד, כמו שאמר הרב ר' משה אלשיך: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה וגו'" - הבאתיו בפרק ב', ולפי מה שאמר, שפעולת הוידוי להמשיך עליו זיהרא דשכינתא ועל ידי זה יגרש כח הטומאה מפנימיותו, ואין השכינה שורה על האדם אלא על האדם השלם בכל התרי"ג מצוות, שכל אשר בו מום לא יקרב, ולפי זה אם נשאר בו איזה חטא לא יוכל להמשיך עליו זיהרא דשכינתא, אם כן לא פעל כלום בוידוי, ובהיות כי אי אפשר להתודות על כל מה שחטא בפרטיות, כי רובם נשכחו ממנו, אמרו בזוהר בלק, שיתודה ויתחרט על הידועים לו, ועל אותן שאינן ידועים לו יתודה דרך כלל, כמו שאמר: "ובמראות נגעים לכל מראה עיני הכהן", וכן בבדיקת חמץ - בחור שבין אדם לחבירו בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטל בליבו ודיו.

כל ישראל ערבים זה לזה

וכתב האר"י זלה"ה: וצריך שיאמר פרטי הוידוי כולם, אף מה שלא היה בו, ולכך נתקן בלשון רבים לומר: "חטאנו" ולא אמר: 'חטאתי', והטעם הוא: כי כל ישראל גוף אחד וכל אחד מישראל הוא אבר פרטי, וזהו ערבות, שאנחנו ערבים זה בזה אם יחטאו, וכאשר חבירו עושה איזה חטא כאילו עשה הוא, ולכן יאמר בלשון רבים, אף אם מתודה בביתו יחידי; ורצונו

לומר, כי כל מי שעשה חטא, כאילו עשאוהו ב' - אני והוא מזה, חטאנו אותו חטא מחמת ערבות.

כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה

עיקר התשובה היא הבכיה והדמעה בוידוי, כמו שאמרו: כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה, ובזוהר ויחי מובא, וזה לשונו: כל ברנש דאושיד דמעין קמי קודשא בריך הוא, אף על גב דאתגזר עליו עונשא איתקרע ולא יכיל שלטאה ביה, מנלן מלאה.

בפרשת שמות כתב, זה לשונו: אמר ר' יהודה כל מילין דעלמא תליין בתשובה ובצלותא דצלי בר נש, וכמו שאמרו: מאן דאושיד דמעין בצלותא דלית לך תרעין דלא אעלין אינון דמעין. תלמיד חכם, מה כתיב? "ותפתח ותראהו ... והנה נער בוכה ותחמול עליו", עיין שם, האי מאן דצלי צלותא ובכי וצעק, עד דלא יכול למרחש בשפתא האי צלותא שלימה הוא לעולם לא הדרה ריקנא.

גם מובא ב"ראשית חכמה", שפעולת הבכיה היא למחוק כח הטומאה אשר עליו והם המקטרגים, כמו שכתוב: "מחה חטאי בדמעתי", ולכך ראוי להעביר הדמעות על פניו ועל מצחו, כי שם נרשמו עוונות, כמו שכתב בזוהר, שהחוטא יאמר: ובכינא קמי קודשא בריך הוא על ההוא חובא ומאינון דמע' אסחינא אנפאי.

יעביר הדמעה על ידו

בכתבי האר"י זלה"ה כתב: שיעביר הדמעה על ידו, שנאמר: "וביד כל אדם יחתום", ויכוון לרחוץ הפגם והחושך שבפניו, על ידי המים שמוריד מעיניו, כמו שפגם העליון נרחץ על ידי מימי הנהר עליון, כך למטה ירחוץ החושך שבו, על ידי המים שיורדים מעיניו, כי שערי דמעה לא ננעלו, עד כאן לשונו. אך אם אינו יכול לבכות יתודה בקול בכיה, כמו שאמר: "שמע ה'

קול בכיין, ועיין בספר "כבוד חכמים", שהאריך על פי סוד בסגולת הוידוי והדיבור המביא לידי בכי.

העוונות הרשומות על הנפש הם

מכות ונגעים וצריכים רפואה

כתב ה"ראשית חכמה" פרק ה' משער התשובה, כשיתן בליבו אילו בשוגג הרג את בנו יחידו החביב לו, ונודע לו אחר כך או במזיד ונתחרט על זה אחר כך – איך היה מתמרמר ובוכה עליו, כמו שעשה יעקב אבינו, עליו השלום, שלבש שק ונתאבל על יוסף כ"ב שנים, על שהיה גורם למיתתו ששולחו אל אחיו, ואילו היו אומרים לו: עשה כך וכך ותחיה, בודאי היה עושה, כן ראוי לבכות ולהתמרמר על חטאיו, ויהיה אבל כל ימיו, על שהמית נפשו היקרה, ויאמר בבכיתו: **"נפשי, נפשי, איך המיתך בידי בת היקרה!! איך עקרתך ממקום החיים והקדושה למקום המוות והטומאה איך לא חסתי עליך?!"** ובפרט אם יש בידו עוון זרע לבטלה שהמית בנו, ודאי ראוי לאבילות מרובה, וישתדל לשוב ולהתפלל, ולהשליך מעליו כל חטאיו ופשעיו, ולהיות זהיר וזריז בעבודת אלוקים, וכאשר יחשוב מ"ש בשער הי', שעוון הוא חלל בנפש, יתמרמר בנפשו בחושבו כמה מכות הכה בנפשו והמיתה, וידמה אם היה בו כמה מכות חרב: סומא מעיניו וקטוע מידיו וחגר ברגליו ושאר גופו מלא פצעים וחבורות, כמה ראוי שיבכה, כי יבכה על מכות שבנפשו, שהרי הוא עוור מעיניו ואינו רואה מה שראוי לראות, ואין אזניו שומעות מה שראוי לשמוע, וזה שאמרו רבותינו: **"רשעים בחייהם קרויים מתים"**, כי הנשמה שבהם כמתה ואינה פועלת בגופה פעולת רוחניות, וזה שאמרו בזוהר כמה פעמים: **וי לון לבני נשא דאינין אטימא לבא סתימן עיין אטימן אודנן וכיוצא**. נמצא שהעוונות הרשומות על הנפש הם מכות ונגעים וצריכים רפואה, וזה שאמר: **"חנני ה' רפאה נפשי כי חטאתי לך"**, וטוב לכוון בזה בברכת **"רפאינו"** - על

תחלואי נפש, גם יבכה בחושבו במיתתו, ונפשו תראה לפני הקדושים בכמה מומין, כמה ישיגהו מן הכלימה והבושה, עד כאן לשונו.

שערי תשובה לרבינו יונה

השער הראשון – אות טז: עתה נבאר עקרי התשובה:

העקר החמישי: הדאגה, כי ידאג ויפחד מענש עונותיו כי יש עונות שהתשובה תולדה כפרתם ויסורים ממרקים, כמו שנאמר (תהלים לח, יט) כי - עוני אגיד אדאג מחטאתי. וענין היגון על שעבר, וענין הדאגה על העתיד. ועוד שנית ידאג, אולי הוא מקצר בחובת התשובה בצער ובמרירות ובצום ובבכי. והגם כי הרבה צער והרבה בכה, יזחל ויירא אולי לעמת זה הרבה אשמה, ולא השלים חקו את כל ענותו ובאשר יבכה בצום נפשו. ומי שהתבונן בגדל עבודת הבורא על יצוריו, וכי אין קץ לרעת הממרה את פיו, כל אשר יוסיף בעבודה ובדרכי התשובה, הלא מצער היא והנה למעט בעיניו. ואמר שלמה המלך עליו השלום (משלי יד, טז) חכם ירא וסר מרע, באורו, החכם אף - על - פי שהוא סר מרע בכל מאמצי כחו, יירא ויזחל אולי לא כלה חקו ולא נזהר כדת מה - לעשות. וכמוהו (משלי כח, ו) מעקש דרכים והוא עשיר, אף - על - פי שהוא עשיר. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא א, לד טו) אל תפרש חכם ירא וסר מרע, אלא חכם סר מרע וירא. וסוף הפסוק מוכיח עליו, וכסיל מתעבר ובוטח, אמר על מדת הכסיל שהיא בהפך ממדת החכם, כי הכסיל מתעבר ועם - כל - זאת בוטח שלא יקרהו עון ונזק, ובעל הפעס עלול לפשעים ומפקר לנזקים, שנאמר (משלי כט, כב) ובעל חמה רב - פשע,

וְנֹאמַר (שם כה, כח) עִיר פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה אִישׁ אֲשֶׁר אֵין -
מַעְצָר לְרוּחוֹ:

אות יז : וְעוֹד יִדְאָג בְּעַל - תְּשׁוּבָה פֶּן יִתְגַּבֵּר עָלָיו יִצְרוֹ, כְּמוֹ
שֶׁאָמְרוּ זְכוּרֵנוֹס לְבִרְכָּה (אבות פרק ב', משנה ד') אֵל תֵּאֱמֹן
בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ. כָּל - שֶׁפֶן הָאִישׁ אֲשֶׁר נִצָּחוֹ (לבו) [יִצְרוֹ]
כָּבֵד, כִּי רָאוּי לְהִשְׁמַר מִן הַיִּצָּר הָאוֹרֵב בְּכָל יֵת וּלְהוֹסִיף בְּנִפְשׁוֹ
יִרְאֵת הַשֵּׁם יוֹם - יוֹם, וְתִהְיֶה - לוֹ לְמַעוֹז בְּעֵבוֹר עָלָיו כָּל
מְשַׁבְּרֵי הַיִּצָּר הַמִּתְחַדֵּשׁ לְעֵתִיד:

פרשת ויחי

פרק כ'

רשע! אל יאוש!

שבילי אמונה הנתיב השביעי

וכן ביד נביאינו שלח לנו באמרו הנה לעמי שלחתיך לאמר אהבת עולם
אהבתיך כי בניו קראכם באמרו בנים אתם לה' אלהיכם ועוד לקרוּתכם
בכורו הואל באמרו בני בכורי ישראל. ומה ה' שואל ממך כי אם עשות
משפט ואהבת חסד והצנע לכת עמו ולתת תמיד כבוד לשמו וזה אין בו
טורח לדחותו כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו ואם
תחזור בתשובה ותעזוב המשובה ותפתח חרצובו' מעוה ותפשוט בגדי
גאווה ותלבש בגדי ענוה אזי ינתן לך שכר טוב בעמלך ולקץ הימין תנוח
ותעמוד לגורלך. ואם אתה תריע מזלך מידך היתה זאת לך והוא אם
שטית מדרך הישרה ואטמת אונך משמוע תורה ובחרת בקבורת התאוה
ובמשא ובתבער' ותהיה לחרפות ולדראון כאשר הוא לפני שבר גאון.
וזה יען כי מקור מים חיים עזבת ובשרירות לבך הלכת ואתה בן אדם
למה נרדמת כי כל שנותיך ישנת ומתנומתך לא הקצת כי תמיד לבוראך
הכעסת ויראתו לא זכרת ותורתו לא שמרת ומצותיו שכחת וחקתי

מאסת ואת לצים לצת ועל מה נשענת כי חטאת ולא שבת הלא טוב לך מעתה לשבור יצרך הרע ולהכניעהו ויצרך הטוב תגבירהו ותמיד עליך תמשילהו וגם אני לזה אעזרהו וזה תעשה בעודך עלי נסמך עד שלא אלקח מעמך כי אתה היום כאן ומחר בקבר ואז לא יהיה בשר כי אם שבר על שבר ואז לא תוכל לעשות טובות כי תהיה חפשי מן המצות ולא מתמצא כי אם המצות אשר עד הנה בהם טרחת כאשר אם טרחת בערב שבת בשבת אכלת. וכאשר שמעתי אני המחבר את כל אשר שכלי אלי דובר. עניתי לו ואמרתי גם אני ידעתי כי הרבה הרשעתי וחטאתי ואשמתי ובשרירות לבי הלכתי ומחטו' לא חדלתי בושתי וגם נכלמתי ובחשבי אשר מעלתי זכרתי ונבהלתי ופחד ואימה עלי הוספת בכל אשר ספרת אשר כל שומעו תצלנה שתי אזניו ובמה יתרצה זה אל אדניו ומעתה איך תועיל לי תשובתי למחול על כל חטאתי כי כמה עבירות רבות עשיתי ומצות אלהי נשיתי ודרכיו הטובות הטתי וכל משאלותי מלאתי לעשות תאותי חטאתי והרע העויתי ובעולם הראוי לי הריני כאלו לא הייתי כל ימי חיותי ואף כי אחרי מותי אוי לי כי נדמיתי אנה אולי' את חרפתי כי כבר נתמלאה סאתי ונמנעת סליחתי. וישב לאמר לי כזה אל תטעה בעצמך לאמר דבר זה כי בתשובה לא תהיה רזה שהרי אמר ירמ' החוזה שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וגם כולי עלמא מודים כי מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים ולכן הסר ממך עקשות פה ולסליחת בוראך צפה ואז ממכאובך תרפא ולא תספה ותשמור מצות בוראך ועבודתו שכבר אמרו לומדי תורתו הבא לטהר מסייעין אותו.

103 עצות לתשובה מושלמת

ספר המידות ערך תשובה:

- א. התענית מועיל לכל דבר:
- ב. מי שהוא ערום ממעשים טובים, אינו יכול להפריש אחרים מרשעתם:
- ג. התענית קשה מחרב:
- ד. התשובה ראוי, שתהיה באותו דבר עצמו:
- ה. כשאדם חושב: כך וכך אעשה; כך וכך תעלה בידי, על ידי זה אין מחשבתו נתקים:
- ו. גלות מכפרת על הכל:

- ז. מי שדעתו שפלה, כאלו הקריב כל הקרבנות:
 ח. כל המתודה, יש לו חלק לעולם הבא:
 ט. המלמד את בן חברו תורה, כאלו עשאו וכאלו עשאו לדברי תורה וכאלו עשאו לעצמו:
 י. רב פפא יתיב בתעניתא, על שקרא לתלמיד חכם בלשון גנאי:
 יא. ישמר אדם את פיו מלומר: אעשה העברה הזאת אפלו בדרך ליצנות, כי דבורו מכריח אותו למעשה:
 יב. כל הבוכה בלילה, קולו נשמע, וכוכבים ומזלות בוכין עמו:
 יג. חיבי כריתות שלקו, נפטרו מידי כריתתן:
 יד. כשבא צער לעולם, יחשב שבשביל חטאו בא זאת הצרה:
 טו. המלבושין שעושין לצדיק, כל מלבוש יש לו סגולה בפני עצמו לכפר:
 טז. כיון שנשא אדם אשה, עוונותיו מתפקקין:
 יז. כשרואה או ששמע איזה יסורין, שבא על גוי, יהרהר בתשובה:
 יח. הדר בארץ ישראל, שרוי בלא עוון:
 יט. יש להקל אפן התשובה על החוטאים:
 כ. העוון מכחיש כחו של אדם:
 כא. כשבאין שני מצוות לידך, תעשה זאת המצוה שיש בה כפית היצר יותר:
 כב. צריכין להתענות, כשמצערין את הצדיק:
 כג. צער הלב הוא קרוב להוריד דמעות:
 כד. המחזיר בני אדם, בתשובה זוכה ויושב בישיבה של מעלה, והקדוש ברוך הוא מבטל הגזרה בשבילו:
 כה. חלישות דעתו של האדם הוא גדולה מתענית:
 כו. העושה דבר עברה ומתחרט בה, מוחלין לו על כל עוונותיו:
 כז. הנושא ונותן באמונה, מוחלין לו על כל עוונותיו:
 כח. תחלת המחשבה עוזרת לאדם לאמצע וסוף המעשה, שיומשך בקדושה, ואם לא חשב בקדושה בתחלה, אז יארע תקלה באמצע ובסוף:
 כט. שולחן בהכנסת אורחים מכפרת:
 ל. הגדולה מכפרת:
 לא. לפעמים כשמתחיל לעשות תשובה, באין לו יסורין, זה מפני ששהה מלעשות תשובה:

לב. על ידי אנחה שנאנח, נעשה בריה חדשה:
 לג. על ידי אהבת צדיקים יכולין הצדיקים להחזיר את העם בתשובה:
 לד. מי שמחזיר את העם בתשובה, בזכותו אין פחד ומחלקת בעולם:
 לה. מי שעוזר ליתומים, על ידי זה משבר כחם של האומות ועל ידי שבירתן, רשעי ישראל חוזרין בתשובה:
 לו. מי שמחזיר בני אדם בתשובה, נצול מבית האסורים:
 לז. גם הוא מכובד בעיני השם:
 לח. גם זוכה להיות מפורסם בין האומות:
 לט. מי שדרכו תמיד להחזיר בני אדם בתשובה, בזכותו מבטל מחשבות זרות מגדולי הדור:
 מ. מי שמחזיר רשעים בתשובה, יזכה לשמירת שבת:
 מא. גם אינו נזוק מנחש:
 מב. כשתלמד את בן רשע דרך טוב, על ידי זה תוכל לבטל גזרות:
 מג. על ידי שקר מחזיק ידי רשעים:
 מד. מי שעושה תשובה בכל לב, הקדוש ברוך הוא נותן לו לב לדעת אותו:
 מה. על ידי שמיעת קול שופר מאדם כשר היצר הרע נשבר, ונתעורר תשובה בעולם:
 מו. מי שרוצה לשוב, יזהר מלהיות בעל חוב:
 מז. מי שאוהב את הצדיקים, יכול להחזיר את בני אדם בתשובה:
 מח. מי שמתודה, הקדוש ברוך הוא אוהב אותו אהבת נדבה ומשיב ממנו חרון אפו:
 מט. האומות הם קרובי תשובה:
 נ. למוד התורה היא מכפרת:
 נא. מי שהוא במדרגה גדולה, יכול להשיג שלמותו במעוט פעולות:
 נב. כשאיוזה צער בא עליך, תפשפש במעשיך:
 נג. מי שרוצה לעשות מעשים טובים ויש לו מניעות, הקדוש ברוך הוא משלם לו שכר כאלו עשה, ומי שאינו עושה לפי יכולתו, אזי מקבל ענש על זה:
 נד. מי שמזכה את הרבים, נעשה שותף לקדוש ברוך הוא במעשה בראשית:

נה. אין ערך למצוה שעושה אדם לעצמו לבד, אפלו שתהיה רבה; למצוה שתמשך ממנה זכות לרבים, אפלו שתהיה קטנה:

נו. הפרנסה והשונאים והחולאת ורבוי העשר הן המונעין לאדם מהגיע אל השלמות והתכלית:

נז. כשאתה עושה איזה הזק, זה הסימן שיצר הרע שולט עליך:

נח. מי שמסית את חברו מדרך הטוב, שרפה בא עליו:

נט. מי שאינו יכול לבכות, הסגולה שישב במקום, ששופכים שם שני נהרות ביחד:

ס. מי שמחזיר את בני אדם בתשובה, זוכה לחכמה:

סא. על ידי העצלות נדמה לאדם, שנסתר ממנו דרך התשובה:

סב. מי שמגלה סודותיו, אזי קשה לדבר הזה להתקים:

סג. מי שבוש על עוונותיו, הקדוש ברוך הוא עושה עמו צדקה:

סד. התענית שהוא בלא דעת אינו תענית:

סה. משעה שאדם חושב לעשות תשובה, אזי מקבלין תפלתו, אף על פי שלא עשה עדין:

סו. כשתרצה לעשות תשובה, תבקש מהצדיק, שהוא יכניס אותך לפני השם יתברך:

סז. על ידי חסד ואמת יכופר עוון:

סח. על ידי שתבקש מהשם יתברך, שיתן לך אהבה, על ידי זה יכסה הקדוש ברוך הוא פשעיך:

סט. מי שמתודה על עוונותיו, יזכה שלא יצטרך למכר מנחלת אבותיו:

ע. כשאתה מוכיח אותם, שלא תקנו חטאת נעורים, תכלל את עצמך עמהם, ועל ידי זה יקבלו ממך:

עא. עקר תקון פגם עוונותיו - על ידי הכנעה:

עב. צריך אדם להוכיח את עצמו בכל בקר:

עג. העבדות שאדם עובד את השם בבחירתו כל יום, ערכו יקר משנים רבות של עבודה לעת זקנתו:

עד. אי אפשר שידע אדם בחייו, אם נתקבל תשובתו:

עה. מה שאנו רואים, שמי שמתחיל לעבד את ה', יסורין באין עליו, זה מחמת שהתחיל מתוך יראה של צדק:

עו. המתחיל לעבד את ה', הקדוש ברוך הוא אומר לו: יודע אני, שחפצך ורצונך לעבד אותי, אבל מה הוא הבטוחות שמא למחר תעזב אותי, אם

כן איך אקרב אותך בשביל הרצון שרצית, ואיך אגלה לך תכף דברים נסתרים, אלא כן תעשה: בתחלה אהב אותי כך ותעשה מצוותי, אף על פי שאין אתה יודע השכל של המצוה, ועבד אותי פשוט בלא חכמות, וכשתעבד אותי כמה זמנים, אזי אאמין לך ואגלה לך טעם ושכל של כל דבר ודבר ואקרב אותך בכל מיני התקרבות, כי הזמן הרב שעבדת אותי מקדם הוא בטוחות, שלא תעזב אותי [הן אמת]:

עז. בזה יודע האדם, שבאמת הוא רוצה לעבד, כשאינו רוצה בפרסומו:

עח. מי שאינו יודע דרך השם, יקטין את עצמו:

עט. על ידי תפלה שהיא בשוועה ימחל לך הקדוש ברוך הוא:

פ. על ידי שקרים אין אדם יכול להיטיב מעשיו:

פא. מי שאינו יכול לבטל את היצר הרע על ידי המשכת אותו לבית

המדרש, ידע שעדין ברשעתו קים:

פב. הקדוש ברוך הוא חפץ במצוות, שעושה בהם גם רצון הבריות, יותר

מבמצוות שבין אדם לקונו:

פג. מוטב לאדם לקים המצוה כפי האפשר, מלהניח לגמרי:

פד. תקון הגוף קדם תקון הנפש:

פה. הבוכה ומתאבל על אדם כשר, מוחלין לו על כל עוונותיו:

פו. מצוה להחזיר [להזהיר] את בני אדם על כל דבר פשע, ואם אתה

ירא, שלא ישמע לך תאמר דבריו בשם צדיק אחר, כדי שישמעו אותך:

פז. כל האומר "ויכולו" בכונה ומתפלל בכונה, מלאכי השרת מבקשין

מהשם יתברך שיכפר לו:

פח. העונה "אמן יהא שמה רבא" בכל כחו, אפלו יש בו שמץ של עבודה

זרה, מוחלין לו:

פט. אלו אין רואין פני גיהנם: דקדוקי עניות וחולי מעים ומי שיש לו

נושים ועל מלכות:

צ. התחזק במצוות יותר ממה שהיכלת בידך:

צא. הפסד ממון מכפר על גופו:

צב. הצמאון הוא תקון דברים בטלים:

צג. התשובה מביאה רפואה לעולם:

צד. תשובה מיראה - זדונות נעשין כשגגות, ומאהבה - נעשין כזכויות:

צה. תשובה מקרבת את הגאולה ומארכת ימיו ושנותיו של אדם:

צו. על ידי תשובת יחיד מוחלין לו ולכל העולם כולו:

צז. הקדוש ברוך הוא נתפס על ידי ודוי, ודומה כאלו בנה מזבח והקריב קרבן:

צח. מי שמעביר על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו:

צט. התורה וגמילות חסדים מכפרין:

ק. צעקה ובכיה בלילה יותר נשמעת לרחם:

קא. בעל תשובה יתפלל על הגשם, ועל ידי זה מכפרין לו על עוונותיו:

קב. כשישראל מתענין, אין נענין, עד שיהיו עם רשעים באגודה:

קג. הדרך שיבור לו האדם, שיאהב את התוכחות ויחזיק באמונה יתרה:

שערי תשובה

לרבינו יונה

השער הראשון – אות יח:

עֲתָה נִבְאָר עֲקָרֵי הַתְּשׁוּבָה:

וְדַבֵּר שְׁלֵמָה עָלָיו הַשְּׁלוֹם עַל דְּבַר הַתְּשׁוּבָה וּפְרִט בּוֹ
הַעֲנִין הַזֶּה, וּפֶתַח פֶּתַח דְּבָרָיו וְאָמַר (משלי כח, יב) בְּעֹלֶץ
צַדִּיקִים רַבָּה תִּפְאָרֶת וּבִקְוִים רָשָׁעִים יִחַפֵּשׂ אָדָם. פְּרוּשׁ,
הַצַּדִּיקִים מִפְּאָרִים וּמִכְבָּדִים בְּנֵי - אָדָם עַל כָּל מַעֲלָה טוֹבָה
הַנִּמְצָאת בָּהֶם וּרְשָׁעִים מִחֻפְּשִׁים מוֹמֵי בְּנֵי אָדָם וּשְׂגִיאוֹתָם
לְהַשְׁפִּילָם. וְאִף - עַל - פִּי שֶׁכָּבַר הַנִּיחוּ הַמַּעֲשִׂים הָהֵם וְחֲזְרוּ
בַּתְּשׁוּבָה. אַחֵר - כֵּךְ אָמַר (שם שם, יג) מִכֶּסֶה פֶשַׁעַיו לֹא
יִצְלִיחַ וּמוֹדָה וְעֹזֵב יִרְחָם, כִּי אִף - עַל - פִּי שָׂאִין לִבֵּעַל -
תְּשׁוּבָה לְגִלוֹת עֲוֹנוֹתָיו לְבְנֵי - אָדָם, כִּמוֹ שֵׁישׁ לְהַבִּין מִמָּה
שָׂאֵמַר וּבִקְוִים רָשָׁעִים יִחַפֵּשׂ אָדָם, אֲבָל חַיֵּב לְהַתְּנוּדוֹת
עֲלֵיהֶם, כְּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לב, ה) חֲטָאתִי אוֹדִיעַךְ וְעֹנִי

לא כסיתי, ונאמר (ירמיה ב, לה) הנני נשפט אותך על -
 אמרך לא חטאתי. וחכמי ישראל זכרונם לברכה פרשו
 (יומא פו, ב) פעמים שהמכסה פשעיו לא יצליח, כמו
 בעברות שבין אדם לחברו, כי אין לו כפרה עד אשר ישיב
 הגזלה והחמס והעשק, ועד אשר יבקש מחילה מאשר
 הציק לו, או הלבין פניו, או ספר עליו לשון הרע, או
 בעברות שבין אדם למקום שנתפרסמו לבני - אדם, כי
 העושה עברות בפרהסיא מחלל את השם וחיב להתאונן
 ולהתאבל עליהם לפני בני - אדם לקדש את השם. וזהו
 שכתוב (ירמיה לא, יח) כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי
 ספקתי על - ירך. ענין נחמתי, החרטה והצער, כי עקר
 התשובה במרידות הלב כאשר בארנו. ואחרי הודעי ספקתי
 על - ירך, אחרי שנודעתי לבני - אדם והתפרסמו עונותי,
 התאבלתי במעשים נראים לבני - אדם, כמו (יחזקאל כא,
 יז) ספק אל - ירך, ונאמר (איוב לג, כז) ישר על - אנשים
 ויאמר חטאתי וישר העויתי :

אות יט :

ומודה ועזב ירחם, פרוש, אף - על - פי כי יסודות
 התשובה שלשה, החרטה, והודוי, ועזיבת החטא. החרטה
 והודוי בכלל מודה, כי המתודה מתחרט, ואין תשובה
 פחותה משלשה אלה, כי המתחרט ומתודה ואיננו עוזב
 החטא, דומה למי שטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה.
 אכן מודה ועזב ירחם, כי הוא בעל התשובה, אף - על - פי
 שיש לתשובה מדרגות רבות, כאשר בארנו :

בעזרת השם יתברך

האם אתה רוצה להיות בן עולם הבא?

בהקדשת מספר דקות בכל יום ללימוד
עניני תשובה בכל שבוע לפי סדר
הפרשיות, אתה זוכה להיות בן עולם
הבא

הנה מובא כאן ספר התשובה, מחולק
לפי סדר פרשיות השבוע

על ידי שילמוד עניני תשובה בכל
שבוע לפי סדר הפרשיות במשך כל
השנה, יזכה להיות "בן עולם הבא"

נא לפרסם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות
ובשמחות וכל החברים וידידים לזיכוי הרבים
ולזכות ללמוד תורה לשמה, וכל המזכה את
הרבים זוכה לבנים צדיקים

בעזרת השם יתברך

ספר התשובה

מפתח ותוכן הענינים

לפי סדר
הפרשיות והפרקים
לסדר בראשית

במפתח הזה מובא בעזרת השם יתברך:

ראשי פרקים מהענינים
המבוארים בכל הפרשיות

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

יִשְׁאֲלוּ אוֹתִי בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, "שְׁלוֹם יְהוּדָה! הֲאִם יָדַעְתָּ שְׁאִפְשֹׁר לְהַצִּיל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל מִפְּצַצַת אָטוֹם?"
אָשִׁיב, "כִּן".

יִשְׁאֲלוּ, "וּמָה עָשִׂיתָ לָזֶה?"

אָשִׁיב, "הַדְּפַסְתִּי מִלְיוֹנֵי סְפָרִים עַל הַזוֹהַר", וְאִמְרָתִי בְּדַרְשׁוֹת אֶת הָאֻמָּת שֶׁכָּל הָרַבָּנִים וְהָרִאשִׁי יִשְׁיבּוּת שְׁלֹא אוֹמְרִים לְקַהֵּל שְׁלֵהֶם לְלַמֵּד זוֹהַר הַקְּדוֹשׁ הֵם רִאשֵׁי הָעָרֶב רַב [כָּל זֶה כְּתוּב בַּזוֹהַר"ק 172 פָּעָמִים – וְגַם מוּבָאִים ב־140 סְפָרֵי תַלְמִידֵי בַעַל שֵׁם טוֹב זי"ע – סָךְ הַכֹּל 310 מֵרָאִי מְקוֹמוֹת, וְהַדְּפַסְתִּי הַכֹּל ב־17 סְפָרִים וְכָל אֶחָד יִכּוֹל לְרַאוֹת אֶת זֶה], וְהֵם אֲשֶׁמִּים עַל כָּל הָאֲסוֹנוֹת שְׁמִיגִיעִים לְכָלֵּל יִשְׂרָאֵל מִיָּדֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ. זֶה הִיא הָאֻמָּת הַיְּחִידָה שֶׁתִּתְקַבֵּל בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה".

הקדמה.....ז

ב. טעם למה פתח הרמ"א זכרוננו לברכה חיבורו על שולחן
ערוך, בעניני יראת שמים ובענין קיום שויתי ה' לנגד תמיד...יא

בראשית.....סז

ג. פרק א'.....סז

ד. התשובה קדמה לעולם.....סז

ה. זהר הקדוש פרשת בראשית כ"ג עמוד א'.....סז

ו. שבעה דברים נבראו קודם בריאת העולם ואחד

מהם התשובה.....סז

ז. ילקוט שמעוני בראשית פרק ב' רמז כ'.....סז

ח. תשובה – רפואה למכה.....סז

ט. ספר כד הקמח ערך ראש השנה.....סז

י. עיקר התשובה להתבונן בשפלותו.....סח

יא. ספר כד הקמח ערך תשובה.....סח

יב. פרק ב'.....סט

יג. קדמה תשובה לעולם - המשך.....סט

יד. זהר הקדוש פרשת תולדות קל"ד עמוד ב'.....סט

טו. תשובה בחינת חסד חינוך.....ע

טז. ספר ליקוטי הלכות – הלכות מילה הלכה ג'.....ע

יז. תשובה לפני משורת הדין.....עא

יח. ספר עץ הדעת טוב פרשת בא.....עא

יט. תשובה ניתנה רק לישראל.....עב

כ. ספר בית אלוקים שער התשובה פרק ארבעה עשר.....עב

כא. תשובה קדמה לעולם על פי תורת הסוד.....עב

כב. ספר כתר שם טוב לרבי אברהם מקולוניא זכרוננו לברכה.....עב

כג. אלמלא עולם התשובה לא היה העולם מתקיים.....עב

כד. מאור ושמש פרשת ואתחנן.....עב

כה.	פרק ג'	עג
כו.	עשרת ימי תשובה – זמן לתשובה	עג
כז.	זהר הקדוש פרשת ויחי ר"כ עמוד א'	עג
כח.	עשרת ימי תשובה כנגד עשרה מאמרות בהם נברא העולם ...	עד
כט.	שם משמאל חלק מועדים ערב יום הכיפורים שנת תרע"ד	עד
ל.	תשובה בעשרת ימי תשובה מקובלת יותר	עד
לא.	בית אלוקים שער התשובה פרק חמישה עשר	עד
לב.	חייב כל אדם לפשפש במעשיו בימים אלו	עה
לג.	קצור שלחן ערוך סימן קל דיני עשרת ימי תשובה	עה
לד.	עשרה ימים נתנה שהות לחוטא לשוב מחטאו	
	לפני חיתום דינו	עה
לה.	כד הקמח ערך ראש השנה	עה
לו.	עשרת ימי תשובה כנגד : כנגד עשרה קרבנות	עו
לז.	פסיקתא רבתי פרשה מ'	עו
לח.	כנגד תשע מידות שכתב הנביא והם כנגד תשעה ימים	
	שבין ראש השנה ליום הכיפורים	עו
לט.	כנגד עשרה מאמרות בהם נברא העולם	עו
מ.	כנגד עשרת הדברות	עו
מא.	כנגד עשרה פסוקים של מלכויות, זכרונות ושופרות	עז
מב.	ראש השנה כנגד מאמר בראשית	עז
מג.	שפת אמת דברים ראש השנה שנת תרמ"ב	עז
מד.	בראש השנה – "ותנח התיבה", ומשם נמשך הכח לעשרת	
	ימי תשובה להיותם מוכשרים לקבל תשובת השב	עח
מה.	יערות דבש חלק שני דרוש ה'	עח
מו.	פרק ד'	עח
מז.	יום הכפורים – יום מיוחד לתשובה	עח
מח.	זהר הקדוש פרשת ויחי ר"כ עמוד א'	עח
מט.	תכלית השנה – תפילת נעילה	עט
נ.	השלי"ה הקדוש מסכת חולין פרק נר מצוה [ג]	עט
נא.	עצומו של יום מכפר לשבים מעוונותיהם	עט

נב.	רבינו בחיי ויקרא כג כח	עט
נג.	עצומו של יום מכפר לפועלים לכפרת עוונותיהם	עט
נד.	בית אלוקים שער התשובה פרק שני	עט
נה.	תשובת ראש השנה תולה ויום הכפורים מכפר	פ
נו.	תורת משה ויקרא כג לא - לב	פ
נז.	מחילת העוונות ביום הכפורים היא על מנת שיוכלו להתעלות אל דביקות העליון	פ
נח.	תפארת שלמה על המועדים יום כפורים	פ
נט.	יתאמץ לעורר לבבו בתפילת נעילה	פא
ס.	מטה אפרים סימן תרכג	פא
סא.	יסוד התשובה	פב
סב.	הקדמה	פב
סג.	מפתחות	פג
סד.	פרק א'	פג
סה.	מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו	פג
סו.	כל המעשים שאדם עושה והוא רשע מוסיף כח בקליפה והוא נענש על לימודו	פד
סז.	קצת דברים המביאים אל התשובה, ושלא ינצל מהדין הגדול והנורא כי אם על ידי תשובה	פה
סח.	שערי תשובה לרבינו יונה	פז
סט.	השער הראשון - אות א'	פז
ע.	באור התשובה ועקריתה:	פז
עא.	אות ב	פח
עב.	אות ג	פח
פרשת נח		פט
עג.	פרק ה'	פט
עד.	סוכות - ראשון לחשבון עוונות	פט
עה.	זהר הקדוש פרשת ויחי ר"כ עמוד א'	פט

עו.	ראשון לחשבון עוונות על פי משל	פט
עז.	ילקוט שמעוני ויקרא פרק כ"ג רמז תרנ"א	פט
עח.	כפי ערך התשובה כן תגדל היחוד והאהבה	צ
עט.	תפארת שלמה על המועדים לשמיני עצרת	צ
פ.	חג הסוכות הגנה לבעלי תשובה	צא
פא.	שם משמאל חלק המועדים סוכות שנת תרע"ג	צא
פב.	בסוכות מתחילים חשבון חדש	צב
פג.	ספר התודעה פרק שביעי	צב
פד.	אשריו שנעשו קטרוגיו – סנגוריו!	צג
פה.	פרק ו'	צד
פו.	חטא אדם הראשון	צד
פז.	זהר הקדוש פרשת ויחי רכ"ד עמוד א'	צד
פח.	אדם הראשון נברא בראש השנה ומפני שחטא אנו	
	עוסקים בזמן זה בתשובה לתקן בחינת אדם	צה
פט.	לקוטי הלכות הלכות שבת הלכה ז	צה
צ.	כשם שאדם הראשון יצא זכאי בדין כן אנו זוכים בדין	צה
צא.	מנורת המאור אות רצא	צה
צב.	קין למד את אדם הראשון מהי כחה של תשובה	צו
צג.	מדרש רבה בראשית פרשה כב פסקה יג	צו
צד.	מכסה פשעיו לא יצליח	צו
צה.	מדרש תהילים מזמור ק	צו
צו.	ומודה ועוזב ירוחם	צז
צז.	אדם הראשון השיג את תקונו הנצחי אחרי מיתתו	צז
צח.	השל"ה הקדוש מסכת ראש השנה פרק תורה אור (כ"א)	צז
צט.	אדם הראשון חזר בתשובה 130 שנה	צח
ק.	מסכת עירובין יח ב	צח
קא.	אדם הראשון התענה עד שנעשה גופו כמין כברה	
	ונתקבלה תשובתו	צח
קב.	ראשית חכמה שער התשובה פרק ראשון	צח
קג.	כל מי שיודע פשעיו ועוזב ניצול מדינה של גיהנם	צח

קד.	כשהכיר אדם הראשון בכחה של תשובה עמד ואמר
צח	מזמור שיר ליום השבת וכו'.....
קה.	יסוד התשובה.....
צט	מפתח.....
קו.	פרק ב'.....
קז.	צריך ליתן דין על כל אחד ואחד שדש בעקביו.....
קח.	צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם.....
קט.	ישוב אפילו מספק עבירה.....
קי.	יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה.....
קיא.	השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עוון
קיב.	שלא תתקן אותו.....
קב	הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה
קג	עד שלא יבואו עליו יסורים.....
קיד.	אל יאמר האדם חטאי הם רבים עד אין מספר איך אפשר
קז	שיהיה לי כפרה ויטיאש מן התשובה.....
קטו.	שורש גדול אל התשובה - יחשוב בליבו דרכיו
קד	ויפשפש במעשיו כפי כוחו.....
קטז.	"כי תצא למלחמה על אויביך" - הם יצרך וסיעתו.....
קה	צריך שיהא זריז וזהיר מאוד לבל יחטא עוד.....
קיז.	שערי תשובה לרבינו יונה.....
קו	השער הראשון - אות ד'.....
קיט.	באור התשובה ועקריתה:.....
קכ.	פרשת לך לך.....
קז	פרק ז'.....
קכא.	כחה של התשובה.....
קז	זהר הקדוש פרשת וישב קפ"ה עמוד ב'.....
קכב.	זהר הקדוש פרשת משפטים דף קו א.....
קכג.	תשובה עשתה את הכל ותפלה עשתה מחצה.....
קכד.	מדרש רבה ויקרא פרשה י פסוק ה.....
קכה.	
קכו.	

קכז.	גדול כחה של תשובה שמבטלת הגזירה ומבטלת השבועה... קט
קכח.	מדרש רבה שיר השירים פרשה ח פסקה ה..... קט
קכט.	התשובה קושרת כתרים לבני אדם, מרפאה חולים,
קי	מצלת מכל צער וממלטת מדינה של גיהנם..... קי
קל.	תנא דבי אליהו רבה..... קי
קלא.	אפילו יש בכס עבירות עד כסא הכבוד מועילה התשובה..... קי
קלב.	התשובה כמו חץ הנקלע למרחק רב..... קיא
קלג.	פסיקתא דרב כהנא פסקא כד אות יב..... קיא
קלד.	בתשובה נדרשת רק פתח כחודו של מחט..... קיא
קלה.	תשובה כהרף עין..... קיא
קלו.	תשובה של יום אחד מביאה את הגאולה..... קיא
קלז.	תשובה מועילה גם לכופר בעיקר..... קיא
קלח.	מידת הקדוש ברוך הוא עולה על מידת בשר ודם..... קיא
קלט.	גדול כחה של תשובה על כן שובה ישראל עד ה' אלוקיך..... קיב
קמ.	ילקוט שמעוני הושע פרק י"ד רמז תקל"ב..... קיב
קמא.	כחה של התשובה עד סוף כל הדורות..... קיב
קמב.	כתבי הרמ"ע מפאנו מאמר מאה קשיטה סימן עו..... קיב
קמג.	אין מי שיוכל להשיג עד היכן כחה של תשובה מגעת
קיג	אף לפושעים..... קיג
קמד.	השלי"ה הקדוש מסכת יומא הלכות תשובה (ג)..... קיג
קמה.	טוב להודות לה' – שניצול מדינה של גיהנם..... קיג
קמו.	פרי צדיק פרשת ויגש אות ח..... קיג
קמז.	פרק ח'..... קיד
קמח.	כחה של תשובה - המשך..... קיד
קמט.	זהר הקדוש פרשת משפטים קו א..... קיד
קנ.	מאמר של בעל מנורת המאור על כחה של תשובה..... קטו
קנא.	מנורת המאור פרק חמישי אות רפד :..... קטו
קנב.	אית דין ואית דין :..... קיח
קנג.	מאמר של בעל ספר התודעה על כחה של תשובה..... קיט
קנד.	ספר התודעה פרק שלישי כחה של תשובה :..... קיט

קנה.	אמרו חכמים במעלת התשובה :	קכ
קנו.	יסוד התשובה	קכא
קנז.	מפתח	קכא
קנח.	פרק ג'	קכב
קנט.	לבאר טעמי התעניות	קכב
קס.	ספק עבירה צריך יותר חפוש מעבירה	קכב
קסא.	טעם התענית בעשרת ימי תשובה	קכג
קסב.	טעם התענית שמתענים בערב ראש חודש	קכג
קסג.	תענית חלום - טעמו	קכד
קסד.	שערי תשובה לרבינו יונה	קכד
קסה.	השער הראשון - אות ח'	קכד
קסו.	ביאור התשובה ועקריותה :	קכד

פרשת וירא קכה

קסז.	פרק ט'	קכה
קסח.	גדול כחה של תשובה אף בהרהור	קכה
קסט.	זהר הקדוש פרשת תרומה קנ א – ב	קכה
קע.	תרגום בלשון הקודש :	קכו
קעא.	כחה של תשובה אף בהרהור	קכו
קעב.	מעולפת ספירים יום שבעה עשר	קכו
קעג.	ביאור נפלא על דברי הזוהר	קכז
קעד.	ערבי נחל פרשת יתרו	קכז
קעה.	כל הרהור תשובה מגיע עד כסא הכבוד	קכח
קעו.	פסיקתא רבתי פרשה מד	קכח
קעז.	המהרהר בתשובה נעשה צדיק גמור	קכח
קעח.	פרי הארץ פרשת כי תבא	קכח
קעט.	הכרוז של הרהור תשובה הוא כדי שיזכור את	
	בוראו תמיד	קכט
קפ.	עבודת ישראל פרקי אבות פרק שני	קכט
קפא.	כשם שהפגם בהרהור כן התיקון בהרהור	קל

קפב.	ראשית חכמה שער התשובה פרק שני	קל
קפג.	רשע גמור שלא הרהר בתשובה אין לו תקנה	קל
קפד.	זהר חדש מדרש רות מאמר ז' מדורי גיהנם	קל
קפה.	כל בר דעת מרגיש בהרהורי תשובה	קלב
קפו.	דגל מחנה אפרים פרשת ויקרא	קלב
קפז.	אפילו אם הוא צדיק - בהרהורי תשובה מקדש	
	את אבריו	קלב
קפח.	נועם אלימלך פרשת דברים	קלב
קפט.	פרק י'	קלד
קצ.	התשובה - רפואה	קלד
קצא.	זהר הקדוש פרשת משפטים קו ב	קלד
קצב.	המשך שם	קלד
קצג.	המשך שם	קלה
קצד.	תשובה רפואה למכה	קלו
קצה.	מלבי"ם ירמיה יד יט	קלו
קצו.	תשובה רפואה ליצר הרע	קלו
קצז.	מדרש תנחומא בראשית פרק ח	קלו
קצח.	התשובה רפואה לעולם	קלז
קצט.	עין יעקב מסכת יומא אות עו	קלז
ר.	נרפא נגע הצרעת	קלח
רא.	ערבי נחל פרשת וארא	קלח
רב.	רפואת העוונות רק על ידי תשובה	קלט
רג.	ישמח משה פרשת אחרי יח א	קלט
רד.	תשובה מאהבה מביאה את האדם והעולם לחזור	
	כקדמותם כרפואה המביאה למצב ההתחלתי	קמ
רה.	נתיבות עולם ב נתיב התשובה פרק ב'	קמ
רו.	התשובה תגן על האדם, תביא לו רפואה ותשמור	
	עליו להיותו בריא שלא יחלה	קמ
ריז.	ראשית חכמה שער התשובה פרק רביעי	קמ
רח.	אפילו תשובה גרועה מביאה רפואה לעולם	קמא

ר.ט.	ספר תוספת יום הכפורים על יומא דף פ"ו עמוד א'	קמא
ר.י.	משל נפלא על התשובה שהיא רפואה דרך	
	הקדוש ברוך הוא	קמא
ר.יא.	ערכי נחל פרשת יתרו	קמא
ר.יב.	יסוד התשובה	קמד
ר.יג.	המשך פרק ג'	קמד
ר.יד.	ענין ד' צומות	קמד
ר.טו.	ענין תענית חתן ביום חופתו	קמד
ר.טז.	תענית שמת בו אביו ואמו	קמד
ר.יז.	ענין תענית ציבור על כל צרה שלא תבוא	קמה
ר.יח.	שערי תשובה לרבינו יונה	קמז
ר.יט.	השער הראשון - אות ט'	קמז
ר.כ.	באור התשובה ועקריתה :	קמז
	פרשת חיי שרה	קמח
ר.כא.	פרק יא'	קמח
ר.כב.	סוד רפואת הנפש	קמח
ר.כג.	נעתיק כאן מספר בינה לעיתים חלק א דרוש א	
	לשבת תשובה המדבר בענינינו	קמח
ר.כד.	יסוד התשובה	קסא
ר.כה.	המשך פרק ג'	קסא
ר.כו.	בלי הכנעת הלב ופשפוש מעשים לא יבוא לידי תשובה	קסא
ר.כז.	סוד התענית - כמו הקרבן שאינו מועיל בלא תשובה	קסב
ר.כח.	אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סגופים עד אשר יתחזק	
	לבו בחרטה גמורה	קסב
ר.כט.	התעניות הם כדי שעל ידם יבואו בני אדם	
	לפשפוש מעשים	קסג
ר.ל.	לא שק ולא תענית גורם, אלא תשובה ומעשים טובים	
	גורמים	קסג
ר.לא.	התענית אינו עיקר	קסד

מפרסמין את החניפין מפני חילול השם.....	קסד	רלב.
השרוי בתענית יהא דואג ואונן.....	קסה	רלג.
כל יום התענית יהא בתשובה ותפילה וצדקה		רלד.
ותלמוד תורה כנגד כולם.....	קסה	
יתן ממונו לצדקה ביום התענית.....	קסה	רלה.
שערי תשובה לרבינו יונה.....	קסו	רלו.
השער הראשון - אות י'	קסו	רלז.
עֲתָה נִבְאָר עֲקָרֵי הַתְּשׁוּבָה :	קסו	רלח.
פרשת תולדות.....	קסח	
פרק יב.....	קסח	רלט.
במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים		רמ.
יכולים לעמוד בו.....	קסח	
זהר הקדוש פרשת משפטים קו ב.....	קסח	רמא.
ראיה מן התורה שבמקום שבעלי תשובה עומדים וכו'.....	קע	רמב.
אור החיים במדבר יד יז.....	קע	רמג.
החוטא ושב בתשובה הוא בבחינת קודש קדשים		רמד.
(ולא רק קודש).....	קע	
כלי יקר ויקרא ו ט.....	קע	רמה.
ערכם של מעשי הצדקה של בעלי התשובה מעולה ביותר ..	קעא	רמו.
מלבי"ם יחזקאל לג יט.....	קעא	רמז.
בעל תשובה אהוב ונחמד לפני הבורא ושכרו הרבה.....	קעא	רמח.
אורחות צדיקים שער העשרים וששה.....	קעא	רמט.
כפי גודל רשעו בעבר כן יגדל טרחו ועמלו.....	קעב	רנ.
עקידת יצחק שער ק הערה א.....	קעב	רנא.
בדרך משל.....	קעג	רנב.
דגל מחנה אפרים הפטרת נצבים.....	קעג	רנג.
יש להקדוש ברוך הוא תענוג גדול מהבעל תשובה.....	קעד	רנד.
קדושת לוי פרשת שמיני.....	קעד	רנה.
הקדוש ברוך הוא מעטר את הבעל תשובה בכתרים.....	קעה	רנו.

רנז.	אוהב ישראל לקוטים חדשים פרשת יתרו.....	קעה
רנח.	שטר ערבות שהקדוש ברוך הוא יעלה את בעל התשובה	
	למעלה ממעלת הצדיקים.....	קעו
רנט.	הקנה דיבור המתחיל ענין יראת המקום.....	קעו
רס.	מקום ושער מיוחד יש לבעלי תשובה. אפילו	
	במצב שמלאכי השרת מאסו בהם - הופכים לראש.	קעז
רסא.	יערות דבש חלק ראשון דרוש טו.....	קעז
רסב.	פרק י"ג.....	קעט
רסג.	במקום שבעלי תשובה עומדים - המשך.....	קעט
רסד.	זהר הקדוש פרשת משפטים קו א.....	קעט
רסה.	בית יש לו לבעל תשובה בגן עדן.....	קעט
רסו.	ילקוט שמעוני בראשית פרק ב' רמז כ'.....	קעט
רסז.	רק מי שנטמא יכול להשיג שלימות.....	קפא
רסח.	ישמח משה פרשת חקת דף ס/א.....	קפא
רסט.	ב' טעמים לכך שמקום שבעלי תשובה עומדים וכו'.....	קפב
רע.	חסד לאברהם מעין ה נהר מח.....	קפב
רעא.	טעם נוסף לכך.....	קפב
רעב.	קדושת לוי קדושה רביעית פורים.....	קפב
רעג.	דוגמא נוספת.....	קפב
רעד.	אוהב ישראל לקוטי נ"ך.....	קפב
רעה.	יסוד התשובה.....	קפג
רעו.	מפתח.....	קפג
רעז.	פרק ד'.....	קפג
רעה.	קודם שיבאר דרכי תשובה אחר שפשפש ומצא, נביא	
	קצת דברים המעוררין את האדם לתשובה.....	קפג
רעט.	ראוי לכל איש שיחוס על עצמו, שהרי אפילו בעלי חיים	
	בורחין מן האש ומן המים במקום שיראו סיבת מיתתם....	קפג
רפ.	צריך לעשות תשובה, שפגם בכל העולמות.....	קפד
רפא.	שערי תשובה לרבינו יונה.....	קפה
רפב.	השער הראשון – אות יא : עֲתָה נִבְאָר עֲקָרֵי הַתְּשׁוּבָה :	קפה

פרשת ויצא..... קפז

- רפג.** פרק י"ד..... קפז
- רפד.** תשובה מתוך יסורים..... קפז
- רפה.** היסורים הופכים את האדם לטוב מאוד
- יותר מהצדיק גמור..... קפז
- רפו.** באר מים חיים פרשת חיי שרה פכ"ד..... קפז
- רפז.** המהרהר בתשובה נקרא צדיק שמקבל היסורים
- בסבר פנים יפות..... קפט
- רפח.** תשב אנוש עד דכה —עד דכדוכה של נפש
- מדרגה ג' בתשובה..... קפט
- רפט.** פרי צדיק פרשת וילך ושבת תשובה אות יג..... קפט
- רצ.** אין עושין תשובה אלא על ידי יסורים..... קצ
- רצא.** מדרש רבה שיר השירים א כא :..... קצ
- רצב.** יסורין מנקין החטא..... קצא
- רצג.** שלי"ה הקדוש שער האותיות אות א' אמת ואמונה(ט)..... קצא
- רצד.** ג' מיני יסורים הם..... קצא
- רצה.** ספר עקרים מאמר רביעי פרק י"ג..... קצא
- רצו.** רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו..... קצד
- רצז.** ברכות ה א..... קצד
- רצח.** רש"י..... קצו
- רצט.** תוכחה לאיוב שלא פשפש במעשיו על היסורים
- הבאים עליו..... קצו
- ש.** איוב לו כג רלב"ג..... קצו
- שא.** מצוה לפרסם!..... קצח
- שב.** לקבל יסורים באהבה כדי שיכפרו על העוונות..... קצח
- שג.** קונטרס ספורים ומאמרים שנת תשמ"ב ארצות הברית נדפס ב"בית
זלאטשוב" ועיין עוד מענין זה בילקוט מנחם ערך יסורים עמוד רכו,
ובאגרא דפרקא אות קכד, ועוד..... קצח
- שד.** סיפור מזעזע..... קצח

שה.	שיח שרפי קודש חלק ב' עמוד 30 אות פ"ז	קצח
שו.	יסוד התשובה	קצט
שז.	המשך פרק ד'	קצט
שח.	פשפש מעשיך ותראה כל המקומות אשר פגמת	קצט
שט.	כי יחטא ואשם אין תפילתו נכנסת ולא נשמעת	ר
שי.	שערי תשובה לרבינו יונה	רב
שיא.	השער הראשון – אות יב: עתה נבאר עקרי התשובה:	רב
פרשת וישלח		
שיב.	פרק ט"ו	רג
שיג.	תשובה על העוונות שדש בעקביו	רג
שיד.	חובת "חפוש וחקור" על עוונות שדש בעקביו	רג
שטו.	צריך ליתן דין על כל אחד ואחד שדש בעקביו	רה
שטז.	צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם	רה
שיז.	ישוב אפילו מספק עבירה	רו
שיח.	יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה	רו
שיט.	העון הקטן נראה כ"חבלי שוא", אך לבסוף הופך ל"עבות העגלה"	רז
שכ.	מדרש הנעלם פרשת בראשית	רז
שכא.	השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עוון שלא תתקן אותו	רח
שכב.	הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה עד שלא יבואו עליו יסורים	רט
שכג.	פרק ט"ז	רט
שכד.	מי שעוסק בתורה שהיא עץ, הקדוש ברוך הוא מוחל לו עונותיו	רט
שכה.	זהר הקדוש פרשת בהעלותך דף קנג עמוד א'	רט
שכו.	זהר הקדוש פרשת שלח דף קנט עמוד א'	רי
שכז.	תשובה על ידי כח התורה	רי
שכח.	נפש החיים שער ד' פרק ל"א	רי

על ידי דברי תורה נזכה לסליחה ולתשובה.....	ריא	שכט.
לקוט אמרים אות יד.....	ריא	של.
כפי הרבוי בעסק התורה כן יתרבה ויתקרב		שלא.
לעבודת הבורא.....	ריא	
חיי אדם חלק שני כלל קמג.....	ריא	שלב.
קחו עמכם דברי תורה ושובו אל ה'.....	ריב	שלג.
מאור ושמש הפטרת שבת שובה.....	ריב	שלד.
התורה רפואת הנפש.....	ריז	שלה.
ספר קול מבשר חלק א' ספר תהילים.....	ריז	שלו.
יסוד התשובה.....	רטו	שלז.
המשך פרק ד'.....	רטו	שלח.
גם למלאכים המלווים לאדם מגיע עלבון גדול,		שלט.
כשאדם חוטא מתאבלים עליו.....	רטו	
שערי תשובה לרבינו יונה.....	רטז	שמ.
השער הראשון – אות יד :	רטז	שמא.
עֲתָה נִבְאֵר עֲקָרֵי הַתְּשׁוּבָה :	רטז	שמב.
פרשת וישב.....	ריז	
פרק י"ז.....	ריז	שמג.
מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו		שמד.
נחת רוח לבוראו.....	ריז	
חייב ללמוד ברית וזיע – ולרשע אמר אלוקים		שמה.
מה לך לספר חוקי.....	ריח	
מאור ושמש משפטים דיבור המתחיל ואלה	ריח	שמו.
יש לעשות תשובה קודם הלימוד ואחר הלימוד.....	רכ	שמוז.
מאור ושמש פרשת תרומה דיבור המתחיל ועשית	רכ	שמח.
תן לחכם ויחכם עוד.....	רכא	שמט.
מאור ושמש פרשת ויקהל.....	רכא	שנ.
סור מרע - ואחר כך - ועשה טוב.....	רכב	שנא.
ערבי נחל פרשת וישלח.....	רכב	שנב.

- שנג.** כל המעשים שאדם עושה והוא רשע מוסיף
 כח בקליפה והוא נענש על לימודו רכג
- שנד.** יסוד התשובה רכג
- שנה.** פרק ה' רכד
- שנו.** לבאר הדבר, איך שייך לומר שהאדם בחטאו
 יוכל לפגום במידות עליונות רכד
- שנז.** ענין גלות ישראל בכל העולם לברר ולהעלות נצוצי
 הקדושה שנפלו לתוך הקליפות בחטא אדם הראשון רכד
- שנח.** אחרי צאת נפשו מהגוף מפשיטין ממנה מלבוש זכויות
 ומלבישין אותה בגדים צואים רכו
- שנט.** איך יעלה הטמא עם הטהור? רכו
- פרשת מקץ רכז**
- שס.** פרק י"ח רכז
- שסא.** הגאולה השלימה בתשובה תלויה רכז
- שסב.** זהר הקדוש פרשת כי תשא קפט ב רכז
- שסג.** כך ישראל כיון שטעמו טעם גלות, אם יחזרו בתשובה
 יחשב עליהם כאילו עברו עליהם כל אלו דברים
 שכתובים בתורה רכח
- שסד.** זהר הקדוש פרשת כי תשא קפט א רכח
- שסה.** המשך רכט
- שסו.** זהר הקדוש פרשת כי תשא קפט ב רלא
- שסז.** יסוד התשובה רלד
- שסח.** פוגם במידות עליונות, על ידי חוט המשוך
 משורש נשמתו למה שבאדם רלד
- שסט.** החוטא - מסתלקת ממנו רוח קדושה ושורה עליו
 רוח דמסאבא במקום קדושה רלה
- שע.** מפני מה מועיל חטאת על שוגג? רלה

פרשת ויגש.....רלו

שעא. פרק י"ט..... רלו

שעב. בזכות התשובה נגאל..... רלו

שעג. ספר כד הקמח ערך תשובה..... רלו

שעד. באור "שני אלפים ימות המשיח"..... רלו

שעה. ספר נצח ישראל פרק כ"ז..... רלו

שעו. אילו ישראל זוכים על ידי תשובה אפשר שיבוא המשיח

בתחילת חלק האחרון..... רלח

שעז. ספר חדושי אגדות חלק שלישי עמוד רי – מסכת סנהדרין..... רלח

שעה. בתשרי נגאלים על ידי תשובה..... רלט

שעט. פרי צדיק בחוקותי אות י..... רלט

שפ. ביום הקדוש אנו מתירים את השכינה משבועתה..... רמא

שפא. תפארת שלמה על המועדים יום כפורים..... רמא

שפב. יסוד התשובה..... רמב

שפג. פרק ו'..... רמב

שפד. ה"עולם" טועים וחושבים, שתכלית התשובה היא הצום

והתפילה, אך עיקר התשובה אינם מקיימים..... רמב

שפה. ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה..... רמג

שפו. פעולה א' היא חרטה ועזיבת החטא..... רמג

שפז. צריך גם וידוי בפה..... רמד

שפח. מסגולת הוידוי הוא לסלק ממנו כל המקטרגים..... רמד

שפט. מי שמתודה ולא נשבר ליבו בקרבו עונשו גדול..... רמה

שצ. זה שאמר: "על חטא שחטאנו לפניך בוידוי פה"

- רצונו לומר, שהיה הוידוי רק בפה ולא בלב..... רמה

שצא. אין השכינה שורה על האדם אלא אם כן הוא נמצא שלם

בקיום התרי"ג מצוות..... רמו

שצב. כל ישראל ערבים זה לזה..... רמו

שצג. כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה..... רמז

שצד. יעביר הדמעה על ידו..... רמז

